

Azpilcueta, Martin de, 1493-1586

**Commentarius utilis in rubricam de iudiciis ... : et
Relectio Sublimis in cap. nouit. eod. tit. ... / auctore
Martino ab Azpilcueta.**

Romae : in officina Iacobi Tornerij, [et] Iacobi
Berichiae, 1585 (ex Typographia Bartholomai
Bonfadini, [et] Titi Diani)

Signatura: FEV-SV-M-00400

La obra reproducida forma parte de la colección de la Biblioteca del Banco de España y ha sido escaneada dentro de su proyecto de digitalización

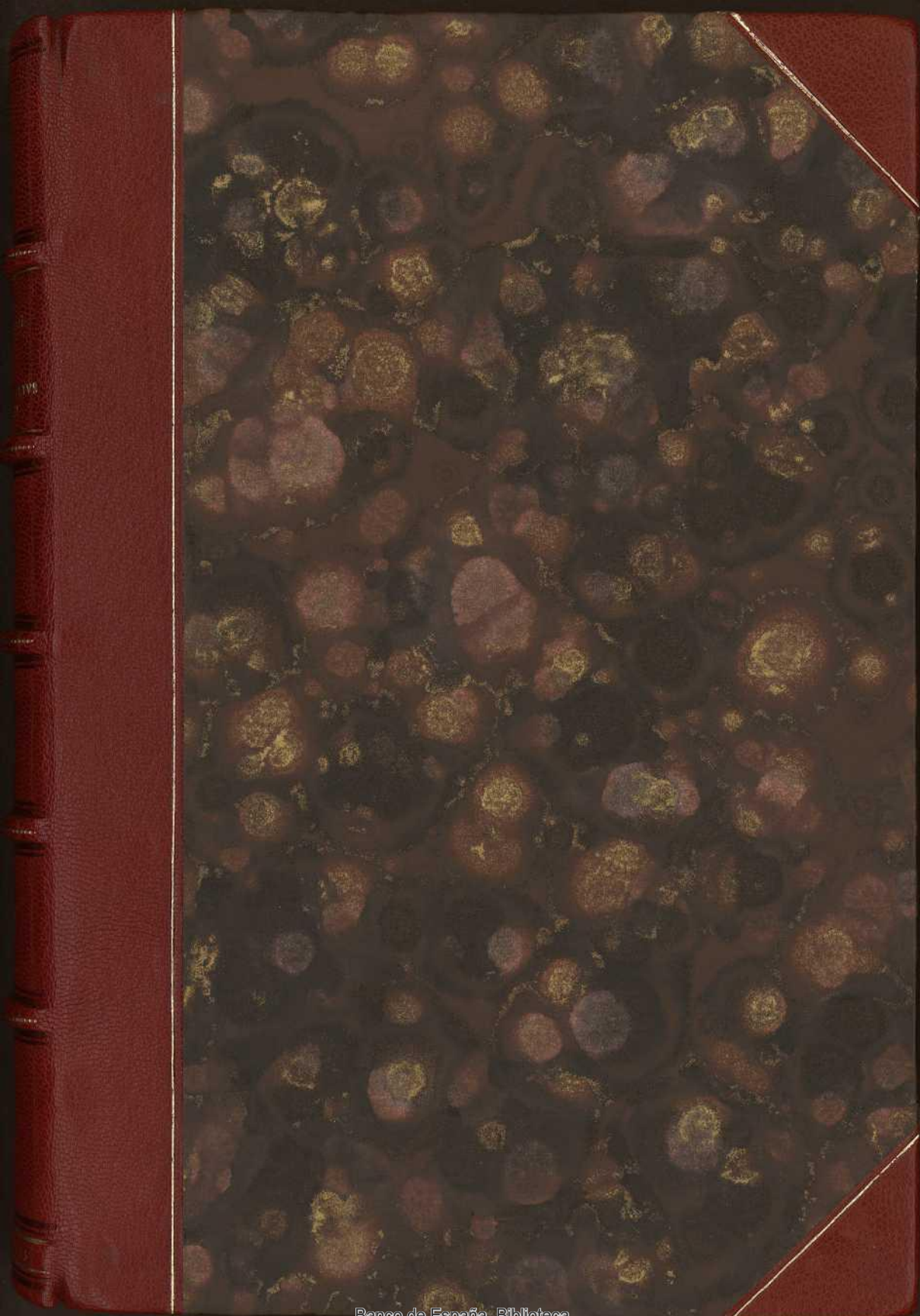
<http://www.bde.es/bde/es/secciones/servicios/Profesionales/Biblioteca/Biblioteca.html>

Aviso legal

Se permite la utilización total o parcial de esta copia digital para fines sin ánimo de lucro siempre y cuando se cite la fuente

C.B. 60000000082345

FEU-SV-M-00400

COMMENTARIVS VTILIS IN RVBRICAM DE IVDICIIS.

Ad Sanctissimum D. N. Gregorium XIII.

*ET RELECTIO SVBLIMIS
in cap. nouit. eod. tit. ad Inclytum, & Sereniss.
Portugallia Regem Don Sebastianum
huius nominis primum.*

A V T H O R E

Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro,

SACRI ORDINIS RONCÆVALLIS

Commendatario, Gymnastaquē primæ functionis sacrę Canonum facultatis in Inclyta Lusitanæ Conymbricensi Academia, iampridem rude donato siue iubilato, & comitatu ornato, cū prius fuisset eiusdem functionis in celeberrima eademquē antiquissima Salmanticensi, & in præsentia in Romana Curia S. D. N. GREGORII XIII. ad quam ob quandam magnam causam senex venit, eius in foro conscientię Pænitentiarie obsequijs inseruiente.

SVPERIORVM PERMISSV.

ROMÆ, In officina Iacobi Tornerij, & Iacobi Bericchia. M D LXXXV.

*Insignis forma, doctrina insignior unus :
At superat summi cultus utrunque Dei.*

AVTHORIS INSIGNIA GENTILICIA.

SYPERIORVM PERMISSV.

ROMÆ, Inofficina Jacobo Torrey & Jacobo Benichio. M D LXXXV.

SANCTISSIMO

D. N. GREGORIO XIII.

PONT. OPT. MAX.

MARTINVS AB AZPILCVETA

DOCTOR NAVARRVS

In ista mira gubernandi vigilantia perpetuam
perseuerantiam.

*V*NC etiam Commentarium
humilem in Rubricam de iu-
dic. recognitum, emendatum,
& auctum audeo, Beatissi-
me Pater, isti tuae sublimita-
ti, quæ post diuinam in ter-
ris prima est, dicare. Tum quòd iam pridem
decreui singulos commentarios meos antehac
editos nouissime recognoscere, & singulariter
eos eidem offerre, ut postea omnes simul manu
estrema donatos, & in suos Tomos diuisos tibi-
ipsi consecrem. Tum quòd is solus sine ullo pro-
tectoꝛe remansit, eo quòd ille serenissimus Chri-
stianæ fidei propagator Don Sebastianus Lusitania, & multorum aliorum regnorum Rex po-
tentissimus, cui Relectionem cap. nouit. sub ea-

dem rubrica situm dicaueram, cuique ob id dicandus erat, prius ad caelestia Regna vocatus fuit, quàm is nasceretur, & eidem potuisset offerri. Tum quòd, quadam in eo sat is nouè tanguntur, quæ multis Iudicibus (quorum maxima, æquissima, & eruditissima sacrosanctam, Sedem Apostolicam copia exornat) ad viam salutis æterna inferuire possent. in gloriam D. N. IESV CHRISTI, qui tibi suas vires in terris gerenti, & de altissimo tribunali utriq; communi easdem iudicanti, inspiret; quòd digneris de more respicere clemens solio de isto sancto vultu sereno humilia, & in ijs hanc opellam, & eius Authorem omnium humillimum; qui, ut sperat, viuus, & mortuus dulcia te semper, & hiperdulcia colet, adorando latria, & orando eundem Jesum Opt. Max. ut te quàm diutissimè sacrosancta Ecclesia sua seruet incolumen. Amen.

GREGORIUS XIII.

Ad Futuram rei memoriam . Cum à scilicet recordat. Pio Papa Quinto prædecessore nostro emanauerint literæ tenoris subsequenti. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorũ Doctori Pius Papa Quintus . Dilecte fili salutem , & Apostolicam benedictionem . Dudum à scilicet recorda. Paulo Papa Tertio prædecessore nostro emanarunt literæ tenoris subsequenti . Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorũ Doctori, primariam cathedrã Iuris Canonici in vniuersitate studii Conimbricensis actũ regerẽ Paulus Papa Tertius. Dilecte fili salutẽ, & Apostolicam benedictionẽ. Cum sicut nobis exponi fecisti, vt aliis iuxta traditum tibi à Deo talentum prodesse posses, nonnullas lecturas super voluminibus Decreti, & Decretalium non sine maximis laboribus & vigiliis, ad laudẽ diuini nominis, cuius ope literariæ rei, & Christianæ Reipublice cõsuluisse, & proficisse credis, scribẽdo composueris, & compilaueris, easque de proximo tuis propriis expensis in lucẽ edere, & imprimi facere intendas, pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, vt tibi, quod lecturæ huiusmodi absque tuo cõsensu imprimi non possint, vt tuarum vigiliarum effectu læteris, concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos volẽtes te specialis gratiæ fauore prosequi huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi quod ad septennium à die, quo tu lecturas prædictas imprimi feceris cõputandum, nullus alius per vniuersum orbem Christianum cõstitutus lecturas ipsas, vel illarum partem aliquam imprimere, seu imprimi facere, vel impressas in sua domo, aut alibi habere, & tenere, nec illas vendere, seu mutuo, aut ex dono, vel aliàs donare possit auctoritate Apostolica tenore presentium de speciali gratia indulgemus: districtè inhibẽtes in virtute sanctæ obedienciæ, & sub excommunicationis pœna, eoipso si contrafactũ fuerit incurrenda, omnibus & singulis, cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis existentibus, & quauis Apostolica auctoritate, aut facultate fungentibus per vniuersum orbem constitutis, ne lecturas huiusmodi, vel earum partem aliquam absque tuo expresso cõsensu, & licentia septennio prædicto dumtaxat durante imprimere, seu imprimi facere, aut vèdere, seu donare præsumat. Non obstatibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac quarũcunque prouinciariũ, & locorum statutis, & consuetudinibus, etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, necnon priuilegiis, indultis, & literis apostolicis quibusuis prouinciis, & illarum personis, ac vniuersitatibus, & collegiis, etiam per nos, & Sedem Apostolicam sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis clausulis, & decretis, etiam derogatoriis derogatoriis, vel aliàs quomodolibet concessis, confirmatis, ac etiam iteratis vicibus innouatis. Quibus omnibus, etiam si de illis, eorũque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut exquisita forma ad hoc seruanda foret tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum infererentur presentibus pro expressis, ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis aliàs in suo robore permanens hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Romę apud S. Petrum sub annulo piscatoris die viii. Ianuarii. M. D. X L IIII. Põtificatus nostri anno nono. Et deinde. Cum sicut nobis nuper tu exponi fecisti, sicut asseris, rogeris à multis, vt opera tua tam prius edita, quàm nondum edita, quæ super iure Põtificio, & ad declarationem illius pertinentibus habes composita, typis excudi faceres, idque facere proponas vita comite, & Deo iuuante impensis tuis, & te presente quo correctiora, auctiora, & pientiora prodeat, nobis humiliter supplicare fecisti, vt in præ-

missis

anis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos te ampli
 oris gratiæ favore prosequi volentes, huiusmodi supplicationibus inclinati Apo
 stolica auctoritate tenore præsentium declaramus, intentionem nostram esse, vt
 prædicti Pauli prædecessoris nostri litteræ quæ de lecturis loquuntur, habeant etiã
 locum in aliis Commentariis, libris, & tractatibus, quos tu edideris super iis, quæ
 pertinent ad prædicti iuris Pontificii declarationem. Non obstantibus omnibus
 supradictis, quæ idem Paulus prædecessor in dictis præinsertis literis voluit non
 obstat. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris, die xviii. Maii.
 M D L X X I. Pontificatus nostri anno sexto. Ac cum postmodum, videlicet noni
 Novembris, Pontificatus nostri anno primo, eundem Martinum specialibus
 fauoribus & gratiis prosequi volentes statuerimus, prædictoque Martino concess
 erimus literas scilicet record. Pauli Tertii, & Pij V. prædecessorum nostrorum præ
 inferas locum habere, & se extendi in his, quæ de lecturis, & aliis loquuntur in
 quibuscunque Commentariis, & tractatibus, quæ idem Martinus ediderit, super
 prædicti iuris Canonici declaratione, & interpretatione, & præsertim super Ma
 nuali Confessoriorum, ab eo prius lingua Hispanica edito, nunc recognito, au
 diti, latinitateque donato. Cum autem, vt accepimus, in obsequiũ Dei, sacrosan
 ctæque Sedis Apostolicæ non sine magno labore duobus annis proxime præteritis
 idem Martinus intenderit, & in præsentia intendat recognitioni operum suorum
 tam editorum, quàm non editorum, quo emendatiora, defecatiore, auctiora, &
 utiliora effecta typis excudantur. Nos eundem Martinum amplioribus fauoribus
 & gratiis prosequi volentes, Motu proprio, non ad dicti Martini, aut alterius pro
 nobis desuper oblata petitionis instantiam, sed ex certa nostra scientia, indultũ,
 inhibitionem, declarationem, decretum, derogationem, aliaque omnia in præin
 fertis litteris apostolicis, & earum singulis contenta ad decem annos à Data præsen
 tium computandos, ita vt quis ea, vel illorum partem aliquam sine suo expresso
 ad id inscriptis consensu imprimere, vel alibi impressa dicto decennio durante v
 dere, aut venalia tenere, donare, aut premutare non possit Apostolica auctoritate
 præsentium prorogamus, extendimus, & ampliamus, & quemlibet contra
 uenientem, censuras, & pœnas in præinsertis litteris cõtentas coipso & absque alia
 declaratione incurrere. Sicque per quoscunque Iudices, & Commissarios quauis
 auctoritate fungentes, sublata eis & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & in
 terpretandi facultate, & auctoritate, vbique iudicari, & definiri debere, irritum
 quoque & inane decernimus, si secus super his à quoquã quauis auctoritate scien
 ter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac omnibus
 illis, quæ in omnibus supradictis litteris concessum est non obstat, ceterisque cõ
 trariis quibuscunque. Insuper quia difficile foret, præsentis litteras ad quacun
 que loca deferri, volumus, & dicta auctoritate decernimus ipsarum transumptis &
 exemplis, & in eisdem exemplis, lecturis, Commentariis Manuali, & aliis operi
 bus huiusmodi impressis plenam & eadẽ prorsus fidem vbique in iudicio & ex
 tra adhiberi, quæ originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum
 Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die xxi. Novembris, Pontifi
 catus nostri Anno Nono,

Cæ. Glorierius.

*Cum priuilegijs amplissimis Regum Christianiss. & Catholici Neapolcos ;
 Senatus Veneri, & omnium fere Potentatum Italia.*

DVO EPIGRAMMATA ILLORVM DVORVM INSIGNIVM VIRORVM,

Quos Regia Maiestas ex Gallia Conymbricam magnis honorarijs duxit, primis Authoris operibus ante triginta annos Conymbricæ adiecta.

Alterum illius eruditissimi, qui tunc insignis Collegij bonarum artium Conymbricensis professor erat primarius,

AD AVTHOREM.

*ACTE animi, Venerande senex, qui pectore sancto
Abdita secreti referas penetralia iuris:
Et veras recludis opes: vitique rebellis
Sapè renascentem refecas rationibus herbam.
Non tu Dissuas mendacia callidus antro,
Authoremque Iovem fingis, lucoque Capeno
Auiæ nocturna simulacra commercia nympha:*

*Nec tripodas Phæbi mentita oracula fundis:
Sed liquida veri puris de fontibus unda
Pectora nostra rigas: moresque in prava fluentes
Corrigis: & iustis legum compescis habenis,
Spes nimias, animosque feros moderamine flectis.
Pontifices tu purpureos, dominumque potentis
Ausoniæ, ducesque doces discrimine certo
Nosse modum iuris, flexuque obliqua doloso
Exigis ad Canones interpres commodus aquos.
Ergo velut dubijs Phebæa oracula rebus,
Aut lybicas sortes, aut Dodonæa petebant
Templa inopes veri, trepidoque instante tumultu:
Sic cum perplexis mentes ambagibus error
Implicat, & iuris sinuoso tramite fallit
Semita, tu dubios regis, errantesque reducis:
Confirmas trepidos, reuocasque in cæca ruentes,
Et mala ne serpent rabiosæ semina luti,
Ante caues: & iustitiæ præceptor inermis
Aurea compositis instauras secula bellis.*

ALTERVM IACOBI TEVII

I. C. ELOQVENTISSIMI

AD EVNDEM.

MENS, lingua, ingenium, natura dona parentis
Sint licet, artificis munere cuncta nitent.
Pura quidem, & minimis mens candida sordibus ut sit
Natura, arte eadem purior esse potest.
Linguae itidem sonitum prebet natura suauem;
Suauior, ut fiat, postulat artis opem.
Quis neget ingenium nostra magis arte iuuari;
Ut solet assiduo vomere cultus ager?
Hæc data diuino tria sunt tibi munere dona,
Mens pia, & ingenij lumen, & oris opes.
Purius illa tamen studijs exculpta nitescunt,
Et rude si quid erat, sedulus arte dolas.
Sydera ceu claro debent sua lumina Phæbo;
Sic sua virtutum lumina terra tibi.
Sermo fluit facilis, sapienti è pectore manans:
In sene doctiloquo Nestore qualis erat.
Testis erit lingue, & mentis latissimus orbis;
At quale ingenium sit tibi scripta docent.

COMMENTARIUS
VTILIS IN RVBRICAM
DE IVDICIIS.

AVTHORE MARTINO AB AZPILCVETA
DOCTORE NAVARRO.

Ad S. D. N. Gregorium XIII. Pont. Opt. Max.

S V M M A R I V M.

- 1 **V**thor quid nouè addit repetitioni cap. nouit. de indic.
- 2 Iudicialis strepitus aliquantula celestium memoria salien-
dus.
- 3 Continuationis huius tituli ratio multiplex, & que vtilior.
- 4 Argumentum de preparatorio ad preparatum non valere sim-
pliciter, & vt potest valere. num. 7.
- 5 Matrimonia que non valeant, & sponsalia sic hodie.
- 6 Adulterio vxor perdit dotem. sed non eius preparatorijs; quæ licèt sint pec-
cata mortifera, non æquantur illi. num. 8. licèt ex eis cum alijs circumstā-
tijs presumaturs illud. num. 9.
- 10 Dos proprior vxori, quàm feudum vassallo.
- 11 Index preparatorijs quis sit index causę preparatę.
- 12 Iuramenti ratione quando quis nouum sortitur forum. & 13.

- 1 **M**ultorum rogatu ediuuro mihi nouè hic in Vrbe anno 1575.
repetitione in cap. nouit. de indic. iam pridem anno 1548.
editam Conimbricę, visum fuit sequi morem Antiquiorũ,
qui cum repetebant aliquod cap. cuiuspiam tituli pramit-
tebant nonnulla super ipsius rubrica ad eiusdem declara-
tionem

nionem pertinentia : & ideo prælusimus aliqua super hanc rubricam, sub qua situm est præfatum cap. nouit. desumpta ex illis multis, quæ disputaueram personam Gymnastæ, qualis tunc eram, agendo, prælegendò illam in prædicta Conimbrica anno 1538. quæ nemini dicaui. Nunc autem recognituri tam ea, quæ tunc prælusimus, quàm præfatam totam repetitionem multa emendando, addendo, demendo, & mutando redigimus primo in epilogum, & summam ea, quæ de iudicio prout sumitur pro processu iudiciali post alios in eandem rubricam fusiùs eodem anno scripsimus, quæ nondum sunt edita: adiectis tamen aliquot, quibus mens quadantenus celestia moneatur pro persona censoris, siue pænitentiarij minimi, quam præfato anno 1575. agebamus, & nunc agimus.

2. Secundo addemus multa de iudicio, prout sumitur pro actu iudicandi, quibus pius lector præmoneatur ea, quæ de iudiciis est, doctrina non solum doceri qualis debeat esse ordo processus iudicialis externi, sed etiam qualis esse debeat tranquilla animi cuiuslibet determinatio, & definitio. quod est auctarium dignum, ni fallor, quod omnes tam interni, quàm externi fori Iudices, & tam priuata, quàm publica auctoritate iudicantes semper præ oculis habeamus.

3. Primum igitur redigendum est in epilogum, quod Decius in utraq; lectione, & Ripa eruditè, subtiliter, & laboriosè quidem, sed parum utiliter videntur de ratione continuandi, & subordinandi hunc titulum præcedentibus disputare, & planius, ac utilius tironibus præsertim est dicere, quòd ratio, qua Gregorius motus fuit ponere hunc titulum in principio huius libri, est, quòd totum hoc volumen Decretalium digestum sit in quinque libros: quorum materias designant illa quinque verba illius Senarij antiqui,

Iudex, iudicium, clerus, sponsalia, crimen.

Quorum primum, scilicet Iudex, designat, quòd in primo principaliter tractatur de personis Iudicum, & de pertinentibus ad eos. & secundum, scilicet Iudicium, quòd tractatur principaliter in secundo de iudicijs, siue processibus Iudicum, siue pertinentibus ad ea. Tertium vero scilicet clerus, quòd in tertio principaliter agitur de clericis, & ad eos pertinentibus. Quartum autem, scilicet, Sponsalia, quòd in quarto tractatur principaliter de sponalibus, & matrimonijs, & ad ea pertinentibus. Quintum denique, scilicet, Crimen, significat, quòd in quinto principaliter agitur de criminibus, & ea tangentibus: & ita in principio secundi libri præmittit titulum generalem de Iudicijs.

4. Secundum quòd illatio illa Pan. & omnium posteriorum, quòd valet argumentum de præparatorijs ad præparata, quam excerpunt ex illa continuatione Ioan. And. videlicet, *Supra dictum est de præparatorijs Iudiciorum, nunc de ipsis Iudicijs est videndum.* non est efficax: quandoquidem

dem innumera sunt præparatoria, de quibus non dicuntur verè illa, quæ de præparatis: Nam sponsalia præparant ad matrimonium; sed nō sunt indissolubilia, vt illud cap. quemadmodum. de iureiur. & qui contrahit illa cum consanguinea, vel religiosa, non excōicatur, vt qui contrahit illud clem. 1. cum glos. de consang. & hodie valent sponsalia absente Parocho contracta, non tamen matrimonium, iuxta cap. 1. Concil. Trid. sess. 24. de reform. matrim. adiunctis, quæ nos addimus in Manual. Confess. cap. 22. num. 25. & melius cap. 25. num. 144. Et probatio est præparatoria ad sententiam, non tamen transit in rem iudicatam, sicut illa, & non est necesse appellare ab illa, sicut à sententia: nec est exequenda sicut sententia, vt palam est toto tit. de probat. de testib. & de re iud. & appella. Prima item tonsura præparat ad ordines maiores, sed nō est ordo sacer, sicut illi, cap. à multis. de ætat. & quali. Ius item patronatus non est beneficium ecclesiasticum, potestque cadere in laicum, & potest donari, & legari. cap. cum autem. cap. cum secundum. de iure patrona. non autem beneficium. cap. 1. de reg. iur. lib. 6. & alia innumera. Quare illud Barth. in l. qui proprio. §. item quæritur. ff. de procurat. quod procurator constitutus ad præparatoria, tenetur defendere do minum in præparatis, alio quidem textu, vel alia ratione est verum, non tamen illa, quod idem sit iudicandum de præparatoriis & præparatis; vnde & ipse ibidem asserit, procuratorem primæ causæ non teneri ad defendendum causam appellationis; licet prima sit præparatoria ad secundam.

- 6 Tertium, quod minus infertur illud Baldi in cap. tuç. de procurat. in versi. quid si absque carnali copula, nempe, quod sicut mulier priuatur dote propter adulterium, cap. plerunque infr. de donat. inter virum & vxor. ita etiam debeat priuari propterea, quod passa sit manus alterius ad mamillam, argum. à præparatoriis ad præparatum: Tum, quia licet inter præparatoria & præparata debeat, aut possit esse aliqua subordinatio, conuenientia, aut coherentia, non tamen tanta, vt de vtriusque eadem
7 dici queant; præsertim quando necessariò non esse inferunt, vt in casu proposito; non enim necessariò infertur, tetigit mamillas, igitur habuit rem cum illa. Tum, quia longè maius est peccatum adulterium, quàm
8 passio manus in mamillas, vt colligitur ex S. Thom. 2. 2. q. 151. art. 4. dum ponit differentiam inter castitatem, quæ est circa ipsum actum carnalem, & inter pudicitiam, quæ versatur circa alloquia, tactus, & oscula turpia; & melius q. 154. art. 4. quatenus ait, alloquia, tactus, & oscula, sua natura, siue absolute cōsiderata, vt ait ibi Caiet. non esse peccata mortalia: Tum, quia alioqui etiam propter visum, alloquium, vel solius manus tactum libidinosum, deberet perdere, quia etiā hæc sunt peccata mortalia, & præparatoria adulterij. cap. nec solo. 32. q. 5. tradit S. Thom. in d. q. 154. art. 4. quod tamen nemo dicat: Tum, quia pœna

- non debet extendi de vno casu ad alium, cap. pene. de penit. dist. 1.
 9 prefertim ipso iure imposita, glos. solen. cap. fin. de iure patron. saltē quando non est eadem ratio, vt hic per præfata; imò neque quando est eadem ratio, nisi interuenerit aliquid aliud de illis, quæ Domini. & Franc. ponunt in cap. 1. de temp. ordin. lib. 6. & nos nuper posuimus clarius in cap. interpretatione. de penit. dist. 1. à num. 3. per quod soluuntur rationes, quibus Ripa hic adheret Bald. Tum, quia §. 1. quib. mod. feud. amitti. qui loquitur de feudatario ponente manus ad mamillas vxoris domini, non rectè arguitur ad vxorem, quæ patitur illam impositionem. Partim, quòd reuerentia feudatarij maior debeat esse ad dominum cui vasallus est per iuramentum solenne astrictus, & dono
 10 feudi obstrictus, quàm vxoris ad maritum, quæ creata est ei socia, Genes. 2. Partim, quòd feudum quòd perditur, minùs sit illius, quàm dos vxoris: quia non est nisi quoad vile dominium. Tum, quia si excommunicatio ferretur ipso iure in eum, qui adulteraretur, qui prædicta impudica faceret abstinendo se à copula, non esset excommunicatus. Tū, quia licet ex his actibus impudicis colligatur aliqua præsumptio; non tamen illa est præsumptio iuris & de iure, contra quam non admittitur probatio; & ita probato contrario non iudicaretur adultera, nec consequenter priuata dote. Quare resoluendum est primo, dicto Baldi non esse locum in foro conscientie. Secundo neque in foro exteriori probato contrario, quòd cessat præsumptio. Tertio, quòd neque esset locus illi etiam non probato contrario in solo tactu mamillarum; imò nec in solo osculo, nisi probarentur aliquæ alię circumstantie loci, temporis, vel personarum, ex quibus præsumenda esset adulterij rea, quo casu nō perderet dorem ex eo solo, quòd passa est tãgi vel osculari: sed quia probatur, & iudicatur esse adultera.
 11 Quartum, quòd non infertur etiam ex prædicta continuatione, quòd iudex Ecclesiasticus aditus ab aliquo pro absolutione à iuramento à se præstito, ad effectum agendi aduersus contractum, quem iurauit, fiat Iudex super ipso contractu; si aliàs non erat competens ad cognoscendum de illo: quia, vt prædixi, coherentia preparatorij ad preparatum, non est tanta; vt quicquid dicitur de altero, sit de altero dicendum: nec consequenter efficit, vt iudex ecclesiasticus ex eo solo quòd est Iudex preparatorii, fiat Iudex præparati, vt contra Bald. tenuit Castr. in l. ordinarii, C. de rei vend. quem sequitur & confirmat Decius hic, quem in prædicto anno 1548. sequuti consutauimus Baldū ea ratione, qua Ripa hic defendit communem. Tum quia, illud Baldi in d. l. ordinarij. C. de rei vendic. scilicet, Iudex causę preparatorię debet esse præparatę, restringendum est, quando esset competens præparatę; etiam si non cognouisset de præparatoria; de tali enim loquitur illa lex ordinarij. in qua ipse
 12 se fundat. Tum, quia cap. fin. de foro compet. lib. 6. quod habet cognitionem

tionem de iuramento spectare ad iudicem ecclesiasticum, etiam inter laicos, restringendum est, ad casus, in quibus agitur de obseruantia iuramenti, & ad cogendum iurantem seruare illud: non autem cum præten- ditur contrarium. Procederet etiam dictum Baldi, cum iudex absolues- set competens in materia, in qua Ecclesiasticus esset competens alia ratione quàm iuramenti; qualis est vsurarum, sacrilegii, &c. Tum, quia Alex. iii. in cap. causam que, qui fil. sint legit. noluit cognoscere de spo- lio partis in præiudicium iurisdictionis regis Angliæ, licet cognosceret de legitimitate eius. Tum denique, quod nullo iure, neque illa efficaci ratione probatur, quod iudex incompetens super vna causa, fiat compe- tens in illa eo solo quod cognouit de præparatoria ad illam, imò vide- tur casus in contrarium in l. 1. C. ad exhib. & hanc partem seruat vsus & praxis Hispaniæ, & etiam Galliæ, & decisi. Tholos. 51. definit iudicem ecclesiasticum, qui cognouit de legato pio, non posse cognoscere de in- teresse; & quod multi authores classici citati per Dec. & Ripam id te- nent, quod ipsum etiã post nos tenuit eruditissimus iuxta ac piissimus
13 Didacus à Leyua siue Couarruias, lib. 1. var. resolut. cap. 4. num. 8. tametsi plus rationibus præfatis, quàm authoritati omnium præfato- rum fidam.

S V M M A R I V M.

- 14 Iudicium significat quindecim, sed nullum eorum originario significatu.
- 15 Iudicium pro discussione, siue processu iudiciali definitur sic paulò cau- tius.
- 16 Iudicium inquisitionis propriè dicitur iudicium, & quodlibet aliud etiam ante litem contestatam.
- 17 Iudicium est duplex, ordinarium, & extraordinarium; quorum vtrumque hætenus non definitum sic definiri potest.
- 18 Iudiciorum inquisitionis absolute extraordinarium; secundum quid ordina- rium.
- 19 Iudiciorum aliud spirituale, aliud temporale, & vtriusque definitio.
- 20 Ius patronatus est spirituale, & annexum spirituali.
- 20 Annexum alicui non est idem, quod illud in specie, sed potest esse in genere.
- 22 Disputatur male, an hoc sit illud, priusquam sciatur quid sit illud.
- 24 Spiritus multa significat, & ideo spiritualia multigena.
- 25 Spirituale definire non facile, sed definitur sic quoad propositum.
- 26 Dona Dei non omnia esse spiritualia, & quæ talia.
- 27 Sacramentalia & beneficia, qua ratione sunt spiritualia, eadem est & in- patronatus.
- 28 Spiritualia quadam alijs spiritualibus spiritualiora, & ideo alijs alia an- nexa.

- 29 *Sacra non omnia spiritualia.*
 30 *Spiritualibus cur dicantur annexa beneficia, & ius patronatus.*
 31 *Iudiciorum aliud criminale, aliud civile, aliud mixtum; & omnium definitio, & num. 34.*
 32 *Iudicium ad remouendum quem ab officio criminale est.*
 33 *Intellectus cap. per tuas. de simon.*
 35 *Crimina non semper omnino extinguuntur morte.*
 36 *Causa criminalis quare interdum vocatur pecuniaria.*
 37 *Pœna criminalis quare interdum vocatur civilis.*
 38 *Pœna pecuniaria legalis, vel conuentionalis cui applicanda.*

- 14 **V**INTVM quod hæc vox, iudicium, quindecim Iuris peritis significat, secundum Ioan. Monach. in hoc eod. tit. lib. 6. contenta iis tribus senariis.

*Actio, lis, author, forus, arbiter, vltima velle,
 Quæstio, discre. sen. instan. discussio, posse,*

Pernicies, pœna, processus iudicialis.

hoc est, significat Actionem, ff. de iudic. l. in tribus inf. de procur. cap. ex litteris. Litem, ff. de pecul. l. quod debetur. ff. ad Trebel. l. 1. 2. respon. Authoritatē, infra eod. cap. decernimus. Forū, infra eod. cap. quāto. Arbitrium, 2. q. 6. cap. à iudicibus. & ff. qui satisd. cog. l. arbitro. de offic. deleg. lib. 6. cap. ab arbitris. ibi enim arbiter dicitur Iudex, ergo & Arbitrium dicitur iudicium, Vltimam voluntatem, C. de sacrosan. eccles. l. 1. & cap. licet. de sepult. lib. 6. Quæstionem, C. de ordin. iudic. l. quæstionum, infra qui fil. sint legit. cap. per venerabilē. §. rationibus. Discretionem, ff. de iudic. l. cum prætor. infra de præb. cap. graue. Sententiam, de offic. deleg. cap. de causis. de appell. cap. si duobus. circa si. de præscrip. cap. si. ff. de legat. 3. l. qui concubinam. §. si hæres. & Ecclesiast. 18. cap. ibi. *Ante iudicium iustitiam tibi para.* Instantiam, C. de iudic. l. properādum. §. 1. cap. venerabilis. inf. eod. Discussionem, vt hic & C. & ff. eod. tit. & inf. de verb. signi. cap. forus. in princ. Posse vel potentiam ff. de iudic. l. iudicium soluitur, id est potestas indicandi. Perniciem, 1. ad Corinth. 11. ibi. *Iudicium id est perniciem sibi manducat & bibit, sic exponitur 4. sent. dist. 9. in fin. Pœnam, Matthæi 4. Qui occiderit reus erit iudicio, id est pœna sicut Ioa. 11. ibi, In resurrectionem iudicij, hoc est pœnæ æternæ. Processum iudicalem, infra eod. cap. 1. & cap. 1. de except. lib. 6. in princ.*

- Addo tamē omnibus, quod verbum, iudicium, nihil horum significat secundum suam propriissimam & originariam significationem, vt infra n. 39. monstrabitur. Dixi originariam, quia secundum propriam etiā illa satis propriè significat. Porro iudicium prout significat discussionem, vel processum iudicalem, vt hic sumitur, definitur esse actus trium personarum, iudicis, actoris, & rei in discutiendo contententium vel

vel contendere parantium, in qua definitione verbum, actus, videtur accipi singulariter vel collectiue pro vno, vel multis actis momentaneis, vel successiuis præfatarum trium personarum, vt accipi potest iuxta doctri. Barth. in l. si pluribus. sub fin. de legat. 2. & verbum, trium, pro triplicis generis, & verbum, personarum, vt comprehendat etiam personas fictas: quoniam in iudiciis inquisitionis, & denunciationis, & aliis, quæ ex officio fiunt, pro actore vel accusatore, interuenit fama vel notorietas, aut Reipub. vtilitas, vt colligitur ex cap. super iis. & cap. inquisitionis. de accusat. imò & pro reo interuenit damnum publicum, sicut & pro actore vtilitas publica in iudicio inquisitionis generalis, quæ fit iuxta l. congruit, ff. de off. præsid. & cap. 1. de offic. iud. ordin. Dixi, in discutiendo, pro, in iudicio, quod ponitur cōis, & pro in loco Iudicii quod ponit Decius & Ripa, ne definitum in definitione repetatur. Addidi, vel contendere parantium, ad comprehendendum principium iudicii, quod est citatio. §. fin. Instit. de pœn. tem. litig. & libelli oblationem, recusationes, interrogationes, confessiones, probationes, & alia quæ passim fiunt ante litem contestatam. Per quas expositiones longè
16 planiùs, breuiùs, & utiliùs, quàm ab aliis potest defendi definitio communis, ex qua inferitur, quòd iudicium inquisitionis, vel denunciationis est propriè iudicium, & quod iudicium non solum inuenitur post litem contestatam, sed etiam ante illam; licèt integriùs post illam, sed integritas & magnitudo non mutât speciem. l. si. ff. de fund. instr. & licèt multa liceant post litem contestatam, quæ non licent antea. cap. quoniam frequenter. vt lit. non contest. & è contrario multa licent antea quæ non licent post. l. post litem. ff. de procur. & licèt ob id quoad quædam Iudicium dicatur incipere à litis contestatione, l. vbi cœptum. ff. de iudic. vnde & multæ cautiones & prætorix stipulationes præstitæ ante litem contestatam, propriè dicuntur iudiciales, l. 1. & 2. ff. de præt. stipul. & quidem omnia, quæ fiunt coram Iudice ad contendendum, imò & ad concordandum, ad incipiendam litem, vel ad impediendum eius initium dicuntur esse Iudicium, vel aliqua pars eius, vnde recte Dec. in 2. lectio. num. 3. sub fin. quem sequitur Ripa, discedit à Signor. de Homod. in cons. 163. incipie. Statuto ciuitatis Mediolani. quatenus determinauit, non posse fieri præceptum de soluendo minori 25. annis, tanquam confesso in Iudicio, ante litem contestatam; etiam si illud fecisset post octodecim annos, & stante statuto, vt minor 25. annis modò sit maior octodecim, habeat legitimam personam standi in iudicio.

17 Sextum, quòd diuiditur iudicium primo in ordinatum, & extraordinarium. Quoniam autem Innoc. communiter recep. tenuit in cap. cum oporteat. de accusat. iudicium inquisitionis dici extraordinarium, & in cap. dilecto de sent. excom. à multis etiam recep. tenet esse ordinarium, & super eo relato hic per Panor. magna tempestas orta est inter omnes.

omnes posteriores, non est facile ita definire membra huius diuisionis, ut non remaneant aliquot scrupuli. quò factum esse suspicor, ut nemo illorum videatur ausus vllum illorum definire. Arbitror autem posse definiri iudicium ordinarium, esse iudicium, in quo proceditur mediante actione, vel accusatione vera. Dixi, iudicium, pro genere, & cum actione, ad comprehendenda iudicia ordinaria ciuilia. & cum accusatione, ad comprehendenda ordinaria criminalia: actio enim & accusatio propriè sumptæ sic differunt iuxta glos. recep. in princ. Instit. de actio. & in rubr. ff. & C. de actio. iunct. rubr. ff. & C. de accusat. Dixi, vera: quia & infamia, vel aliquid ei equipollens, ob quæ inquiritur, quidam accusatores ficti sunt, ut post S. Tho. & alios infra nu. seq. traditur. Iudicium autem extraordinarium est, in quo sine actione, vel accusatione vera proceditur. Dixi, iudicium, pro genere, reliqua pro differentia, qua differt ab ordinario. Tum, quòd extraordinarium, illud esse dicitur, quod officio Iudicis expeditur, l. pecunię verbum. §. persecutionis. ff. de verb. sign. l. cum filius. ff. si cert. pet. & in l. si cui legatum. in fin. princ. ff. de cond. & demonstr. in l. 1. §. si solent. ff. de exerc. Tum quia extraordinarium dicitur illud, quod contra regulas iuris communis conceditur, l. in causa. la. 2. in princ. ff. de minor. Ex quibus definitionibus clarè inferitur, iudicium inquisitionis esse simpliciter & absolute extraordinarium, ut affirmavit Innoc. in d. cap. cum oporteat. pro quo facit etiam, quòd iudicium in tres partes principaliter diuiditur, ut not. Bart. in l. 2. ff. de furt. nam habet principium, medium, & finem, & in principio inquisitionis sine accusatione vera proceditur d. cap. qualiter. quod est contra corticem regulæ l. rescripto. §. si quis accusatorem. ff. de mune. & honor. In secunda parte, scilicet in medio, testes recipiuntur lite non contestata, cap. quoniam. §. sunt & alii. inf. ut lit. non contest. in vltima parte, scilicet in fine, non imponitur pœna determinata à Iure; sed condemnatio alteratur, & arbitrio Iudicis pœna imponitur, cap. inquisitionis. infra de accus. licet possit dici secundum quid ordinarium, quatenus etsi non interueniat in eo accusator verus, interuenit tamen fictus, scilicet, infamia vel aliquid ei equipollens, ut prædictum est, quale dicit esse Innoc. in d. cap. dilecto. de sent. excom.

Secundo inferitur, iudicia super beneficiis, vsuris, matrimoniis, & decimis esse ordinaria; licet in eis procedatur simpliciter, & de plano sine figura & strepitu iudicii. clem. 2. de iudic. & ita in multis contra ordinem causarum vel iudiciorum plenariorum, clem. sape. de verb. sign. quia in eis proceditur mediante actione vera nata ex aliquo iusto, vel colorato titulo, vel ex lege diuina, vel canonica.

Tertio, quòd iudicium per viam denunciationis, vel officii Iudicis sine actione vel accusatione contextum, est extraordinarium: quia proceditur sine actione, vel accusatione vera. Quarto, quòd statutum lo-

quens

quens de iudicio ordinario, non habet locum in iudicio inquisitionis, & aliis præfatis, vt tenuit Pan. hic communiter recept.

Septimum principale, quod iudicium secundò diuiditur in iudicium
 19 spirituale, in quo tractatur de rebus spiritualibus, cap. exhibita. inf. eod.
 & in temporale, in quo tractatur de temporalibus, cap. venerabilis. inf.
 eod. an autem iudicium in quo tractatur de iure patronatus dicatur spi-
 20 rituale, an temporale, an mixtum, videtur pendere ab illa questione, An
 ius patronatus sit spirituale, temporale, an mixtum? in qua post longam
 eandemque eruditam concertationem Doctorum præsertim Decii &
 Ripæ, tenui olim communem opinionem, videlicet, non esse spiritua-
 le, sed annexum spirituali.

Qua in re nunc addo primo; quod ratio Decii, quæ olim firma visa
 fuit, nunc non videtur firma: ratio enim est illa, quod nullum annexum est
 id ipsum quod id, cui annectitur; sicut nec simile est idem cum eo, cui
 assimilatur, iuxta l. quod Nerua. iunct. gloss. ff. de pos. & cap. capitulum
 Santæ Crucis. iunct. gloss. de rescript. & ius patronatus est an-
 nexum spiritualibus, cap. quanto. inf. eod. & cap. de iure. inf. de
 21 iur. patron. Ratio autem quare non est firma, est, quod licet nihil sit id
 ipsum, quod est id cui simile est, in specie, siue in indiuiduos; potest ta-
 men esse idem in genere: si quid enim est simile Ioanni, non est idem
 quod Ioannes in specie; potest tamen esse idem in genere: vt si quod est
 simile Ioanni, sit alius homo. Virtutes item infusæ similes sunt septem
 donis Spiritus sancti, & ita non sunt eadem quæ illa in specie, & indiui-
 duos; sunt tamen eadem in genere: quia sunt spiritualia vt illa. Sic quam-
 uis ius patronatus sit simile & annexum rei spirituali, & non sit in specie
 & indiuiduo idem quod illa res spiritualis; potest tamē esse idem in ge-
 nere scilicet spirituale.

22 Secundo addo, quod magna incogitantia præfati Doctores, & ego
 disputauimus, An ius patronatus sit spirituale nec ne? non præmissa &
 constituta prius definitione rei spiritualis, sicut & eadem incogitantia
 tractauimus omnes, An iudicium inquisitionis sit ordinariū, vel ex tra-
 ordinariū, non præmissa & constituta prius definitione, vel quid sit
 iudicium ordinariū vel extraordinariū: quomodo enim quis probare potest
 aliquid esse, vel non esse tale, vel tale; nisi præsupposito quale sit illud: &
 an sit, an non sit homo, nisi præsupposito quid sit homo? & consequen-
 ter, an sit spirituale, nisi præsupposito quid sit spirituale?

23 Tertio, quod idē hoc videtur contigisse: quia, vt nup dixi in nostro Ma-
 nual. Confess. latinitate donato cap. 23. nu. 99. post Maiorem in 4. dist.
 25. q. 1. col. 2. non est facile definire quid sit spirituale, cuius ratio, licet
 eam ipse non reddat, potest esse; quod cum spirituale, siue spiritale dica-
 tur omne quod pertinet ad spiritum, spiritus autem propriè dicatur ha-
 24 litus siue flatus, iuxta illud Iob. 17. Spiritus meus attenuabitur, & per

translationem, nunc anima, Ioan. 19. Tradidit spiritum. nunc ventum
 Actu. 1. Tanquam aduenientis spiritus vehementis. nunc omne incorpo-
 reum, iuxta illud Ioan. 4. Spiritus est Deus. nunc omnis inuisibilis sub-
 stantia, ut ait S. Thom. 1. par. q. 41. art. 3. ad 4. necesse est, ut spirituale
 quoque multipliciter dicatur.

- 25 Quarto, quod in d. Manual. ubi supra ea de re in hæc verba scripsi-
 mus, *Omissio stilo, quo in vulgari hoc in loco vsi fuimus. sequenti Ioan. Andr.*
Panor. & communem in cap. consulere. de simon. adiunc. quæ S. Thom. &
communis ait in 4. dist. 25. Spirituale, ut huc pertinet, & communiter acci-
pitur in iure Pontificio, definiri potest esse donum supernaturale à Deo da-
tum ad animarum salutem, vel quid institutum supernaturaliter ad eam ef-
ficiendam, vel ab Ecclesia potestate supernaturali sibi data ad conficiendum
illa vel annexa eis. Quæ definitio facile colligi potest ex cap. gratia. & cap.
qui studet. 1. q. 1. & cap. quam pio. 1. q. 2. & Duran. dist. 25. q. 1. & ex S.
Thom. 2. 2. q. 100. art. 3. & 4. Dixi, donum Dei, pro genere: quia omne spiri-
tuale est donum Dei, non contra omne donum Dei est spirituale: nam omnia
 26 *bona temporalia sunt dona Dei, iuxta illud Apost. 1. ad Corint. 4. Quid ha-*
bes quod non accepisti? & illud princ. Authen. quomodo oportet episc. Maxima
dona Dei sunt à superna collata clementia, sacerdotium & Imperium. Dixi,
supernaturale, ad includendum spiritualia per essentiam, & excludendum
dona naturalia. Dixi, ad salutem animarum, ad excludendum insignia seu ar-
ma, dotes, & victorias Regibus & Principibus aliquot, vel aliis in alium
finem, quàm salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi, vel aliquid
institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam, ad includendum
spirituale per causam: qualia sunt sacramenta, quæ ipse solus instituit, & sola
efficiunt instrumentaliter gratiam, ut dictum est cap. 22. num. 1. & 2. Dixi,
 27 *vel ab Ecclesia potestate supernaturali sibi data, ad includenda spiritualia*
statuta, ut loquuntur Ioan. Andr. & Panor. in cap. consulere. de simon. siue
facta & constituta ab Ecclesia: qualia sunt sacramentalia, & eis annexa ab
eadem instituta, quibus sacramenta parantur, conficiuntur, & conseruatur,
consecratio & benedictio ecclesiæ, vel altaris, vasorum, ornamentorum, aqua
baptismalis, vel benedictæ, exorcismus, catechismus, ius patronatus, bene-
ficia, collationes, presentationes, renunciationes, & id genus alia. hæcibi.
 28 Quinto addo ex hac definitione inferri primo, quod aliqua spiri-
 tualia sint aliis spiritualibus spiritualiora: illa enim quæ sunt per essen-
 tiam talia, vel à solo Deo immediatè creata, vel instituta, ut sunt gratia
 gratum faciens, septem dona Spiritus sancti, & gratiæ, quas gratis datas
 appellant, & potestas Ecclesiastica supernaturaliter primum à Christo
 data, ut diximus in cap. nouit. infra eod. notab. 3.
 29 Secundo inferitur, quod non omne sacrum est spirituale, ut hic acci-
 pitur; bona enim mobilia & immobilia ecclesiastica, sunt sacra, iuxta S.
 Thom. recep. 2. 2. q. 99. art. 3. & probatur in cap. nulli. & cap. prædia.

12. q. 2. quæ tamen non sunt spiritualia: quia definitio eis non conuenit: nam licet dedicentur ad sustentationem spiritualium, vt ait S. Thom. vbi supra; non tamen per benedictionem sacri constitutiua, quæ de sola potestate supernaturali, & spirituali fluere potest, vt nouè resolvimus in cap. non liceat. 12. q. 2. §. 17. à num. 7. quamuis dedicatio illa satis possit dici spiritualis.

Tertio inferitur, quòd altiùs & rectiùs loquutus est Antonius, quàm Panor. & nos omnes posteri eius, qui eum sequuti sumus; nempè, quòd ius patronatus est spirituale origine: quia per præfatam definitionem constat, quòd non humana & naturali, sed diuina & supernaturali potestate à Christo Petro, & Ecclesiæ tradita, vt in cap. nouit. notab. 3. à nu. 81. dicitur, inuentum & creatum est. Et hac ratione irrefragabili confirmatur, quòd nec Panor. nec Aret. nec Felin. nec Decius, nec vlli alii catholici negare possumus, sacramentalia instituta ab Ecclesia, potestate illa diuinitus ei à Christo data, esse spiritualia: & nulla ratione alia sunt talia, quàm quia in salutem animarum sunt constituta ab Ecclesia potestate præfata supernaturali. Cum ergo negare non possimus beneficia ecclesiastica, & ius conferendi ista, & eligendi, ac præsentandi, esse ad illa inuenta & instituta ab Ecclesia, eadem potestate supernaturali, qua alia sacramentalia, consequens est nec posse nos inficiari esse spiritualia, sicut illa. Nec quicquam obstat, quòd hæc dicantur annexa spiritualibus antecedenter vel dependenter, vt dicit S. Thom. in d. art. 4. quia nil repugnat, vt vnum & idem sit spirituale, & annexum alteri spirituali; sicut nec repugnat vnum & idem esse temporale, & annexum alteri temporali: multa enim ecclesiæ spirituales sunt annexa ecclesiis cathedralibus, & aliis collegiatis regularibus, & secularibus, cap. extirpanda. §. qui verò. de præb. cap. super eo. eod. tit. lib. 6. & beneficia ecclesiastica secundum omnes sunt iura spiritualia, imo etiam præbenda, quæ saltem est Canonicatui annexa, per cap. dilecto. de præb. q. in hoc reputat sing. Panor. ibid. & Felin. in cap. cum M. de constit. col. 7. & alii alibi. At ipsemet S. Tho. recep. ab omnibus in d. art. 4. dixit, beneficia ecclesiastica esse annexa spiritualibus dependenter, sicut ius patronatus est annexum antecedenter. ergo nihil definit esse spirituale eo solo, quòd sit annexum spirituali, quòd supra num. 21. clariùs probauimus. Ratio autem quare beneficia ecclesiastica, monachatus, religiones, & alia sacramentalia dicantur annexa spiritualibus, illa est, quòd sunt inuenta, & statuta ab Ecclesia ad paranda, conficienda, conseruanda, & exercenda alia illis spiritualiora; qualia quæ sint supra dictum est. Cum ergo per superiora constet ius patronatus esse spirituale, licet sit annexum aliis spiritualioribus, consequitur iudicium de illo habendum, vel habitum esse spirituale, quæ est solutio questionis propositæ.

31 * Octauum principale, quòd iudicium tertio diuiditur in criminale &

B 2 ciuile,

ciuile, quæ eruditè, & curiose definit hic Ripa; discedens tamen multum à communi modo loquendi, à quo non discedendo videtur definiri posse iudicium criminale esse iudicium, in quo agitur principaliter de crimine, & principaliter ad vtilitatem publicam. Quæ definitio satis colligitur ex glos. l. 3. ff. de sepul. viol. & Bart. Bald. & aliis in eam scribentibus, ex Panor. & omnibus aliis hic, & aliis locis citatis per Dec. & Ripam. Dixi, principaliter, ad excludenda iudicia, in quibus incidenter & obiter tantum agitur de crimine; vt cum agitur de crimine via exceptionis, cap. super iis. de accusat. & cum fiscus petit aliqua bona sibi cõpetentia ratione alicuius criminis, non tamen agendo principaliter de illo puniendo, vt colligitur ex l. 1. ff. de iur. fisci. Per quas duas declarationes cessat necessitas recedendi à communi modo loquendi, vt Ripa recedit. Dixi etiam, principaliter ad vtilitatem publicam, ad excludenda iudicia, in quibus de crimine agitur quidem principaliter, sed ad vtilitatem priuatam, vt cum agitur ciuilitè de furto, ad duplum vel quadruplum parti applicandum. Iudicium autem ciuile est iudicium in quo non agitur de crimine saltem principaliter, vel saltem agitur principaliter ad vtilitatem priuatam.

Ex quibus inferitur primo id, quod Anton. à Butrio dixit hic, quod finis iudicij criminalis est vtilitas publica; finis autem ciuilis vtilitas priuata.

Secundo, quod glos. l. 3. ff. de sepul. viol. quatenus habet, quod cum pœna etiam pecuniaria applicanda est fisco iudicium est criminale; cum verò parti, ciuile, est intelligenda de iudicio, in quo agitur principaliter de crimine: nam si ageretur ad pœnam ex contractu partium, vel alia de causa quàm criminis principaliter intenti applicandam fisco, vt frequenter accidit, non esset iudicium criminale; quia non agitur de crimine principaliter.

- 32 Tertio, quod iudicium, in quo agitur ad remotionem ab officio publico est criminale: quia agitur de crimine principaliter, & principaliter ad vtilitatem publicam, & efficaciter probat l. 3. §. pœna. ff. de crim. stellion. Nec obstat cap. per tuas. de simon. quatenus videtur probare, quod cum agitur ad remotionem Abbatis ab administratione, causa est ciuilis, non criminalis: quia verè id ibi non probatur: non enim habet simpliciter, ibi non fuisse actum criminaliter, sed cū adiectione, non fuisse actum criminaliter; ita vt deponeretur ab ordine; q̄ ideo dī ibi ciuilitè agi: quia non agebatur ad pœnam naturalem & summam, ad quam poterat agi, vt ibi dicit Panor. Ex qua tamen expositione non est inferendum, quod iudicium definit esse criminale ex eo solo, quod non agatur in eo ad pœnam naturalem, & maximam crimini de quo agitur debitam: iudicia enim in quibus proceditur per inquisitionem ad castiganda delicta criminalia sunt; in eis tamen regulariter non imponitur pœna.

33 *na maxima crimini debita, sed arbitraria, cap. inquisitionis. de accusat.* sed solum inferitur, quod aliquando dicitur civiliter agi, eo quod non agatur ad maximam poenam crimini debitam; licet proprie criminaliter agatur; quem intellectum omnium, quos plurimos hic reddit Ripa, arbitror esse germanissimum. Nec obstat, quod aliqui sentiant contrarium: & quod Decius videtur variare in l. 1. & l. 2. l. 1. cap. quoniam magis causa disputandi, & ostentandi acumina ingeniorum, quam solida definitione videntur id facere.

34 Quarto, quod videtur posse dari iudicium mixtum, id est tale, quod sit criminale & civile simul; illud scilicet, in quo agitur de crimine principaliter tam ad priuatam, quam publicam utilitatem; exemplum est in l. lege Cornelia, §. fin. quam Decius in hoc citat, ff. ad Sillan. de iudicio, in quo quis agit populari actione aduersus eum, qui aperuisset testamentum occisi, antequam de familia questio haberetur, in quo dimidium poenae, quae est 100. aureorum applicatur parti, & dimidium fisco; illi enim iudicio conuenit utraque definitio; criminalis quidem; quia agitur de crimine principaliter, & principaliter ad publicam utilitatem; civilis autem: quia licet agatur principaliter de crimine; agitur tamen etiam principaliter ad utilitatem priuatam, quod sufficit.

35 Quinto, quod nil obstat praefatis l. Caius, ff. ad Sillan. quatenus vocat causam pecuniariam illam, in qua poena applicatur fisco; quia aliud est dicere pecuniariam causam non extingui morte delinquentis, quod ibi probatur; & aliud dicere non esse criminalem: nam licet regulariter crimina extinguantur morte quoad alias poenas; quoad tamen poenam honorum, quae ob illud ipso iure confiscatur, non extinguuntur, l. ex iudiciorum. ff. de accusat. & glos. l. 1. C. ne ex delicto defuncti & ita ibi appellatur causa pecuniaria: quia ad poenam pecuniariam agebatur: & quia illa erat applicata fisco, dicitur causa criminalis, & non civilis, per praedicta.

Sexto inferitur verus intellectus cap. item cum quis. infra de restit. spol. scilicet, quod non significat criminaliter agi, eo quod de crimine excipiat; sed quod per exceptionem criminis non repellitur agens de spolio.

36 Septimo inferitur intellectus verus authen. sed hodie. C. de episc. & cler. scilicet, quod per illa verba, *In causa criminali vel pecuniaria*: non significatur causam, in qua pecunia applicatur fisco, esse civilem; sed potius quod est duplex causa criminalis; altera in qua imponitur sola poena pecuniaria; altera, in qua etiam poena corporalis.

37 Octauo inferitur id quod pulchre de more Decius ait Salic. dicere in l. 1. C. de sepul. viol. vers. ex ista glos. quod glos. & iura abutuntur his vocalibus, secundum diuersam considerationem: nam poena pecuniaria; quae fisco applicatur potest dici civilis habito, respectu ad poenam

corporalem, & remotio ab administratione, respectu depositionis ab ordine, ut in d. cap. per tuas.

- 8 Nonum principale, quod illa conclusio, quam post Panor. & alios late declarat Decius in 2. lect. scilicet, quod pena legalis est applicanda fisco, intelligenda est in dubio; quia si lex aliud exprimat, illud est seruandum: quia in certis non est locus coniecturæ, l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig. exprimere autem potest lex dupliciter, scilicet, expresse, vel tacite. Ex pressè quidem, cum habet, cui, quomodo, & quora pars, in tota sit applicanda. Tacite verò, si lex inducit accusationem videtur in dubio penam applicare fisco: & si inducit actionem, vel dicat, iudicium dabo, videtur applicare parti: quia cum accusatio tendat ad utilitatem publicam, & actio ad priuatam, iuxta glos. recept. in princ. Instit. de actio. inducendo accusationem, videtur tacite penam applicare fisco, & inducendo actionem, parti: cum item pena apponitur ad refarciendum interresse, vel damnum partis, vel per verba multiplicatiua, quæ respiciunt acceptum vel damnum datum, puta, ut soluat duplum, triplum, quadruplum, & c. videtur velle applicare parti damnum passæ: quia ex fine prætenso conijcitur mens prætendentis, l. fin. ff. de hered. Instit. & cap. constat. cum glos. r. q. r. Dixi, de pena legali: quia pena conuenientialis in dubio applicanda est parti, secundum Baldi. in l. si quis maior. 17. not. C. de transact. & merito: quia contractus principaliter respiciunt contrahentes, cap. contractus. de reg. iur. lib. 6. l. 1. §. si conuenerit, ff. de pos. unde filius habet, applicare aliquam partem pænæ fisco, ut contractus firmitati consulatur, quo casu pars illa fisco debetur; quamuis iudicium, in quo illam petierit, non erit criminale, per dicta supra num. 3. i.

S V M M A R I V M.

- 39 Iudicium originaliter significat actum, quo Iudex ius dicit, & alia figuratè.
 40 Iudicium plus pertinet ad virtutem iustitiæ, quam prudentiæ.
 40 Austeritas est virtus, & habitus ex actibus ius reddendi, vel reddere volendi frequentatis ingenitus.
 40 Confessarij quid Iudices, & eos constituentes monere debeant.
 41 Iudices qui dant vel confirmant, quas in eis virtutes requirant.
 42 Iudicare non licere hæresis est. Valdensium.
 42 Iudicare nolite ut intelligatur.
 43 Iudex iudicans in mortali, qui mortaliter peccat, & qui venialiter.
 43 Iudicium pro actu iudicantis quintuplex scientia, & c. prima quatuor incompatabilia, quintum alijs compabile.

Scientia

- 43 Scientia quid.
 43 Fides sine credulitas quid.
 43 Opinio siue suspicio quid.
 43 Dubitatio quid.
 43 Scrupulus quid.
 44 Iudicio cuiusvis generis potest peccari & mereri.
 44 Iudicium de re à iudicio de persona sic differt.
 44 Suspicio frequentius de malo, sed frequenter etiam de bono habetur.
 45 Suspicio levis, gravis, & vehemens datur.
 45 Abiurare de levi, & vehementi ut differunt.
 46 Suspiciari malè de altero sine vlla causa, vel gravis, quam ea requiritur peccatum.
 46 Suspicantium triplex genus hominum peccare.
 46 Suspiciosi cur sint senes.
 46 Suspicio sola cur peccatum.
 47 Suspicio non omnis mala, nec omnis mala mortifera.
 48 Suspicio nulla de malo, qua non firmiter creditur, est mortifera, nisi aliud notabile malum efficiat, & quanta firmitas in id requiratur.
 49 Credentes ea, quæ alij præiudiciâ narrant novas res scribentes, siue Mennantes, & alij scribentes ad Urbem an peccent mortifere.
 50 Scientia vna certior alia.
 50 Fides sine credulitas vna certior alia.
 50 Suspicio siue opinio vna maior, & vehementior alia.
 50 Fidei siue credulitati cui inest virtualiter, licet non actualiter aliqua habetario.
 51 Iudicem qui ex suspitione condemnât, peccare mortaliter quomodo intelligendum, quoad interlutorias, præsertim capture, torture, &c.
 52 Iudicandum ad aliquem rectè malum extraiudicialiter, quid requiratur.
 52 Credendum non esse vni, etiam legali de malo tertij.
 52 Fame non creditur etiam semiplena in criminalibus.
 52 Historie sacra omnino creditur, alijs non nisi, &c.

ACTENVS de primo, scilicet epilogo eorum, quæ olim de iudicio sumpto pro processu iudiciali scripseramus. Nunc verò facturus secundum, auctarium scilicet promissum de iudicio sumpto pro actu Iudicantis, dico primum, quod nescio quare nulli tot in hanc rubricam scribentium venit in mentem, quod verbum, iudicium, non significat ita propriè, & originaliter discussionem vel processum iudicalem, pro quo hic, ut supra dixi, sumitur, neque aliquid aliud ex quindecim quæ supra num. 14. diximus significare, sed figuratè per translationem, synecdochem, metono-

metonomiam, & alias figuras: nam iudicium deducitur à iudico, id est, ius dico, exerceo, vel decerno: & ita propriè & originaliter significat dictionem iuris, id est, actum Iudicis, quatenus est Iudex, & dicit siue decernit ius inter litigantes, vt colligitur ex cap. forus. de verb. sign. & ex S. Thom. communiter recep. 2. 2. q. 60. art. 1. & ex aliis latine præcellenter callentibus. hinc est, quòd minus impropriè, quàm quindecim prædicta, videtur significare omnem existimationem & opinionem, siue actum, quo quicquam, etiam ab alio quàm à Iudice definitur, vel determinatur; vt in illo Aeneid. 2. *Iudicium Paridis manet alta mente repositum.* & in illo Cicero. pro Claro orat. *Gloriam quam nemo iudicio meo est consecutus.*

- 40 Secundum, quòd iudicium, prout est actus Iudicis, potiùs procedit à virtute iustitiæ, quàm à virtute prudentiæ. Nec obstat, quòd secundum Philolophum in 1. Ethicor. vnusquisque bene iudicat, quæ cognoscit: & quòd sic iudicium ad vim cognoscitiuam pertinere videatur; vis autè cognoscitiua per prudentiam perficitur: quia respondet S. Thom. vbi supra in hæc verba. *In omnibus ad rectum iudicium duo requiruntur, quorum vnum est ipsa virtus proferens iudicium; & sic iudicium est actus rationis: dicere enim, vel definire aliquid, rationis est: aliud autem est dispositio iudicantis, ex qua habet idoneitatem ad rectè iudicandum; & sic in iis quæ pertinent ad iustitiam, iudicium procedit ex iustitia: sicut & in iis, quæ ad fortitudinem pertinent, ex fortitudine.* Sic ergo iudicium est quidam actus iustitiæ, sicut inclinantis ad rectè iudicandum; prudentiæ autem sicut iudiciū proferentis, vnde & synesis ad prudentiam pertinens, dicitur bene iudicatiua, vt supra habitum est. hæc ille. per (supra) intelligit q. 51. art. 5. Quo fit primo, vt Confessarii vehementer debeant exhortari Monarchas & iura Monarcharum habentes, (qui sunt primi Iudices) & alios inferiores etiam pedaneos, tam ecclesiasticos, quàm seculares, vt assuescant vnicuique suum ius seruare, & reddere, aut velle reddere cùm casus occurrerit, cùm S. Thom. à nemine in hoc reprehensus affirmet iudicium rectum magis inniti virtuti iustitiæ, quàm virtuti prudentiæ: cumque constet, quòd iustitia: quia est habitus & veluti consuetudo quædam per frequentiam reddendi, & volendi reddere cuique suum ius, quarantur, vt colligitur ex S. Thom. 1. 2. q. 51. art. 2. adiunct. q. 55. art. 1.

- 41 Fitq; secundo, quilli qui nominant, deligunt, confirmant, vel constituent Iudices, & magistratus, duas virtutes in primis desiderare debent in illis, nempe, prudentiam, & iustitiam, & magis hanc, quàm illam, iuxta illud consilium Iethro datum Moyfi Exod. 18. per illa verba, *Provide viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiā.* in quibus, verbū, sapientes, ad prudentiam, & cetera ad iustitiam, & alias virtutes ei contributas, religionem & liberalitatem referuntur vt latius hoc probat Authen. vt iud. sine quoq; suff. §. 1.

Fitque

Fitq; tertio non abs re difficile fuisse mihi aliquando respondere viro pio interroganti me, An posset absolvere quendam dominum, qui constituerat Iudices viros, quos nouerat auaros, iniquos, & concutere consuetos, antequam firmo proponeret cum primum posset, reuocare illos? An item posset absolvere tales magistratus sine proposito sua munera relinquendi?.

42 Tertium, quod hæresis Valdensiū est, vt latius refert Castr. in lib. cōtra omnes hæreses, verbo, Iudex. dicere, non esse licitum aliquem iudicare condemnando saltem ad pœnam, fundantes eam in illo Mat. 7. *Nolite iudicare.* & in illo Pauli ad Ro. 14. *Tu quis es, qui iudicas seruum alienum?* quibus videntur etiam consentire Lutherani, dicentes non esse puniendos hæreticos, & vnumquemque suæ conscientiae libertati relinquendum. Quod autem hoc sit hæresis ex eo patet, quod est contra illam sacram scripturam Deuter. 16. *Iudices & magistratus constitues,* &c. Et quod Act. 5. Ananiam & Saphiram Petrus morte damnauit. & quod Paulus ad Rom. 13. de potestate sublimiori ait, *Dei minister est vindex in iram ei, qui male agit.* Nec quidquam obstant eorum fundamenta: illa enim intelliguntur de eo, qui iudicat sine potestate, vel sine iusta probatione, vel sine iusta lege & ratione; non autem de eo, qui iudicat his tribus interuenientibus, vt colligitur ex S. Thom. in d. q. 60. art. 2. & ex l. illicitas. §. veritas. ff. de offic. Præsid. quatenus habet, secundum probata esse iudicandum. An autem omnis, qui mortali peccato infectus iudicat, vel condemnat alium, peccet, & an mortaliter quæstionis quotidianæ est, & quidem S. Thom. in 4. dist. 19. q. 2. art. 2. tenet partem affirmatiuam; scilicet, quod peccat etiam mortaliter, sed in 2. 2. q. 60. art. 2. ad 3. tenet contrarium. eo quod, vt Caiet. ibi ait, plenius ibi deliberauit, & resoluendum est quod iudex etiam ecclesiasticus non peccat saltem mortaliter eo solo, quod infectus mortali iudicat, vel gubernat ea, quæ sunt iurisdictionis: peccat autem ministrando ea, quæ sunt ordinis, & sacramentalis actionis, per rationes allatas à Caiet. in d. art. 2. & in 3. par. q. 64. art. 6. Vterque tamen Thomas innuit peccare saltem venialiter infectum mortali; nisi humiliter id secundum inclinationem virtutis iustitiæ faciat. quæ sunt valde notanda contra eos, qui mortali culpa infecti superbè, iracundè, & quasi vindicantes, & dominantes potius quàm iura dicentes iudicant.

Quartum, quod iudicium qua parte significat generaliter omnem existimationem & determinationem, diuiditur primo in iudiciū scientiæ siue euidentiæ, fidei siue credulitatis, opinionis, & dubitationis; imo & secundum aliquos, in scrupulosum, vt colligitur ex ijs, quæ definiuimus in cap. si quis autem. 2. de penit. dist. 7. à num. 9. & in nostro Manuali Confess. cap. 27. num. 279. sic. Scire est veritatem visu perceptam in mente retinere, glos. mihi sing. in l. 2. §. antepen. ff. de aqua plu. arcè.

C

Per

Per visum autem in hoc proposito intelligendus est omnis sensus, quod sentit Bart. allegando illam glos. in l. 1. col. 2. ff. de interrog. action. ab omnibus receptus. Ego autem intelligo etiam visum interiorem animę, siue ille fiat per argumentationem scientificam, & demonstratiuā, quę scire facit, l. scire. ff. de legi. vt docet Arist. recep. in libris Posteriorum; siue id fiat per notitiā intuitiuā mente sola sine sensu perceptam; qualem beati de Deo suo habent, qualem damnati de sua pęna; qualem & anima carcere hoc inclusa de se, suisque multis actis, secundum ea quę omnes tradunt in prologo sententiarum. Credere autem est firmiter adherere alicui iudicio, non eo quodd vidit, sed ob aliorum relationem, secundum Bart. ibidem ab omnibus recept. quod etiam satis sentit glos. in d. §. antepen. cui tamen definitioni addendum est propter proximē dicta. Neque ideo adheret, quodd argumentatione demonstratiua, vel mentis intuitu à visu corporeo, & aliis sensibus semotis percepit. Opinari verò est adherere vni parti contradictionis, non tamen firmiter, sed cum formidine, ne pars altera sit vera, facit glos. prædicta & glos. in l. si duo. §. penult. ff. vt possid. tradit. Bart. in l. admonendi. ff. de iureiur. num. 21. Dubitare verò, est animum applicare ad plura, & nihil inde eligere. glos. recep. in l. de statu. ff. de testam. & in rubric. ff. de iuris & facti ign. quę dubitationem appellauit titubationem. Adde, quodd aliud est scrupulus: est enim habere argumentum vel apparentiam aliquā contra id, quod vel scit, vel credit, opinatur, vel dubitat, secundum mentem Cancellarii Parisiensis in tit. de regul. moral. qui est primus secundę partis operum eius col. 2. & tradit Adrian. quolibeto 2. fol. 28. pag. 2.

Ex quibus infertur primò scientiam, & fidem, siue credulitatem conuenire in eo, quodd vtraque est certa & firma, sine vlla vacillatione, cap. firmiter. de sum. Trinit. Differunt tñ, qđ scientia est clara, quippè quę ex visu, vel alio sensu, vel alio mentis intuitu manat, & ita est clara; fides autem obscura, quippè quę ex auditu est. quod eleganter explicat S. Paulus 1. ad Corint. 13. cū ait, *Videmus nunc per speculum, & in enigmate; tunc autem facie ad faciem.* quasi diceret vir Spiritu Dei plenus in hoc seculo fidem siue credulitatem habemus, certam quidem notitiā, sed obscurā; tunc autem in alio seculo scientiam habebimus eorum, quę nunc credimus: quia tunc videbimus, quę nunc audimus. facit cap. in domo. de pęnit. dist. 4. iunct. glos. 7. quę citat illud Greg. *Fides non habet meritum, vbi humana ratio prebet experimentum.*

Secundo infertur quodd credulitas & opinio conueniunt in eo, quodd vtraque obscura est; at differunt: quia fides, siue credulitas certitudinem habet firmitatem; opinio verò incertitudinem & infirmitatem. quod docet Bart. in illo nu. 21. & probare videtur textus in l. 3. §. eiusdem. ff. de testib. in illis verbis, *Quid cui credas, aut parum probatum opineris.* & noster.

noſter Pater Auguſt. in lib. de mendacio col. 1. docet. Opinio verò & dubitatio conueniunt quidem in vacillatione & infirmitate: differunt autem, quòd opinio magis adhæret vni parti, quàm alteri, dubitatio verò minimè.

Tertio inferitur hæc quatuor ſibi mutuò eſſe contraria, neque in eodem poſſe conſidere ſubiecto. Scrupulum autem, quia non eſt iudiciũ, ſed potius apparentia, & argumentum, contra iudiciũ, vel pro iudicio concurrere poſſe cum quolibet eorum quatuor, quod magis apparebit ex his, quæ in ſeptimo dicto infra ponentur.

Quarto inferitur, quod ſcitur, vel creditur certum eſſe, quoad ſcientem vel credentem; quod verò in opinione ſola eſt, vel dubitatione, incertum: ſcrupulum autem neque tollere, neque addere certitudinem, vel incertitudinem, ſed ſolùm ſolicitare mentem, quo vel iudiciũ cõceptum exuat, vel nouum induat.

44. Quintũ principale, quòd circa omne præſatum genus iudicij, ſiue ſcientiæ, ſiue fidei, ſiue credulitatis, ſiue ſuſpicionis, ſiue opinionis, ſiue dubitationis, ſiue ſcrupuloſitatis, poteſt inueniri culpa, & meritum: circa omnem enim tale deliberatè conceptum poteſt inueniri ordinatio integra, & aliqua inordinatio finis, modi, vel alius circumſtantiæ in concipiendo, vel non concipiendo illud, & omnis actus deliberatus in ſpecie, & indiuiduo eſt bonus aut malus, iuxta ſententiam S. Thom. 1. 2. q. 18. art. 8. & 9. quem ſequimur, & defendimus in noſtro Manual. Conf. præſud. 7. num. 25. Et conſequenter, quicumque aliqua lege iuſta tenetur aliquod horum quinque aliquo modo cõcipere de bono, vel malo, & non concipit eo modo, peccat; & contra, quicumque tenetur ad nō concipiendum ſaltem aliquo modo aliquod eorum, & concipit eo modo, peccat. Dixi circa omne iudiciũ inueniri poſſe peccatum & meritum, & non omne iudiciũ eſſe tale: quia cum peccatum ad voluntatem referatur, & iudiciũ ad intellectum & rationem, nullum iudiciũ propriè eſt peccatum, ſaltem elicitum; ſed tantum imperatum certo modo, què ſubtiliter declarat S. Tho. 1. 2. q. 17. præſertim art. 1. & 6.

Notandum autem, quòd aliud eſt iudiciũ de re vel actu per ſe conſideratis, aliud de perſona, prout eſt author eius, ſecundum vtrumque Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. ad 2. nam aliud eſt credere aliquid eſſe malum, aliud credere eſſe malum eum, qui facit illud; hoc enim dicitur iudiciũ de perſona, illud verò iudiciũ de re, vel actu, à perſona factò, vt vterque Thom. vbi ſupra diſtinguit. & quòd nullum horum quinque conceptum de ſolo actu ipſo, eſt peccatum ſaltem mortiferum, niſi cum eſt de rebus fidei, vel morum neceſſariò credendorum & aſſerendorum: quia tunc poteſt eſſe hæreſis, vel infidelitas, quæ ſunt cum primis magna peccata, ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 10. art. 3. & q. 11. art. 1. quia eiufmodi iudiciũ ſaltem per ſe non eſt contra charitatem Dei, neque proximi,

-iuda

C 2

vt ſi-

vt significauit S. Thom. in d. q. 60. art. 4. & exemplificauit Caiet. ibid. in eo, qui videt agentem equum, & horam malam illi imprecantem; licet falsè credat illam imprecationem esse mortalem; non tamen qd id peccabit mortaliter; nisi credat imprecantem peccare mortaliter: quia iudicando tantum de re nemini nocet, iudicando tamen de persona sic. Iudicium item scientiæ communiter non est peccatum: quia sufficientē causam habet sic iudicādi. Vnde qui vidit aliquem autoritate propria occidentem, furantem, vel adulterantem iustè iudicat eum malè facere: quia videt eum facere illa, quæ sunt mala; & licet nesciat animū malū: tñ iustè potest præsumere illum in dubio in delictis, cap. 1. de præsumpt.

- 45 Sextum principale, quod iudicium suspicionis, vt frequentius accipitur de mala, est species opinionis, & potest definiri esse opinio, qua quis opinatur aliquid mali citra certitudinē, labentem. ff. de pæn. ibi; *Nemo debet suspicionibus damnari.* & l. fin. ff. de quæst. ibi, *Nisi aliquibus suspicionibus vrgeantur.* vt dicit Tullius relat. à S. Thom. in d. q. 60. art. 3. Dixi, vt frequentius accipitur, quia secundum propriam significationem includit etiam suspicionem de bono. Tum quia etiam datur suspicio boni, vel de bono, vt in illo Cæsaris lib. 8. belli Gallici, *cum consilium hostium fugæ causa inuitū suspicaretur.* & Cice. ad Attic. lib. 7. pro opinione tam boni quam mali videtur accepisse in illis verbis, *Scribe non modo si quid scieris aut audieris, sed etiam si quid suspicabere.* Tum quod suspicio boni, & de bono potest esse peccatum; sicut suspicio mali & de malo: peccaret enim qui Iudex, collator, præsentator, vel institutor beneficij iudicaret aliquem dignū beneficio propter suspicionem leuem bonitatis eius ad effectū illud ei adiudicādi: sicut & qui iudicaret aliquē indignū eo pp leuē malitiæ suspicionē, ad effectū illo eum priuandi, arg. cap. 2. de reg. iur. & l. merito. ff. pro socio. & cap. quiescamus. 42. dist. & toto tit. de cler. pereg. quāuis fatear frequentius suspicionē mali esse malā, quā suspicionē boni: quia regulariter quis debet psumi bonus, d. cap. 2. de reg. iur. & d. l. merito. Sed quia nō debet quis psumi regulariter ad munera subeunda idoneus, frequenter etiam suspicio bona de habilitate alicuius ad illa, potest esse mala. Non dixi tñ, leuis opinio, vt dixerunt Cicero, & S. Tho. sed simpliciter opinio: quia nō solum est peccatum, vt mox dicetur, iudicare ob opinionē leuē, sed etiam ob opinionem grauē, & vehemētē, d. l. absente. ff. de pænis. & d. l. si. ff. de quæst. & cap. literas. de præsumpt. quæ tamen non pertingit ad iustam certitudinis siue credulitatis metam: varij enim gradus sunt suspicionis, vt mox dicam, & quotidianam Inquisitorum fidei praxis nō iudicat hæreticos suspectos leuiter de hæresi, neque suspectos vehementer, cap. literas. de præsumpt. sed cogit illos ad abiurandū de leui; hos aut ad abiurandū de vehementi, cum tam impari exitu, quod suspectus leuiter de hæresi, & abiurās eā, si recidat nō habetur pro relapso, licet aliquanto grauius puniri debeat:

abiu-

abiurans autem ob vehementē sic, cap. accusatus. in prin. de heret. lib. 6.
 46 Septimum principale, quod non solum est peccatum credere quem-
 quam esse malum absque sufficienti in id probatione, sed etiam suspi-
 cari siue opinari quem esse malum grauius, vel vehementius quā ar-
 gumenta in id habita exigunt: quia quæ ratio est de toto ad totum, ea-
 dem est de parte ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei vend. cap. pastoralis.
 §. item cum totum. de offic. deleg. Qua ergo ratione peccat qui credit,
 & damnat ob causam ad solum suspicandum sufficientem, etiam pec-
 cabit, qui grauius vel vehementius suspicatur, siue opinatur ob causam,
 quæ ad solum suspicandum leuiter sufficit: & eadem ratione, qui suspi-
 catur etiam leuiter sine vlla causa iusta suspicandi. Quo fit vt rectē de
 more, dictum sit à S. Thom. vbi sup. art. 3. tria genera hominum su-
 spicantium peccare. Primum quidem eorum, qui suspicantur de quo-
 quam malum, eo solo, quod ipsi mali sunt, iuxta illud Eccles. 10. *In via
 stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos aestimat.* Ij enim sine
 vlla iusta causa suspicandi male suspicantur. Secundum est eorum, qui
 suspicantur malum ex hoc, quod aliquis malè afficitur ad alterum: cum
 enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut irascitur, vel inuidet ei,
 ex leuibz signis opinatur mala de ipso: quia vnusquisque facilliter cre-
 dit, quod appetit: quoniam etiam isti sine iusta causa suspicantur malū.
 Tertium autem est eorum, qui ob magnam, quam habent, de aliorum
 defectibus experientiam, facilius quā par sit suspicantur malum; qua-
 les sunt senes, quos Philosophus dicit in 2. Rhet. quod sunt maximè su-
 spiciosi: quia multoties experti sunt aliorum defectus: non enim est
 iusta causa suspicandi de aliquo malum, eo quod aliquos eiusdem con-
 ditionis experti fuerimus malos, cum lege naturali, diuina, & humana
 teneamur credere esse bonum illum, ad quem iudicandum esse malū,
 vel habendum de malo suspectum, iusta probatione caremus, iuxta il-
 lud Euang. Luc. 6. *Estote misericordes.* expositum in hunc sensum à
 Beda in reg. 2. de reg. iuris. Quamquam grauius peccat priora duo
 genera hominum, quā hoc tertium; quia hoc eo solo peccat, quod
 non ducitur iusta probatione, illa verò quia non solum destituunt-
 tur iusta probatione: sed etiam quia perverso affectu in id adigun-
 tur. Ratio autem germana, quare peccatum est eiusmodi suspensiones
 sine causa in id sufficiente concipere, tangitur à S. Thom. in d. art. 3. per
 illa verba: *Ex hoc ipso quod aliquis malā opinionem habet de alio sine causa
 sufficienti, indebitè contemnit ipsum, & idè in iuriatur ei.*

Octauum, quod non omnis suspicio est peccatum, nec omnis quæ
 47 est peccatum, est mortifera; suspicio enim de bonitate alicuius vt pluri-
 mum non est peccatum eo solo, quod sine iusta ratione concipiatur:
 quia per eam non fit iniuria ei, de quo illa concipitur, ob quam suspicio
 de malitia est peccatum. Dixi, vt plurimum: quia peccatum est, aut certè
 causa

causa peccati, quoties est causa committendi aliquod munus indigno, eo quod de eius bonitate, & habilitate melior (quàm par sit) opinio habeatur: suspicio item de malitia non est peccatum, quando ob indicia in id sufficientia concipitur: vnde iustè & sanctè in plurimis causis recusantur nunc iudices, nunc testes, nunc Notarij & alij similes, cap. quod suspecti. 3. q. 5. cap. ad hæc. de rescrip. cap. insinuâte. & cap. suspicionis. de offic. deleg. & mille alijs, vt latè post Specul. tit. de recusat. tradunt recentiores, & in iis Francus in cap. postremo. de appel. & Ausferius in lib. de recusat. testimonium. & alij alibi. Dixi, in id sufficientia: quia qui concipit maiore, quàm indicia exigūt peccat; non quidè, quia suspicatur; sed quia plus quàm causa suspicandi exigit suspicatur. Dixi etiā q. nō oīs suspicio etiā mala est mortiferè mala, iuxta S. Tho. qui vbi supra sic ait. *Est aut triplex gradus suspicionis. Primus quidè gradus est, vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat; & hoc est veniale & leue peccatum: pertinet enim ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur, vt habetur in glos. super illud 1. Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius aestimat ex leuibus indicijs: & hoc si sit de aliquo graui, est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi; vnde glos. ibid. subdit. Si ergo suspensiones vitare non possumus: quia homines sumus, iudicia, id est definitiuas, firmasque sententias continere debemus. Tertius gradus est, cum aliquis Iudex ex suspitione procedit ad aliquem condemnandum, & hoc directè ad iniustitiam pertinet; vnde est peccatum mortale. hæc ibi.*

Nonum principale, quod præfatis verbis S. Tho. adicitur ibidem Cap. 48 iet. tres declarationes: quarum prima est, quod sub primo gradu suspicionis, quæ solùm est uenialis, non solùm debent locari suspensiones, per quas dubitare incipit quis de bonitate proximi, vt exprimit S. Thom. sed etiam illæ, per quas incipit malè opinari de illo, & etiam illæ, per quas sic opinatur, & perseuerat in opinando; citra tamen iudicium, siue definitionem, qua pro certa eius habet malitiam.

Secundo, addit aliquid maximi momenti, & satis implicitum; videlicet, quod qui crederet aliquod graue malum de proximo, ita quod si interrogaret semetipsum, an videretur illud sibi verum, responderet affirmatiuè, & si interrogaretur, an ita certum sibi videretur: quia etiam posset esse falsum? responderet, quod fortè falsum est, non peccaret mortiferè; esto id ita sibi videretur.

Tertio, quod in tertio gradu debent locari solæ suspensiones, per quas Iudices fori externi iudicant aliquid pro malo, quos certum est mortaliter peccare. Harum trium declarationum prima est firma & utilis: firma quidem; quia nisi per illa verba S. Thomæ, quæ dicit de primo gradu suspicionis, scilicet, incipit dubitare, includatur etiam & suspicans, & opinans, tacuisse videretur omnem suspensionem, cum dubitatio proprie

præ accepta differat ab opinione, quæ est genus ad illam, per definitionem prædictam, cum tamen certum sit S. Tho. principaliter de suspicionem, quàm de dubitatione propriè dicta agere, ut patet per gloss. quam citat. Vtilis autem est, quòd ex ea colligitur, neminem peccare mortaliter ex eo, quòd citra fidem, siue credulitatem opinetur malum de proximo, sine sufficienti probatione, quæ est quotidianissima conclusio, limitanda tamen, ne procedat, quando is, qui malè suspicatur vel opinatur, per eam mouetur ad volendū, vel faciendum aliqua iniusta notabilia, ut cum Iudex per suspicionem, siue opinionem sine sufficientibus indicijs conceptam, facit reum torqueri, vel interrogari super crimine, vel ad respondendum iuramento præstito adigit: vel alius, qui non est Iudex, ob talem suspicionem malè de proximo conceptam abiicit, vel impedit eum ab officio, vel beneficio, vel aliqua alia utili conditione, vel etiam abiicit à domo sua de honestatum, huiusmodi enim siue Iudices, siue priuati peccarent mortaliter sic suspicando, vel saltem volendo agere, vel agendo illa mala: quia volunt facere, vel faciunt contra 5. præceptum Decalogi Exod. 20. per quod omnis iniuria personalis prohibetur, 23. q. 1. & ead. cau. q. 5. in princ. iuxta declarationem eius in nostro Manual. Confess. in princ. c. 15. vel contra præceptum 7. eiusdem Decalogi, per quod omnis illicita dānificatio prohibetur, cap. pœnale. 14. q. 5. & latius in præfato Manual. in prin. cap. 17.

Decimum, quòd secunda declaratio Caiet. est magni momenti, sed dubia. Primo quidem; quia videtur implicare contradictionem, quatenus præsupponit, posse quem credere aliquid, & simul habere hæsitacionem, & formidinem de contrario: nam qui credit aliquid, pro certo habet illud; & si quam hæsitacionem habet, id non credit, sed solum opinatur, ut palam est per definitiones credendi & opinandi supra num. 43. positas.

Deinde, quòd ex illa sequeretur, quòd non peccaret mortiferè, qui certò aliquod peccatum graue alterius crederet absq; sufficienti probatione; nisi adeò firmiter crederet, ut condemnaret eum, si causæ illius Iudex esset absque vltiori probatione: requirit enim, quòd ita credat, ut nullus vlli dubitationi sit locus: & quòd quoad ipsum sit quædam definitio, & sententia definitiua extra tribunal lata, quod videtur falsum, eo quòd ex eo inferretur, quòd vix vllus vnquā mortiferè peccaret credendo crimina proximorum sine probatione legitima; quia rarò vllus reperitur, qui tam firma fide aliquid graue crimen credit, ut si interrogaretur, an iuberet occidere, vel deponere, vel alia tam grandi pœna plectere illum absque maiore audientia, quanta esset plectendus, si per processum ritè factum inueniretur id fecisse? responderet affirmatiuè.

Tertio, quòd S. Thomas non videtur requirere tantum certitudinis gradum, ad peccandum mortaliter, quantum requirere videtur Caiet.

Verba.

Verba enim eius sunt. *Qui ex leuibus indicijs malitiam alterius pro certo æstimat in re graui, peccat mortaliter.* At non solum dicitur quis certo æstimare aliquid esse verum, qui adeo certo credit, quod sine vltiori inquisitione condemnaret illum, si esset Iudex; sed etiam qui credit illud absq, formidine alterius partis, per supra dictam definitione fidei, siue credulitatis, & differentiam inter eam, & opinionem.

Quarto, quod S. Anton. (quem Angel. & Silu. in suis locis sequuntur) ait in 2. par. tit. 3. cap. 8. §. 1. declarando præfatum secundum gradum S. Tho. quod qui videt hominem bonæ famæ, vel quem ignorat cuius conditionis sit, loquentem cum muliere, quam nõ cognoscit, in loco honesto, & modo modesto, & firmiter in mente æstimat eos loqui de turpibus, vel intentione praua, vt inducat ad malum, cum hoc agere sit mortale, tale iudicium erit illi peccatum mortale. Similiter si quis videns hominem comedentem pluries, vel hora prima in die, quo est ieiunium Ecclesie, vt in Quadragesima; & cum non cognoscat eum, nec sciat motuum eius ad comedendum, firmiter in animo credit, quod peccet mortaliter, & quod transgrediatur præceptum Ecclesie, peccaret ipse iudicans mortaliter: quia potest habere legitimam causam non ieiunandi. Similiter, cum quis ex eo quod aliquis non conuersatur domesticè cum aliquo, vt prius, vel ostendit aliquam iram ad eum, pro certo credat, quod habeat odium mortale ad illum, mortaliter peccat: in quibus exemplis, & alijs, quæ postea subiicit, non requirit aliud, quàm firmam credulitatem. At talis est quæcunq; fides siue credulitas concepta sine formidine partis contrariæ. Ergo &c.

Quinto, quod (vt per præfata patet) aliud est scire, aliud credere, aliud opinari, siue suspicari, aliud dubitare, aliud scrupulum habere; & si dixerimus secundum gradum S. Thomæ restringi ad fidem & credulitatem tantæ certitudinis, quantam requirere videtur Caiet. consequeretur circumspèctissimum virum nihil docuisse de iudicio fidei & credulitatis firmæ generaliter, sed solum de illo, quod est tantæ certitudinis quod habens illud, si esset Iudex sine vltiori inquisitione damnet illum: & ita per eius doctrinam non posset responderi ad quæstionem illam frequentissimam, an qui ob leuia indicia firmiter credit suum proximum adulteratum, vel furatum esse, vel occidisse, peccet mortaliter? Cuius tamen decisio videtur omnium aliarum in hac materia maximè necessaria. Ad quam secundum Caiet. videretur esse respondendum negatiuè; nisi tanta firmitate crederet, quod si esset Iudex, absq; inquisitione vltiori eum damnet: secundum autè illum qui diceret secundum

49 verba S. Thomæ sufficere, quod certo credat, contrarium dicendum esset. Pro declaratione tamen Caiet. facit, quod nisi illa esset vera, sequeretur peccare mortaliter omnes, qui credunt esse vera noua quæ de peccatis mortiferis Regum, Principum, & aliorum summatum &

inf.

& infimatum referuntur per Nouellarios, quos menantes vocant, & per alios, qui scribunt epistolas, vel aliàs per se, vel per nuncios referunt tanquam certa audientibus & legentibus. quod etiam consequeretur quamplurimos etiam eruditos, pios, & religiosos, & frequenter confidentes habere multa millia peccatorum mortalium nondum confessas: quotus enim quisque in Vrbe degens est, qui sic non credat multa malefacta vel maledicta plurimorum, quæ in dies, hebdomadas, & menses scribuntur ad eam, vel referuntur in ea ex tota Italia, Hispania, Gallia, Germania, & Turcis, imò & qui non referat ea frequentissimè, tanquàm certa sociis, familiaribus, & amicis, & alijs? quotus item est qui degens extra Urbem nō credit, uel pro certis non habet multa, quæ sibi ab Vrbe scribuntur, vel ab alijs sibi scripta ei referuntur? quæque ipse pro certis non referat alijs, præsertim si bis vel ter confirmentur? ad quæ tamen credenda, & pro certis habenda, non præcessit probatio legitima; qualis non est, nisi quæ publicis instrumentis, aut testibus iuratis habetur, cap. 2. de probat. cum ei annot. & tamen pauci sunt, quos eiusmodi credulitatem tanquam mortalium peccatorum pœniteat, & pauciores, qui eas confiteantur. Nec quicquam prodest respondere, quòd dictum S. Thomæ intelligatur de his, qui credunt, & pro certo habent aliqua mala audita ad effectum castigandi, vel volendi castigare illorum authores; & non de illis, qui credunt, vel habent pro certis ad solum effectum credendi, & discurrendi, & cognoscendi, quæ geruntur in Vrbe, & orbe, partim ad recreandum animum, partim ad prudentiam sibi quærenda, quòd plerique omnes faciunt, videntes eiusmodi rerum nouarum relationibus, ut alijs historiis non authenticis; in quibus etiam passim legimus multa facta & dicta mortifera, quæ passim absque alijs instrumentis, & testibus oculatis credimus; non quidem ad castigandum, vel volendum castigare authores eorum, sed ad quærendam rerum gestarum notitiam, qua recreamus animos, & nobis prudentiam in tempus opportunum comparemus: non, inquam, hoc quicquam prodest defensionem dicti S. Thomæ; quia ipsomet teste in eodem art. ad 3. ut malitia huiusmodi credulitatis sit mortifera, non requirit effectum castigandi, vel volendi castigare; sed sufficit leuitas credendi sine iusta probatione malum graue proximi. quòd solum faciendo, & habendo illum pro ita malo, est grauiter iniurius illi, & fit transgressor 8. præcepti, quo prohibetur omnis infamatio malè concepta, vel malè prolata proximi, iuxta declarationem positam in nostro Manual. Confess. cap. 18.

Restat itaque contrarietas inter dictum S. Thom. D. Anton. & sequacium ex vna parte, & inter declarationem Caiet. ex altera, in eo, quòd S. Thomas dicit sufficere; ut quis peccet mortaliter, quo credat pro certo aliquod graue malum de proximo ex leuibus inditijs, & Caiet. ait non sufficere solam credulitatem; nisi sit tanta, quòd interrogat

tus à se, vel ab alio responderet, quòd habet pro indubitato; ita quòd putet non esse locum dubitationi. Restat item contrarietas in ipsomet dicto Caietani, quatenus habet, quòd non sufficit credere, nisi habeat pro indubitato, & quòd tunc videtur habere pro indubitato quādo nullā habet hēsitationem, neq; formidinē de cōtrario: nā omnis, qui verē credit sine hēsitatione, & incertitudine, putat id esse verum, & si hēsitat, nō credit, sed tātū opinatur, per prāfatas definitiones fidei & opinionis.

Equidem libenter audirem aliquem, qui hunc nodum nunquam non se offerentem enodaret, nec video alium soluendi modum, nisi ponendo diuersos gradus fidei, siue credulitatis, & certitudinis, quales dari posse probatur. Tum, ex eo, quòd etiam dantur diuersi gradus suspicionis & opinionis, siue prāsumptionis, videlicet leuis, vehemēs, maior, minor, vt prāfatum est à num. 45. Tum, quòd etiam dantur diuersi gradus scientiæ: quia firmior videtur esse scientia, quam intuitiua notitia animi, vel ratio syllogistica mathematica producit, quā illa, quæ per intuitiuam notitiam sensus habetur, cū sapē per prāstigia sensus decipiatur, vt contigit in magis Pharaonis Exod. cap. 7. & Actor. 8. de Simone Mago. Tum, quòd gradus fidei, siue credulitatis habitus per prāsumptiones etiam sufficientes ad damnandum, minor est, quā gradus fidei, siue credulitatis habitus per legitima testium dicta: nam Iudex per prāsumptionem de crimine conuictum, credit fecisse illud, ad eum aliqua pœna extraordinaria condemnandum: non autem ad condemnandum pœna mortis, auctore Innocen. recept. ab omnibus in cap. quia verisimile. de prāsumpt. facit cap. afferte. eod. tit. inducendo eo modo, quo in illo cap. quia verisimile. inducebat Innocentius: nam per illam prāsumptionem, de qua in illo cap. afferte. credidit Salomon filium non esse illius mulieris, quæ petebat eum diuidi; esse autem illius, quē rogabat eum non diuidi: credidit, inquam hoc, ad effectum alteri ex illis adiudicandi filium, non autem ad damnādū mortis illam, quæ suffurata fuit matri filium. Tum, quòd per summariam informationem credit Iudex sententiam super matrimonio latam iniquam fuisse, ad effectum admittendi partem ad agendum; non autem ad effectum pro illo pronunciandi, cap. lator. & quod ibi ait Innocen. de re iudic. Tum, quòd interdum fides, siue credulitas vxoris de aliquo impedimento matrimonij alicuius gradus, sufficit ad arcendum eam à debito exigendo, & non à reddendo: & fides maioris gradus sufficit ad vtrūque, per illos text. singulares cap. fin. de secun. nup. & cap. inquisitionis. de senten. excommu. quæ latē per multa in hoc propositum apta declaramus in cap. si autem. de pœnit. distin. 7. ante, & post num. 112. Tum denique, quòd de hoc est casus in cap. cum sanctam. de pœnit. distin. 2. Per quod prāsuppositum & probatum possunt hæ antinomię in hunc modum conciliari; videlicet, quòd non omnis

fides

fides neque credulitas cuiuscunque gradus certitudinis, etiam hæsitacione carens, & excedens omnem latitudinem opinionis, sufficiat ad efficiendam eam mortiferam, sed aliqua certi gradus sic: & ad definiendum cuius gradus hæc esse debeat, dicamus, quod duplex est fides seu credulitas sine hæsitacione. Altera, quæ neque actu, siue actualiter, neque virtute, siue virtualiter habet hæsitacionem; ita quod si interrogaretur, an haberet illud malum pro penitus indubitato? responderet, quod sic; & hæc sufficit ad eam faciendam mortiferam. Altera, quæ licet non habeat actu siue actualiter; habet tamē virtute siue virtualiter: ita quod si interrogaretur, an haberet penitus pro indubitato? responderet quod non: & quod fortē falsum est, & hæc non sufficit, & de hac intelligantur declaratio Caietani, & ea quæ pro illo adducta sunt. Dictum verò S. Thomæ & D. Antonini, & sequacium, ac ea quæ pro illis adducta sunt, de priori.

Ex quibus inferitur primo, quod verbum, firmiter, positum supra in tribus primis exemplis S. Antonini intelligendum est de firmitate, quæ nec actualiter, nec actu, neque virtute continet hæsitacionem & formidinem: tamen verba eius solam firmitatem requirant,

Secundo inferitur, quod desiderari potest maior cautela exemplificandi in quarto exemplo S. Anton. sub fin. d. §. posito de monacho, qui videns alterum monachum comedere hora tertia, suspicatus fuit eum peccare: non enim debet intelligi de vera suspicione siue opinione, etiam secundum opinionem S. Thom. neque de credulitate quacunque, secundum Caiet. quem sequimur, sed firma, modo prædicto. Et idem in quinto exemplo de muliere deuotissima, quæ de duobus fratribus, qui eam visitarunt, post eorum abscessum suspicata fuit mala de discursu eorum, eo quod essent iuuenes: non enim debet intelligi de vera suspicione, etiam secundum S. Thom. nec de qualibet credulitate, sed firma præfato modo, secundum Caietanum, quem defendimus.

- 51 Undecimum principale, quod circa tertium gradum suspicionum S. Thomæ, videlicet, quod Iudex ex suspicione condemnans aliquem, peccat mortaliter: quia id directè ad iniustitiam pertinet, & tertiam declarationem Caiet. quod in illo gradu est locanda omnis sententia Iudicis condemnatoria, quæ per vim coactivam fit, insurgit dubium quotidianum: quia aut loquuntur de sententia, & condemnatione definitiva tantum, vel etiam de interlocutoria: si de definitiva tantum, diminutè loquuntur, omittendo innumeras interlocutorias, quibus Iudices malè iubent rapi ob crimina aliquos, & peius, retineri, & interrogari de occultis; & iuramento præfinito respondere interrogatis; & pessimè torqueri, & alia id genus iniuriarum pari, contra l. fin. C. de exhib. & transire. & l. fin. C. de custod. reor. & l. de minore. §. tor-

menta. & l. fin. ff. de quæst. Si autem intelligantur de omni condemnatione & sententia etiam interlocutoria, videntur falsè loqui: quia frequentissimè Iudices iustè conijciunt in carceres; & detinent in eis reos; imò & torquent propter solas suspiciones, & præsumptiones, & semiplenas probationes, vt per eadem iura probatur. Ad quod tamen dubium responderi potest, eos loqui de omni sententia tam definitiua, quàm interlocutoria: & quòd mens eorum est dicere, peccare mortaliter omnes Iudices, qui citra legitimam probationem definitiuè de malo condemnant; & qui citra sufficientem ad id suspicionem, præsumptionem, vel causam interlocutoriè capi, detineri, interrogari, torqueri, vel id genus alia iniuste in reos pronunciant.

Ex quo inferitur primo, multos Iudices mortiferè peccare leuiter iubentes capi aliquos citra vllam necessitatem, infamiam, & suspicionem legitimam, nunc ob odium, licèt veniale, nunc ob vindictam, nunc ob rusticitatem, quæ in se, vel suos est vsus, nunc ob subitam iram, nunc ob liberum rei responsum, nunc vt illis vel illis placeat; sicut Herodes Act. 12. apprehendit Petrum, vt placeret Iudeis, non considerantes quanta ignominia inutunt captos; præsertim si sunt viri virtute, eruditione, nobilitate, & etiam diuitiis insignes, præsertim per officium sanctæ Inquisitionis, quos quàmlibet honorificè solutos semper aliqua infamia facti comitatur; neque perpendentes quòd ad restitutionem famæ sic læsæ teneantur: quia qui causam damni dat, &c. cap. fin. de iniur. l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. & latius tradimus in còment. cap. inter verba. r. 1. q. 3. conclus. 6. num. 16. & in nostro Manual, Confess. cap. 18. num. 42.

Secundo è contrario peccare eos, qui prece, vel pretio, amore, vel odio non capiunt, non retinent, non interrogant, aut non torquent habentes inditia in id sufficientia, cum contrariorum eadem sit ratio, cap. sciendum. 8. q. 1. l. & si contra tabulas. ff. de vulgar.

Duodecimum, quòd quæstio est frequentissima super omnibus tribus præfatis S. Thomæ dictis à nemine, quòd sciam, quòd satis resoluta, videlicet, præsupposito, quòd non est peccatum, imò aliquando meritum, suspicio, siue opinio leuis, vel grauis, quæ in primo gradu locatur, quoties probabiliter per argumenta in id sufficientia concipitur; neque credulitas firma, quæ in secundo gradu locatur, si per indicia, vel probationes in id sufficientia concipitur; neque condemnatio Iudicis definitiua, vel interlocutoria, si per probationes legitimas feratur, vt vterque Thom. vbi supra definiuit; quæstio est inquam grauis, quæ argumenta, indicia; & probationes erunt sufficientia ad excusandum à malitia suspicionem primi gradus, & credulitatem secundi, & condemnationem iudicalem tertij gradus? Cui tamen respondetur primò faciliter, quoad condemnationem iudicalem tertij gradus; scilicet, quòd requiritur

quiritur plena probatio iudicialis, quæ autem sit illa colligitur ex Bald. in l. admonendi. in r. quæst. ff. de iureiur. & aliis relatis ibi per Ias. & per Decium, in rubr. de probat. num. 12. ubi nos quoque latius scripsimus: & ita qui condemnat eum, qui non est plenè, & legaliter cõuictus, saltem secundum materiam subiectam, peccat mortiferè, arg. cap. 1. de re iud. lib. 6. sicut & contra, qui absoluit plenè conuictum. Secundo, q̃ difficilior est respõsio, quoad suspiciones extraiudiciales primi gradus: quia non est lege definitum; & ideò videtur relinquendum arbitrio boni viri, vel confessarij. l. 1. ff. de iur. delib. cap. de causis. de offic. deleg. Tertio, quòd idem eadem ratione videtur dicendum de credulitate firma secundi gradus.

Suboritur autem quæstio, quam probationem, vel præsumptionem iudicabit vir bonus, & prudens, & confessarius, sufficientem ad iustè concipiendum talem suspensionem, vel crudelitatem firmam? Et certum est non requiri ad suspensionem quamlibet grandem plenam probationem: quia ad minorem effectum minor causa sufficit, cap. 2. de fili. præb. lib. 6. adiuncto cap. de multa. de præb. At iudicium suspensionis extraiudicialis longè minùs est iudicio condemnationis iudicialis, ut palam est. Idem est dicendum de credulitate firma extraiudiciali, tum, ratione præfata. Tum, quia alioqui semper ferè esset peccatum mortale, cum rari sime concipiatur per plenas probationes, puta duos testes legitimos; & citata parte iuratos, vel per præsumptiones violentas legitimè ac iuridicè probatas: rarò enim qui scribunt ad Urbem, vel ab Urbe in alias partes iurati, quæ scribunt asserunt; & sæpè sunt singulares, & nõ semper omni exceptione maiores: historiarum item scriptores non sunt omnes iurati, nec à suspitione alieni, & omni exceptione maiores; & nemo audebit definire peccare mortaliter omnes, qui credunt firmiter malum aliquod factum, vel dictum ab eis scriptum, vel proditum. Nec prodest respondere, quòd sufficiat relatio, vel epistola, vel historia alicuius viri fide digni, eo quòd dictum vnus talis iustam credulitatem inducit, iuxta gloss. recep. & quæ singularis putatur in l. Titio fundus. ff. de condit. & demonstrat. & vulgaris hominum praxis habet credere epistolæ alicuius talis viri ad Urbem vel ex ea scribentis: adeò quòd qui impetrat beneficium alicuius tãquam vacans per mortem eius, de qua recepit literas à partibus missas, non dicetur impetrator beneficii viuents neque incidet in pœnas cap. 1. de concess. præb. licet id non fuerit verum, iuxta latè tradita per Gomezium in q. 3. regul. de impet. beneficia viuens. non inquam hoc prodest: quia illa gloss. est limitanda, ne procedat in iis, quæ tertio præiudicant, iuxta aliam gloss. memor. in cap. si quis præpostera. 50. dist. pro qua textus aptis. in cap. non solum. 11. q. 3. ibi. *Non solum ille reus est, qui falsum de alio profert; sed etiam is, qui aurem citò criminibus prebet.* & S. Thom. in 2. 2. q. 70. art. 3. ad 2. sic ait: *De quo-*
libet

libet præsumendum est bonum; nisi appareat contrarium, dummodò non vergat in periculum alterius: quia tunc adhibenda est cautela, vt non de facili vnicuique credatur. Non satisfacit etiam secundò dicere, quòd fama sufficiet ad excusandum. Tum, quia fama non probat etiam semiplenè in criminalibus, quamuis sic in ciuilibus, secundum glos. frequentius recep. in cap. fin. de appel. Tum, quia fama nec in criminalibus, nec in ciuilibus probat; nisi legitimè fuerit probata, vt not. Bart. in l. de minore. §. plurimum. ff. de quæst. & raro probatur: quia, vt ipsemet ait, oportet, vt duo testes deponant de illa, & non qualiter qualiter, nec simpliciter, quòd est vox, & fama publica de illa, sed red-dita ratione, quòd audierint à maiori parte populi, vel vniuersita-tis, vbi fama illa est. quo fit, vt demiret oscitantiam, qua quidam pa-troni causarum informant Iudices, probatam esse pro sua intentione famam; eo quòd duo testes suæ partis dixerunt esse famam, & pu-blicam vocem in tali loco, nulla, quæ dictum eorum concludat, adie-cta ratione.

Non etiam satisfacit tertio dicere, quòd vsus communis hominum habet credere huiusmodi rationibus & scriptis: quia vsus vel consue-tudo contra legem naturalem, & diuinam, nihil valet; & corruptela quædam est, cap. mala. cap. frustra. & cap. quo iure. sub fin. 8. distin. & credere malum de proximo sine sufficienti probatione contra le-gem naturalem, & diuinam sub octauo præcepto contentam est, vt colligitur ex declaratione posita in nostro Manuali Confess. cap. 18. num. 9.

Resoluendo igitur omnia dico primo, quòd fides, siue credulitas, & suspicio, siue opinio de bonitate morum etiam personæ per se non sunt mala; nisi cum concipiuntur ad conferendum indigno, vel mi-nùs digno, quod conferendum esset digno, vel digniori, vt dictum est supra num. 45. Dixi, de bonitate morum: quia frequentius possunt esse peccata, dum concipiuntur de bonitate, siue idoneitate scientiæ, artis, & aliorum, quæ munera obeunda requirunt, vt ibidem dictum est.

Secundo dico, quòd præfata duo cõcepta de malitia personæ proxi-mi sunt bona; si concipiuntur ex causis in id sufficientibus, & mala; si concipiuntur sine vllis causis, vel ad id non sufficiētibus cum hac tamen differentia, quòd suspicio, siue opinio manens intra latitudinem suspi-cionis, siue opinionis, hoc est cum formidine & hæsitatione contrarii, non sunt mortifera, vt dictum est supra nu. 47. credulitas autem sic; imo de facto est, quoties est tantæ firmitatis, quòd si habens eam à se, vel ab alio interrogaretur, an haberet personam pro indubitato malam? verè responderet, quòd sic; non autem si responderet, quòd non; sed quòd fortè non est verum; eo quòd talis, etsi non habeat actualiter hæsitatio-nem, & formidinem contrariæ partis, habet tamen virtute, siue virtua-liter

liter, & tacite illam, per supradicta nu. 47.

Tertio dico, quòd ad habendam præfatæ firmitatis credulitatem, nõ requiritur euidencia, siue scientia, quæ clarior, & regulariter certior est illa, imò est contraria illi, & expellit eam, iuxta cap. in domo. iunc. glol. de pœniten. dist. 4. Nec sufficit dictum vnius viri etiam legalis, præsertim non iurati, vel non deponentis de visu, vt probatum est supra n. 52. Non sufficit etiam fama, nec vsus communis ita credendi, per dicta supra n. 52. Sufficit tamen testimonium historiæ sacræ: quia in illa nihil est falsum, cap. ego solis. distin. 9. Sufficeret etiã bulla authentica Pape, vel Cæsaris, & etiam sententia, quæ in rem iudicatam transisset, argum. clem. 1. de probat. & l. res iudicata pro veritate habetur. ff. de regu. iur. Sufficeret etiam instrumentum publicum legitimè confectum, originale, vel exemplum cum solennitate debita ex eo transumptum, iuxta cap. 1. 2. & cap. cum Iohannes. & cap. fin. de fid. instrum. Sufficeret item fama in antiquis, hoc est quæ ante centum annos contigerunt, secundum Innoc. in cap. veniens. de verb. signi. quem post alios declarat Dec. in cap. 1. de appell. n. 18. Sufficeret etiam, vt arbitrator, testimonium duorum testium communiter pro idoneis habitorum, & iuratorum, argu. cap. in omni. de testib. cap. cum esles. de testam. licet non citata parte id fecerit: quia illud magis pertinet ad solennitatem fori exterioris, quàm ad informationem interioris, arg. cap. in nomine domini. de testib.

Quarto dico, quòd Christianæ prudentiæ est audire, legere, & scribere cautè malefacta, & maledicta, & nunquam concipere suspiciones & credulitates maiores, quàm argumenta exigunt; & nunquam aut certè rarissimè concipere credulitatem tantæ firmitatis, vt personam habeat pro delinquente indubitatè; ita quòd nec actu, nec virtute de illo hæsit: quibus multa in duodecimo dicto principali addam.

S V M M A R I V M.

- 53 Iudices cogentes respondere reos per torturam, vel iuramentum, vel sine illis, absque prexijs & sufficientibus in id inditijs grauiter peccare.
- 53 Reuelare sua mala occulta nemo vllò iure tenetur; sed sic celare.
- 54 Lege naturali, diuina, & humana à scandalizando prohibemur.
- 54 Lege naturali, diuina, & humana à detrahendo prohibemur.
- 54 Detrahit quicumque se vel alium inordinatè infamat, vel est causa vt id fiat.
- 55 Peccat qui peccanti consentit.
- 55 Detrahit vt audiens detrahentem, sic Iudex sine infamia inquirens.
- 55 Lege naturali & diuina potest quis se defendere, & negare arma contra se.
- 55 Accusatore non probante reum absolui debere legis videtur natura.
- 56 Peccatum etiam scitum non obijciat Episcopus; nisi probet.

56 Famæ

- 56 *Famæ conseruatio vtilior Reipublicæ, quàm puritio criminis secreti.*
 56 *Tortura quædam est iuramentum, & à neutro incipiendum.*
 56 *Consuetudo interrogandi sine inditijs ut est corruptela.*
 56 *Reum non posse cogi sine iudicijs nouem argumenta persuadent, & nu. 57.*
 58 *Interrogari quare potest reus in notorijs & famosis.*
 58 *Infamia qualis ad interrogandum reum requiratur.*
 58 *Inditia qualia ad reum interrogandum requisita.*
 58 *Inditium facit vnus testis deponens de crimine, sed non de inditijs.*
 59 *Indicia, vel infamia intimanda reo, vt teneatur respondere.*
 59 *Reum non esse interrogandum ante inditia duplex ratio.*
 59 *Obediendum magis Deo, quàm homini.*
 60 *Positio, qua crimen concluditur, est criminalis.*
 60 *Positioni non respondens quis censetur eam fateri.*
 61 *Intellectus triplex cap. quidam. 5. q. 1.*
 61 *Infamans tenetur se infamare, si aliàs non posset famam restituere.*
 61 *Interrogatio non debet præcedere inquisitionem contra Angelum.*
 61 *Intellectus §. debet. cap. qualiter & quando. 2. de accus.*
 61 *Inditium de occultis plus vetatur, eo quòd sũt occulta peccata, quàm quòd sint occulti peccatores.*
 62 *Religiosum contra infamatum vel confessum de vno crimine inquirens prælati de alio, cuius non est infamatus, grauiter peccat.*
 62 *Regulæ standum, donec probetur exceptio.*
 63 *Peccator in vno de fleat, quòd omnium factus est reus, vt intelligendum.*
 64 *Interrogari quando quis potest de alio crimine ob aliud confessum.*
 64 *Intellectus, §. à Barbaris. l. non omnis. ff. de re milit.*
 64 *Peccata suos Authores teneant.*
 64 *Charitate sine vera facta nil ad vitam eternam prodesse.*
 65 *Constitutio Ecclesiæ ut ligat occulta quoad censuras. & n. 66.*
 65 *Argumentum à requisito ad inquirendum, ad requisitum, ad torquendum, vt ualet.*
 67 *Occultum per se differt in hoc, ab occulto per accidens.*
 67 *Hæreticus mente tantum non est ex communicatus.*

53 **D**Ecimum tertium principale grauiter meæ sententia errare Iudices, ut iam pridem scripsi in cap. inter verba. 11. q. 3. conclus. 6. nu. 15. qui per torturam, vel iuramentum, quod quædam tortura est, præstitum, imò & absque illis, non probatis coram ipsis prius iudicijs in id sufficientibus, interrogant, & compellunt partes ad respondendum super criminibus occultis, contra cap. erubescant. 32. distin. ibi, *Secretorum autem cognitor Deus, & Index est.* cap. Christiana. 32. q. 5. & cap. consulisti. 2. q. 4. ibi, *Occulta & incognita illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum.*

minum. Vnde in specie tenuerunt Aret. in cap. qualiter & quando. 2. §. debet. de accusat. & Card. Alex. in cap. de accusationibus. col. 37. post mediū. 3. q. 5. Iul. Clarus in prax. criminal. q. 45. vers. sed pone. adiunc. vers. aduerte tamen. Hyppol. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quaest. & in pract. §. constante. nu. 14. & cons. 8. nu. 11. & 12. & consil. 14. nu. 15. neminē de suis criminibus sine inditiis huiusmodi prauis interrogari posse. quod infra scriptis argumentis aded aliās munimus, vt etiam si prefati, & alii plerique contradicerent, à quouis tamen Christiano asserendum esset. Quorum primum est, quod lege naturali & diuina sumus omnes liberi, & immunes ab onere prodendi crimina nostra secreta in foro exteriori. cap. si peccauerit. 2. q. 1. iuxta illud Ioann. Chrysof. in cap. quis aliquando. §. his authoritatibus. de pœnit. dist. 1. *Non dico tibi ut prodas te.* idest peccatum tuum secretum publices secundum glos. ibi. At priuilegium Dei vt pote superioris nō potest tolli ab hoīe vt inferiori. cap. inferior. 21. dist. ergo nemo potest ab ullo Iudice humano cogi ad publicanda sua secreta delicta.

Secundum, quod non solum prefata lege naturali & diuina sumus liberi ab hoc onere prodendi nos, & publicandi crimina nostra secreta, sed etiam grauati onere illa tacendi sub pœna peccati, arg. prefati elogiū S. Ioan. Chrysof. secundum alium intelligendi modū, qui confirmatur per cap. quā sit graue gloriari, cum quis male fecerit. de excessi. prælat. & cap. non sunt audiendi. 11. q. 3. quatenus habet, peccare, qui famam suam negligit, quantō magis, qui dissipat: quod post alios affirmat S. Antonin. 3. part. tit. 8. cap. 4. §. 1. vers. primo modo. & sentit Caie. 2. 2. q. 73. art. 2. dicentes peccare eos, qui se ipsos infamant, etiam si metu tormentorum id faciant: ita quod etiam tormenta, & cruciatus non excusant propalantem ob ea sua crimina secreta. Ergo nullus Iudex humanus, cum legi naturali & diuinę subdatur, cap. sunt quidam, 25. q. 1. potest iuste iubere cuiquam, vt se, siue sua peccata prodatur.

Tertium, quod lege naturali & euangelica, Matth. 18. & cap. nihil. 54. de præscrip. & cap. 2. de oper. non. nunc. vetamur scandalizare proximum: & cum peccare publicē, vel publicare se peccasse sit scandalizare, vt colligitur ex S. Thom. 2. 2. q. 44. art. 2. & efficaciter probatur in cap. presbyter, si à plebe. & cap. si mala. 5. q. 4. consequitur euangelica lege nos vetari à publicando peccato secreto: & consequenter ineminē posse ab ullo homine ad illud cogi.

Quartum, quod eadem lege naturali & diuina est vetitum detrahere, & infamare alium: quia præcepta Decalogi sunt leges naturales, & diuinæ, secundum S. Thomam. recep. 1. 2. quæst. 94. artic. 2. & 2. 2. quæst. 122. artic. 1. Et detrahere est contra præceptum octauum Decalogi: nam per illud, vt nos post alios tradimus in nostro Manual. Confess. cap. 18. nu. 1. ex mente S. Thom. recepti 2. 2. q. 122. art. 5. ad 2. & melius Alex.

E Halen.

Halen. in 3. parte quæst. 1. principaliter prohibetur latio falsi testimonij, & veri calatio: & secundario, omnis significatio inordinata verborum, signorum, & factorum, quæ fit mentiendo, inhonorando, susurrando, deridendo, maledicendo, & detrahendo. Detrahere autem, ut ibidem probamus à num. 18. non solum dicitur, qui falsum crimen imponit, vel est causa imponendi; sed etiam, qui crimen secretum alterius, vel proprium citra ordinem iuris detegit, vel est causa ut detegatur. Ergo lege naturali & divina vetantur Iudices infamare, vel prestare causam infamandi. Cum ergo interrogare, & cogere reum ad respondendum de suis criminibus oculis non seruato iuris ordine sit dare proximo causam infamandi; imo cogere illum ad se infamandum; consequitur lege naturali, & diuina eos ab hoc faciendo arceri, & consequenter nullatenus posse id iuste facere.

55 Quintum, quod lex illa naturalis, & diuina, ad Rom. 1. *Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt.* relat. in cap. 1. de offic. deleg. & alibi sepe, vetat, ne curemus, neue procuremus, ut alij peccent; imo neque consentiamus illis peccantibus. At qui interrogat reum de crimine secreto, & cogit eum respondere de illo, non solum consentit peccato, quod ipse faceret infamando se; præsertim si esset persona publica; sed etiam curat, & procurat, ut peccet; imo cogit peccare. ergo lege naturæ, & diuina debent Iudices ab hoc faciendo abstinere.

Sextum, quod audiens detrahere dicitur detractor, & peccat assentiendo, vel non resistendo, ut præfati tradunt, vbi supra n. 93. post Bernardum. relat. à S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 4. Ergo à fortiori qui Iudex cogit proximum ad peccata sua secreta reuelandum per interrogationes citra iuris ordinem factas, dicitur detrahere; & consequenter legi naturali & diuine cōtraire. Vnde in d. cap. 18. n. 8. & antea latius in repetitione d. cap. inter verba. 11. q. 3. conclus. 6. nu. 15. intulimus, quod peccat, qui Iudex inquit specialiter, vel per viam inquisitionis specialis procedit contra aliquem, nulla præcedente infamia: quia intendit ledere famam illius, aut ledit, aut dat causam lēioni inordinate, contra iura, quæ prohibent specialiter procedi per viam inquisitionis contra aliquem iusta infamia non præuia, cap. super his. & cap. qualiter & quando. 2. de accusat.

Septimum, quod lex naturalis, & diuina præbet homini facultatem defendendi se non solum corporaliter, iuxta l. ut vim. ff. de iust. & iur. sed etiam ciuilitate, clem. pastoralis. §. ceterum. de re iud. & consequenter facit ei libertatem, ne teneatur impugnanti se arma sua, vel de domo sua prestare. quod sentit Iurisconsultus in d. l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstio. ibi. *Non debet initium probationum de domo rei sumere accusator.* & Imperator in l. nimis graue est. C. de testib. ibi. *Nimis graue est, ut aduersarius vrgeri debeat ad exhibitionem eorum, per quæ ipsi nego-*
cium

cium fiat. Ex qua lege, & naturali facultate descendit illa lex, *Qui accusare volunt, probationes habere debent.* C. de eden. & illa, *Accusatore non probante absoluitur reus.* cap. fin. §. fin. de iureiur. & illud l. i. §. interrogatoriis. ff. de interrog. act. *Nemo ante iudicium cogitur de suo iure respondere.* & quod in nulla legum quarum sunt 23. illius tit. fit vlla mentio de interrogatione rei super crimine.

56 Octauum argumentum, quod adeo veramur lege naturali, & diuina, ne inquiramus iniquitatem in domo aliena, Prouerb. 24. & vt bona fama proximi seruetur; quod etiam Episcopus non potest obijcere suo clerico crimen, quod scit eum commisisse, si non potest illud probare, per tex. sing. in cap. placuit. & cap. si in tantum. 6. q. 2. & eruditissimus idemque Pont. Max. Innocen. III. in cap. inquisitionis. de accusat. expressè ait, non posse à Prælato inquiri contra clericum, etiamsi duo, vel tres testes de visu id ei dixerunt, si nulla infamia laboret: longè enim vtilius censet Ecclesia Christiana seruare bonam famam clerici, qui deliquit, quàm punire delictum, dissipando eius famam: plùs enim nocet exemplum delinquendi, quod ex delicto reuelato per punitionem præbetur, quàm condonatio delicti secreti præteriti facta penitenti, arg. cap. magnæ. de voto. & cap. præcipuè. II. q. 3. quod multi Iudices parùm considerantes, nihil non agunt, quo per fas, vel per nefas crimina vera, vel falsa, iustè vel iniustè sciantur, & puniantur, quò sibi famam crudelis quæstoris acquirant, contra l. respiciendum. ff. de pæn. ob quorum fortè peccata permittit Deus, vt in quibusdam terris eò plura delinquatur, quò plura malè puniuntur.

Nonum est, quod ratio naturalis dicitur, ne à tortura incipiatur, l. i. ff. de quæst. l. i. milites. C. eod. At iuramentum de dicenda veritate, quod Iudex interrogaturus reum subire cogit, est tortura spiritalis, vt probat Panor. in cap. per tuas. de probat. & Marian. consil. 253. col. 2. par. 2. & adedò quidem, quod multi reperiuntur confessi ob reuerentiam iuramenti, quod non fuerunt ob tormenta confessi, vt tradimus in côm. d. cap. inter verba. conclu. 6. corol. 64. num. 745. & S. Thom. recep. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 5. ait; non posse quem cogi ad iuramentum dicendi veritatem super occulto crimine. Ergo non debet Iudex interrogare reum iuramento ei delato, antequam habeat plenam, vel saltem semiplenam de culpa notitiam. Per quæ omnia probatur non solùm esse veram præfatam propositionem, sed vsum illi contrarium, sicubi esset meritò dicendum esse corruptelam, ea firma ratione, quod omnis vsum, & consuetudo contraria legi naturæ, vel diuinæ, vel consequentibus necessariò ex illis, est appellanda corruptela. cap. mala. cap. frustra. cap. quo iure. sub fin. §. distin. cap. fin. de consuet. cum eis latè annot. Et per præfata constat talem vsum esse non solùm contra vnā, sed contra multas leges naturales & diuinas, vel contra necessariò ex illis con-

sequentia.

Decimum quartum principale, quod contra omnia præfata faciunt
 57 octo argumenta, quæ malè intellecta aliquos parùm præfata perpen-
 dentes in contrariam partem inclinarunt. Primum, l. vbicunque. ff. de
 interrog. act. quæ habet, Iudicem vbicunque posse interrogare partes.
 Secundum, quod Innocen. recep. tenet in cap. dudum. il. 2. de elect. in
 glos. mag. & in cap. cum super. de confess. quod reus tenetur responde-
 re, & confiteri veritatem Iudici super crimine notorio, vel famoso in-
 terroganti. Et quod eadem ratio videtur militare in aliis; ratio enim
 quare tenetur respondere in illis est: quia tenetur parere superiori, cap.
 2. de maior. At etiam in occultis Iudex interrogans est superior. Ergo,
 &c. Tertium, cap. dudum 2. de elect. quatenus significat quædam fuisse
 interrogatum, an plura beneficia curatæ possedisset. Quartum, cap.
 cum super. de confess. quatenus habet quendam fuisse confessum simo-
 niam admisisse, & eius mediatorẽ fuisse. Quintum, cap. vlt. de iureiu.
 quatenus significat posse quem cogi ad iurandũ super re petita. Sextum,
 cap. 2. de cõfess. lib. 6. quatenus habet reũ iustum à Iudice rñdere haberi
 pro confesso, nisi rñderit. Septimũ, cap. quidã. 5. q. 1. quatenus illo Greg.
 pcepit, vt qui famoso libello secreto publicato Castorij famã læsit, pde-
 ret se ad ei satisfaciendũ. Octauũ, q. Ang. Aret. in tractatu de maleficiis
 verb. hæc est quædam inquisitio. vers. 4. principaliter quæro. sic dicit,
 Iudex debet animaduertere, quod antequam faciat inquisitionem, in-
 terroget reum; super quo intendit inquirere contra eum; aliàs si primo
 formaretur inquisitio, & postea interrogaret, non valeret, vt in cap. qua-
 liter, & quando. in ver. debet igitur. de accusat.

Quæ tamen argumenta non obstant; ad primum enim respondetur,
 quod d. l. vbicunque. ff. de interrog. act. non habet locum in criminali-
 bus, vt dixit ibid. Bald. in 2. lect. allegans in id Innoc. in cap. dudum 2.
 de elect. in glos. mag. qui idem repetit in cap. cum super. de confess. cu-
 ius mentem sequitur glos. celeb. & recep. in cap. 2. de confess. lib. 6. dixit,
 non teneri quem ad respondendum positioni criminali, nec alicui cini-
 li, ex qua necessariò concluderetur, crimen, quæ cõis est sententia.
 58 Ad secundum respondetur, concedendo reum teneri ad responden-
 dum, & confitendum Iudici veritatem in notoriis & famosis, vt dicit
 Innoc. in locis præcitatis, negando tamen, quod idem teneatur in aliis
 facere: & quod eadem ratio idem suadeat in illis: ratio enim quare in
 notoriis & famosis tenetur respondere, est, quod interrogando de illis,
 interrogat de aliquo modo sibi notis, & secundum ordinem iuris, vt ele-
 ganter de more ait S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 2. in hæc verba. *Nemo tene-
 tur Iudici omnem veritatem confiteri, sed illam solũ, quam ab eo potest &
 debet requirere Iudex secundum ordinem iuris; puta, cum præcessit infamia
 super aliquo crimine, vel aliqua expressa indicia apparuerint, vel etiam cum*
 præces-

præcessit probatio semiplena. Quod ipsum repetit in q. 70. art. 1. quam doctrinam commendans Caiet. in d. q. 69. art. 1. & 2. addit primò hæc verba, *Non sufficit qualis qualis infamia, nec frequens vox discolorum, sed frequens vox talis, ut apud probos & prouidos viros reddatur persona de tali crimine rationabiliter suspecta.* hæc ille. Pro quo est casus in cap. qualiter & quando. in 2. iunc. glos. de accusar.

Secundo addit hæc, *Non sufficiunt indicia qualia qualia, sed tantum perfecta: indicium enim dupliciter sumi potest. Primò communiter, ut frequenti vsu, signa indicia vocamus. Alio modo propriè, ut Iuristæ indicij nomine vtuntur; & sic sumitur in proposito, & distinguitur in indicium perfectum, & imperfectum: adeò ut multi testes singulares, nisi aliquis eorum sit omni exceptione maior, non faciunt apud eos vnum perfectum indicium, & volunt ad indicium requiri duos testes.* hæc ille. Pro postremo, quorum est doctrina Barth. communiter recept. in l. fin. ff. de questio. num. 7. in hæc verba, *Illud quod dixi, quòd vnus testis faciat indicium, est verum de vno teste, qui testificatur de maleficio ipso; sed quando non testificatur de maleficio, sed indicio quodam, dicens, Ipse fuit tali nocte repertus in loco ibi vicino, quando fuit factum furtum, istud indicium debet probari per duos testes, nec sufficit probare per vnum, ut not. in l. fin. C. famil. hercisc. facit ad hoc supr. de testib. l. vbi numerus.* hæc ille.

59 Tertiò, addit hæc alia. *Author scilicet S. Thom. dicit indicia non qualiacunque, sed manifestæ, quod ad tria referri intelligo. Primò ad factum, cuius est indicium, ita quòd manifestè indident tale factum. Secundo ad personam; ita quòd manifestent, quòd ipsa perpetraverit tale facinus: nam sicut præcedens infamia de crimine, intelligitur de crimine huius personæ, ita quòd persona sit diffamata de crimine; ita in iudicijs oportet, ut indicia personæ criminose appareant. Tertiò ad processum, ita quòd indicia huiusmodi manifestentur reo, ut sciat se esse in tali articulo constitutum, quòd tenetur obedire Iudici præcipienti, & extorquenti veritatem.* hæc ibi.

Quartò, addit hæc, *Nec indicia, nec infamia præcedēs obligant reum ad respondendum, si quid rationabile contra illa obijciat.*

Quintò addit in summa ista; ratio iuris naturalis & diuini, qua reus non debet interrogari de occultis, est illa, quòd potestas publica, quæ scientia publica ducitur, non potest duci occulta. Pro quo faciunt omnia iura probantia, quòd Iudices, qui vtuntur publica potestate, non debent iudicare secundum suam scientiam priuatam, sed secundum publicam, quam allegata & probata inducunt, l. illicitas. §. veritas. ff. de offic. præsid. & cap. iudicer. 3. q. 7. cap. pastoralis. §. quia verò. de offic. deleg. Ergo Iudex non potest interrogare, neque cogere ad respondendū reum, nisi præuia probatione ad id sufficiente, in acta publica validè, & ritè deducta; & ita solum præcedente notorietate, vel saltem infamia legitima, aut indicijs ei æquipollentibus. Quam rationem prius tetigit S. Thom.

S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 5. ibi: *Prælatus non est Iudex iudiciorum occultarum, sed solus Deus. Vnde non habet potestatem præcipiendi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur, puta per infamiam, vel per aliquas suspiciones, in quibus casibus potest Prælatus præcipere eodem modo: sicut & Iudex secularis, vel Ecclesiasticus, potest exigere iuramentum de veritate dicenda. hæc ibi.*

Quibus duobus addo, quòd potest reddi & alia ratio non minùs firma, nec minùs apta, desumpta ex eo, quòd subditus non tenetur obedire præcepto superioris hominis, contra priuilegium vel præceptum superioris Dei, cap. si dominus. & cap. Iulianus. 1. 1. q. 3. & tradit S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. & priuilegio Dei, vt supra dictum est, liberamur ab onere detegendi delicta nostras; imò & iubemur tegere illa, nisi ob aliquam iustam vtilitatem. Quæ ratio confirmatur eo, quòd in simili ait S. Tho. recep. ab omnibus in d. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 5. ibi, *Prælato non est obediendum contra præceptum Domini, secundum illud Act. 5. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus: & idèò quando Prælatus præcipit, vt sibi dicatur, quod quis sciuerit corrigendum, intelligendum est præceptum sanæ, saluo ordine fraternæ correctionis: siue præceptum communiter fiat ad aliquem specialiter: sed si Prælatus expresse præciperet contra hunc ordinem à Domino institutum; & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi contra Domini præceptum agens: vnde non esset ei obediendum. hæc ille.*

Sexto, coligitur ex præfata confirmatione S. Tho, quòd Iudex non habet potestate cogendi reum ad iurandum de veritate dicenda: nisi infamia, vel semiplena probatio præcellerit, vt præmissum est in nono fundamento nostræ conclusionis. Per quæ factis factum est secundo.

- 60 Ad tertium argumentum respondent aliqui: quòd tenere duas ecclesias curatas non lonat directè crimen; & idèò interrogatus de illo, non censetur interrogari de crimine: quam tamen solutionem efficaciter Innoc. confutat in hæc verba: *Sicut nō tenetur respondere, an sit criminosus, sic nec illis positionibus, quas peruenitur ad illud.* Ex quibus clare colligitur id, quod ait glos. in cap. 2. de confess. lib. 6. quòd sicut nemo tenetur respondere positioni criminali, ita nec illi, ex qua infertur crimen. Quare melius respondet ibidem ipsemet Innoc. quòd fuit notorium, vel famosum eas tenuisse eum, qui fuit interrogatus; nos autem loquimur de crimine occulto, scilicet non notorio, nec famoso, nec semiplenè probato per proxime dicta.

Ad quartum respondetur, quòd cap. cum super. de confess. non probat ibi quem fuisse interrogatum, & iussum respondere super simonia; sed aliud, scilicet, fuisse quem eam confessum; & ita non infertur ex hoc illud, cum à diuersis non fiat illatio, l. Papinianus. ff. de minor.

Ad quintum respondetur, id quod ad primum, nempe cap. vlt. §. vlt. de

de iureiur. loqui in ciuilibus; imo & quòd loquitur quando est præsūptio faciens aliquam semiplenam probationem.

Ad sextum, quòd cap. 2. de confess. lib. 6. non loquitur de quolibet, qui iussus respondere positioni, non respondet; sed qui absque rationabili causa respondere recusat, qualis non est qui recusat, eo quòd positio sit criminalis, vt gloss. recept. ibidem dicit, & supra latè monstratum est.

- 61 Ad septimum respondet primò glossa, quòd loquitur de occulto criminoso criminis manifesti, contra quam faciunt deducta in responsione ad secundum; idèò respondetur secundò, quòd Gregor. in d. cap. quidam. 5. q. 1. non præcepit simpliciter alicui, vt reuelaret suum delictum secretum, sed disiunctiue, vt reuelaret, vel faceret alia, de quibus ibi, vt ait Caiet. in d. q. 69. art. 1. & 2.

Tertio responderi potest germaniùs, vt olim respondimus in d. cap. 2. de conf. illud cap. agere de illo, qui læsit famam alterius, quam non poterat rescircire, nisi reuelando, & infamando se; quo casu tenetur se prodere: quia lædens famam alterius, si non potest rescircire illam, nisi infamando seipsum, & testando se malè illum infamasse, tenetur id facere, secundum Scor. in 4. dist. 15. q. 4. art. 1. & secundum doctrinam Caiet. 2. 2. q. 72. art. 6. ad 3. & in paruis opusculis lib. 17. respon. 14. respon. quæ nunc habetur in paruis opusculis eius. tom. 1. tracta. vlt. num. 5. relata per nos in repetitione d. cap. inter verba 11. q. 3. concl. 6. coroll. 12. nu. 16. & in nostro Manual. Confes. cap. 18. num. 47.

Ad octauum respondeo, mirari me primùm, quòd Angel. vir alioqui doctissimus dixerit illud. Deinde, quòd nec Augus. nec Hieron. in additionibus eius repugnaverint illi ibidem. Terrio, quòd nec Angel. nec ipsi perpenderint, quòd s. debet. cap. qualiter & quando. 2. de accusat. quem Angel. pro se citat, nihil disponit de interrogatione, sed solùm de faciendi copia inquisito capitulorum, de quibus est inquirendum: verba enim eius hæc sunt; *Debet igitur esse presens is, contra quem facienda est inquisitio; nisi se per cōtumaciam absentauerit. & exponenda sunt illi capitula de quibus fuerit inquirendum.* Super quo Panor. ibi recept. querit, An valeat processus capitulis nō traditis? Et respondet valere, si non petatur capia; & nec ille, nec vllus alius ait quicquam de interrogatione faciendi ibi disponi. Quarto miror, quòd dicat, q non valet processus, si preponat inquisitionē, & postea interroget, cuius contrariū ille s. docet, dicēs; ante omnia esse dandam inquisito capitulorum, super quibus cōtra illum inquirendum est, copiā. Sed de his ampliùs dicemus infra in vigesimo dicto num. 79.

- 62 Decimumquintū principale, q ex præfatis omnibus inferitur primò falsam esse opinionem, & malam praxim eorum, qui censent interrogari posse quem de crimine, cuius non est infamatus; nec vllis inditiis in
id

id sufficientibus notatus, eo quod sit de alio crimine infamatus; imo & conuictus: quæ Card. Caiet. declarando quædam verba S. Thom. affirmat 2. 2. q. 69. ait. 1. in hæc verba; *Nec est verum id, quod quidam scripserunt; scilicet, quod diffamatus de uno crimine possit inquiri de alijs; quia hoc est manifeste contra decretalem extra de accusat. cap. Inquisitionis. vbi habentur hæc verba; Inquisitio debet solummodo fieri super illis, de quibus clamores aliqui præcesserunt, & intantum Decretalis illa exigit præcedentem infamiam super aliquo crimine, quod si duo vel tres iurati affirmant aliquem crimen aliquod eisdem videntibus commississe, de quo aliqua non laborat infamia, non est contra eum propterea inquirendum. & paulo inferius. Nec ratio quæ illos monet, scilicet: quia non propter occultationem peccati, sed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare, concludit intentum eorum: quia falsum est, quod iudicium de occultis sit prohibitum non propter occultationem peccati; imo quia peccatum est occultum; ideo exemptum est ab inquisitione humana, & iudicio humano: quoniam omnia iudicia humana ad publicam potestatem, scientiamque spectant. Et mox subdit, Caueant ergo suæ, & subditorum suorum conscientia Prælati illorum religiosorum, qui diffamato de vno præcipiunt inquirere de alijs, de quibus non tenentur obedire. Nec excusantur Prælati huiusmodi ex eo, quod inquirent de aliquo, de quo fuit aliqua suspicio aliquando: oportet enim infamiam, seu clamorosa insinuationem præcedere, & non simplicem suspicionem, vt dictum est. Et concordat Caietano Angelus de maleficiis in verb. fama publica. Hippol. Marfil. in l. repeti. nu. 91. ff. de quæst. & hoc Alexan. pro certo præsupponit consil. 52. volu. 3. quod nos quoque asseruimus pridem in cap. inter verba. 1. 1. q. 3. concl. 6. nu. 15. & in Manual. nostro Confess. cap. 18. num. 41. Et merito quidem: quoniam iura generaliter, & absolute ponunt pro regula, non esse quem interrogandum, neque torquendum ob aliquod crimen; nisi præcedant indicia, l. 1. l. maritus. l. fi. ff. de quæstio. l. sicut. C. de fals. Ergo standum est illi. Tum, quia nullibi excipitur is casus: & ita standum est regulæ iuris, gloss. recept. in l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & in rubri. eodem tit. lib. 6. Tum, quia à separatis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. & consequenter, eo quod quis sit infamatus, imo & confessus, & conuictus de vno crimine, non est infamatus de alio. Ergo si de illo interrogatur sine indicis præcedentibus, male de illo interrogatur.*

Secundò inferitur, quod ratio quare quis interrogari potest de crimine, cuius est infamatus, vel vtrū dicam, indiciatus est; quia iam illud aliquo modo est Iudici notum, vt S. Thom. à posteris recep. affirmat vbi supra. At infamatio, vel confessio de vno crimine, non facit aliud separatam ab illo notum Iudici; imo tanta probatione opus est ei ad condemnandum illum, ac si non esset infamatus de alio: alioquin enim sequeretur, quod licet ille interrogatus vel tortus, pernegaret illud condemnandus esset, si

super-

superveniret semiplena probatio, puta vnus testis attestatio, coniungēdo illam cum probatione resultantē ex eo, quod commisit aliud, quod nemo vnquam dixit, nec vlla ratione dicere potest.

Tertio, quod ex contrario sequeretur, quod peccās vnum peccatum suspectus esset de omni alio peccato mundi, Et quod qui probatur esse fornicatus, censeretur suspectus de crimine læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ, peccati nefandi, homicidii, blasphemie, furti, rapinæ &c. & q. posset de omnibus illis interrogari & ad torturam poni; quod profecto nullus Iurisconsultus etiam Ethnicus diceret, quantò minùs Christianus id facere debet?

Quartò, quod etiam ex contrario sequeretur, quod omnes Christiani possemus iudicare, siue suspicari omnes ferè nostros proximos esse hæreticos, proditores, blasphemos, fures, & latrones; eo quod probabiliter credimus omnes ferè illos, si iam sunt adulti, aliquod peccatum admisisse; iuxta illud Prouerb. 14. *Septies in die cadit iustus.* relat. in cap. septies. de pæniti. distin. 3. adiunc. glos. quæ illud etiam de peccato mortali certo modo intelligi posse ait, adiunc. illo Iob. 9. *Si simplex fue ro, hoc nescit anima mea.* relat. in cap. si. de purg. canon. quod neminē putò ausurum concedere consequeretur item rarissimè quenquam præsumendum esse bonum, contra l. meritò. ff. pro soc. & cap. 2. de reg. iur. quia rarissimus est, quin probabiliter credi possit aliquo genere peccati peccasse; quin & illa lex meritò. probat, quod dominus rei communis, qui vtitur ea in suam propriam vtilitatem, licet malè faciat; non tamen sit de furto suspectus. Quare procul dubio tenenda est hæc opinio ab omni Iudicē præsertim Christiano.

63 Neque obstat, quod aliqui contradicant, & in iis (quod certe doleo) Card. in consil. 45. & Decius in cap. tertio loco. col. fin. de probat. Tum quod nulla ratione id probant. Tum, quod non obstat cap. desleat. de reg. iur. quatenus habet illud Iacobi. *Qui peccat in vno, factus est omnium reus.* quo quidam recentiores mouentur; partim, quod irreuerenter significant Iacobum illum fratrem Domini, & illi charissimum, tam alienum à charitate & humanitate fuisse, vt voluerit docere, iudicare nos posse omnium criminum reum, quemcumque videmus aliquod eorū incidisse; partim, quod nec glossa eius etiā in tertio intellectu tale quicquam dicit; asserit enim effectum, quod in primo intellectu dixit; nempe, amissa charitate per vnum peccatum mortale, cætera nihil prodesse ad vitam æternam consequendam, cap. nihil. de consecr. dist. 5. non autem quod iudicare debeamus, vel iuste possimus proximos nostros omnium peccatorum esse reos; eo quod eos sciamus in aliquod incidisse, contra illud Matth. 7. *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* & illud 1. ad Cor. 14. *Nolite ante tempus iudicare.* quæ non solum habent locum in iudicio definitiuè condemnandi, sed etiam in iudicio suspicandi per

præfata num. 47.

64 Non obstat etiam l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re milit. quatenus habet, Militem restitutum ab hostibus esse præsumendum non fuisse captum ab eis; si antea erat emanfor, segnis, negligens suorum, aut extra contubernia agens. Tum quia non loquitur de occulto ipsius facto, sed de manifesto, quamvis modus faciendi fuisset dubius. Tum, quia crimen, ob quod ibi præsumitur modus faciendi factum notum esse malum, est inditium illius mali modi: emanforem enim, vel negligentem suorum quem fuisse, est inditium ad interpretandum in malam partem eius apud hostes mansionem. & ita §. ille ad summum probari, quod confessus de crimine aliquo, quod est inditium alterius, potest de eo interrogari, quod & verissimum est: nam qui confitetur, vel conuincitur se ingressum alienam domum noctu per tectum, vel fenestram, interrogari potest de furto, quod constat illa nocte in ea factum esse: non quia confessus de vno crimine possit de quolibet alio interrogari: sed quia confessus de vno crimine, quod est præparatorium aliud, potest interrogari de illo, eo quod est inditium ad illud. Non obstat etiã quod Hypol. ubi supra, & Boff. in prax. crim. tit. de iudic. num. 137. & relati ab eis, dicunt contrarium posse defendi in crimine furti propter eius frequentiam, & in hominibus malæ vitæ. Tum, quia omni iusta ratione deficit, nisi cum vnum furtum esset consequens, vel præparatorium alterius, vel vna pars malæ vitæ præparatoria, vel consequens alterius partis malæ vitæ, propter præfatum intellectum præfati §. à barbaris. Tum, quia consequeretur presbyterum confessum, vel conuictum de negligentia aliqua in celebrando cõmissa, posse interrogari, & torqueri super omnibus furtis in ciuitate perpetratis, & furem confessum, vel conuictum de furto, de omnibus blasphemis, sortilegiis, & iniuriis, quæ frequenter fiunt in illa ciuitate, vel eius territorio, quod profectò non solum est contra legem humanam, sed etiam naturalem, qua vetatur puniri vnus pro alio, & ne pœna legis suos transgressores egrediatur l. Gracchus. C. ad leg. Iul. de adult. cap. quæ sunt. de his quæ fiunt à maior. par. cap. ibi: *Peccata suos auctores tenere debent, nec pœna est ulterius protrahenda, quàm delictum fuerit in excedente repertum. Et quæ vetat querere iniquitatem in domo aliena contra cap. 14. Prouerb.* Non obstat quorundam Iudicum vsus. Tum, quia irrationabilis, vt authores etiam contrariæ partis fatentur, licet illud non probent, sed probatur ea firma ratione, quod sit contra leges naturales, & diuinas supra tactas, vel necessariò eas consequentia, qualem esse corruptelam supra num. 56. probauimus. Tum, quod originem trahit à iudiciis gloriæ petitis, & famam bene vel male puniendi omnia delicta omnibus neruis quærentibus, quò sibi munera committantur criminalia, contra l. respiciendum. ff. de pœn.

Deci-

Decimum sextum principale, posse videri cui piati, quod & mihi aliquando visum fuit, Caietanum in proximo dicto bis fuisse lapsum. Primo quidem inducendo cap. inquisitionis. de accusat. ad probandā 65 præcedentis dicti conclusionem, eo quod arguit à textu requirente aliquid ad inquirendum, ad requisitionem eiusdem, ad torquendum, & interrogandum : & quod non aduerterit ibidem probari contrarium : nam, vt ipsemet ait, ille textus probat, quod nec dictum vnus testis, nec duorum, nec trium sufficit ad inquirendum ; & tamen constat dictum vnus testis integri, & omni exceptione maioris sufficere ad torturam, iuxta præfatā glos. recep. & singul. l. 3. C. ad leg. Iul. maiest.

Secundo, quod expressè ait occulta peccata esse exempta ab inquisitione, & iudicio humano, quod videtur contra cap. 1. de offic. ordin. & l. congruit. ff. de offic. præsid. quæ probant Episcopum & Præsidentem posse, & debere inquirere generaliter de criminibus sibi occultis. & contra glos. sing. & celeb. clem. 1. §. verum. de heret. quæ per illum text. & alios plurimos probat, quod constitutio Ecclesiæ militantis ligat crimen omnino occultum, quo ad pænas suspensionis, & excommunicationis ; & quod hæreticus occultus est excommunicatus, iuxta glos. 24. q. 1. in summa, & in cap. cogitationis. de penit. distin. 1. quod & ipsemet Caiet. fatetur in 2. 2. q. 1. art. 3. & quæst. 62. art. 3. & ita Ecclesia non solum potest inquirere de occultis, sed & illa punire, & præcipere super illis. Per quod periclitari videtur tota machina eorum, quæ dicta sunt supra à num. 55. fundata super exemptione occultorum à iudicio humano, iuxta cap. erubescant. 32. distin. & cap. consuluisti. 2. q. 4. ibid. citata.

Quoad primum tamen lapsum responderi potest, negando, quod non bene arguat à requisito ad inquirendum ; ad requisitum, ad torquendum, vel interrogandum : & ad argumentum primum respondetur, tum demum sufficere dictum vnus testis ad torquendum, cum illud fuerit legitime coram Iudice competenti depositum, & intimatum, siue ostensum parti, & ab ea non contradicendum, vt expressè ait Innocen. in cap. 1. de postul. Prælat. num. 5. & tale dictum taliter depositum, & taliter intimatum parti, inducit infamiam, vel certè maiorem effectum, quàm illa ; & ita sicut ad inquirendum requiritur infamia, ita ad torquendum, vel interrogandum requiritur illa, vel aliquid æquipollens illi, vel maius illa. nec præfata Decretalis inquisitionis. obstat : quia illa loquitur de dictis testium priuatis, & extraiudicialibus, & non legitime parte citata depositis, vel non intimatis parti : quæ nec sufficiunt ad inquirendum, nec ad torturam. Per quæ Caietanus excusatur, & nodus valde implicitus, & non ab omnibus iudicibus recte intellectus explanatur.

Quo ad secundum autem lapsum responderi potest primò, idem

fere quod ipse dixit dixisse S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 5. per verba supra num. 58. recitata. Dixi, fere: quia Caiet. dicit occulta esse exempla à cognitione, & iudicio humano. S. Thomas autem solum ait; Prælatum non esse Iudicem occultorum, sed solum Deum; & ita non posse super occultis quicquam præcipere; pro quo sunt capitula præcitata 66 erubescant. 32. distin. & consului. 2. q. 4. Secundò, quòd negari non potest Iudicem posse per vias iuridicas peruenire ad eorum cognitionem, quæ à principio sibi fuerunt occulta, vt probant cap. 1. de offic. ord. & l. congruit. ff. de offic. præsid. nec hoc volunt negare præfati patres. Tertiò, quòd non potest etiam negari ob occulta peccata incurtere quem pænas ab Ecclesiastica lege ipso iure impositas, præsertim excommunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, & similitum, quod etiam ipsemet Caiet. latè fatetur 2. 2. d. q. 11. art. 3. & 62. art. 3. Quartò, quòd mens eorum est dicere, quòd non potest Iudex humanus, specialiter inquirere ex officio contra aliquem, nec specialiter præcipere aliquid super occulto crimine, nisi prævia infamia, vel inditiis illi æquipollentibus; licet per viam accusationis, vel denunciationis sequuta rebellionem possit cognoscere de illo, iuxta cap. super his. de accusat. & ita debent temperari verba illa Caiet. *Occulta sunt exempla ab inquisitione, & iudicio humano.* Quintò, quòd etiam eorum mens est dicere, quòd occultum est duplex, alterum per se, alterum per accidens. Occultum per se est id, quod suapte natura non est probabile: qualia sunt omnes interiores hominis actus, quorum solus Deus, qui scrutatur corda, & renes, est cognitor. cap. Deus omnipotens. 2. q. 1. & cap. si quid inuenisti. 14. q. 5. Alterum est occultum per accidens, & eo quòd accidat illud tam clam fieri, quòd nemo de illo testari possit, & sentiant, quòd occultum per se non subiacet vlli cognitioni, neque legi humanæ: & ita nullus eius pænæ subijcitur, l. cogitationis pænā nemo meretur. ff. de pæn. translata in cap. cogitationis. de pæn. dist. 1. quo fit, vt hereticus mente tantum, quàm libet perfectus, & pertinax fuerit, non est ipso iure excommunicatus: nisi verbo, vel scripto ita illam expresserit, quòd suapte natura probari possit; licet per accidens contingat, vt à nemine audiatur, vel videatur, vt post & ante alios latè Caiet. in d. q. 11. art. 3. expressit. Per quæ excusatur Caiet. & declaratur S. Thom. & fundamentum omnium, quæ dicta sunt à num. 53. monstratur firmissimum.

SYMMARIUM.

- 68 Iudiciorum aliud competens, aliud usurpatum; & quid vtrunque.
 68 Iurisdictionis circa usurpationem varios variè peccare, & raros penitere, rariores confiteri, & restituere, & nonnullos censuras Bullæ cæne incurrere.
 68 Iudicium vt usurpans peccat, ita & pars id procurans.

Indices

- 69 *Iudices laici olim sententias Episcoporum suis preferebant; nunc contra suas solas laudant.*
- 69 *Heresum causas omnino spirituales traxisse ad pratoria profana parum profuisse videtur.*
- 69 *Principibus laicis consulere, ut extorqueant quantam possunt potestatem super spiritualibus non est tam utile, quam putatur.*
- 70 *S. Ludovicus Rex Franc. potestatem super spiritualibus sibi à Papa datam respuit.*
- 70 *Carolus Magnus, & Ludovicus ius eligendi Papam sibi concessum sponte renuntiaverunt.*
- 70 *Confessarij, consultores, & palpones Principum in hoc sibi provideant.*
- 71 *Iudiciorum aliud iustum, aliud iniustum, & utriusque definitio.*
- 71 *Aequitas, siue epycia quid; & an sit circa legem naturalem.*
- 71 *Iustitia generaliter sumpta est genus, ad iustitiam strictè pro bono & equo sumptam.*
- 72 *Aequitas an duplex, limitans, & extendens cum nouissima quadam consideratione.*
- 71 *Aequitas siue epycia, an excludat omnes casus, in quibus ratio legis deficit; licet ea in illis absque peccato seruari possit.*
- 73 *Ratio legis, mens, & anima eius.*
- 73 *Milites prohibiti emere pradia ubi militant, possunt emere domos.*
- 74 *Actus agentium non operatur ultra mentem eorum.*
- 74 *Causa finali tota cessante, cessat lex.*
- 74 *Ratio tota legislatoris est tota causa finalis legis.*
- 74 *Causa probabiliter putata iusta non ieiunandi excusat à mortali; etiamsi verè non sit talis.*
- 75 *Legem implet, qui mentem eius seruat; & infringit, qui ea omissa, verba illius seruat.*
- 75 *Lex iuxta limites suæ rationis etiam coniectè limitanda est.*
- 76 *Virtutis non cuiuslibet actus necessarius.*
- 76 *Fornicationis prohibendæ tota ratio non cessat bona proles educatione.*

68 **D**ecimumseptimum principale, quod iudicium propriè sumptum pro dictione iuris, vel determinatione iudicis, ut supra n. 39. diximus sumi, diuiditur secundò in iudicium competens, & in iudicium usurpatum. Competens est, quod fertur ab eo, qui potestatem ad id faciendum iuridicam habet, ut præsupponunt l. 1. & quinque seq. ff. de iurisd. om. iud. & toto tit. de for. compet. Usurpatum est, quod fertur ab eo, cui non est potestas illud ferendi, secundum mentem S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 6. & nostrorum omnium in l. eum qui. & l. fin. & tot. tit. ff. & C. de iurisd. omni. iud. & cap. 2. de const. lib. 6. & C. si à non compet. iud. per totum, in quo non solum peccat

peccat Iudex ea sublimiratione, quam reddit S. Thom. in d. art. 6. sed etiam illa plana: quia usurpat illicitè officium alienum: & omnis usurpatio illicita est contra 7. præceptū, iuxta cap. pœnale. 14. q. 5. & nostrā eius declarationem in cap. 17. Manual. nostro Confess. qua in re multos mea ætate grauitè peccare intellexi, alios quidem, qui iurisdictionem ciuilem tantū vsque ad certam summam habebant, ad maiorem eam extendere conantes; alios, qui tantū ciuilem integram habebant ei criminalem adiungere cupientes; alios, qui aliquam istarum habebant ad ad certum genus hominum, militum, vel laicorum, aut aliorum, & ad certum territorium contractam, ad alia trahentes; alios vigore literarum conseruatoriarum super causis in eis non contentis procedentes; alios autem delegatos ad certum genus causarum, puta hæresum, rapinarum, & latrociniorum, de aliis quoque criminibus cognoscentes; quin & nonnullos vocantes personaliter ad respondendum super genere criminum, de quibus est eis cognitio, nullo eis tali obiecto, interrogantes, super aliis, ne iudicium eorum refugerent, verentes maiorum criminū obiectionem: quorum omnium paucos vidi pænitere, pauciores confiteri, & paucissimos, vel nullos restituere sine lite, non solū possessa mala fide tempore ad præscribendum legitimo, sed & nondū possessa dimidio illius temporis. Et non solū peccat Iudex, sed etiam pars, vel aduocatus, qui scienter ad id prouocant aduersarium nolentem, vel volentem, sed confetire non volentem, argu. l. si quis per errorem. & l. cū quædam puella. & eis annot. ff. de iurisd. om. iud. cap. inolita. 11. q. 1. & cap. si diligenti. de for. compet. & quod non solū facientes, sed & consentiētes, &c. ad Rom. 2. & cap. 1. de off. deleg. qua ratione multi tam clerici quàm laici videntur peccare, & aliquando censuras bullæ Cœnæ Domini incurrere, procurantes aliquando per se, vt Iudices seculares, quibus casibus id eis non licet, cognoscant de literis Apostolicis, & aliquando per suppositas personas; ita vt probari non possit, quasi putantes se non videri à Deo, nec cogitationes, technas, & artes suas Diuinæ maiestati esse notas, contra primum notab. reper. cap. nouit. & latè illi adiecta, infra eodem. Quo fit, vt confessarii grauitè deprehendere debeant tam ecclesiasticos, quàm laicos, tam ordinarios, quàm delegatos, qui iurisdictionem suam extra suum territorium, & potestatem sibi à lege, vel homine limitatam, ampliare conātur, his peccātes: & quod alienum officium usurpant: & quod territorium, vel potestatem alterius minuunt contra præfatū 7. præceptum: & quod nostra ætate Iudices laici plūs quàm ecclesiastici frequentare videntur, imo & aliquando in 69 pœnas bullæ Cœnæ Domini incidere, in eas præsertim, quæ ponuntur in ea parte nouissimæ bullæ, quàm transcripsimus in nostro Manual. Confess. cap. 27. nu. 69. in quo, sicut in aliis multis, iure quis miretur tantam in hoc mundo perituro rerum vicissitudinem: cū enim, vt ex-

presse

preffe habet cap. nouit infr. eod. fortissimi iuxta, ac sanctissimi Imperatores Theodosius, & Carolus Magnus olim statuissent, vt quicumque li-
 rem habens, siue petitor fuerit, siue reus, siue in initio litis, siue decursis
 temporum curriculum, siue cum negotium peroratur, siue cum iam cæ-
 perit promi sententia, si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis Antistitis,
 ilicò sine aliqua dubitatione (etiam si pars alia refragaretur) ad Episco-
 porum iudicium cum sermone litigantium dirigeretur, hodie contra
 nihil non agunt aliqui eorum similes, quo causæ quamlibet ecclesiasti-
 cæ in cognitionem eorum veniant, iactantes sua iudicia, & contemnentes
 ecclesiastica, magno tumore se solos sapere putantes: adeò quidem, vt in
 aliquot regnis, etiam causas hæresum, quæ omnino spirituales sunt, & à
 iurisdictione laica omnino exemptæ, cap. vt inquisitionis. §. prohibe-
 mus. de hæret. lib. 6. quodam subtili colore læsæ maiestatis humanæ ad
 Iudices laicos traxerint. quod etsi piissima intentione, & ad efficaciorē
 illarum extirpationem factum fuisse certò credamus; malum tamen
 exitum habuisse ideò suspicamur, quòd tantò magis pulularunt in eis
 hæreses, quò grauius & diligentius fuerunt à laica potestate puniæ, tam
 displicere videtur Deo, vt rerum ordo cōfundatur, dum vnique sua
 iurisdicctio non seruetur, cap. peruenit. r. i. q. i. Quare non possum mi-
 hi omnium persuadere tantum, quantum putant prodesse principibus
 laicis illos, qui consulunt, vt quantam maximam possunt potestatem
 in personas spirituales, & spiritualia, quacunque arte, & importunitate
 quærant, cum fortè expediret eis aliqua eius, quam habent parte leuari,
 per ea quæ eleganter dicit Remundus Rufus in libro de Pontifice Ma-
 xim. contra Molinæ, pag. 479. grauius carpens Molinæum ita scriben-
 tem. *Ius etiam pleno iure conferendi, vel electionem confirmandi, seu ratam*
habendi, spectat ad politiam, & externam disciplinam ecclesiasticam, quæ
pars est etiam politiæ Regiæ. Carpit enim sic: Non dubium est, quin pro sin-
gularibus in Sedem Apostolicam, totumque sacræ ordinem meritis, ius eli-
gendi, confirmandi, dandique sacerdotio omnia, & quodcunque Molinæus
volet, consequi potuisse, scilicet Reges Francorum, sed nunquam se his re-
bus, immiscere saluiferum putarunt. Broymardus Diuum Ludouicum
 Regē Francorum hæc Legato suo Roma teuerso dixisse scribit. *Quod*
mandata mea diligenter curaueris, rem gratam fecisti, & laudo diligentiam
tuam: quòd verò præter mandata diplomata ista à Pontifice deportasti, qui-
bus dandorum Ecclesijs Episcoporum mihi potestas fit, nec agnosco, nec po-
stulo: intelligo enim satis quanto cum salutis discrimine, cui tu parum consu-
lere videris, ego ista susciperem. eaque diplomata in ignem coniecit. In
 quod facit & illud confine huic proposito Caroli Magni, & Ludouici,
 contentum in cap. sacrorum. §. ex his constitutionibus. 63. distin. quo
 renunciauerunt inri eligendi summum Pontificem concessum præfato
 Carolo in cap. Adrianus ead. dist. cui nescio qui Regum nunc facile ce-
 derent,

derent, si eis idem esset concessum. Nec ista ea mēte insinuo, vt non putē multa super spiritualibus sanctē Pontifices summos cōcessisse, & concedere posse Regibus & Principibus laicis; neque quōd aliquando id Reipub. Christianæ non expediat, modō id in solum, vel saltem primarium finem pientius prouidendi rei ecclesiasticę procuraretur: sed quia vereor illos non tam in illum finem consulere, quā vt maiorem copiam habeant ad remuneranda sua, & aliorum absequia temporalia rebus spiritualibus, ad ampliandam potestatem laicam, minuendamq; libertatem Ecclesiasticam, obuiandi reuerenter Laicæ, quoties ei aliquid contra ea minus cautē consultitur.

71. Decimum octauum principale, quod iudicium, prout sumitur pro actu iudicandi, tertio diuiditur in iudicium iustum, & iniustum. iustum est quod secundum leges iustas fertur. iniustum autem, quod nō secundum leges iustas fertur, intelligendo per leges tam humanas, & consuetudines præscriptas, quā diuinas, & naturales, iuxta cap. consuetudo. r. dist. & cap. fin. de consuet. & l. 3. C. quæ sit long. cōf. & quo ad leges quidem naturales, & diuinas, per se patet; quo ad leges autē humanas probatur ea pulchra ratione, quam decerpit S. Tho. 2. 2. q. 60. art. 5. ex illo B. Augu. in cap. in istis. 4. dist. ibi, *In istis tēporalibus legibus quamquam homines iudicent, cum eas instituunt; tamen cum fuerint instituta, & firmata, non licebit Iudici de istis iudicare, sed secundum ipsas.* quod ipsum eadem ratione dicendum est de consuetudine rationabili, & præscripta, argum. l. de quibus. ff. de legib. & d. cap. cōsuetudo. r. dist. Dixi, iustas: quia iniustę non sunt leges, nec consuetudines; sed corruptelę, cap. mala. cap. frustra. cap. quo iure. sub fin. 8. dist. de quibus ait Isaias cap. 10. *Væ qui condunt leges iniustas, & scribentes iniustitiam scripserunt.* Aduertendum tamen, quōd qui iudicat secundum mentem legislatoris, & vt ille iudicaret, si ab eo quæsitum fuisset, aliter quā verba legis sonant, non iudicat iniuste, nec peccat, vt egregiē ait S. Tho. in d. art. 5. & ante illum glos. recep. & reputata sing. in l. tale pactum. §. si. ff. de pact. in hæc verba, *Id est de iure seruandum, licet non sit statutum, quod verisimile est statutum fuisse, si hoc quæsitum fuisset, vt C. de inoffi. dona. l. si totas. & inf. de verb. oblig. l. cum. §. 1. hæc illa.* quod ipsum docet S. Thom. etiam 2. 2. q. 120. articulo 1. dicens, *Id fieri per æquiepiam, vel rectius epiiciam, quę latinis est equitas, vt probat l. 1. C. de legib. & l. placuit. C. de iudic. & appellatur etiam bonum, & æquum in l. 1. ff. de iust. & iur. imo bonum æquum, & æquum bonum, vt latē docet Budæus ibi post Aristot. lib. 5. Ethic. sub fin. Quæ æquitas definiri potest esse iustitia reddens ius contra, vel præter verba legis. Dixi, iustitia, pro genere: quia accipiendō iustitiam generaliter pro virtute, quæ inclinatur ad reddendum ius, vel iustum absolutē; est genus ad æquitatem; quia omnis æquitas est iustitia, non contra, omnis iustitia, quę reddit ius, est æquitas: illa enim quę red-*

dit

dit ius secundum verba legis est iustitia, cap. iudicet. 3. q. 7. & tamen nō est æquitas, vt colligitur ex S. Thom. d. q. 120. art. 1. & probatur per l. 1. C. de leg. Dixi, præter vel contra verba legis, pro differentia, qua differt à iustitia legali strictè sumpta, quæ reddit tantum ius secundum verba legis. Exemplum de equitate, quæ iuxta cap. ne quis. 22. q. 2. dicitur, non reddere gladium deponenti, si furens repetat contra, verba legis iubētis reddere depositum, l. 1. & tot. tit. ff. de pos. Dixi, legis, sine additione ciuilibis, vel naturalis: quia quicquid alii dicant, circa vtranque potest haberi; nam licet lex ipsa naturalis, id est à natura dictata, in se nō egeat equitate, vt est lex; tamen verbis humanis concepta per uerba generalia, frequenter indiget illa. Ratio enim quare æquitas dirigit circa legem, est, quod verba legis aliquando includunt aliquos contra sententiam, & mentem Authoris, vt explicat S. Thom. in d. q. 120. & Budæus post alios in l. 1. ff. de iust. & iur. At tam verba legis humane continentis legem naturalem, quam verba legis ciuilibis, frequenter comprehendunt plures, quam mens Authoris eius. Exempla legis ciuilibis possunt esse ferè omnes regulæ iuris, quæ præter vnā, de qua in cap. licet. de regul. omnes patiuntur exceptionem aliquam: exempla verò legis naturalis possunt esse multe leges continententes præcepta Decalogi, quæ omnia sūt naturalia, secundum S. Thomā. 1. 2. q. 99. art. 2. & in 2. 2. q. 122. quale est præceptum de nemin occidendo, quod per humana verba generaliter conceptum contra mentem Authoris includit homicidam morte dignum, cap. ille gladium portat. 23. q. 5. tale est etiam præceptum de honorando parentes, quos patriam expugnantes licet filiis occidere, l. minimè. ff. de relig. & sumpt. fun. Et licet possit dici, quod non omnes exceptiones legum ciuiliū, & naturalium nitantur bono & equo, siue æquitate, eo respectu, quod etiam per se reperiantur scriptæ, & statutæ; possunt tamē etiam dici bonum & æquum eo respectu, quod per illas suppleantur alię leges generales

- 72 An autem æquitas, siue bonum, & equum duplex sit: altera limitans, qua excluduntur casus inclusi: altera extendens, qua includuntur casus non inclusi, quæstio pulchra est: cuius partem affirmantem quidam recentiores haud vulgari eruditione satis nouè tenent, pro quibus facit, l. si quis id quod. ff. de iurisd. omn. iud. quatenus habet; edictum Prætoris imponens pœnam corrumpenti illud in albo propositum, supplendum esse per extensionem mentis Authoris, licet verba deficiant, ad corrumpentem, cum proponeretur, vel antequam proponeretur. Facit & l. 1. §. si mater. ff. ad Tertul. quatenus habet; legem quæ matrem priuat à successionē filiorum impuberum intestatorum, eo quod nō petit tutores, ex sententia Authoris extendi ad matrem, quæ non petit curatores eisdem, licet verba deficiant. Adde quod equior videtur emendatio per extensionē, quam emendatio per restitutionem: quia, vt colligitur ex l.

CO. qui

G

constitui.

constitui. & 3. seq. ff. de legib. & melius ex Arist. vbi supra, legislator includens plures uerbis, quàm mente, ut plurimum prudenter, siue aduertenter id facit: statuit enim prout pluribus conuenit; sciens nō posse conuenire omnibus; includens autem pauciores, imprudenter, & inaduertenter, illud facere videtur, eo quòd tunc nō occurrerunt illa menti. At æquius est succurrere ingnoranter, quàm scienter deficienti, argurium vulgarium.

Contra quæ tamen facit, quòd Arist. in dicto lib. 5. Ethic. solum ponit epiciam, ad dirigendam legem deficientem propter vniuersale, & nil meminit de deficiente propter particulare: nec Thomas in Cōment. eius, neque in d. quæst. 120, nec alibi id videtur meminisse, quem tamen cum primis fuisse Aristotelis studiosum nemo ignorat. Caietanus item vir maximè Aristotelicus definiens equitatem ait, quòd est directio legis, vbi deficit propter vniuersale, & subdit quòd causa, vt æquitas habeat locum, non est quæcunque, sed sola illa, quòd propter vniuersale deficit, & videtur nouissimum dicere esse locum æquitati, quando propter nimium particulare deficit.

Nec obstat, quòd leges, & Doctores multi frequentissimè extendunt legem particularem de vno casu ad alium similem, iuxta l. nō possunt, ff. de leg. quia nulla est lex, quæ dicat illam extensionem fieri ex æquitate, siue epiciā, sed ex rationis identitate. Non obstat etiam d. l. si quis id quod. quia dici potest, quòd illa suppletio non fit per epiciā, siue equitatem, sed ex rationis identitate, iuxta gloss. sing. & ei annot. per Domin. & Franc. in cap. 1. de temp. ordin. lib. 6. Sed quia in cap. pænæ. de pæniten. dist. 1. diceffimus à præd. gloss. sing. quatenus habet legem penalem extendi ad alium casum ob solam identitatem rationis, satius responderi potest ad præf. l. si quis id, quod. rationem de rumpente editum iam fixum ad rumpentem illud, cum figitur, non esse; quòd eadē ratio militat in vtroque casu; sed quòd verissimiliter creditur mentem Prætoris illud figere iubentis fuisse, vt in vtroque casu esset locus edicto. Ad præd. §. si mater. responderi potest, quòd lex ipsa expresso extendit eam per eandem rationem, & Aristot. 1. Rethor. cap. 12. qui ad hoc allegatur, non ponit epiciam per extensionem; licet asserat legislatorem interdum volentem, interdum inuitum deficere, quorum vtrūque potest contingere deficienti per vniuersale, vt palam est. Quare argumenta, quæ præfatus vir doctissimus contra communem adducit, euitari posse videntur.

Sed ultra ea vrget primo, quòd subtiliter & nouissimè dici possit, quæ utraque emendatio fiat propter vniuersale; altera quidem, quæ excludit inclusum in sensu directo verborum; altera verò, quæ includit exclusam in sensu contrario verborum; quia legislator ferens aliquam legem, vnum videtur statuere directè, & contrarium indirectè, à contrario sensu, ob

fu, ob quod dicitur argumentum à contrario sensu in iure fortissimum, l. i. §. qui mandatam. ff. de off. eius cui mand. est iurisd. & cap. Apostolica. de his quæ fi. à prelat. sine cons. cap. vt in d. l. si quis id quod. Prætor ponens certam pœnam corruptenti edictum in albo propositum, videtur à contrario sensu statuisse, ne illa imponatur alijs, & ita emendatio illa per extensionem, quod imponatur corruptenti, cum proponeretur, vel antequam proponatur, potest dici emendatio legis peccantis per vniuersale; & lex priuans matrem à successione filiorum; si non petat tutores filijs impuberibus, per contrarium sensum statuere videtur, ne priuetur mater, eo quod non petat aliud; & emendatio, quæ etiam non petens curatores eisdem priuetur, potest respicere defectum per vniuersale.

Secundo magis vrget cap. cum delicta. de confir. vtil. quod commendat ibi Panor. & menti tenendum esse dixit in cap. cum in iure. de elect. & singulare Andr. Sicul. in cap. iuravit. col. 18. de probat. & melius de iure secundum eundem in cap. fin. col. 9. de offic. deleg. & Anton. Corset. in sing. verb. exclusio. quod probat legem, qua statuitur quod testes, de quorû morte timetur, possint accipi lite non contestata, iuxta §. quoniam multæ, & §. hoc verò. Auth. de testib. coll. 7. relatum in cap. quoniam frequenter. in princip. vt lit. non contest. extendi ad renouationem priuilegiarum nimia vetustate consumptorum, idque fieri eiusdẽ equitatis similitudine; & ita per epijciam, cum epijcia, & æquitas sint idem, vt præfatum est.

Tertio, quod illud met cap. & alia citata ibi per Decium probant casum exceptum à regula extendi ad alium similem per æquitatem, siue epijciam: & palam est, per illam extensionem non emendari legem deficientem per vniuersale, sed deficientem per particulare. ergo epijcia, siue æquitas inuenitur in emendatione legis deficientis per particulare, sicut in emendatione legis deficientis per vniuersale.

Quarto denique facit & illa neruosa ratio, quod vbi eadem est ratio, idem ius censerî debet, l. illud. ff. ad leg. Aquil. cum concord. At emendatio legis per limitationem, & emendatio legis per extensionem eadẽ ratione, scilicet mente Authoris nituntur. ergo eodem iure est vtraque censenda.

- 73 Decimum nonum principale, quod sicut proximè præcedentia sunt subtilia, ita insignis & vtilis quæstio est, an æquitas, siue bonum excludat à lege generaliter statuente omnes casus, in quibus deficit ratio legis? Ad quam respondet Caiet. in d. q. 120. quod non, quem sequitur Sotus in libro de iust. & iur. nisi quando non potest seruari illa absque alio peccato. Primò quidem, quod S. Thom. in 3. sent. dist. 37. q. 1. art. 4. videtur ita sentire. Secundò, quod æquitas est virtus, & consequenter actus eius est necessarius. At non est necessarium discedere à lege; nisi quan-

do peccaretur non discedendo. Ergo equitas non subtrahit à lege; nisi ea quæ non possent recte fieri seruando legem. Tertiò, quòd aliqui sequeretur posse dari aliquam fornicationem licitam, eo quòd ratio prohibendi eam est prolis educatio, quæ ab aliquibus diuitibus fornicarijs eque bene, imo & melius fieri posset, quàm ab aliquibus coniugatis pauperibus. quod tamen est falsum post S. Thom. in 3. contra Gentiles cap. 122. Contra quos tamen facit, quòd ratio legis est anima legis, secundum Dyn. in cap. si. de reg. iur. lib. 6. cui tribuunt hoc Bald. in l. si quis seruo. C. de furt. & alii, quos refert & sequitur Felin. in cap. tua. num. 3. de iureiur. licet ille solùm dicat, quòd est mens, sed mens & anima eadẽ res diuerso nomine dicta est, vt ex Isidoro diximus in prælud. 3. num. 2. Manual. nostri Confess. pro quo vltra per eum citata facit cap. Marchion. i. quæst. 1. ibi; *Euangelium non est in verborum folijs, sed in radice rationis*. At anima animalis deficiente deficit animal. ergo ratione legis deficiente, deficit lex.

Secundo facit, l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patron. quatenus probat, quòd lex imponens pœnam patrono adigenti libertum ad iurandum, quòd non tollet filios, non includit patronum adigentem castratũ tali iuramento; quia cessat in eo ratio legis; scilicet, ne impediatur multiplicatio hominum, quæ est vtilis Reipub. At patronus potest seruare legem illam in castrato sine aliquo peccato, & malo. ergo casus in quo deficit ratio legis eximitur à lege; etiam si absque aliquo peccato, & malo possit in eo lex seruari.

Tertio facit, l. milites 1. adiunc. l. milites. 2. in princ. ff. de re milita. Lex enim milites 1. habet, prohiberi militibus, ne comparent prædia in Prouincia, in qua militant; & l. milites 2. habet posse illos comparare domos; quia ratio prohibendi, ne comparent prædia est, ne agrorum colendorum cura eos distrahat à curanda militia, quæ cessat in comparanda domo. At sine vlllo peccato potest seruari lex illa de non emendis prædiis, non emendo domum. Ergo &c.

74 Quarto, quòd actus agentium non operantur vltra intentionem, & mentem eorum, l. non omnis. ff. si cer. pet. cap. fin. de præb. & cap. cum in illis. il. 1. eodem titulo libr. 6. At mens, & voluntas legislatoris non est comprehendere illa, in quæ nõ extenditur ratio, quæ mouit eum principaliter ad legem faciendam. Ergo etiam lex non extēditur ad illa; etiam si sine peccato in illis lex illa seruari posset.

Quinto, quòd causa saltem finali cessante cessat effectus, cap. cū cessante. de appellat. cum citatis à glos. & omnibus ibi. At ratio legis videtur causa finalis, cur eam facit legislator. Ergo intentio eius non est comprehendere casum, in quo illa cessat; etiam si absque peccato in eo seruari possit. facit & l. fin. ff. de hæred. instit. quatenus habet, eam quã testator instituerat hæredem successuram ei, qui mutato testamento instituit

fitur alium, ea ratione, quod crediderat eam esse mortuam; cum non esset; quia ratio mutationis cessauit; & tamen mutatio poterat fieri, & seruari absque peccato; quia instituta erat extranea.

Sexto facit cap. quoniam contra. de probat. quatenus probat, legem factam principaliter ad aliquem finem, illo cessante non ligare, quod ibi Panormitanus in vltim. not. cum posteris omnibus ponderauit, adducendo illud Archidiaconi in cap. vltim. 76. dist. scilicet, non peccare illum, qui non seruat ieiunium ab Ecclesia indictum, si ratio indictionis in eo cesset. Sed & S. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 3. affirmat eum, qui habet causam indubitatam non ieiunandi, excusari à ieiunando sine vlla dispensatione; vbi etiam ipsemet Caiet. fatetur excusari à mortali peccato eum, qui putans bona fide habere se rationabilem causam non ieiunandi, non ieiunat, etiam si verè non esset causa sufficiens. At qui videt clarè cessare rationem legis in casu sibi occurrente, rationabilem habet causam credendi, eum in illo ab ea non ligari. Vnde & Decius in d. cap. quoniam. posteaquam aliqua opponit contra determinationem Panor. resoluit eius dictum habere locum in foro conscientie; & quando ratio legis exprimitur in ipsa. Sed rogo eum, quare sit verum in foro conscientie, & non in exteriori, cum eius determinatio in hoc casu non fundetur sup præsumptione, sed super veritate præsupposita, quo casu idè est iudicandum in vtroque foro, iuxta notata in cap. is qui. & in capit. tua. de sponsal. Rogo item eum; quare non habebit locum, quando vnica ratione non expressa nititur lex, cum illa habeatur pro expressa, iuxta glos. sing. & recep. in l. quamuis. C. de fideicommissi. Rogo itè eum, & omnes alios, cur non habeat locum, quando essent plures rationes legis, & constaret de omnium illarum cessatione, quod quæstio nostra præsupponit? Quare certò credo legem non ligare subditum in foro conscientie, eo casu, quo constaret illi omnem rationem legis illius cessare; neque in foro exteriori, si in eo foro idem constaret, quod multi alij, quos Felin. in d. cap. tua. citat, sentiunt, & præfatus Dyn. in d. reg. vlt. ait; adimplere legem eum, qui adimplet eam secundum sententiã eius; licet non adimpleat secundum verba; sicut & contra infringit illam, qui infringit secundum sententiã, licet non infringat secundum verba. Quin & Panor. in cap. suggestum. de appell. cõcludit per illum textum & cap. meminimus. eod. tit. quod ubicunque ius aliquid statuit, causam non exprimens, si possumus coniecturare rationem naturalem illius dispositionis debemus ad limites illius rationis, seu causæ dispositionem generalem restringere, & illam dispositionem seruare, vt ratio naturalis interpretata militet. in quod ipsum citat tex. opt. in l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excuslat. tut. & in cap. secundo requiris. in fi. de appell. & potuisset citare textum vulgatum, sed ad propositum aptissimum in l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2. quatenus probat, legatū
gene

generale bonorum, quæ habebat testatrix in Syria, & Pamphilia, factum fratribus; ne filius hæres institutus quæstionem haberet cum eis, restringendum esse ad illa tantum bona, quæ haberet tempore mortis communia cum eis, & non ad alia, quæ habebat iam diuisa, etiamsi antea fuerant communia; eo quod ratio legandicessabat in eis; licet verba illius legati includerent omnia bona Pamphiliæ, & Syriæ, & sine peccato poterant legari etiam bona diuisa, & legati executio in eis fieri.

Non obstant fundamenta Caietani: ad primū enim responderi potest, quod S. Thom. in loco in argumento citato non dicit expressè contrarium; imo quatenus ait, præceptum non extendi ad id, quod à fine legis deuiat, concordat nostræ sententiæ, quæ habet casum in quo tota legis ratio deficit, deuiare à legis fine: quia illam metimur per ipsam totam rationem, quæ principaliter eum mouit ad legem ferendam. Concurdat item in d. 2. 2. q. 2. 47. artic. 3. quatenus ait; excludi à lege ieiunij eum, qui manifestam causam habet non ieiunandi; licet eius uerbis includatur.

Ad secundum respondeo, negando illam consequentiam, æquitas est virtus. ergo eius actus est necessarius: nam virginitas est virtus, secundum S. Thom. receptum 2. 2. q. 152. artic. 3. & tamen eius actus non est necessarius, sed voluntarius, cap. integritas. 32. q. 1.

Ad tertium negatur sequella; quia ratio prohibendæ fornicationis, non solum est euitatio educationis prauæ prolis; sed etiam abusus corporis, & seminis, iuxta illud Apost. 1. ad Thess. 4. *Abstineatis vos à fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore, non in passione desiderij.*

Ad alia omnia, quæ possunt contra hoc adduci, responderi potest, quod loquuntur in casibus, in quibus solum deficit pars rationis, & non tota; vel tota ratio impulsiva, sed non finalis; vel apparet alicunde mentem legislatoris fuisse ampliorem ratione, quæ ad id mouit, quamuis talis ratio impulsiva esset, & non finalis, per ea, quæ adduximus in comment. cap. cum minister. 23. q. 5. à nu. 37.

S V M M A R I V M.

- 77 Indiciu inordinatum est iniustum, licet aliàs esset æquum.
- 77 Rite factum est rectè factum, & contra.
- 77 Iudex inquirens specialiter sine infamia, ut peccat.
- 77 Infamie causam præbens infamare censetur, & peccat.
- 78 Præcepta Decalogi etiam Monarchas ligant.
- 78 Indicia extraiudicialia non sufficiunt ad inquirendum.
- 79 Inquisitionis à vera doctrina multos in theoria, & praxi aberrare.
- 79 Inquisitio regulariter utroque iure prohibita, & eisdem casibus utroque permilla.

- 79 Iudex procedit ex officio ad utilitatem publicam.
- 79 Crimina puniri interest Reipublicæ.
- 80 Legem contra diuinam & naturæ est damnare, sine accusante vero vel fisco & num. 82.
- 80 Iudex est iustitia animata de causa aliorum duorum cognoscens.
- 81 Legem naturalem, & diuinam de non infamando, vel non scandalizando nemo potest tollere, nec Princeps ullus sine iusta causa minuere, vel limitare.
- 81 Criminis occulti dissimulatio utilior, quàm punitio sine querella.
- 81 Legi naturali, & diuinæ utrumque ius æque subijcitur.
- 82 Accusator fictus est infamia, euidentia &c.
- 82 Intimatio clamorosa, & infamia res diuersæ sunt.
- 82 Infamia, vel suspicio quanta esse quoad hoc debeat, Iudex arbitratur.
- 82 Appellari potest à Iudice male arbitrate aliquid esse infamiam.
- 83 Carceri non facile mancipandos esse omnes, præsertim honoratos.
- 83 Appellatur cur, à mandato de capiendo, etiam post Concil. Trid.
- 84 Lex naturalis immutabilis. limitari tamen potest ex iusta causa. nu. 89.
- 84 Inquiri non poterit sine infamia de crimine læsæ maiestatis ante extranag. ad reprimendum.
- 85 Inquisitio quæ fit super electo, postulato, vel præsentato ad ordines, vel beneficium, non est exceptio regulæ de non condemnando sine accusatore, nec generalis inquisitio, nec vlla inquisitio, quæ fit ad utilitatem priuatam, & miserabilium personarum, vel piorum operum, nec vlla inquisitio facta ex officio.
- 86 Inquisitio ob quam delicti confessionem fieri possit.
- 86 Confessio delicti iniuste torti non sufficit ad inquirendum, licet incidenter facta sufficiat.
- 86 Crimen causam principalem contingens aliter quàm non contingens puniri potest.
- 87 Inquiri potest specialiter super crimine occulto per generalem inquisitionem detecto, nisi inquirens sic protestetur. nu. 88.
- 87 Inquirenti generaliter, occulta non debent reuelari, sed reuelata castigantur.
- 87 Inquisitionem male captam confessio inquisiti facit validam.
- 88 Inquisitio specialis criminis occulti non permittitur ob solam eius atrocitatem, nec requirit partium præiudicium.
- 88 Inquisitio criminalis fit de crimine manifesto criminosi occulti, sed generalis de ipso criminoso.
- 89 Inquirendi nouum casum potest inducere Monarcha iusta de causa, & non sine illa.
- 90 Inquisitionis commissio etiam à Principe simpliciter facta non tollit necessitatem infamie, vel alicuius ei equipollentis.

- 90 Rescriptum in dubio ita interpretandum, vt consonet iuri communi, etiam transferendo clausulas.
- 90 Principe inferior non potest etiam cum causa limitare legem naturalem,
- 90 Principi committenti inquisitionem, & asserenti sibi constare de infamia, an sit credendum?
- 90 Inquisitionis commissio, an motu proprio, an aliter fiat, nil quoad hoc referre.
- 91 Inquisiturus specialiter priusquam procedat de infamia, vel alio ei equipollenti, debet se informare; alioquin peccat mortifere coram Deo, licet processus ob socordiam inquisiti nil opponentis valeat in foro externo.
- 91 Inquiri non potest etiam contra Regulares sine infamia, vel alio ei equipollenti.
- 91 Crimine in omni atroci non potest sine infamia inquiri.
- 91 Inquirere non potest iudex eo solo, quod non presumatur calumniari.
- 91 Infamia orta post capturam non sufficit, licet antea nata non amittat vim probandi.

77

Igesimum principale, quod non solum illud iudicium dicitur iniustum, quod est iniquum, siue contra iustitiam & æquitatem, sed etiam quod est inordinatum, siue contra iuris ordinem datum. Tum quia vtrunque contra leges fertur, cap. cum dilecta. de rescript. cap. prudentia. de offic. deleg. Tum, quia frequentius incurritur nullitas iudicii ob omisam formam, vel solennitatem iuris, quam ob omisam, vel violatam æquitatem, vel iustitiam partibus convenientem, per notat. in cap. 1. de re iudic. & l. 1. ff. de appella. adjunc. l. prolatam. C. de sentent. & l. 1. & 2. C. quando prouoc. non est neces. Tum quia licet frequentior sententia sit eorum, qui putant rite factum à recte facto eo differre, quod hoc ad ius & iustitiam referatur, illud verò ad solennitatem; iuste tamen vel bene factum vtrunque includit, secundum eosdem, vt colligitur per tradita à Iaso. & citatis ab illo in l. iuste. ff. de acq. posses. & in l. lecta. ff. si cert. pet. Tū denique, quod verior videtur resolutio eruditissimi Alciati probantis in l. hæc verba in stipulatione. ff. de verb. sign. auctoritate doctissimorum Latinorum, differentiam præfatam non esse veram, & nimia subtilitate laborare: & consequenter non rite facta esse non recte facta, & e contrario.

Ex quibus inferitur, esse verum id, quod 48. loco inferebam ex 6. conclus. cap. inter verba. 11. q. 3. num. 579. nempe mortifere peccare iudices peccatum detractionis, siue infamationis, qui inordinate sine praua infamia, vel alio ei equipollenti inquirunt specialiter contra aliquem. Tum quia per prædicta iniuste faciunt, & omnis iniustitia est peccatum mortifere.

mortiferum, secundum S. Thom. recep. 2. 2. q. 59. art. 4. Tum quia qui reuelat, vel est causa, vel occasio propinqua reuelandi peccatum secretum alterius contra iuris ordinem, est detractor, & transgressor 8. præcepti Decalogi, vt conclus. 6. extracta ex d. cap. inter verba. habet, & aliis multis ibi comprobatur, & summatim dixi in cap. 18. Manual. nostri

78 Confess. & præfati Iudices id faciunt. Tum, quia præceptum illud 8. Decalogi omnes etiam summates ligat: quia est lex diuina, quam etiam Papa tenetur vsque ad sanguinem defendere, cap. sunt quidam. 25. q. 1. Tum, quia nec indicia, saltem extrajudicialia sufficiunt ad illud, sicut supra dictum est, num. 56. vt irrefragabiliter probat cap. inquisitionis. de accusat. quatenus habet, non sufficere ad id etiam dictum vnius, nec duorum, nec trium testium extrajudicialiter apud Prælatum de crimine testantium; licet aliquot nostrorum, & Sotus de ration. regem. mēb. 2. q. 6. vers. at vero. & clariùs paulò post in vers. tertium dubium. & Caiet. 2. 2. q. 60. art. 4. contra senserint. Partim eo quòd fragiliter intulerunt illud ex dictis S. Thomæ in ead. 2. 2. q. 69. art. 2. quia ille solùm dixit, ad interrogandum reum sufficere infamiam, vel inditia: & cùm longè aliud sit, interrogare inquisitum, vel accusatum, aliud per inquisitionem procedere, parùm cautè hoc ex eo intulerunt: quia à separatis non fit illatio, l. Papinianus. ff. de minor. quia item S. Thom. si satis perpendatur de inditiis iudicialiter probatis, & parti intimatis loquitur. Partim quòd ipsimet ibidem tenent; quòd duo testes de visu ad id non sufficiunt; cùm tamen constet eos plus probare, quàm indicia. Partim quòd ipsemet Sotus dixit ibidem semiplenam probationem sufficere quidem ad interrogandum, & cogendum reum ad dicendum veritatē, non tamen ad inquirendum. Dixi, saltem extrajudicialia: nam indicia iudicialiter probata sufficere possent: quia æquipollerent infamiae per infra dicenda num. 96. in quibus forte posset saluari Caietanus, sed difficiliùs Sotus, qui negat semiplenam probationem in id sufficere.

Vigesimumprimum principale, quòd quia multi mea sententia in theoria, & praxi peccant grauiter circa hanc inquisitionis materiam in

79 vtroque foro, subiicio pauca ex multis, quæ scripsi in d. cōment. cap. inter verba. sermone Hispano composito, præsertim à coroll. 62. conclus. 6.

Primum quidem, quòd quatuor sunt opiniones super illa quæstione, an, & quando liceat per inquisitionem procedere in criminalibus? Prima glossarum, cap. de manifesta. 2. q. 1. cap. 1. vt Eccles. benef. Instir. de publicis iud. in princ. & l. tutor. §. præterea. ff. de susp. tut. & l. rescripto. §. si quis. ff. de muner. & honor. quæ aiunt, regulariter non licere. Secunda est Bartoli in l. si maritus. §. si ante. num. 3. ff. de adult. qui ait regulariter permitti. Tertia, quòd est permissa iure canonico, & prohibita iure ciuili, quæ est Baldi in cap. 1. de offic. ordin. communiter

H recep.

recep. vt colligitur ex Dec. hic, num. 7. & Aret. in cap. cum oporteat 7
 & multò alius in cap. qualiter 2. num. 52. & seq. de accusat. & erudi-
 tus Alciatus in d. cap. 1. de offi. ord. Quarta, quòd nulla est inter vtrum-
 que ius in hoc differentia, quam tenet Salic. in d. l. ea quidem. C. de ac-
 79 cusat. quem sequitur Aret. in d. cap. qualiter. nu. 67. Et hæc coniuncta
 primæ est omnino tenenda, ita vt dicamus; quòd inquisitio regulariter
 est prohibita vtroque iure, & quibus casibus licet iute Pontificio, licet
 & Cæsareo, & e contrario. Tum quia licet parum aut nihil referat effe-
 ctu tenere opinionem glossarum, vel Bartholi, vel communem, eo quòd
 secundum omnes in eisdem casibus, & non pluribus, vel paucioribus
 est licita, vel prohibita inquisitio; cogunt tamen recedere ab illa ratio-
 nes dubitandi, & decidendi, cur possit, vel non possit inquiri super cri-
 minibus; quas demiror à nemine vsque ad nos in d. cap. inter verba.
 satis fuisse consideratas: ratio enim mouens, quòd in omnibus crimini-
 bus etiam occultis possit procedi per inquisitionem, est illa validissima,
 quòd Iudex potest ex officio procedere, siue inquirere in omnibus, quæ
 respiciunt vtilitatem publicam, secundum omnes, arg. l. congruit. de
 offic. Præsid. & cap. 1. de off. ordin. & tradit Bart. ab omnibus recept. in
 80 l. 4. §. hoc autem. ff. de damn. infec. At criminum punitio principaliter
 pertinet ad vtilitatē publicā, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. cap. vt famæ.
 de sent. excom. Ergo &c. Ratio autem cur in nullis criminibus occultis
 inquiri possit, est illa, qua glossæ præfatæ nituntur, scilicet; quòd nemo
 sine accusatore est damnandus, cuius rationem assignat S. Thom. 2. 2.
 q. 67. art. 3. in hæc verba, *Iudex est interpret iustitiæ: vnde sicut Philo-
 dicit in 5. Ethicor. homines ad Iudicem confugiunt, sicut ad quandam ius-
 titiam animatam: iustitia autem, sicut supra dictum est, nō est ad se ipsam,
 sed ad alterum; & ideo oportet, quòd Iudex inter aliquos duos dijudicet,
 quod quidem fit, cum vnus est actor; & alius est reus: & ideo in crimini-
 bus, non potest aliquem iudicio condemnare Iudex; nisi habeat accusato-
 rem, secundum illud Actuum 25. Non est consuetudo Romanis damnare a-
 liquem hominem, priusquam is, qui accusatur præsentem habeat accusatores,
 locumque defendendi accipiat at abluenda crimina, quæ ei obijciuntur.* hæc
 ille, qui in respō. ad 3. sentit, quòd lege naturali vetatur, ne quis sine ac-
 cusatore vero vel fido, qui est notorietas, infamia, vel aliud ei æquipol-
 lens, damnetur.

Ratio autem huius rationis est triplex. Prima illa neruossissima,
 quòd lege Dei naturali, & diuina præcepti 8. Decalogi præcipitur, ne
 quis inordinatè detrahat, siue infamet, vel sit causa propinqua ita detra-
 hendi, vel infamandi proximum, vt in d. conclus. 6. d. cap. inter verba.
 81 latè tradidimus, & breuiter in cap. 18. Manual. nostri Confess. repetiui-
 mus, & multa ratione probat Sotus de ratione regendi memb. 1. q. 2. Et
 cum nullus inferior possit legem superioris tollere, vel minuere, clem-
 ne Roma.

ne Romani. de elect. & cōsequenter nullus Iudex etiā Monarcha possit legem præfatā Dei de non infamando tollere, nec saltem sine iusta causa minuire: cūquē qui inquit super occulto crimine, infamet; vel det causam infamandi, consequitur nullum hominem posse inquirere, nec saltem sine iusta causa dare facultatem inquirendi super illis.

Secunda, quod etiā lege Dei scandalizatio prohibetur, capit. 18. Matthæi. & cap. 2. de nou. opē. nunc. & tradit S. Thom. 2. 2. q. 43. art. 1. & 2. At publicatio peccati occulti est scandalizatio, arg. capit. præbyter si à plebe. & cap. si mala. 2. q. 4. quatenus probant famam peccati scandalizare, & tradit Caiet 2. 2. q. 73. art. 2. Ergo publicatio peccati occulti lege Dei prohibetur. Ergo nullus Deo subiectus potest illam tollere, vel eam saltem sine iusta causa minuire.

Tertia, quod licet regulariter utilis sit Reipublicæ criminum punitiō; fallit tamen, quando sunt occulta, & non est accusator verus vel fictus: tunc enim utilior est Reipub. quietas conseruatio famæ, & honoris suorum subditorum, quàm punitiō, qua turbatur Respublica, & illi, priuantur bonis suis maximis, quæ sunt fama & honor, iuxta capit. 41. Eccles. & Prouerb. cap. 22. & Philosophum in 4. Ethico. Dixi, quando non est accusator verus vel fictus: quia cū est talis oportet reddere ius verè vel fictè accusanti, vel quærelanti; alioqui turbaretur Respublica. quæ est ratio vere germana, cur cum accusatore, notorietate, infamia, vel re illi æquipollente instante, possit procedi & inquire sine violatione legis naturalis, & diuinæ; est & solutio argumenti pro contraria parte adducti. Per quas rationes palam concluditur opinio præfata glossarum, scilicet; quod regulariter prohibetur inquisitiō in criminibus occultis. & quarta opinio, quod nulla est in hoc differentia inter vtrunque ius; cum vtrunque æque subijciatur legi naturali, & diuinæ, cui lex præfata de non inquirendo in occultis nititur, sicut & illa. *Nemo sine accusatore damnetur.* quæ ponitur in legibus & capitulis, quorum sunt præfata glossæ.

Ex quibus infertur primò, præfatam legem de non damnando sine accusatore vero vel ficto, siue de non inquirendo sine infamia, vel alio 82 ei æquipollenti, esse naturalem, & diuinam; quamuis, vt diximus in d. cap. inter verba. conclus. 6. coroll. 50. Sotus vbi supra, his non perpensis contra tenuerit. Accusator autem fictus est infamia, & à fortiori euidencia vel notorietas; rebellio item denunciari, qua denunciantem secretò, & amanter corripientem non vult audire, iuxta cap. si peccauerit. 2. q. 1. & cap. nouit. de iud. secundum mentem S. Thom. vbi supra. quibus quoad hoc æquipollent intimatio frequens, & suspicio populi, vel vniuersitatis, quam pro veritate circumstantiarum, variè arbitratus fuerit bonus Iudex, secundum mentem Innoc. in cap. cum oporteat. de accusat. communiter recepti, quem non relatum pulchrè declarat Salice-

tus in d. l. ea quidem. col. 9. ibi. *Diffamatio non semper debet esse vniformis; quia quandoque maior, quandoque minor: nam si periculum sit instans, sine multa diffamatione potest procedi.* vt d. cap. qualiter, & ibi not. Ioan. Andr. cap. licet Heli. extra de simon. Insinuatio autem clamorosa, & infamia non sunt idem, cum ponantur pro diuersis in d. cap. qualiter & quando. ibi, *Per clamorem & famam.* & in d. cap. licet Heli. de simon. ibi. *Per publicam famam, aut intimationem frequentem.* quod ea ratione Alciat. probauit in d. cap. 1. de offic. ord. nu. 61. quod insinuatio est expositio criminis Iudici facta, iuxta Archid. in cap. quia plerique. de off. ord. lib. 6. licet contra, quod idem sint putet Sotus vbi supra memb. 2. q. 6. & ante illum Panor. & Anan. in d. cap. qualiter. col. 2. quod vtiliter declarans Salic. vbi sup. sic dicit, *Hic aduertendum, quod clamor iste esse debeat de diffamatione. Et ideo Iudex de ista diffamatione debet inquirere à vicinis, & alijs scire debentibus, & diffamatione reperta, debet inquisitionem formare, vt extra de accus. cap. inquisitionis.* hæc ille. Cui addo, posse à Iudice malè arbitrante aliquem rumorem esse infamiam, vel æquipollere infamiae, ad inquirendum iustè appellari. Tum, quia potest famam bonam contrariam probare, & eam quæ ei obijcitur esse à maleuolis ortam, vel alia ratione nō satis qualificatam, iuxt. gloss. recep. in d. cap. qualiter & quando, el. 2. Tum, quia à relictis arbitrio Iudicis iustè si malè arbitretur, appellari potest, iuxt. gloss. à plerisque omnibus receptā. in cap. super ijs. verb. arbitrio. de accusat. & à multis putatam singularem, licet habeat similem.

Secundo, ex prefatis rationibus decidendi inferitur, quanta circumspectione debent vti Iudices etiam supremi in inquirendo, vel mandando inquiri, ne faciant, quò propter propria peccata castigentur; dum aliena castigare nimis anhelant; quandoquidem non lege humana tantū, sed naturali, & diuina contenta in 8. præcepto Decalogi vetatur, ne quis proximum infamet, vel sit causa propinqua infamandi. Qua eadem ratione debet abstinere à coniiciendo in carcerem, præsertim viros honoratos, & de fuga non suspectos, donec iustam informationem de crimine habeant; quamuis illam eo nesciente suscipere possint; & mandatum de vocando personaliter, vel etiam de capiendo dare, iuxta doctrinam Salic. in l. nullus. C. de exhib. reis, & latè tradita per Hypol. in prax. crim. in §. constante. & alibi sæpe; dummodo id eo proposito actuali, vel virtuali faciant, vt appellationem iusta de causa interpositam admittant, si eam iussus capi, vel iam captus interponat, vt Bald. determinat in l. si clericos. C. de Episc. audien. quia grauamen illatum per illam interlocutoriam de capiendo, non potest satis reparari per definitiuam; quo casu etiam iure Cæsareo appellatur, l. 2. C. de appell. non recip. & etiam iure nouo Concil. Trid. sess. 13. cap. 1. de reform. licet derogauerit antiquis Canonibus permittentibus appellare, & in criminalibus ab alijs inter-

inrerlocutorijs, quorum grauamen per sententiam definitiuam, vel per finem causę reparari potest.

Vigesimum secundum principale, quod contra prefatas rationes, & illata ex eis prefertim, quod lex de non damnando sine accusatore vero vel ficto, quo quarta opinio nititur, est natura is, facit neruose primò, quod tot casus excipiuntur ab ea, in quibus licet inquirere, vt Bart. in d. l. rescripto. fecerit regulam de illis, & casus in quibus non licet posuerit pro exceptionibus, vt supra dictum est. quod non videtur posse contingere vlli legi naturali diuine, quę immutabilis est, cap. ius naturale. 1. dist. & 5. dist. in princ. & 5. sed iura quidem naturalia. Instir. de iur. nat. gent. & ciuil.

Secundo, quod nulla lex naturalis, vel supernaturalis Dei, per homines potest tolli, nec limitari siue circa eam dispensari ea dispensatione vera, qua quispiam eximitur ab illa, sub qua alias includeretur, secundum S. Tho. in 3. sent. dist. 37. q. 1. art. 4. Ergo nullus casus potuit excipi ab ea, si esset naturalis diuina per Imperatores, neque per Papas, quantum minus tot, quorū videantur Bartolo, & sequacibus eius constituere regulam contrariam? Tertio, quod sequeretur non potuisse per Fredericum Imperatorem fieri extrauag. ad reprimendum. per quam nouè statuit, posse inquireri super crimine lese maiestatis, quę vt dixit ibi Bart. est ius adeò nouum, quod ante illud etiam iure Canonico non poterat super eo sine infamia procedi. Quarto, quod audiuius sæpe monarchas committere causas inquisitionis nulla infamia præcedente, qui peccarent, si prefata lex esset naturalis diuina, quod dicere videtur absurdum, & quoddam veluti sacrilegi j crimem, arg. cap. si quis suadente. 5. communiter. 17. q. 4.

Ad horum primū respondeo, negando quod inueniantur tot casus 85 à prefatis legibus excepti, quot communiter putantur: ille enim, quem Panor. cum Aleiar. & communi ponit in d. cap. 1. de offic. ordin. de inquisitione vitę electi ad confirmandam, vel cassandam electionem eius, iuxta cap. nihil. de elect. ineptè excipitur ab ea: illa enim habet, vt nemo sine accusatore damnetur; & in hoc non agitur de damnatione electi, neque de castigando eo, sed solùm de non dando ei, quod nõ debetur; vel non auferendo, quod debetur. Id ipsum est dicendum de illo casu excepto à Speculatore, quo inquiretur de postulatione ad aliquam Ecclesiam, an sit admittenda? vel de præsentato ad aliquem ordinem, an sit ordinandus? & eadem ratione de præsentato ad aliquod beneficium, an sit instituendus? non enim agitur in illis casibus de damnandis, vel castigandis criminibus. Casus item in quo proceditur ad generaliter inquirendum, iuxta l. congruit. ff. de offic. præsid. & cap. 1. de offic. ordin. ineptè excipitur à prefata regula: quia per generalem inquisitionem nemo damnatur, nec fit ad damnandum, vel ad decidendum, sed solùm

ad

ad inueniendum, & præparandum; adeò quòd per testes acceptos in illa nemo potest damnari etiam postea in speciali inquisitione, nisi repetantur, secundum plerosque omnes, in quibus sunt Bald. in d.l. ea quidem. num. 42. & Aretin. in d. cap. qualiter 2. num. 51. de accusat. imò is & alij præfati omnes casus potius continentur sub illa regula, quæ habet, *Posse Iudicem procedere ex officio in ijs; quæ ad vtilitatem publicam pertinent.* Casus item alij excepti per Angel. Aret. in lib. de malef. verb. hæc est quædam inquisitio, vel, secundo principaliter, in quibus inquiritur ad priuatam vtilitatem, scilicet, suspitione tutoris, l. 3. §. præterea. ff. de suspic. tutor. & an sit talis tutor idoneus, l. credendum. §. si. ff. qui per. tutor. vel de executoribus publicis, an in tributis exigendis excedât, §. coges. in Auth. de mand. Princ. & an vsuræ exigantur, cap. ad nostrâ. de iureiur. non sunt veræ exceptiones præfata regulæ, *Ne quis sine accusatore vero, vel falso damnetur.* quia non agitur in illis criminaliter, nec de crimine ad damnandum principaliter; & idè potius sunt fallentiæ alterius regulæ; *Ne Iudex ex officio ad vtilitatem priuatam procedat.* quæ ponitur in d.l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infec. Quæ eadem ratione casus inquirèdi in vtilitatem priuatam miserabilium personarum, & piorum operum, qui sunt permissi secundum Bart. & Alexan. in d. §. hoc autem. quicquid Imolen. ibi dicat, non sunt casus excepti ab illa regula. *Ne quis damnetur sine accusatore.* de qua tractamus, sed ab illa altera, *Ne Iudex ex officio ad vtilitatem priuatam procedat.* quamuis teneri possit etiam in his satis procedi ad vtilitatem publicam, cum pietas ad illam pertineat. Ille item casus, quæ incautè ponit Bart. cum communi in l. 2. §. si publico. ff. de adulter. pro casu excepto, uidelicet, cum Iudex ex officio ad puniendum procedit, non est talis. Tum, quia; vt rectè aduertit Sotus vbi supra, non est ei locus; nisi cum ob infamiam, vel notorietatem Iudex procedit, & ita non proceditur in eo, sine accusatore vero, vel ficto. Tum, quia alioqui omnia crimina tam occulta, quàm publica possent puniri per viam inquisitionis, quod est cōtra totum virum que ius, & omnes quatuor præfatas opiniones. quod miror neque à Bar. neque ab alijs vigilantissimis viris cum pro excepto ponentibus animaduersum. Eadem ratione non debet etiam dici casus exceptus ille, in quo Iudex ex officio potest punire confitentem principaliter aliquod delictum, cuius aliàs non erat infamatus, vt communis colligit ex cap. 1. de accusat. libr. 6. quia confessio iudicialis inducit notorium iuris, cap. fin. de temp. ordin. cap. vestra. & capi. fin. de cohab. cler. & mulier.

Admoneo tamen id, quod pridem in d. reper. admonebam, quòd limitatio illa vtilis, & quotidiana Soti de rat. regendi. memb. 2. q. 6. pag. 86 15. nempe quòd hoc non procedat in confessione facta coram paucis, vel coram Prælato incogitanter, vel in aliqua epistola secreta, quam superior

perior aperuit, sed tantum in facta corā multis, primo non procedit in confessione iudiciali, quæ etiam coram paucis, puta solo Iudice & notario facta, inducit notorium iuris, ut dictum est; neque id quod in illa presupponit, videlicet, confessionem extraiudicialem coram multis factam sufficere, est verum; nisi quando ex illa confessione insurrexit fama populi, vicinæ, vel collegij; sed tunc non inquireret Iudex tantum ob confessionem, quantum ob infamiam ex illa natam. Recte autem limitari potest, ne procedat in confessione timore tormentorum facta, secundum Bart. in l. pen. ff. de quæst. & clarius Alex. Imolen. ad Bart. in l. qui in aliena, §. Celsus. ff. de acquir. hæred. modò sic confessus reuocet confessionem, tanquam timore factam, iuxta Anchar. cons. 24. incip. visa inquisitione. Ex quo colligitur idem dicendum de confessione facta sine tormentis, præcedente tamen iniusta captura. Eadem quoque ratione non est censendus casus exceptus ille, in quo Iudex potest ex officio confidentem incidenter aliquod delictum, cuius aliàs non erat diffamatus, punire in eadem tela iudicij, vel saltem noua texta, secundum sententiã recep. in d. §. si publico. per l. quod euitandi. C. de condic. ob turp. cau. & l. pen. C. si aduer. libert. quia etiam in eo interuenit notorietas, quæ est accusator fictus. Admoneo tamen, præfatum Sotum limitare hoc, ut solum procedat in confessione alicuius circumstantiæ criminis, de quo agitur; ut si procedente Iudice contra Concubinarium, constiterit concubinam esse monacham; sed non videtur in hoc sequendus. Tum, quia est contra plerosque omnes utriusque iuris Interpretes in d. §. si publico. & cap. 2. de confess. & in cap. 2. de ordin. cogn. & alibi. Tū, quia sunt textus expressi in d. l. qd euitandi. & d. l. penul. C. si aduer. libert. quod crimen probatum in iudicio etiã civili, potest officio Iudicis criminaliter puniri. Tum, quia notorietas iuris, quæ est fictus accusator, habet locum in casu limitationis. Tum, quia differentia illa magna in castigando delictum patefactum, incidenter contingens crimen principale, de quo agitur, & in castigando non contingens illud, non est, quam significat ipse; sed quod si contingit illud, siue grauet, siue releuet, siue neutrum faciat, potest castigari in eodem iudicio; non autem si non contingit illud: nam tunc opus est ordiri nouam telam iudicij ex officio, ut tam antiqui, quàm recentiores docent in cap. 2. de confess. cap. 2. de ordin. cogn. & in cap. 1. de except. in cap. per inquisitionem, de elect. d. §. si publico. quod pridem in repetit. præfati cap. 2. de confess. latè declarauimus. Eadem ratione etiam malè excipitur à præfata lege casus ille, quo Iudex inquit particulariter contra aliquem super crimine, quod per generalem inquisitionem ei constat, iuxta capit. 1. in princip. 87 innot. §. sane. de cens. lib. 6. l. 4. §. 1. ff. ad leg. Iul. pecul. & l. iustissimos. C. de offi. Præfec. prouinc. non quod putemus rectè docere Sotum ubi supra post Angel. in l. si vacantia. C. de bon. vacan. lib. 10. hoc non lice-

re, nisi alia ratione super eo inquiri possit: quia in hoc non est sequendus. Tum, quia omnes in theoria & praxi contra servant, post Bart. in d. l. 2. §. si publico. ff. de adult. Tum, quia, ut proximè dictum est, cū sufficiat detectio criminis in iudicio incidenter facta, à fortiori sufficiet facta ex proposito generaliter inquirentis, argum. d. capit. 2. sub fin. de ordin. cogn.

Non obstat, quòd inquisitio generalis sit ad tranquillandam Rempub. puniendo mala, quibus turbatur, l. congruit. ff. de offi. præs. d. cap. 1. de offi. ordin. & quòd crimina occulta non perturbant illam: quia licet non perturbent, donec iudicialiter noscantur; perturbarent tamen postea, si non punirentur, præbendo materiam delinquendi eis, ad quos detectio, & impunitas alicuius illorum perueniret.

Non obstat etiam, quòd nullus testis interrogatus per generalem inquisitionem tenetur, nec licetè potest detegere occulta, cap. qualiter, & quando 1. de accusat. quia, licet ille beneficeret tacendo, & peccet malè detegendo; ex quo tamen bene vel malè deducta sunt in publicam Iudicis notitiam, ille tenetur ad castigandum ea per inquisitionem particularem. Tum, quòd ipsemet Sotus vbi sup. memb. 3. q. 1. pag. 8. tenuit, sufficere notitiam iudicalem habitam per confessionem malè torti, ad hoc vt Iudex aliàs à torquente inquirat contra detectum. Tum, quia cap. 1. de accusat. lib. 6. probat, confessionem ante infamiam iudicialiter interrogati supplere infamiæ defectum, & efficere processum inquisitionis validum. Opinio tamen Angel. & Soti, quæ de pia mente manauit, seruari posset, quando visitator, vel inquisitor generalis in principio protestaretur, vt ego in duabus visitationibus celeberrimorum Monasteriorum protestatus fui, nempe, nolle me scire ab eis occulta, sed solum notoria, & famosa: & quòd habiturus essem pro non detecto, quicquid occultum mihi detegeretur. quam profecto cautelam iudiciariam, & tranquillitati publicæ, quæ per reuelationem secretorum non vno nomine turbatur, accommodam. Est autem ratio, cur male excipitur, quòd cognitio illa iudicialis habita per generalem inquisitionem, habet vim notorietatis, vel infamiæ, quæ est accusator fictus.

Eadem etiam ratione malè excipiuntur illi casus, quos Specul. tit. de inquisitione. §. quando. Barto. in dict. extrauag. ad reprimendum. S. Antoni. 3. par. tit. 9. cap. 7. & alij alibi ponunt, de criminibus in iudicio admissis; quale est testis falsum deponentis, l. nullum. C. de testib. quale calumniatoris, cap. 1. de calumniat. aut præuicatoris, & tergiverfatoris, l. 1. ff. ad Turpil. & cap. 1. de calumniat. l. fin. C. de abolit. quorum excipiendorum rationem ait Sotus vbi supra memb. 3. q. 1. nihil in id adducto non esse atrocitatem eorum; vt Iuristæ putant; sed quia sunt partibus perniciofa. Qua in re bis videtur peccare. Primo, quòd putat Iuristas eam rationem excipiendi reddere, quod non faciunt quia

quia aut tacent, ut Speculator, aut dicunt excipi, eo quod multum offendunt Iudicem, coram quo sunt, & non eo quod sint in sese atrocia. quod palam colligitur ex eo, quod ipsemet Bart. in d. extrauag. ad reprimendum. pro diuerso casu ponit crimen laesae maiestatis, asserens ante illam extrauag. non potuisse inquiri de illo specialiter, etiam iure Canonico; & constat illud esse atrocissimum.

Nec obstat l. 3. C. ad leg. Iul. maieft. quae non habet inquiri posse in illo crimine, sed torqueri posse pro illo prehabita semiplena probatione. Non obstat l. si quis in hoc genus. C. de sacrosanctis ecclesiis. quatenus habet, posse inquiri contra iniuriosos erga Clericos diuina officia celebrantes: quia tum demum id fieri potest, quando notorietas, vel infamia interuenit, ut intelligit Angel. Perusi. in d. l. si vacantia. quae sequitur alter Angel. in d. lib. de malef. col. 4. Secundum peccat, eo quod limitat ad crimina partibus praedicialia; cum tamen idem sit de non praedicialibus illis: quale est iuramentum falsum pro saluando reo inquisito, quod prodest illi, & non nocet alteri parti, cum eam non habeat; ob quam tamen potest à Iudice castigari per inquisitionem.

Eadem ratione male excipitur casus ille, in quo Iudex procedit contra consortes detectos iudicialiter à reo; & ille, in quo inquiritur de crimine notorio vel famoso delinquentis occulti, in quo inquiri potest primum specialiter de illo, an sit perpetratum. Deinde generaliter à quo sit perpetratum, secundum Innoc. in cap. bonae. il. 1. de elect. in theoria, & praxi recept. quia in eo non proceditur sine accusatore vero, vel ficto, puta notorietate iudiciali, vel extraiudiciali.

Non obstat, quod Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. & Sor. ubi supra membr. 2. q. 6. simpliciter dicant, quod super crimine notorio, cuius author est occultus, non potest inquiri contra illum: quia verum est specialiter, sed falsum generaliter; nam, ut dixit Innoc. ubi supra, potest specialiter inquiri de crimine notorio, quod dicitur factum, an sit factum: contra authorem verò occultum non, interrogando specialiter, an Ioannes, vel Petrus illud perpetrauerunt; sed sic interrogando generaliter, si scit, quis illud fecerit. per quod omnes pridem conciliaui in d. commen. capit. inter verba. conclus. 6. corol. 50.

89 Per quae omnia confirmatur responsio ad primum argumentum, videlicet quia negauimus esse tot casus exceptos ab illa lege, quot communiter putantur. Ad secundum autem respondetur, concedendo quidem legem superioris non posse tolli per inferiorem; nec consequenter legem naturalem, vel diuinam per vllum hominem; negando tamen, quod non possit iusta de causa limitari eo modo, quo omnes docent in cap. quae in ecclesiis. de constit. posse Principem ex iusta causa priuare subditum dominio rei suae contra voluntatem eius; licet id vetetur praecipito 7. Decalogi & statuere nouum casum, in quo quis iuste possit occidi, licet

di, licet id quinto præcepto eiusdē Decalogi prohibeatur, & consequenter, ex iusta causa possint Papa, vel Imperator inducere novos casus, in quibus inquiri possit specialiter sine accusatore vero, vel ficto.

Ex quibus inferitur primò responsio ad tertium, & quartum, quam gratia breuitatis non explico.

Secundo inferitur, licere Monarchis iusta de causa inducere lege sua, vel commissione, casum nouum, in quo inquiratur specialiter contra aliquem sine infamia, vel alio ei æquipollenti, vt Imperator Fredericus in prædicta extrauag. ad reprimendum. ob causas in ea expressas induxit casum criminis læsæ maiestatis: non autem eis licere facere id sine iusta causa, imo peccare illos mortiferè, non solùm priuatim deregēdo peccata subditorum occulta, & infamando eos, vt & cæteri peccant; sed etiam statuendo, & committendo sine iusta causa, vt sine infamia circa ea procedatur; eo quòd transgrediuntur legem sui superioris, cui tenentur obedire, sicut nos peccamus non obediendo ipsis, cap. 2. de maior. quicquid Doctores de placeho Domino eis blandiantur.

- 90 Tertio inferitur, quòd commissarius simpliciter deputatus à Principe supremo ad inquirendum, tenetur prius cognoscere de infamia, licet contra dicat Bald. in l. nullus. C. ad leg. lul. maiest. Tum, quia rescriptū in dubio debet interpretari, vt conformet iuri communi, iuxta gloss. celeb. in cap. paratus. 22. quæst. 2. etiam per translationem clausularum, cap. causam quæ. de rescrip. præsertim cū continet ius naturale, vel diuinum; quale est, de quo hic agimus, quod non potest rescribens sine causa limitare. Tum, quia Salicetus dixit in d. l. ea quidem. num. 44. & ante illum, Bald. quem ille non citat, in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infec. & in cap. ad nostram. vbi Innocen. de iureiur. quòd etiam stante statuto, vt super quolibet crimine liceret inquirere, non tamen licet, nisi præcedente infamia; & id seruat consuetudo vbique terrarum recepta secundum Ioannem Fabr. in d. l. ea quidem. & meritò: quia inferior Principe statutorum author non potest limitare legem naturæ, etiam cum causa, per illa multa, quæ tradit in hoc Felin. in dicto cap. quæ in Ecclesiarum. de constitut. num. 32. & quòd statutum debet interpretari secundum ius commune, quoad fieri potest, l. si serui. C. de noxal. cap. cum dilectus. de consuetud. licet, vt dictum est, Princeps supremus id possit. Tum, quia dicto Baldi respondet Alexand. in consil. 179. In causa Anglorum. lib. 2. probatus à Decio consil. 170. debere limitari, vt tantum procedat, quando exprimitur in commissione, constare Principi de fama. sed quòd nec illa expressio sufficiat veriùs videtur nobis; quoniam, vt diximus in Commentario cap. non liceat. 12. quæst. 2. §. 2. num. 8. illa videtur longè verior sententia, quam tētauit Felin. in d. cap. quæ in ecclesiarum. num. 66. & firmavit Decius ibidem num. 27. & nos confirmamus in d. num. 8. per illum textum in id singularem, & nouè indu-

inductum, quod Principi asserenti iusta de causa facere aliquid, quando ea requiritur, ut illud iuste possit facere, non creditur; nisi aliunde appareat per prefatum cap. non liceat. & l. si forte. & doctrinam Barto. ibidem. ff. de castr. pec. & alia, quæ prefati, & nos addimus ubi supra.

Nec obstat, quod etiam Innocentius idem sentiat, quod Alexand. in cap. cum oporteat. de accusat. ibi, *Si non fiat mentio in literis de aliquo de nunciante, sed tantum dictum sit; Ad audientiam nostram pervenit. tunc poterit procedere sine aliqua inquisitione fame.* quia nec ipsi, nec alij animadverterunt in proposito agi de limitanda lege naturali; & ideo necessariam esse iustam causam ad committendum inquisitionem sine infamia. Tum, quod glossa à multis putata singularis in cap. 2. de accusa. lib. 6. verbo, fuerat. affirmat hanc partem, quando commissio manavit ad instantiam alterius: sed nullam rationem iustam reddit, nec reddere potest ipsa, neque qui eam laudant, Felin. in cap. iudicis officium. col. 3. de offic. iud. & cap. 1. col. 4. de rescript. & Hyppol. singul. 14. & alij alibi, cur non debeat idem dici in commissione facta motu proprio; cum nullo iure, nec vlla ratione probeatur, quod clausula motus proprii suppleat causam iustam ad faciendum actum necessariam, præsertim iure naturali, ut in nostra questione; & illa quam Innocen. ubi supra, & quæ etiam præfata glossa reddit, non facta mentione de illo, palam est inepta, nec probatur in capitulis, quæ ad eam citant. quod brevitatis gratia non demonstro latius. Tum, quod nemo auderet dicere, alienatione rei ecclesiasticæ factam per commissionem motu proprio datam valere; nisi de causa alienandi apparet, contra præfatum cap. non liceat. & per nos ei addita. Quare magnanimi, magnique Christiani Commissarii esset, supplicare in tali casu, antequam inciperet inquirere, Monarchæ committenti, ut dignaretur mittere sibi quam haberet de infamia informationem, ut eius copiam reo faceret, quod eam si iuste posset, elideret uti falsam, vel ex malevolis ortam; & cui si non dignaretur mittere, quam humillime rescriberet, non audere se suam, sui que Domini animam periculo peccandi mortaliter legem Dei frangendo, subijcere.

91 Quarto inferitur, quod inquisiturus specialiter virtute infamiæ, vel alicuius ei æquipollentis, debet imprimis super ipsa informatione suscipere, quod tenuit August. contra Angel. in lib. de malef. col. 18. vers. tu autem. probatum ab Alciat. in d. cap. 1. de offic. ordin. sed melius reprobatur per Dec. in d. cons. 170. & ante illum ab Anan. cons. 59. vbi in inquisitione. & Fulgos. cons. 136. in causa citationis. & Felyn. in d. cap. qualiter. colum. 3. pro quibus est casus in cap. 2. de accusat. lib. 6. si bene perpendatur, quatenus habet; valere processum contra præsentem, & hoc non opponentem, factum, præsupponendo tamen iudicem male facere. Quibus addo, quod licet consensus inquisiti, vel taciturnitas eius præsentis, & non opponentis, sufficiat ad valorem processus;

non tamen sufficit ad excusandum: quia licet fur excusetur consensu domini, l. inter omnes. §. rectè. ff. de furt. infamans tamen non excusatur consensu infamati, qui etiam se infamando peccaret, arg. cap. non sunt audiendi. 1. r. q. 3. vt post D. Antoni. 3. par. tit. 8. cap. 4. §. 10. & Caietan. 2. 2. q. 73. art. 2. tradimus in d. cap. inter verba. & in cap. 18. nostri Manual. Confess. num. 18. nec Iudici asserenti præcessisse infamiã, & eam sibi constiuisse, credendum est; nisi ex processu id appareat, vt determinat Fulgos. in cons. 107. incip. Super eo. probatus à Dec. in d. consil. 170. pro quo est textus irrefragabilis in cap. quoniam contra. de probat.

Quinto, quod non est assentiendum Alciato viro alioqui eruditissimo, quatenus in d. cap. 1. de offic. ordin. dixit, posse contra regulares inquiri non præcedente infamia. Tum, quia eodem præcepto Decalogi 8. vetatur infamatio eorum, quo aliorum, imò magis: quia cæteris paribus eorum fama magis seruanda, vt colligitur ex vtroque Thom. 2. 2. q. 72. art. 3. relat. à nobis in d. cap. inter verba. cõcl. 6. & in d. cap. 18. Manual. Confess. num. 43. Tum, quia licet Ioan. Andr. in cap. olim. col. 2. de accusat. id dixerit, non tamen probauit: quia cap. in singulis. de stat. monach. quod in id citat, loquitur de generali inquisitione, de qua nemo dubitat non prærequirere infamiam; nos autem de inquisitione speciali agimus. Tum, quia licet ordo procedendi contra regulares non seruetur ad eò strictè, ac contra seculares quoad alia, d. cap. qualiter. 2. sub fin. quoad hoc tamen sic, vt clarè sentit S. Thom. 2. 2. q. 33. ad 4. & 5. & Caiet. & Sot. vbi supra, & Vmbertus in reg. S. August. & communis. Sed neque sequendus est idem Alciat. qui paulò post dixit, posse in omnibus criminibus atrocibus absque infamia inquiri, quod ante ipsum dixerat Angel. in d. l. si vacantiã. efficaciter ab Aretino in d. cap. qualiter. 2. confutatus; sed neque quod postea, cum dubitatione tamen, tenuit, quod toties potest Iudex inquirere sine infamia, quoties non præsumitur caluniosè id facere: tum, ob ea quæ dicit Salic. in d. l. ea quidem. col. 8. & Aret. in d. cap. qualiter. num. 59. Tum, quia ratio cur vetatur Iudex inquirere, non est; quia præsumitur calumniari, vt Barto. quem ipse citat ait in d. §. si publico. sed quia, vt dictum est, iure naturali incluso in 8. præcepto Decalogi prohibetur.

Sexto, quod infamia nata post rei capturam, non sufficit ad inquirendum, nec antea nata; si non habuit ortum à personis honestis, nec tunc sola ad torquendum, secundum Petr. de Anchar. cons. 253. non tamen amittit vim probandi eo solo, quod fuerit causa inquirendi, & quãdam accusatoris personam gesserit, vt annotauit Aret. in d. cap. qualiter. num. 51. contra Panor. cum nec denũciator excludatur à testimonio; quamuis accusatoris vicem gerat, secundum Barto. in l. Diuus. nu. 14. ff. de custod. reor. saltem quando non prosequitur causam, secundum Salicet. in d. l.

d.l. ea quidem. q. 12. C. de accusat. tametsi testes recepti super fama ante propositam inquisitionem non citata parte, citata ea, repeti debeant, ut ait Aret. vbi supra.

S V M M A R I V M.

- 92 Inquiri potest ad impedienda crimina sine accusatore, etiam ficto.
- 92 Legi naturali fortiori cedit minus fortis, & consequenter legi de seruanda vita lex de seruanda fama.
- 93 Hæreseos in crimine inquiritur specialiter sine accusatore etiam ficto, non tamen sine aliqua suspitione.
- 94 Inquiri potest sine infamia, etiam in crimine læsæ maiestatis humanæ.
- 95 Denunciatio qualis ad inquirendum sufficiens.
- 95 Denuncianti, etiam officiali testanti de infamia, non esse credendum.
- 96 Inquiritur quando ob suspitionem iuris habitam pro infamin.
- 96 Suspicio qualis potest à Iudice haberi pro infamia ad inquirendum.
- 96 Indicia ob indicialia qua ratione inquiri potest.

92

Igesimum tertiū principale est, in quo quæritur, an sit vllus casus exceptus à præfata lege, de non dānando sine accusatore uero, vel ficto. Ad quā respondeo affirmatiuē.

Primus quidem casus est, in quo agitur ad impedienda, & euitanda mala futura, præsertim animarum, & tollendam occasionem illorum: in illo enim potest sine vllō accusatore etiam ficto infamiz, vel ei æquipollens procedi, secundum mentem Innocen. recep. in cap. 1. de postul. Prælat. quæ colligitur à contrario sensu ex illis suis verbis, *delicto contracto*. Pro quo facit, quod clericus potest apprehendi à laico, ad obuiandum delicto futuro, secundum Panor. cōmuniter recep. in cap. at si clerici. inf. eod. & cap. vt famæ. de sent. excom. & quod ad eundem finem admittitur correctio fraterna, secundū omnes, de qua Math. 18. & cap. si peccauerit. 2. q. 1. & fortius, quod, vt diximus in cap. sacerdos. de pœnit. dist. 6. num. 24. omnes etiam priuati teneamur aliorum mortem & pericula, si possumus, vitare, iuxta illud Prouerb. 24. *in Erue illos, qui ducuntur ad mortem*. translatum in cap. nō in inferenda. 23. q. 3. facit cap. quanto. de sent. excom. & §. 1. §. 3. dist. facit & fortissimē, quod lex illa naturalis de non infamando, contenta in d. præcepto 8 illo casu non habet locum: quoniam occurrit cum illa lege alia etiam naturalis, videlicet, *Eripe illos, qui ducuntur ad mortem*. quæ fortior est lege illa de non detegendo occulto. & per ea quæ latè tradidimus in capit. sicut. de consecr. dist. 1. constat, cōcurrentibus duabus naturæ legibus, contraria in aliquo casu dictantibus, standum esse

illi

illi quæ fortior est; fortiorem autem esse legem de seruanda alicuius spiritali vel temporali vita, quàm legem de seruanda fama, ex eo vel maximè constat, quòd sicut bona famæ bonis fortunæ præstant; ita bona famæ à bonis corporis excelluntur, l. in seruorum. ff. de pœn. coniunctis, quæ tradidit gloss. in l. pen. §. ad crimen. ff. de pub. iudic. & melius in l. seruum. §. publicè. ff. de procurat. & in cap. veniens. de accus.

- 93 Secundus casus est hæreseos, & Apostasia, in quibus sine accusatore vero vel ficto, etiam infamiæ specialiter potest inquiri, cap. excōmunicamus. §. adiicimus. de hæret. l. apostatarum. C. de apost. & l. nullus. C. ad leg. Iul. maiest.

Aduertendum tamen primo, quòd non potest procedi, nisi aliqua suspitione præcedente, vt ex cap. vt officium. de hæret. lib. 6. satis clare colligunt Ioan. And. Domin. & Franc. ibi, & Aret. in d. cap. qualiter. nu. 66. quin & meo consilio, nemo, nisi timeatur fuga, ob solam suspitionem capietur, ob magnum famæ detrimentum, quod inde saltem de facto nascitur. quod etiam sanctæ Inquisitionis officium seruat in Hispanijs.

Secundo, quòd §. ille adiicimus. ea ratione probat posse inquiri specialiter contra aliquem non præcedente infamia, quòd verbum dissidentes, in eo positum, secundum Ioā. And. communiter recep. includit non solum dissidentes à fide, sed etiam à communi conuersatione honesta; puta si sunt laici non professi, & portant habitum regularem; vel quia non visitant Ecclesias, non audiunt verbum Dei, vel non colunt diem Dominicā, fortè colentes Sabbathum, vel clara luce nō comedunt, vel abhorrent panis esum, in die dormiunt, vel nocte vigilant, vel uadunt nudi per totum corpus, vel partem corporis, puta in pedibus, vel similia.

Tertio, quòd ratio quare in crimine hæreseos possit contra aliquem specialiter inquiri sine accusatore, & infamia, videtur esse; quia recidit in primum casum præfatum de vitando, & impediendo peccata futura, eo quòd per contagionem, & infectionem illius perducuntur, & transeunt in alios: nam hæresis serpit vt Cancer, quippè quæ pestifera est, cap. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6.

- 94 Tertius casus est, criminis læsæ maiestatis humanæ, in quo secundū Bart. in d. extrauag. ad reprimendum. super verbo, inquisitionis. an te illam etiam iure canonico non poterat procedi per inquisitionem, sine infamia, vel notorietate; sed post eam sic. Contra quem sic argui potest, quòd aut præfata extrauag. agit de crimine læsæ maiestatis occulto nondum perpetrato, sed ad perpetrandum parato; vel perpetrato, & continuato; vel cuius iteratio, vel renouatio iure timeri potest. & hic casus pertinet etiam ad primum, de obuiandis delictis futuris, in quem finem semper licuit inquirere, vt dictum est: aut de iam patrato, sed omnino

fopi-

sopito: ita quòd nullus timor est iterationis, vel renouationis; & hoc casu, vel nulla est notorietas, nec infamia, nec suspicio alicuius particularis criminis læsæ maiestatis humanæ, & sic non potest habere locum inquisitio particularis, vt palam est: aut est suspicio de aliquo crimine particulari, & etiam de eius Authore, & hoc casu locus erat etiam ante illam; quia & super alio crimine licebat inquirere cum suspicione, quæ à iudice pro sufficienti haberetur, vt dicitur infra nu. 69. aut est aliqua suspicio de crimine, & nulla de Authore, & hoc casu locus erat etiã ante illam inquisitioni speciali, super crimine, cuius facti suspicio erat habita pro sufficienti. Quoad Authorem autem omnino occultum nulli speciali videtur locus, etiam nunc. Ergo nihil noui uidetur illa induxisse. Ad quod tamen responderi potest, præfaram extravag. ad reprimendum. nihil noui induxisse quoad casum, in quo crimen erat perpetrandum; neque quoad perpetratum. casu quo nulla suspicio esset de crimine, nec Authore, neque quò esset aliqua suspicio populi, vel vniuersitatis, de vtroque, vel de altero; sed solùm quando interueniret aliqua suspicio iudicis, vel alicuius particularis, vel aliquorum particularium. Volo dicere, quòd ante illam extravag. poterat inquiri specialiter de præfato crimine nondum patrato, quoad obuiandum eius perpetrationi, quoad patratum uerò non: esto quòd aliquis particularis, vel aliqui particulares scirent, vel suspicarentur de tali crimine, & nūciaretur hoc iudici, per d. cap. inquisitionis. de accusat. & ei concordantia, post illam autem sic. Adde tamen, quòd non sufficit suspicio resultans ex eo solo, quòd sit factionis suspectus, vel de genere suspectorum secundum Angel. in l. pen. C. de captiu. quem sequitur Bossius de crimi. læs. maiest. num. 116. Sed quia ex hoc sequitur, quòd potest Imperator facere facultatem alicui reuelandi peccatum secretum, & infamandi alium, vrgent argumenta supra num. 83. posita, ad probandum contrarium, quibus respondendum est, ut ibi.

95. Quartus casus ponitur communiter ille, in quo proceditur per denunciationem; quæ tamen exceptio inepta videtur: quia, aut intelligitur de denunciatione Euangelica, de qua in cap. nouit. infra eod. & ineptè excipitur. Tum, quia rebellio illa, qua non audit Ecclesiam, est accusator fictus, vt ex S. Thom. supra num. 81. declarauimus: & ita non proceditur sine accusatore vero vel ficto. Tum, quia per illam non intenditur peccati punitio, sed peccatoris emendatio. aut intelligitur de denunciatione iudiciali priuata, & ineptè excipitur: quia, per illam non damnatur denunciatus pœna criminis; sed suum interesse denunciati restituitur. aut intelligitur de Canonica, & idem: quia per eam non intenditur punitio criminis; sed solùm illius cessatio per not. in d. cap. nouit. infra eod. Si autem intelligatur de denunciatione iudiciali publica, quam aliqui denunciam vocant, non est casus diuersus à casu pro-

procedendi propter infamiam, vel notorietatem; quæ sunt accusatores ficti; siue nuntiatio fiat per officialem publicum, siue per quemuis alium: quia illa non debet fieri, neque admitti, nisi super notoriis, vel famosis, per d.l. ea quidem. C. de accusat. emendatam per Budæum in l. ab accusatione. §. nuntiatores. ff. ad Senatufc. Turpil. vbi etiam idem probatur, & tenet glossa vtrouque recept. per Doctores. vt ait Salic. in d.l. ea quidem. col. 4. quod etiam præfatus Sorus determinat de ratione teger. membr. 2. q. 5. in princ. & consequenter non proceditur sine accusatore vero, vel ficto. Addit tamen recte idem Sotus, quod Iudex non debet credere nuntianti, etiam si sit officialis, quod crimen sit famosum, vel notorium, nisi aliter ei probauerit, & merito: quia alioqui quilibet officialis etiam vilissimus, posset efficere, vt quis etiam innocentissimus, & honoratissimus in custodiam, & carcerem conijceretur, & impunè grauissimè de facto infamaretur, quod est absurdum, & idè cauendum, l. nam quod absurdum. ff. de bon. lib. & cap. dudum. de præben. lib. 6. Aduertendum tamen dici posse, quod licet, cum proceditur per denunciationem Euangelicam, aut iudicialem priuatam, aut Canonicam, non agatur ad punitionem delicti; si tamen per illas vias illud manifestum fiat Iudici, poterit ille ex officio per viam inquisitionis procedere, orsa, siue texta noua tela iudicij, & punire illud; quemadmodum posset, si id iudicialiter constaret ei per confessionem incidenter coram eo factam, vel per generalem inquisitionem, vt supra dictum est: sed tunc non procederet sine accusatore vero vel ficto, qui erat notorietas, vel infamia resultans ex illa probatione iudiciali.

- 95 Quintus casus est, quo inquiritur de morte domini contra seruos, iuxta l. i. in princip. & §. occisorum. ff. ad ad Syllan. & contra nautas nauis submersæ, iuxta l. quoties. C. de naufrag. lib. II. Sed nec hic satis cautè excipitur: quia in eo cum accusatore ficto nempe infamia, vel illi æquipollenti, scilicet suspicione legis per eam habita pro sufficienti, proceditur: nam licet nulla infamia hominum particularis sit contra præfatos Nautas, vel seruos; est tamen quædam legis suspicio, quæ habetur pro æquipollenti infamiæ, contra eos, vt pulchrè declarat Salicet. in d.l. ea quidem. col. 9. Eadem est ratio de casu, in quo sine integra infamia, à Iudice tamen pro sufficienti habita, proceditur; vt aliquando procedi posse determinat Innocen. dilatatus per Antonium, Abbat. & maximè Aret. in cap. cum oporteat. de accus. secundum quos Iudicis arbitrio relinquitur, quanta debeat esse illa. quod pulchrè explicat Salicet. vbi sup. col. 9. Admoneo tamen, vt in d. comm. admonui, quod famam non supplet suspicio Iudicis, vel alius particularis; sed suspicio populi, vel vniuersitatis, cuius opinio famosa desideratur: nec aliud sentiunt Innocen. & præfati, quamquam aliqui recentiores aliud incautè

cautè putarunt: volo dicere, quòd licèt non requiratur fama integra populi, semper tamen requiritur suspicio populi probata; ita quòd non sufficiat suspicio Iudicis, vel alius particularis, ad hoc, vt Iudex etiam aliquando arbitretur illam suspensionem dignam, quæ suppleat famam.

Nec obstat, quòd Bart. in l. fin. ff. de quaest. (quem August. in fauorem Angel. vbi supra in verb. fama. col. 2. allegat) dixit, sufficere indicia ad torquendum: quia non sequitur ex hoc sufficere illa ad inquirendũ: cùm longè aliud sit, & à diuersis non fiat illatio, l. Papinianus. ff. de minor. cap. ad audientiam. de decim. vel certè intelligi potest de iudiciis iudicialibus, siue iudicialiter probatis, quæ quatenus pariunt quandam iuris notorietatem, possent pro infamia, & ficto accusatore haberi, vt supra num. 6; saluando Caietanum diximus.

S V M M A R I V M.

- 97 *Henricus de Moerendael Authori gratus, & commodus moritur.*
- 97 *Iudices multi nimium suo arbitrio vtuntur, præsertim in penis. & nu. 98.*
- 99 *Iudex potest ex causa iustè augere, vel leuare penam, sed non aliàs.*
- 99 *Causa augendi, vel minuendi penam duplex, intrinseca, & extrinseca.*
- 99 *Misericordia altera iusta, altera iniusta.*
- 99 *Christi actio nostra instructio, sed non ad hoc.*
- 100 *Princeps cur nequit pro libito remittere penam, vt Deus ipse.*
- 101 *Iudices rogantium pro reis absoluentis stultos peccare.*
- 102 *Iudicare aliqua esse iusta ea ratione præcipua, quòd expediunt, multorum causa malorum.*
- 102 *Iudicaturus iustè deliberet prius, an liceat, & deceat, quàm expediat.*
- 103 *Pax Christianismo ob quæ peccata parui habita fortè negatur.*
- 103 *Iustitiam qui facit omnis honorandus: quia Deo acceptus.*
- 103 *Duces duo tantum orbi, cuius omnibus, & solis bonis præest alter, & malis alter.*
- 105 *Bellum ex vtraque parte pro iusto frequenter haberi.*
- 103 *Orari quid debeat in hostes.*

97 Igesimoquarto loco illaturo mihi ex definitione præfata iustitij sup. n. 71. posita, grauiter à multis Iudicibus nostra ætate errari, suo sensui & arbitrio plus satis in criminum punitione indulgentibus, occurrunt lachrimæ, tranquillam turbatur ocium, stupet ingenium dura & inseprata morte mei Henrici de Morendal Traiectensis, nobili de gente prognati, iuuenis qui moribus ambiguũ maior an ingenio, qui mihi à manibus, à pedibus, ab oculis, à studijs, à sacris precibus. & ab honesta iucundaque

K con-

consuetudine cū primis omnium, quos in octogesium fm etatis mee annum mihi iugis, vtilis, & dulcis amicus: cui & si rapto à Deo, ne san-
ctum eius malitia mutaret intellectum, & congratulari debeam; absen-
tiam tamen eius, quem pro literularum mearum hærede funus habeo,
æquo animo vix ferrem, nisi me pietas, & obedientia, qua in Deum esse
debeo, meritò cogeret meam sensilem. & rebellem voluntatem suæ iu-
stissimæ subdere.

Hoc non fato, non fortuna cæca, sed diuina prouidentia in finem si-
bi notum disposito præpeditus, præfatam illationē non dilatabo quan-
to conceperam; sed tantum dicam primo, peccare multos Iudices, dum
plus satis suo sensui, & arbitrio indulgentes transgrediuntur illud cap.
1. de constit. *Nemo in actionibus, vel iudicijs ecclesiasticis suo sensu, sed eo-
rum scilicet canonum autoritate ducatur.* & illud S. Ambrosii cap. iu-
dicet. 3. q. 7. *Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & proposito domestica
voluntatis, sed iuxta leges, & iura pronunciat, statutis iuris obtemperat;
non indulget propria voluntati, nihil præparatum, & meditatū de domo
desert, sed sicut audit, ita indicat; & sicut se habet natura, decernit, obsequi-
tur legibus, non aduersatur, examinat causæ merita, non mutat.* & reliqua.
& contra, cap. 2. de re iudic. lib. 6. quatenus habet, quod Iudex Eccle-
siasticus, qui contra iustitiam, & conscientiam in grauamē alicuius partis
per gratiam, vel per sordes, idest precium secundum Archid. ibidē,
quicquam fecerit, incurrit suspensionem annalem, & irregularitatem; si
ea durante se diuinis ingesserit, quam vereor multos incautē incurrere.
quæ constitutio licet quoad has pēnas Iudices seculares non liget, ligat
tamen quoad pēnam peccati mortiferi, & illati damni restitutionem, vt
colligitur ex eius proëmio, quod lege naturali, & diuina omnes Iudices
etiam laicos ligante nititur.

- 98 Secundo, quod iure quis miretur paucos collatione aliorum esse Iu-
dices etiam inferiores, etiam seculares, qui pēnas ipsas à iure commu-
ni, vel particulari statutas sine augmento, vel diminutione criminosis
imponant: alii quidem per ignorantiam, & imprudentiam, instit. de ob-
lig. quæ ex quas. delic. nasc. in princip. alij per misericordiam, contra
illud Deut. 19. *Non misereberis illius &c.* relat. in cap. est iniusta miseri-
cordia. 23. q. 4. alij per odium, & iram augment, cōtra cap. illa. & cap. ira.
11. q. 3. alij autem prece, vel precio, l. si. C. de pēn. iud. qui malè iud. a-
lij ob inanem gloriam nimix clementiæ, vel seueritatis, contra illā phi-
losophicam l. respiciendum. ff. de pēn. ibi. *Respiciendum est iudicanti;
ne quid aut durius, aut remissius constituat, quàm causa deposcit; nec enim
aut seueritatis, aut clementiæ gloria affectanda est; sed propenso iudi-
cio, prout queque res exposulat, statuendum est.* hæc ibi. & om-
nes contra illam legem naturalem, diuinam, & humanam, qua iubentur
inferiores seruare legem, & præcepta superiorum, cap. 2. de maior. & o-
bed.

bed. l. veluti. ff. de iust. & iur. & contra leges, quibus tenentur omnes inferiores imponere penam à iure statutam, l. i. §. fin autem. ff. ad Turpil. & d. cap. 1. de constit.

99 Tercio, quòd non excusat eos dicere quòd Iudex potest penam augere, & diminuere, l. quid ergo. §. pena grauior. ff. de his qui not. infam. & l. etsi seuerior. C. eodem tit. & l. aut facta. §. si. ff. de pen. translata in cap. aut facta. de pen. dist. 1. Nò inquam hoc eos protegit; quoniam id procedit, quando subest iusta causa id faciendi, & non aliàs, vt tradunt glossæ recep. in d. §. pena grauior. & in d. l. etsi seuerior. Causa, inquam, vel intrinseca, quæ verè augeat, vel minuit delictum, puta minor ætas, & discretionis paruitas, l. auxilium. §. in delictis. ff. de minor. & ignorantia, cap. sicut dignum. de homicid. vel extrinseca, puta notabile obsequium Reipub. præstitum, l. non omnis. §. si. vers. qui transfugit. ff. de re milit. per quem aliquando putauit posse diminui penam verè pœnitenti ob egregia in Rempub. merita non solùm propria, sed etiam parentũ, imo & fratrum. Non etiam prodest quòd Iacob. cap. 2. misericordia maximè commendatur: neque quòd Christi actio est nostra instructio, capit. significasti. de elect. & quòd Christus ob penitentiam remittit peccata, cap. magna. cap. dixi de penit. dist. 1. neque quòd remissio pœnæ videatur nulli nocere, & alicui prodesse, quod nò videtur peccatum, argum. cap. denique. 14. q. 5. & cap. vlt. de postul. non inquam etiam hæc profunt. Tum quia Iacobus laudat misericordiam iustam, qualis nò est illa, qua vitur Iudex contra legem sui superioris, vt ait S. Ambros. in d. cap. est iniusta misericordia. Tum quia, vt ait S. Tho. 2. 2. q. 67. art. 4. ad 2. alia ratio est de Christo Deo, qui est super omnia, & contra quem principaliter delinquitur; & aliud de Iudice inferiori, qui est subiectus legibus, nec contra eum principaliter delinquitur. Tum quia, vt idem S. Tho. ibid. subdit, & probatur optimè in d. cap. est iniusta. remissio iniusta penę nocet Reipub. cuius interest crimina puniri, cap. vt fama de sent. excomm. & l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil.

100 Quarto, quòd ex eo, quod de Deo dictum est, non est inferendum Monarchas pro suo libito iustè penas reis remittere posse. Tum quia non sunt omnino liberi vt ille; quippè qui subiecti sunt eius legibus naturali, & diuinæ, cap. sunt quidam. 2. §. q. 1. cap. quo iure. §. dist. imo & suis proprijs, quoad vim directiuam, licèt non quoad vim coactiuam, secundum S. Thom. recep. 1. 2. q. 96. art. 5. & probatur per cap. cū omnes. de constit. & annot. ei præsertim per Decium. Tum quia licèt possent remittere iustè pœnas, vtendo clementia, quæ est virtus mouēs ad remittendum iusta de ratione penas legales, vt tradit S. Thom. 2. 2. q. 157. artic. 2. sicut per epyciam temperatur ex equo, & bono rigor legũ scriptarum, vt dictum est supra, num 71. non tamen pro libito, & libera voluntate possunt id iustè facere in foro Dei, cui subijciuntur; licèt

facta sæpe teneant etiam quoad forum interius, vt vtiliter præ alijs declarasse mihi videor in Comment. de spolijs. super cap. non liceat. 12. q. 2. §. 3. nu. 8.

101 Quinto, ex his inferri etiam Monarchas posse grauissimè peccare condonando delicta, præsertim absque consensu eorum, quos illa offenderunt; rogantes item eos, vt id faciât, & alios Iudices, vt absque iusta causa penas à iure statutas remittant. Vnde Possidonius in vita patris nostri Augustini, fol. 5. pag. 1. innuit eum ab hoc abstinuisse, & raro, & non sine causa rogare solùm sæculares potestates, quo reos absoluerēt: quem imitati non semel negauimus literas penarum deprecatorias ad quosdam nobis amicissimos Iudices. Qua in re multi summates & infimates grauiter peccant, obnixè rogantes, vt sui iustè vel iniustè absoluantur; cùm id sit velle, & rogare, vt Iudices peccent. quæ maximè non solum iudicum, sed etiam aliorum Confessariis sunt memoranda.

102 Sexto loco aliquot alia me addere volentem interruptit febris à nonnullis pro vltima in me atropi catapulta æstimata, à qua iam liber id tantum admonebo, quod non leuis fomes est furiarum, quæ iam pridem orbem Christianum vexant, iudicare multa esse iusta, eo præcipuè, quod nobis, aut nostris amicis, vel heris, quibus à consilijs, & ministerijs sumus expediant; cùm semper meminisse oporteat, in extraiudicialiter iudicando & deliberando tria per ordinem esse considerata, secundum Innocen. in cap. magnæ. de voto. nempe, *An liceat secundum aquitatem, an deceat secundum honestatem, an expediat secundum vtilitatem*. Ita quod si non liceat, vel deceat, non est vltra progrediendum, esto expediat: si autem liceat & deceat, tunc demum deliberandum, an expediat. Qua in re grauiter Deum offendimus, qui pro affectu potius, quàm pro ratione iustum iudicamus quicquid nobis, vel prædictis expedire videamus; idque quod peius est ardentè fieri capimus, & consulimus, & in id opitulamur. Equidem, vt alia taceam, vidi meâ ætate tam in Hispanijs, quàm in Gallijs plurimos etiam eruditos, & egregiè pios sibi, & suæ genti, suisque Regibus, & dominis ad eâ affectos, vt nil dubitarent in fauorè eorum, nonnulla falsa & iniusta pro veris & iustis, & multa incomperta pro compertis asserere; vtque illis ea euenirent, vehementer cupere, & ad opitulandum pro virili paratos se præstare, & quamlibet iustè contradicentibus vehementer irasci. Vidi etiam, &, proh dolor, video, vnius monarchiæ, & gentis homines aliarum monarchiarum & gentium subditos, eo solo quod illius vel illius gentis sint, odisse, turpissime notæ nominibus appellare. Et adeò quidem vrab hinc circiter quadraginta annis in Enchiridio de oratione super cap. quando de cō-

secre.

103 secr. distinc. I. notab. 19. nu. 91. scripserimus vereri nos, ne Deus Opt. Max. negaret Christianismo pacem ob ea sola peccata; quæ subditi Cæsaris in Francum, & subditos eius, & contra subditi huius in illū, & subditos eiu,, malè volendo, conuiciando, & dira imprecando, peccabant, parùm considerantes illud Pauli ad Galat. 5. *Si inuicem mordetis, videte ne ab inuicem consumemini.* nec illud Pet. Act. 10. relatum in cap. ad decorem. de instit. *In omni gente qui facit iustitiam, acceptus est Deo.* neque quòd duo tantum sunt Duces, nempe Christus Rex Regum, Apocal. 19. cuius signa omnes & soli, cuiuscunque sint gentis boni, sequuntur: & Beemoth Cacodemonum Princeps, cuius meminit Iob 42. & cap. principium. de penit. distin. 2. cuius signa omnes, & soli cuiuscunque gentis mali mortali peccato infecti, sequuntur. Quæ si consideraremus, facile iudicaremus multos nostræ gentis esse peiores aliquot aliarum gentium, & aliquot illarum meliores aliquot nostræ; & ita neminem eo solo, quòd sit illius, vel illius gentis, oderimus, & damnaremus. quod maximè deberent concionantes & confessarij persuadere, simul detertere ab orando Deum, cum vulgo, vt quoquo modo hostes perimantur, & eorum ciuitates diripiantur, incendanturque; sed potius, vt resipiscant, malè ablata restituant, pro iniurijs illatis satisfaciant, pacemque piam æquis conditionibus dent, & accipiant; vt quos vnum baptisma, vna fides, & vna spes in vna, eademque Ecclesia Romana coniungit, vna etiam charitas vinciat, & in gloriam deducat æternam, Amen.

F I N I S.

S V M M A R I U M.

- 104 Confessarius quem bellantem, & bellum indicentem absoluet.
 105 Iustum bellum quod requirat, & iniusta inter se vt differunt.
 105 Lex iustitiæ obligat restituere, non lex charitatis &c.
 106 Rex quos debet consulere in bello indicendo.
 106 Milites quos excusat ignorantia iniustitiæ belli.
 107 Irregularitate de nata ex homicidio quedam pulchrè.
 108 Ioannes Facchinetus de Nuce præsul laudatus.
 111 Christophorus à Capite Fontium Generalis Minorum laudatus.

T satisfiat Typographo nolenti, quòd vllæ pagine maneât albæ, quæritur circa ea, quæ proximè de bello & discordia sunt tacta, an Confessarij absoluerè possint indifferenter indicentes bella, & bellantes; nisi destiterint, & satisfecerint? Pro cuius resolutione præsuppono primo, quòd bellum iustū duo requirit, secundum Innocen. receptum in cap. olim.

1. de restitut. spoliat. nempe, vt indicatur à non recognoscente superiore: & q̃ sublit causa iusta indicendi, puta ultio iniuriarū, vel repetitio rerū ablatarū; vt colligitur ex S. Aug. in lib. 83. q. relat. à Gratiano in cap. Dominus. 23. q. 2. aut religionis conseruatio, cap. omni. 23. q. 8. aut sui, suorūq; defensio, cap. scire. eadē causa, & q. Quod est verū de bello accepto propriè, vt air Innocen. in d. cap. olim, num. 8. siue specialiter de bello, quod fit pro Repub. in non subditos: nā ad iustitiam eius, quod fit pro re priuata, vel publica in subditos, sufficit potestas legitima iuris naturalis, diuini, vel humani ad id faciendum; quale est bellū, quo quis se, vel sua iustè defendit cum moderamine inculpate tutelæ, iuxta d. cap. olim. & l. 1. C. unde vi. quale itē est id, quod iudex inferior indicit dānatis à se iuxta leges sui territorij instar dispositionis cap. 1. de homicid. lib. 6. vel faciendo facultatem occidendi licitori damnatum à se, vel capiendi delinquentem, & percutiendi, & occidendi eum, si restiterit. Quibus addit tertium requisitum S Thom. 2. 2. quæst. 40. artic. 1. videlicet rectam intentionem ad promouendum bonum, vel vitandum malum.

- 105 Secundo præsuppono, quòd multum refert, an bellum sit iniustū ex defectu duarum priorum causarum, an ex defectu tertiæ, scilicet rectæ intentionis: nam si est iniustum ex aliqua illarum, indicens, & bellans non solū peccant mortiferè, sed etiam tenentur damna data restituere: si autem solū est iniustum ex defectu rectæ intentionis; peccant quidem etiam mortiferè, sed non tenentur restituere, si bellum aliqui fuerit

fuerit iustum, vt vtiliter annotauit Caietan. in d. artic. 1. Vnde licet occidens mala intentione hominem iuste damnatum à Iudice, licet peccet, non tamen tenetur ad restituendum vestes occisi, quas ex officio lucratur, vt idem ibidem dixit: cuius, quæ quotidiana est, decisionis Caietani ratio, quam ille non reddit, illa est, quod illa sola peccata, quæ fiunt contra leges iustitiæ specialis, obligant peccantem ad restituendum: non autem illa, quæ solum violant leges charitatis, & aliarum virtutum, vt diximus in tract. de red. eccl. quæst. 2. monit. 7. post Alex. Halen. Adriani. & alios ibidem citatos, & etiam in cap. inter verba. 11. quæst. 3. concl. 6. num. 714. & in Manual. nostro confessoriorum capit. 24. num. 7. Et qui bellans peccat ob solâ malâ intentionem animi non peccat contra leges iustitiæ specialis, quæ uersatur specialiter circa actus exteriores, & in reddendo debitum æquale, ut copiose colligitur ex prædicto tracta. de redditibus & prædicta Apologia quæst. 2. monit. 1. & 2.

106 Quibus præsuppositis, respondeo ad questionem primâ, quod confessorius non potest iuste absolvere indicentem bellum iniustum defectu autoritatis, vel iustæ causæ, nec bellantem in eo; nisi destiterit, & damna restituerit; vel nisi iusta ignorantia excusetur: quia uenia non datur nisi correcto, cap. uenia. de reg. iur. lib. 6. nec nisi restituenti, cap. peccatum. eodem tit. nec ignorantia, nisi iusta excusetur, 1. quæst. 4. §. notandum. & cap. ignorantia. cum ei notatis. de reg. iur. lib. 6. Dixi, iniustum defectu autoritatis uel causæ: quia si est iniustum solo defectu rectæ intentionis, sufficit etiam rectificare, per dicta in secundo præsupposito.

Secundo, quod superior indicens bellum non excusatur eo solo, quod credat esse iustum, ut exertè eruditissimus Franciscus à Victoria in relect. de iure belli, num. 22. ait; quia, ut ille ibi probat, oportet eum diligenter examinare iustitiam belli, audiendo rationes aduersarij, & cum eo æqua offerente conueniendo, consultis in id iuris probis & sapientibus, & ab odio, ira, & cupiditate liberis.

Tertio, quod, ut idem ibidem ait, Senatores, & alij subditi ad deliberandum de bello uocati, non excusantur, nisi diligenter iustitiam belli expendant, & suas sententias liberè dicant. Tum quia, ut ipse sentit, periculum esset Reipub. ut solus Rex, qui potest errare, id definiat. Tum quia, ut ait Innoc. receptus in cap. 1. nu. 4. de his quæ fiunt à maiore parte cap. habens uocem in Capitulo non solum potest, sed tenetur contradicere alijs, qui iniusta decernunt.

Quarto, quod nec præfati subditi maiores, nec alij minores scientes bellum indictum esse iniustum, excusantur à peccato, & restitutione, si nauent ei operam, ut exertè definit præfatus à Victoria, ubi supra nu. 22. & ante illum Ioan. Maior in 4. dist. 15. q. 15. col. 6. & 7. & probatur eo, quod contrariens conscientie peccat, cap. fin. de præscript. l. sup

Quinto,

Quinto, quòd alij subditi minores excusantur, credendo bellum à suo superiore indictum esse iustum: quia non tenentur ad discutendas causas iustitię belli à superiore indicti, per rationes quas idem à Victoria subdit. Pro quibus est casus in cap. quid culpatur. 23. q. 1. quatenus habet, quòd subditus iubente superiore potest rectè bellare; si non est ei certum id, quod iubetur, esse contra legem Dei; licet non sit certum esse secundum eius legem. per quem contextum probatur etiam id, quod supra dictum est, subditum, qui scit bellum indictum à superiore esse iniustum, non excusari à peccato, si eum iunet: quia peccanti consentit & opitulatur, còsequenter peccat, cap. 1. ad Roman. & cap. 1. de offi. deleg. Quod ipsum ait dicendum idem à Victoria de his, qui per ignorantiam affectatam, vel crassam ignorant in iustitiam belli, & credunt esse iustum: alioqui enim subditi Regum infidelium pugnantes contra nòs excusarentur, & milites crucifigentes Christum Pilato suo superiore iubente; & populus Iudæorum, qui persuasus à maioribus, clamabat: *Tolle, tolle crucifige, &c.* fuissent excusati: quod est contra omnium sententiam.

107 Sexto ex his inferri illud quotidianum Ioan. Maio. vbi supra, scilicet non excusari eos, qui militant principi alieno, indiscussa causa belli: quia cessat in eo ratio obedientiæ, quæ excusat subditum obediendo in dubio, per prædictum cap. quid culpatur. & trad. à S. Tho. 2. 2. q. 104. art. 5. Inter prædictum tamen à Victoria, & Adrian. quolib. 2. quæst. 2. videtur dissentio quotidiana de subdito dubitante de iustitia belli à suo superiore indicti, & bellante: Adrianus enim ait, peccare: quia non solum peccat faciens contra conscientiam certam, sed etiam contra conscientiam dubiam, cap. si quis autem 2. de pœnit. distin. 7. adiunctis multis quæ ibi à num. 81. adducimus: à Victoria verò dicit, non peccare, eo quòd licet dubitet de iustitia belli, certus est tamen, quòd debet in dubio superiori obedire. Nobis videtur difficile posse quem dubitare de iustitia præcepti superioris, & non dubitare de obedientia ei debita, quoad illud. Quare arbitramur Confessarium debere dicere eiusmodi subdito, vt deponat dubietatem de iniustitia belli, credendo esse iustum, eo quòd nescit, nec tenetur scire esse iniustum, & potest probabiliter credere esse iustum propter auctoritatem superioris, & id credendo iustè bellare per supradicta.

Septimo, quòd circa dicta præfati à Victoria dubitari potest, quòd in aliquot locis præsupponit non licere occidere iustè pugnantes, & in num. 32. concedit, quòd licet non possit esse bellum iustum ex utraque parte, seclusa ignorantia probabili: per eam tamen fieri potest, quòd sit verè iustum quoad vnā partem, & probabiliter credatur esse tale, quoad alteram, quo casu vtriusque exercitus iustè pugnat, & vtrique licet alterius milites iustè occidere. Quare arbitror dicta vtriusque de quaque

dequaque doctissimi ita cōcilianda esse, vt non liceat occidi iustē pugnantes àb his, qui sciunt, vel debent scire eos iustē pugnare. sed sic ab eis, qui nesciunt eos iustē pugnare, imò probabiliter credunt eos iniustē id facere.

Octauo, quòd ex differentia posita supra inter bellum iniustum ratione defectus iustæ causæ, vel authoritatis, siue potestatis, & inter iniustum ex defectu rectæ intentionis, & ratione reddita pro illa; scilicet, quòd defectus rectæ intentionis non facit actum esse contra legem iustitiæ, sed contra leges alterius virtutis; inferitur primo, quòd sicut bellum iniustum solo defectu rectæ intentionis in bellando non obligat ad restitutionem: ita nec bellum iniustum defectu aliarum circumstantiarum, modò adsint potestas, & causa legitima bellandi. Tum quia, cum defectus rectæ intentionis non faciat, vt actus sit contra leges iustitiæ specialis, minùs id facient aliæ circumstantiæ præsupposita potestate, & causa legitima: quia circumstantia finis est potior alijs, iuxta S. Thom. recept. in 1.2. quæst. 7. art. 4. & q. 18. art. 4. & 6. Tum quia defectus circumstantiæ personæ ad iustē bellandum, non efficit, vt quis bellans in bello alioqui iusto incurrat eam irregularitatem, quam incurreret si bellum alioqui esset iniustum, vt probat cap. penult. de homicid. inducitur sic. Certum est, quòd omnis bellans, & fauens bello iniusto fit irregularis, si quis occidatur in eo, etiam ab alio; & etiam si ipse non percussit, vt ait Innocen. recept. in d. cap. penult. per cap. sicut dignū, §. fin. eodem tit. At præfatum cap. penult. probat clericum, cui ob circumstantiam personæ non licet pugnare manu propria, etiam in bello iusto, non incurrere irregularitatem, si bellum erat contra infideles inuadentes; licet multi occidantur, & ipse pugnet manu propria, & percutiat aliquos, modò neminem occidat; & non alia ratione, quàm quia licet bellum esset iniustum ob circumstantiam personæ, erat tamen iustum ex causa, & legibus iustitiæ specialis. ergo propositum. Quæ inductio visa fuit placere admodum Illustri eidemque eruditissimo, integerrimoque viro, D. Ioanni Facchinetto de Nuce, Neocastrensi Præsuli Reuerendissimo, multisq; nominibus mihi suspiciendo, cum eam coram D. eius Reuerendissima in quendam scopum collimasset, qui paulopost hæc scripta assumptus fuit in patriarcham Constantinopolitanum, & nuper exaltatus ad supremum Illustriss. Cardinaliū collegium in magnum ornamentum eius, & gloriam S. D. N. Gregorij xiiij. qui assumpsit eum cum magno totius vrbis, & vt credimus, orbis consensu.

109 Secundo inferitur conclusio maximi ponderis, & quotidiana; nempe quòd homicidium voluntarium factum authoritate legitima, & iusta de causa, non parit irregularitatem indispensabilem, de qua in cap. miror. 50. distin. & cap. 5. de reform. sess. 25. Concil. Trident. licet sit iniustum defectu rectæ intentionis, vel alicuius alius circumstantiæ personæ,

ionæ, loci, temporis, modi, &c. præfatum enim cap. penult. probat iustam causam occidendi concurrente autoritate legitima id faciendi, plurimum excusare ab irregularitate opitulantem occidere etiam iniuste ob circumstantiam personæ: adeò quidem, quòd per opitulationem etiam percutiendo, eam non incurrit. Deinde quòd per superius dicta probatur huiusmodi homicidium non esse iniustum legibus iustitiæ specialis, nec obligare ad restitutionem. Tertio, quòd sicut non contrahitur irregularitas, nisi in casibus expressis à iure, cap. is qui, de senten. ex comm. lib. 6. ita à simili videtur, quòd irregularitas indispensable non contrahitur, nisi in casibus expressis à iure. At nullo iure exprimitur irregularitatem indispensablem oriri ex homicidio iniusto ob defectum circumstantiæ finis personæ, vel alius, modò autoritas, &
 110 iusta causa occidendi subsint. Postremò, quòd tam facile, & gratiosè fœ. recor. Pius V. dispensabat cum multis presbyteris constitutis in sacris etiam religionis, qui in illa felicissima contra Turcas habita victoria anno 1571. occiderunt aliquos eorum; ea ratione, quòd licet contra leges suorum ordinum & religionum peccassent manibus propriis occidendo; & ita incurrissent irregularitatem, iuxta cap. penult. de homicid. non tamen incurrerunt præfatam indispensablem: quia suberat autoritas, & causa legitima. Quem in hoc imitatur S. D. N. Gregorius XIII. dispensando sæpè cum his, qui in bellis iustis hæreticos, vel alios occiderunt.

Tertio infertur rectè responsum esse de subdiacono, qui Iudicem criminalem agens, rectè quoad leges iustitiæ specialis condemnauit quosdam ad mortem, incurrisse quidem irregularitatem, sed non præfatam indispensablem: quia licet occidisset iniuste ob circumstantiam personæ, non tamen ob defectum autoritatis, vel causæ iustè occidendi.

Quarto, quòd qui inuasus non potens mortem aliter vitare, occidit inuasorem, mala intentione, & ad vindictam; sed aliàs cum moderamine inculpatæ tutelæ, licet peccet mortiferè; non tamen incurrit irregularitatem, neque obligationem ad restituendum damnum: quia non occidit illum contra leges iustitiæ specialis; imò secundum illas. l. vi. ff. de iust. & iure. adiuncta clemen. 1. de homicid. & l. 1. C. unde vi. Quibus consequens est, eum qui iuuit inuasum occidentem inuasorem, qui aliter non potuit mortem euadere, non fuisse factum irregularem; si ipse non occidit eum, etiamsi percussit per d. cap. penult. de homic. neque si ipse occidisset, incurrisset præfatam irregularitatem indispensablem; licet sic dispensabilem, argu. gloss. singul. clemen. 1. de homicid.

Quinto, rectè responsum fuisse illi, qui comitatus fuit lictores missos à prætore ad capiendum, & occidendum bannitos; quòd nullam in-

currit irregularitatem, si propriis manibus non occidit; neque indispensablem, si propriis manibus id fecit; etiam si clericus fuerit: quia non occidit iniuste ob defectum autoritatis, vel causæ, sed ob circumstantiam personæ; & ita non contra leges iustitiæ specialis, sed alias charitatis, vel sui ordinis. Quæ omnia sunt addenda nostro Manuali Confess. cap. 27. num. 220.

IIII ANTA de Iudiciis usurpatis, iniustis, & inordinatis prolocutus, moneo lectorem, operæ se precium facturum, si legerit aureum de fidei maiorum defensione librum, quem nuper ædidi Pientissimus, idemque eruditissimus, & Generalis Illustrissimi ordinis Franciscanorum, Pater in Christo Reuerendissimus Christophorus a Capite Fontium, in quo perspicue demonstrat, plurimos circa iudicium de fide Catholica nostri temporis hæreticorum abusus. Primo usurpando sibi iudicium. Secundo malè recusando Præsules, & Inquisitores. Tertio respuendo, & maledictis incessendo Pontificem Max. Leonem x. in id ab eisdem sponte delectum. Quarto detrahendo Parisiensi, & Louaniensi Academiis, ad quas à Leone impudenter appellarunt. Quinto, eleuando autoritatem Conciliorum Oecumenicorum, & aliorum, posteaquam se illis arituros promiserunt. Sexto, recurrendo ad Cæsarem, & alios Principes laicos, quibus uetatur. Septimo, tenuendo bonam partem eorum tanquam incompetentem, eo solo quòd eos condemnauit. Octauo, ad se solos solumque suum iudicium recurrendo, dum solum populum à se deceptum, & solam scripturam sacram solo suo proprio modo intellectam, omnibus omnium antiquorum interpretum reiectis scholiis Iudicem faciant. Nono, quòd iudicant, & iudicare procurant inauditis catholicis; nulla eis se defendendi copia facta. Decimo, quòd inflammant Iudices, quos serenos esse oportet, contra catholicos imponendo eis multa, quæ cane peius, & angue oderunt. Vndecimo, quòd iudicibus in id à se delectis duo contraria persuadent; nempe, q̄ sufficiat sibi ad hoc iudicium cognitio linguarum, vel lectio alicuius eorum libelli, vel auditio concionis; & quòd non suffecerit in id tota doctrina Pontificum, Concliorum, Academiarum, & innumerorum Doctorem sacrorum, & scholasticorum, qui à 1500. annis, & amplius floruerunt. & alia, quæ dulcius inde colligas.

R E L E C T I O

CAP. NOVIT. DE IVDIC.

NON MINVS SVBLIMIS,

QVAM CELEBRIS,

*Pronunciata anno 1548. ætatis Authoris 55.
coram frequentissimo, eruditissimo, ac
maximè illustri Auditorio in inclyta
Lusitaniæ Conimbrica,*

PER MARTINVM AB AZPILCVETA
DOCTOREM NAVARRVM,

Tunc eius in sacra facultate Canonum primariæ functio-
nis Gymnastam; decennio verò ante eodem munere
in præclarissima Salmantica functum.

*Et postea cùm iam rude donatus, sine iubilatus ad Urbem inssu Pontificio, & regis
ob arduam causam venisset, & ad 82. ætatis sue annum peruenisset,
iterum recognita, & typis excusa.*

Nunc autem anno 1585. ætatis eiusdem Authoris 92.
tertiò recognita, & semelior facta.

*Ad Serenissimum Don Sebastianum Lusitania
Regem huius nominis primum.*

SVPERIORVM PERMISSV.

ROMÆ, In officina Iacobi Tornerij, & Iacobi Bericchie. M D LXXXV.

ELENCHVS NOTABILIVM
capitalium contentorum in hac Relectione.

- Primum, Deum omnia nosse.* pag. 88
Secundum, nullam creaturam omnia scire. 94
*Tertium, supremam iurisdictionem mere laicam
sic esse penes Papam.* 105
*Quartum, correctionem fraternam sic de finiri, &
sic precipi.* 167
*Quintum, denunciationem canonicam sic de finiri,
& quo ordine ad eam veniendum.* 168
*Sextum, iurisdictionem Ecclesiasticam extendi ad
cognoscendum de omni peccato mortali cuiuslibet
Christiani, etiam laici ad finem liberandi eum
ab illo.* 169

INCLYTO, CLEMENTISSIMOQ.
DOMINO SEBASTIANO
HVIVS NOMINIS PRIMO,

*Lusitanorum, Algabriorumque Regi, Aphricano,
Æthiopico, Arabico, Persico, Indico, fœlici,
Victori, semper Augusto*

MARTINVS AB AZPILCVETA

Doctor Nauarrus Rempub. Christianè administrare.

Ogatus à multis, Inclytè, Clementissimèque
Rex, vt Relectionē cap. nouit. de iudic. cuius
bonam partem pridem tribus horis integris
corā tota Maiestatis tuę celeberrimæ Conym
bricæ Academia pronunciaui, quamq; Sere-

nissimo Patri tuo Principū florī Regi designato nuncupa-
ui, denuo æderem, decreui titulum eius quadam bonarum
herbarū synthesi ornare, ipsamq; Relectionem ea, & aliquot
alijs auctam Maiestati tuæ nuncupare: non quidem quòd
non videam detertere me ab hoc debere non solū illa, quę
deterrebant ad eam illi dedicandam, sed etiam alia, in qui-
bus est, quòd licet ille maximus esset eo nomine, quòd erat
Rex designatus, quem Europæ, Aphricæq; occidentis, Asiæ
oriens, & interiectus meridies, qua à Tago in Gangem allui-
tur Oceano, suum futurum dominum agnoscebat. Tu verò
lōge maior es, qui iam dudum in solium Regni euectus, &
regio diademate coronatus, non solū eis omnibus iura, &
leges fers, sed etiam Christiani nominis hostes ea turbātes,
& Christianæ fidei propagationem in eis impediētes tua

* 2 magna

magna potentia diuinitus aucta iam pridem terras, & miris trophæis, humanamq; fidem superantibus fractos felicissimè triūphas. Audeo tamen hoc facere primū, quòd pro materię sublimitate, subtilitate, & vtilitate, omniū Relectio num, quas vnquam pronunciauimus, primas obtineat. Et quòd bona eius pars sit de summa summorum Monarcharum, cum Regum, tum Pontificum potestate, tuę Maiestati cognitu dignissima, quo idem paternum, & laicum, sed supremum imperiū illæsum conserues, & religiosissimos parentes, auosq; imitatus sacrosanctæ Sedi Apostolicæ, summiq; Iesu Christi Regi regum, & domini dominatiū Vicarii potestatem cœlitus ei datam eò modestiùs, religiosiùs, & fortiùs suspicias, colas, & tuearis, quòd nostra calamitosa tēpestas superbiùs quidam, irreligiosiùs, & andaciùs contemnere, dehonestare, & conuellere frustra conantur: quòque S. D. N. Gregorius x i i i. (primis Christi, qui à multis seculis prædict. Sedi præfuerunt, Vicariorum annumerandus, colendus, & suspiciendus) te synceriùs diligit, tua trophæa magis miratur, & laudat, augeriq; indies vehemētiùs cupit, & procurat. Deinde, quòd decere, oportereq; videtur, vt qui beneficia maxima accepta ab auis tuis illis Christianissimis Ioanne i i i. iam cum diuis, vt par est credere, regnante, & regina Domna Catharina i. cum primis nō solūm sui ordinis, sed & cuiusq; alius ad idem regnū omnibus neruis conante (quales Reges, pietate, prudentia, iustitia, modestia, pacis artibus in pios, belli verò in impios, & in diligendos, leuandos, iuuandosq; suos subditos, ac filios ætate sua nulla terra coluit, neque (absit verbo iniuria) colit, literariis muneribus, & aliis obsequiis agnouerim: quique etiā dona accepta à Serenissimo patre tuo, Principum flore Rege designato

gnato, matreq; illa tua Domna Ioanna Principe multis nominibus altissima, patruq; tuo magno Cardinale infante incōparabili, amitaq; tua magna infante Domna Maria sui ordinis Principum communi sententia prima, singulis eius modi muneribus singulariter recognouerim, tua quadātenus gratius collata, nulliq; alijs obsequijs hactenus agnita, eiusdē generis munere agnoscam, simul vbiq; gentium prædicem me tuum alumnū, totiq; tuæ gēti Lusitaniæ ingenio in omnia pacis, & belli munia versatili, multis nominibus deuotum; eo præsertim, quòd arbitrer, nullum alium exterū apud eā mea ætate accolam fuisse, qui tam ab eius summatibus, quàm infimatibus, & alijs cuiusq; ordinis magis diligeretur, & supra merita coleretur, & cui à prædictis Regibus maiora offerrentur, quàm ipse, quem extra sua regna etiamnum peregrin antem, & humili loco cum tenui facultate de gentem adeo amat, & honorat, vt meritò meę paruitatis cōficius confundar. Ad hæc, quòd vehementer cupio hoc facere inde ab illo tuo die natali fœlicissimo, toti orbi Lusitano festiuissimo, in quo singulari priuilegio ad locum secretum (vbi à sola tua auia Regina, & nutrice pannis inuoluebaris) solus admissus, primū manus Regiæ osculo suspexi, iussuq; eiusdem Regine, vt id facerem, licèt indignus, benedixi, beneq; precatus fui, vt qui omnium totius illius orbis spe successoris ferè destituti tam obnixis precibus, tam ardentibus votis, tãq. mœstis lacrymis mirè à diuina bonitate impetratus fuisti, euaderes similis illis, qui similibus supplicationibus, simili amaritudine porrectis obtenti fuerunt ab habendi prolem spe ferme defectis, quales fuere Iſaacus, Iosephus, Sampson, & Samuel. Et nunc gratias ago, vt aliàs frequenter egi Deo Opt. Max. quòd etiamnum adolescens eos

non solum corporis robore, & animi constantia, & fortitudine, sed etiam egregia pietate, innocentia vite Regiæ rara, prudentia senili, & iustitia equa, rerumque domi & foris in bello, & pace gestarum gloria ita referas, ut merito totus orbis Christianus id miratus, magnopere optet videre tua hymenæa festa, quæ te mox faciant pulchra prole parentem, quæque omnibus nervis ita in administranda christianè Republicæ tibi assistat, ac Avia tua incomparabilis tuo Avo vix imitabili assistere solebat. Quamobrem ægrè fero, quod nondum potuerim suppeditare otium ad conficiendum illud munus, quod in id iam pridem animo conceptum habeo, & egrius, quod iam gravis senio vereor, ne illud conficere queam: egerimè autem ferrem, ut antea Atropos vitæ meæ hilarum peret, quam id aliquo vel hoc exiguo Urbi, & Orbi testarer. His accedit, quod per hoc offertur locus aptus ad reddendam rationem non solum tuæ Maiestati, sed etiam aliis quamplurimis demirantibus, cur posthabitis à regia Maiestate oblati, & omisso Conymbricæ 500. aureorum stipendio annuo extraordinario, cum multis aliorum iurium emolumentis, contentus solo mille aureorum annuorum ordinario stipendio, perpetuo tamen, & quo ante 20. annos rude donatus, & ut aiunt, iubilatus tua Regia magnificentia sustentor, laboriosam peregrinationem suscepissem: curque eandem nondum perfecerim, neque id, in quod eam suscepi, præstiterim. Et quidem causa eam suscipiendi, Rex clementissime, fuit, quod iam tunc 62. ætatis meæ annum agens, fractusque continuis per totam vitam studiis, prælagendi in variis Academiis laboribus, merito putabar intra paucos annos vita defuncturus: quamvis (Deo præter meam & communem opinionem id annuente) iam postea vixerim viginti. Et antequam ea defungerer,

fúgerer, maximè cupiebam recognoscere, augere, & dōare
opera mea tam edita, quam ædenda, Auditoribus meis pro-
babili coniectura ducebar, nullatenus me inter tot Heroes,
tot amicos, & notos toties me consulentes, iustum otium ad
id intra tam paucum tempus iustè faciendum, suppeditatu-
rum. Quare constitui de prædictorum Regū licentia, & de
sola eorum conscientia traicere in Italiam, in qua ignotus
nomine, & habitu, solitis in insolita, sed vera, & meæ profes-
sioni apta mutatis, propositum exequerer extra Urbem, po-
steaquam sanctissimas eius reliquias, & ecclesias in id ita-
tas, nulli mei facta notitia visitassem. Causa verò, cur nōdū
eam perfecерim, nec opus propositum præstiterim, prima
fuit, quòd transiens per Castellam à Serenissima matre tua
(quæ pro Cæsare patre suo omnia regna eius Hispaniæ sapiē-
tissimè, suauissimèq. gubernabat, quæq. melōge pluris q̃
merebar semper fecit, iam inde à tempore quo nomine Co-
nimbriceñ. Academiae recens desponsam Vlix bonæ saluta-
ui) ad quēdam satis ardua vnum circiter annū detentus fui,
tam eo iure, quòd origine Nauarrus Cæsari suberam, quàm
eo, quòd incolatu Lusitanum etiam extra eam parere oport-
tebat tantę Principi Lusitanię, quę suarum heroicarum vir-
tutum radiis corusca, sydus erat placidum regnis, quę rege-
bat, & quorum princeps erat, mira dexteritate, sanctitateq.
eadem concilians. Secunda, quòd propter bella Gallia, qua
transire necessū erat, oportuit in Nauarra solo meo natali
morari, donec fieret copia per eam trāseundi: & quòd ea fa-
cta, traicecto Pyreneo monte in ipso Gallię limine crure qua-
drifariam casu mulæ confracto, restiti, & non semel concla-
matus in idem natale solum redii, vbi nōdum plenè adhuc
valenti, facta fuit iussio prima Regis Catholici, cui ratione
originis

originis suberam, vt capescerem defensionē iustitiæ, quam Archipræsul Toletanus Pincię siue Valleolcti custoditus haberet: & cū ob prædicta, & alia ab ea supplicassem, allata est secunda, quæ omnē præter solam mortis excusationem excludebat, qua coactus redij ad texendum in illa processū, cuius textura, quæ quolibet semestri videbatur finienda, octo annos durauit. Tertia, quòd post eum finitum, & vt in urbem defferretur vnà cū ipsomet Archipræsule esset decretum, in tua Rex regna rediissem, literas à Rege Catholico, & summo suo Præside super meo in Urbem ad continuandam vsque in finem eiusdem causę defensionem, aduentu accepi. quod cum Maiestati tuæ iustum, & pium opus esse visum esset, per varios casus, & varia discrimina rerū venimus in Latium, vbi quolibet semestri finem expectātes, octo circiter annos iam peregimus. Maiestati igitur tuæ, Rex clemētissi me humillimē supplico, vt præfatā peregrinationem boni consulere, & munus hoc minimum Regio, eodemq. maximo animo suscipere digneris de manu huius minimi: certus, quòd nec peregrinatio, nec quicquam aliud impediet, quòminus dum vita manebit, tuum me semper agnoscam seruum, licet inutilem, sacrificumque, & oratorem ad Deum quamuis indignum, qui nunquam non supplico, & supplicabo Maiestati diuinæ, vt tuam istam humanam pro mea, quā iam inde ab illo tuo natali die semper habui, semperq. prædicaui, expectatione, quam optimē fortunatam, & fœlicissimam efficiat æternum. Amen.

RELE

R E L E C T I O

C A P. N O V I T.

D E I V D I C.

Non minùs sublimis, quàm celebris, pronunciata
 anno 1548. ætatis Authoris 55. coram fre-
 quentissimo, eruditissimo, ac maximè
 illustri Auditorio in inclyta Lu-
 sitaniæ Conimbrica

PER MARTINVM AB AZPILCVETA
 DOCTOREM NAVARRVM,

*Ad inclytum, & serenissimum Portugallie
 Regem Don Sebastianum huius
 nominis primum.*

P R A E F A T I O.

E more huius nostræ (quæ mirè
 floret) Academię relecturus ite-
 rum vnum è capitulis, quæ su-
 periori anno in hoc tit. de iu-
 dic. interpretabamur; elegi, am-
 plissime Rector, Patres, & Sena-
 tores grauissimi, magnificen-
 tissima, & cuiusque ordinis ornatissima Concio,
 cap. hoc nouit. de iudicijs. multis nominibus cele-
 bre, stylo alio, quàm solito relegendum: cùm enim
 nunquam antehac, neque in Galijs, neque in Hispa-
 nijs

L

nijs

nijis plures, quàm singulos scopos singulis relectionibus pronúciandis præfixerim: huic tamen, ob varietatē rerum disputandarum, varios præstituiam, senexq; nouo vtar stylo, qui tū demum fœlix erit, si tu, O optime IESV, idemque maxime θεοάνθρωπε, rem tuam orso, prosperos præstiteris successus; præstiteris noscere hoc caput, quod omnia te nosse, nihilq. latere iam pridem clamat. Quod te præstaturum haud dubito, si tua mater illa vna τέτοκος, illa vna παρτενόμιτις, illa omnium vnum commune asylum Maria cum Petro & Paulo, quibus hic dies sacer est, nobis te in hoc conciliarit: quam, vt de more faciat, supplex oro & flagito. Qua ope fore spero, ne post 18. authorum excelsa, quæ ipsis immortalem gloriam pepererunt, commentaria, nostra hæc, licet humiliora, cuiquam videantur superuacanea, & quibus actum (quod aiūt) solum agatur: tametsi agnoscam, quantum interuallo alij eorum, in alijs me superent, & meminere vnum eorum Andreæ Siculum virum omnium consensu omnigena eruditione clarum, affirmare hoc cap. esse famosum, quotidianum, & elegans, egereq. ad sui enucleationem summo, & excelso Doctore, & in vtraque censura facile principem: imo, & vt nobis videtur, diuinarum legum mediocriter saltem perito.

Dicturus autem de rebus summis, iisdemq. summe controuersis, iam non tam vt disputem, quod iunior faciebam, quàm vt, veluti pronunciem, testatum esse volo, (quod nunquam non soleo facere, etiam

etiam cùm sermo futurus est de rebus humilibus, iisdemque extra controuerfiam positis) ea me videlicet mente dicturum, vt nolim vel transuersum (vt aiunt) vnguem secedere à Romana, (quæ vna est omnium magistra,) ecclesia, neque ab huius Academia, ac vestra, quæ grauissima est, censura.

Primum notabile super exordio, scilicet,

Nouit ille, qui nihil ignorat.

S V M M A R I U M.

- 1 Deum omnia nosse quadruplici iure probatur.
- 2 Fratrum minorum templa, cur præ se ferre debeant paupertatem.
- 3 Natura naturans Deus.
- 4 Dei conspectum nemo fugere potest; nec latet eum etiam cogitans. n. 5.
- 6 Scientia Dei non ponit necessitatem futurorum.
- 7 Deus est sua ipsa rerum omnium notitia.
- 8 Dei scientiam non augeri, nec variari. nu. 9.
- 9 Dei scientiam parum meminit quis. nu. 10. & 11.
- 12 Dei scientiam meminisse saluberrimum.
- 13 Frustra petit, quæ quis intus habet.
- 14 Interrogans non videtur fateri; nisi, &c.
- 15 Peccata qua ratione Deo abscondita.
- 16 Deus sciuit olim, quod nunc nescit: & quomodo Deus intelligit, quod Deus non intelligit. num. 22.
- 17 Scire more humano, & scire more diuino.
- 18 Interrogare vt discas, & vt alius discat, diuersa.
- 19 Scire secundum presentem iustitiam; & scire secundum aternâ. & seq.
- 21 Scit CHRISTVS vt homo; & vt Deus.

T quanquam ex supradictis 18. commentantibus soli sex, & ij quidem leuiter tetigerint hoc exordium, scilicet, Io. Andr. Petrus ab Anchar. Antonius à Butr. Pannormitan. Andr. Sicul. & Decius: ipse tamen altius id tractandum duxi, quo etiam intra iudiciorum strepitus contemplantes illam interminam Dei scientiam maiore amore, ac timore id, quod apud Prudentium est recolamus, Speculator adstat de-

- super, qui nos diebus omnibus, actusque nostros prospicit à luce prima in vesperum.* Ergo sex prædictorum mentem sequutus colligo primo, Deum omnia nosse. quod iure Pontificio, Cæsareo, ac diuino, tam supernaturali, quàm naturali, demonstratur. Primo quidem Pontificio, eo, quòd Inno. III. hic sentiens de Deo, ait, nihil eum ignorare. qui idem in. cap. à nobis. 2. de sententia excòmunic. dixit, ipsum nec fallere, nec falli posse: quòdquè Urbanus in cap. Erubescant. 3. 2. dist. appellat, eum secretorum cognitorem. & Euaristus, omnia nuda, & aperta esse oculis eius pronúciat, in cap. Deus omnipotès. 2. q. 1. & S. Augustinus, cap. Deus quãdo. 24. q. 3. ait, ipsum nec fallere qualitatè peccati, nec peccantis affectum. sed & Nicolaus II. in cap. fundamenta. §. proinde. de elect. lib. 6. appellat Deum infallibilem, &
- 2 omnia scientem. Quà ratione concilium Viennense determinauit, in clem. exiui. de verb. signifi. §. quamuis. fratribus Minoribus non debere esse ampla templa, nec nimium multa, vel nimium preciosa ornamenta, quibus Deo seruiant: nec esse cur illa illi curent, quando Deus etiam absconditorum est cognitor, & potiùs respicit animum, quam manum.

- Secundo, idipsum ostendo iure Cæsareo, eo quòd Paulus iureconsultus in l. sed & si restituatur. §. fin. ff. de iudic. ait, in natura omnia
- 3 certa esse: naturam autem, de qua ille agit, dicebat glos. l. respiciendum. ff. si certum pet. esse naturam naturantem, hoc est, Deum ipsum, & omnia scire: quia mille anni ante oculos suos, tamquam dies hesternæ, quæ præterijt. & in l. 1. in princi. C. de vete. iur. enuc. ait Iulianus, à prouidentia diuina totius mundi elementa processisse, & in orbe terrarum disposita esse: nouit ergo illa Deus: quia nihil volitum vel dispositum, quin prius cognitum, secundum S. Augustinũ. gloss. item per iocum (vt ipse credo) narrat in l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. de illo Græco, qui nutu disputaturus cum Romano, manũ leuauit apertam, innuens, omnia esse Deo aperta.

- 4 Tertio idem probatur iure Diuino supernaturali dato, eo, quòd 1. Regum, c. 2. Deus dicitur scientiarum Dominus, & cui præparantur cogitationes. & c. 16. Ipse dicitur intueri etiam corda. & apud Paulũ ad Hebræos 4. *Nulla creatura est inuisibilis ipsi: omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius.* Et prophetarũ clarissimus psal. 138. alloquens Deum, aiebat. *Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es: si descendero in infernũ ades.* Cui alludens glo. cap. & venit. de pænit. dist. 1. meminit illud, *Quo fugis Encelade, quasunque accefferis oras, sub Ioue semper eris, bene fac si viuere queris.*

- Quarto idipsum probatur iure naturali, eo, quòd Thales apud
- 5 Laetium, interrogatus, an lateret Deum iniuste agens, respondit: nec cogitans quid em, & Aristoteles lib. de bona fortu. *Deus* (inquit) *videre*

videre præsentia, præterita, & futura. Homerus item Odiseæ 4. θανάτῳ πάντα ἴσαίη; *Dij omnia sciunt.* Sed & apud Maronem Ilionæus monebat Carthaginenses.

Sigenus humanum, & mortalia temnitis arma:

At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.

Facit & illud celebre: *Deus est, cuius centrum ubique est, & circumferentia nusquam.*

Quinto, confirmatur, eo, quod Deus nouit etiam futura contingentia; & non solum in suis causis; sed etiam in seipsis, iuxta illud psal. 37. *Qui finxit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.* s. hominum, quorum opera maximè sunt contingentia: quippe quæ manant à libero arbitrio, cap. si enim. §. liberi enim arbitrij. de pæn. dist. 2. Et quod maximè admirandum est; ita illa cognoscit, ut sua præscientia non efficiat illa necessaria; sed pura contingentia manent iuxta Magistrum senten. & alios lib. 1. dist. 38. & S. Tho. 1. par. q. 14. art. 13.

Sexto probatur eo, quod Deus Opti. Max. non solum habet omnium notitiam; imo est ipsa sui, & omnium vna simplicissima notitia: hoc est enim Deo esse, quod sapientem esse, secundum S. Augusti. lib. 7. de Trin. nam quicquid in Deo est, Deus ipse tantum est, cap. productior. de pæn. dist. 3. probatur in cap. firmiter. verbo simplex. de summa Trinita. ubi glot. singularis ait, in Deo neque esse compositionem illam, quæ est partis ad partem; nec illam, quæ formæ ad subiectum; nec illam, quæ generis ad speciem.

Ex quibus inferitur primò, illud Petri Lombardi scholasticorum theologorum ducis, & aurigæ, in lib. 1. dist. 39. scilicet Diuinam scientiam nec augeri quidem, nec minui: sicut nec sua ipsa essentia augetur, vel minuitur.

Secundo inferitur, illam, quam demiramur, Dei omniscientiam stabilem esse, atque manentem, nulla ex parte variari, docente Iacobo, 1. cap. suæ epistolæ catholicæ. *Apud Deū non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.* quod etiam ad eius scientiam pertinere ostendit S. Tho. 1. part. q. 14. art. 15.

Tertio inferitur, incogitantiam illam nostram Christianorum, qua multa peccata secreto peccamus, minimè publicè illa peccaturi, ad quandam impietatis speciem, vel certè pietatis nonnullam obliuionem quodammodo accedere: qui enim credimus firmiter, & simpliciter confitemur, omnia etiam abditissima quæque, nuda esse Deo, & aperta, qua fronte occultè plùs, quàm palam audemus peccare?

Quarto inferitur, operepretium facturum eum, qui meditabitur illud Ecclesiastici cap. 23. *Omnis homo, qui transgreditur, dicens, quis me videt? tenebræ circumdant, & parietes cooperiunt me, & non intelligit, quod*

quòd omnia videt oculus Dei: nec cognouit quoniam oculi Domini sole ipso lucidiores sunt, circumspicientes omnes vias hominum, & eorū corda intuentes: hic in plateis ciuitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur, & erit dedecus omnibus hominibus, eo, quòd non intellexerit timorem Dei.

- 12 Quinto infertur, esse saluberrimum nobis sæpe versare mente, illud patris nostri August. in suā regulā, cap. 8. nēpe. *Nec putare debet, qui peccat se non videri, cū hoc facit: videtur enim omnino, & à quibus se videri non arbitratur. Sed & si lateat, & à nemine hominum videatur, quid faciat de illo desuper inspectore, quem latere nihil potest? An ideo putandus est non videre: quia tantò videt patientius, quantò sapientius.*

Contra tamen hoc notabile, ac omnia ex eo illata faciunt quatuor. Primum, quòd Geneseos, 18. cap. narratur, dixisse Dominū Abrahamo, *Descendam & videbo an clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non est ita, vt sciam.* & transfertur in cap. Deus omnipotens.

2. q. 1. & in cap. qualiter. 2. de accusationi. Ecce, quod descēdit, vt videat; & sciat ergo ante nesciebat: frustra enim laboras, si quæ petis intus habes. cap. examinata. de iudici. Instit. de actioni. §. 1.

- Secundo, facit, quòd qui interrogat, ignorare videtur interrogata, cap. iudicantē. 30. q. 5. l. 1. ff. de interrog. action. vbi Bart. nu. 6. ait, in-
14 terrogationem fieri ad certificationem: & ideo nō videri fateri, quisquis interrogat, secundum eundem ibidem: & in l. 2. §. quod obseruari. C. de iure iuran. prop. calum. dand. nu. 19. & Panor. in cap. fin. col. 5. de confess. quicquid glos. & Archid. dixerint in c. fi. 30. q. 1. & Anto. in d. cap. fi. quorū opinio posset procedere in interrogatione facta interroganti, iuxta l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. oblig. vel cum sit per dictionem, quæ rei veritatē præsupponat, vt est illa, nonne? cap. nonne. de præsump. At multis sacræ paginæ locis legimus, Deum interrogasse simpliciter non præcedente interrogatione, nec dictione, nonne, adiuncta: interrogauit enim Adamum, Genes. 3. *vbies?* & paulò inferius Euam; *Quare hoc fecisti?* quæ respondit, *Serpens decepit me.* cap. serpens. de pēnit. dist. 1. & Genes. 4. interrogat Cainū, *Vbi est Abel frater tuus?* Et rursus, *Quid fecisti?* cap. voluissent. §. denique. de pēnit. dist. 1. & Lucē 16. *Quid audio de te? redde rationem villicationis tuę.* quod item habetur in d. cap. qualiter. & Matth. 16. interrogat Dominus discipulos; *Quem dicunt homines esse filium hominis?* & adulteram mulierem interrogarat Ioan. 8. interrogat & Ioan. 6. Philippum; *Vnde ememus panes, vt manducent hi?* Et alibi sæpe, quod longum esset referre: quomodo ergo omnia nota sunt Deo?

Tertio facit illud psal. 1. *Nouit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.* quippe quod ignorat Dominus: & Prouerb. 4. *Vias, quę à dextris sunt nouit Dominus.* peruersę autem sunt, quę à sinistris assistunt:

assistent: & Matthæi 7. comminatus est Dominus dicturum se prauis hominibus, etiam eis, qui ipsius nomine eiecerunt dæmonia, vel futura prænunderunt, se minimè nosse illos. quod habetur in cap. prophetatit. 1. q. 1. & eiusdem Matth. 25. Virginibus fatuis respondetur à sponso, nempe a Deo, *Nescio vos.* & psalm. 15. scribitur; *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum.* quæ abscondita interpretatur ibi Augustinus, esse peccata: & psal. 137. Alta, hoc est superba, Deus a longe, siue e longinquo, & ita confuso quodam modo cognoscere significatur.

Quarto, quòd multa prænunderunt Deus per Prophetas, quæ non euenerunt: quale est illud Esaia, 38. *Dispone domui tue Ezechia: quia morieris, & non viues.* qui tamen 15. annis postea vixit. quale illud Ionæ, cap. 3. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subuertetur.* quæ tamen non fuit subuersa etià post 100. annos. sed & timet Daniel cap. 9. & apud Hieron. in cap. prædixit. de penit. dist. 1. ne adimpleatur instauratio populi Israel, quam Hieremias prænunderat, cap. 29. At cur timeret alter Propheta, ne quòd alter prænunderat eueneret; si verum est, Deum neque falli, nec fallere posse, & præscire omnia, & eà instauracionem reuelasse? & Augustinus ait in lib. 83. quæstio. *Neque quicquam extra se Deus intuetur.* quo significari videtur, Deum sese solum, & non alia cognoscere: & Ambros. ait in cap. nouit. de penit. dist. 1. *Nam dominus scit mutare sententiam, si tu vis emendare vitam.* cui consentit Cõcilium Toletanum in cap. incommutabilis. 22. q. 4. At sententiæ mutatio scientiæ varietatem arguere videtur. Magister item in distinctio. 42. cap. fin. dixit, quòd ante mundum creatū sciebat Deus illum creandum, ante CHRISTVM natum ipsum nasciturum: quæ tamen hodie nescit; quippe quæ falsa sunt, & falsa sciri nequeunt, iuxta singulare cap. quamuis. 38. dist. denique S. Tho. ait, 1. par. q. 14. art. 15. non esse hanc concedendam. *Quicquid Deus ante hac sciuit, & hodie scit.* & Nominalium princeps, ingenio vir acerrimus in centilogio suo, in conclusione 83. concludebat, posse Deum aliquid scire, quod nunc non scit, neque vnquam sciuit; & hoc sine mutatione aliqua sui, vel alicuius alterius. Maius est paradoxū illud eiusdem, in eodem libello conclu. 41. *Deum intelligere aliquid, quod Deus non intelligit. Scire Deum aliquid, quod Deus non scit. Et Deum ignorare aliquid, quod Deus non ignorat.*

His quatuor nubeculis, veluti obtenebratur splendentissima illa veritas, Deum omnia nosse; in quibus dispellendis, latus aperiebatur dicendi campus: sed ne vos, emunctissima nate viros, plus satis remorer: neque vos tædio afficiat per diuisionem, perque distinctionum syrtes impedita oratio, consilium fuit, solutionum tantum seminaria iacere magis, quàm explicare.

Ad

- 17 Ad primū igitur respondeo, aliud esse, nosse more humano, de quo loquuntur citata in eo; aliud nosse more diuino; vt Thomas à Vio annotauit in cap. 18. Genes. de quo nostrum notabile intelligitur, vt in simili communiter dicitur in cap. omnis. de penit. & remiss. cum ei annotatis.
- 18 Ad secundum respondeo, aliud esse interrogare, vt discat interrogans, quod nunquam fecit Deus omniscius; aliud interrogare, vt interrogatus discat, aut agnoscat, aut vt alia inde vtilitas nascatur. quod frequenter fecisse illum, argumentum probat, nec nostrum notabile negat, vt distinxit doctus Abulen. Matthæi cap. 16. q. 19. pro quo primus omnium (ni fallor) expendo id, quod annotauit Grati. in cap. si. in fine. 26. q. 5. in hoc mihi singulari.
- 19 Ad tertium respondeo, aliud esse nosse simul & approbare aliqua quod erga omnia non facere Deum, probat argumentum; aliud ea tantum nosse, siue probes, siue non, de quo loquitur notab. nostrū, iuxta Cassiodorum psal. 16. & Petrum Lombard. in 1. sent. dist. 36.
- 20 Ad quarti principium, & dictum S. Ambrosij respondeo, aliud esse scire res in suis causis naturalibus, vel meritis humanis, secundum præsentem iustitiam; de quo intelligenda sunt citata in argumento; aliud eas scire, secundum æternam præsciētiā, de quo nostrum notabile, vt colligitur ex S. Tho. 2. 2. q. 17 1. ar. 6. pro quo duo mihi sunt text. singulares, in hoc vix vnquam allegati, scilicet in cap. peccatum. §. eorum. in cap. in domo. de penit. dist. 4.
- 21 Ad dicta Magistri, & S. Thomæ respōdeo, aliud esse res, quæ sciuntur à Deo mutari; & elogia, quæ de ipsis dicuntur, modò esse vera, modò falsa; quod eorum dicta probant: aliud eum, qui scit illa mutari, secundum S. Thomam, 1. par. q. 14. art. 15. quod Deo repugnare nostrum notabile præsupponit.
- 22 Ad reliqua respondeo, aliud esse **CHRISTVM** θεός ὁ ἄνθρωπος, siue Deum & hominem, quatenus est Deus scire omnia; quod habet nostrum notabile: aliud eum, quatenus est homo nescire aliqua, puta illa, quæ non sunt in potentia creaturæ, sed solius Dei, quæ sunt infinita & nesciuntur ab eius anima benedictissima, secundum multos, in quibus est S. Thom. 3. par. q. 10. art. 3. vel saltem non sciuntur actu intuitiue ac distincte, secundum alios: & ita multa quæ scit Deus, & **CHRISTVS** in quantum Deus, nescit ea in quantum homo: vel nō ita vt ille, vel saltem potest ea nescire, iuxta ea, quæ traduntur ab antiquioribus, & recentioribus in 2. lib. sent. dist. 14. & S. Tho. vbi supra, & aliis alibi. quod probant quædam citata in hoc argumento 4. de quo non agit nostrum notabile: & aliud scire aliquid strictè, hoc est noscere esse verum, quod non conuenit nisi compositis & veris, de quo quædam in argumento citata intelliguntur: aliud scire large, hoc est,

est, simpliciter nosse, siue sit simplex, siue non, siue compositum verum, siue non, quod omnibus etiam falsis & simplicibus est commune, iuxta Nominalium principem lib. 1. senten. dist. 39. de quo nostrum notabile agit.

Secundum notabile collectum ex eodem exordio, scilicet, Nouit ille, qui nihil ignorat.

SUMMARIUM.

- 1 Creatura nulla omnia scit.
- 2 Aetas nulla sera ad discendum.
- 3 S. Paulus visit Hispanias.
- 4 Discere conuenit etiam in fossam pedem habenti.
- 5 Scit nemo an sit amore, vel odio dignus.
- 6 Socrates cur sapiens iudicatus.
- 7 Aristoteles summus in omni scientia vir.
- 8 Marcus Varro incredibilis lector, & scriptor.
- 9 Futura nec homo, nec angelus in se se nouit: neque cordis cogitatus, si nolit cogitans. num. 10. & 11.
- 12 Discere non licet à quolibet.
- 13 Consulere demones sapit heresim quando.
- 14 Librum fabulosum legere quibus vetitum. num. 15.
- 16 Astrologi qui fugandi.
- 17 Sciri potest quem ad malum inclinari; non tamen &c.
- 18 Astrologia non est prohibita contra Philippum Decium.
- 19 Anima CHRISTI omnia nouit, etiam preterita, & futura. num. 20. & possibilia, quæ non sunt, nec erunt, nec fuerunt, num. 21. & ita omnia, quæ Deus; licet non æque perfecte. num. 22.
- 19 Iudicium precedit cognitio.
- 21 Noscere faciens aliquando, noscere dicitur.
- 23 Demones prenunciant futura.
- 24 Prophetam habet demon: & quo distet à propheta Dei. num. 27. & quos cogitatus sciat. 28.
- 26 Sybille prenunciarunt, & an saluatæ.
- 29 Vita hominis militia, & qui duces eius.
- 29 Angelorum familiaritas, quid presagit.
- 32 Demon nunquam prodest; nisi ut obsit.

- X** hoc eodem exordio colligitur per locum ab speciali rursus, nullam creaturam omnia scire, quod etiam testimoniis iuris canonici, cæsarei, & diuini tam naturaliter, quàm supernaturaliter dati confirmari potest. Et primo quidem Innocentius I I I. pro epitheto creatoris summi Dei proprio, & peculiari posuit hic, nihil ignorans. Ergo nulli creatura id conuenit: quod enim est proprium alicuius, non communificatur alteri; sed illi soli conuenit, text. & ibi annotant Bart. & Albericus in l. 2. ff. de adoptio. Tum, quia S. Augustinus tot annorum episcopus aiebat, se paratum, discere à collega etiam anniculo, cap. si habens. 24. q. 3. vbi glos. sequuta Senecam ait, nullam ætatem teram esse ad discendum. & S. Hieronymus in cap. si. 36. dist. testatur etiam Moysen Episcoporum exemplar, solitum fuisse discere in tabernaculo Domini indefinenter à Deo, legendo diuinas scripturas, quod postea populû doceret: & ita nec Moyses, nec Episcopi omnia sciebant: qui tamen præsumuntur omnium aliorum scientissimi: quippe quorum labia dicuntur custodire scientiam, & ex quorum ore legis interpretatio querenda est, iuxta Malachiam cap. 2. & cap. qui ecclesiasticis. 36. dist. Tum, quia B. Paulus, quamuis spiritu Dei plenus, falsus fuit, cum ad Rom. 15. se visurum Hispanos credidit, cap. B. Paulus.
- 3** 22. q. 2. tamen si Faber Stapulen. in contraria sit opinione, cum S. Isidoro, & aliquot alijs in d. cap. 15. quæ magna est Hispaniarum gloria: & Ecclesiam errare posse, ac falli, dicitur in cap. à nobis. 2. de sent. excom. exceptis his, quæ sunt morum & fidei, cap. maiores. 24. q. 1. Cum ergo nec Ecclesia, nec Episcopi, nec Sancti sciant omnia, consequens fuerit, neminem illa scire.

- Secundo, idem probatur testimoniis iuris cæsarei: nam l. 2. §. sed neque. C. de ver. iur. enucl. singulariter habet, posse plures maiores, & doctiores errare in eo, quod vni minori, & indoctiori reuelatur. & in §. si quid. habet, omnium habere memoriam, & in nullo errare diuinitatis, & non mortalitatis esse. & Iulianus optabat discere etiam altero pede iam in fossam incluso, l. apud Iulianum. ff. de fideicom. lib. quæ palam præsupponunt nullam creaturam omnia scire.
- 4**

Tertio idem confirmatur testimonio diuino supernaturaliter dato. Tum quia 1. Reg. 2. cap. Deus dicitur scientiarum dominus, & significatur neminem, præter ipsum omnia nosse. Et Hieremias relatus in cap. in scripturis. 8. q. 1. respondit *A, a, a, Domine nescio loqui; quia puer ego sum.* Hierem. cap. 1. Tum, quia, quæ humana miseria est, nemo nouit, an sit amore Dei dignus, cap. 9. Ecclesiast. quod paulò post, hæc verba habet. *Nescit homo suum finem: sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur capiuntur homines in tempore malo.*

Dubita-

5 Dubitauit hic quidam cur dixerim hic solum; nescire quem, an sit amore Dei dignus; cum tamen in predicto cap. 9. dicatur, hominem nescire, utrum amore an odio dignus sit? huic responderetur ideo id factum esse: quia facile quis scire potest se odio Dei dignum; cum possit quis scire se mortali peccato infectum, quod qui scit, consequenter nouit se odio Dei dignum: cum per quodlibet peccatum mortiferum incuratur illud, Iacob. 2. ibi. *Quicumque offendit in vno, factus est omnium reus.* & tradit S. Thom. post & ante alios, 2. 2. q. 24. art. 12. & adde hinc desumi ineuitabile telum contra nouellos hereticos, dicentes, posse quem habere certitudinem infallibilem de statu suo in gratia Dei, contra quos nuper Concil. Trid. protulit canon. 15. & 16. sess. 6.

Quarto, id ipsum probatur testimonio diuino naturaliter indito:
6 Socrates enim vnus Apollinis oraculo iudicatus sapiens, hoc vnum se scire asserbat, quod nihil sciret. ideoque se interpretabatur sapientem iudicatum ab Apolline, quod quamuis omnium rerum ignorantiam cum ceteris haberet communem: eo nomine tamen illos superabat, quod suam inscitiam agnosceret. Etiam Aristoteles (quem Plinius lib. 8. cap. 6. appellauit summum in omni scientia virum) confessus est; 2. Metaphys. intellectum nostrum se habere ad naturam manifestissimam, sicut oculus nocturne se habet ad lucem diei. Et Marcus Varro (qui auctore Terentiano, tanta legit, ut aliquid ei vacasse scribere miremur: & tam multa scripsit, ut vix quicquam ei vacasse legere credamus) dicebat omnia scire impossibile, pauca verò minime laudabile. Et Horatius Carminum lib. 4. Ode. 4. nec scire fas est omnia.

9 Quinto probatur, eo quod neque homo, neque Angelus nouit futura in sese: quia hoc proprium Dei est, iuxta illud Esaię 41. *Annunciate nobis ventura, & sciemus quod dii estis.* & Eccl. 8. scribitur, nullam esse afflictionem hominis, qui preterita ignorat, & futura nullo potest scire nuncio. Dixi, in sese: quia in suis causis possunt cognosci aliqua ex illis etiam ab homine, ut docebat S. Tho. 1. par. q. 8. art. 4. multo magis ab Angelo, secundum eundem, q. 7. art. 3.

10 Sexto probatur, eo quod multa sunt etiam presentia, quę non modo nesciuntur ab angelo & homine: sed nec sciri possunt ordinarię ab eis, scilicet cogitationes mentis, & affectus illius, qui nolit ea sciri ab aliqua creatura: nec prodit illa verbo, gestu, vel alio signo: est enim & hoc Deo proprium, iuxta Hieremiam, cap. 17. *Prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscit illud? Ego Dominus scrutans corda & probans renes.* & text. ad litteram est in cap. sciendum. 26. q. 3. docuit S. Tho. 1. par. q. 12. art. 8. & q. 57. art. 4. quamuis S. Augustinus dubitalle videtur in cap. si. ead. caus. & quęst. Dixi, cogitationes,

11 & affectus eius, qui nolit ea sciri ab alio: nam cogitatus, & voluntates illius, qui vult ea patere angelo, videri possunt ab ipso & cognosci, vt sentit idem S. Tho. in eod. art. vers. ad primum. Dixi etiam, nec prodit illa verbo aliquo, &c. quia non solum angelus; sed etiam homo cognoscere potest cogitatus & affectus alterius; cum per aliqua signa vel affectus, produntur, iuxta illud, *Intima per mores cognoscimus exteriores*. §. pauonum. Instit. de rerum diuisi. & illud, *Frons est animi mutabilis index*. & illud, *Inaqualitas corporis inaqualitatem indicat mentis*. 41. dist. cap. fi. & illud Ecclesiastici 9. *Amictus corporis, & risus hominis enunciant de illo*.

Septimo probatur, eo q nec exteriora, etiam quę sunt, dum abfunt, intueri homo potest; nec angelus ipse, nisi sit eis satis propinquus, secundum Guiliel. Ocam. 2. lib. in q. 16. super sent. quem sequitur Gabriel in 2. lib. sententiarum dist. 4. quicquid vterque Thomas senserit q. 47.

12 Octauo probatur eo, quod non solum ignoramus multa; sed etiam vetamur, ne à quouis illa discamus: non enim licet vlla discere à cæcõdemonibus; iuxta illud Deuter. cap. 18. *Non inueniatur in te, qui ariolos sciscitetur, aut pytones consulat*. Huc tendunt omnes nouem leges. C. de maleficis, & mathe. huc tota quæstio 2. & 5. caus. 26. huc totus titulus de fortilegiis. hoc appellauit curiositatem S. Tho. 2. 2.

13 q. 167. art. 1. & superstitionem in 2. 2. q. 95. art. 4. Imo est crimen hæreseos, siue supersticio sapiens manifestam hærelim, consulere demones super futuris: adeo, vt de illo cognoscere possit inquisitor hereticæ prauitatis, iuxta cap. accusatus. §. sane. de hereti. lib. 6. secundum Oldradum consilio 210. quem sequitur Felinus in rubrica de hereti. quod limitandum videtur procedere, de consulente super futuris supernaturalibus, vel aliis casu cõtingentibus, vel à libero arbitrio pendentibus, iuxta ea, quæ notat vterque Thom. in locis præallegatis.

Infertur, ex his primo, nimis hyperbolicum esse illum titulũ frequentatum Iasoni in l. lecta. nu. 12. ff. si cert. per. & alibi sæpe. Baldus, qui ni hil ignorauit.

Secundo infertur nimium superbire illos, qui se idoneos putat ad respondendum de quolibet in ampla materia: qualis fuit ille, quem narrat Paul. Castr. in l. pater Seuerinam. ff. de condit. & dem onst. ad quæstionem Baldi obmutuisse.

14 Tercio infertur, stultum esse occupari lectione librorum fabulorum, & inutilium; qualia sunt quę Amadis, quę Splandian, quę Reynaldus inscribuntur: quia, iuxta Varronem apud S. Antonium. 1. parte historię tit. 4. cap. 6. §. 3. sunt quædam, quæ eradenda essent ex animo scientis: quia vera inferendi locum occupant. Et S. Tho. 2. 2. q. 167. determinauit, curiositatis peccatum incurrere, qui per studiũ

minus

15 minus vtile retrahuntur à studio, quod eis ex necessitate incumbit: quales sunt (meo iudicio) quidam nostrę grati Episcopi, & Parochi, qui humanioribus literis, & Astronomia, Cosmographia, & Geographia delectati, literas sacras, canonicas, & ciuiles veluti fastidiunt: in quos inuehitur S. Hieronymus in epistola, cuius caput est Beatitudinis. pagina mediocri. 5. & transfertur à Gratiano dist. 37. cap. 2. *Sacerdotes Dei omisis euangelij & prophetis videmus fabulas legere, amatoria Bucolicorum versuum verba cantare, tenere Vergilium in manibus, & id, quod pueris adest causa necessitatis, crimen in se facere voluptatis.*

16 Quarto infertur fugandos esse, veluti homines pestilentes Astrologos illos, qui per Astronomiam se iactant prænnunciare posse futura supernaturalia: quoniam illa per causas naturales nequeunt præsciri, vt docet Thom. à Vio. 2. 2. q. 95. art. 4. colu. 6. sui commenti: qualia videntur, quodd talis propheta tali tempore; tali nascetur regione. Quo fit vt videantur comburendi libelli, in quibus per astrorum motus prænnunciatur Antichristus quidam mixtus, quidam merus propheta, quidam mixtus optimus: & alia id genus neniarum, quę à Deo quidem Opt. reuelari possunt, sed per Astronomiam præsciri nequaquam.

Quinto infertur, fugandos item esse illos, qui prænnunciant certò futura quædam, quę merè contingenter accidunt, quę præsertim à libero pendent arbitrio: qualia sunt, ille erit diues; ille inueniet thesaurum, hic morietur in aquis; hic traiectus pectora ferro, is in venere putris erit; is castus, & cætera id genus alia. Quamuis enim per astra sciri possit ad quæ quis inclinetur, & frequētius quàm oporteat inclinationes & appetentias nostras sequamur: tamen prænnunciari nō potest id, ad quod inclinamur certò futurum, iuxta illud vulgatum: *Vir sapiens dominabitur astris.* nec scire possunt dēmones an illa certò sint euentura per ea, quæ supra diximus: & multò minus Astrologi.

17 Non tamen assentior Decio hic dicenti Astrologiam esse prohibitam; neque hoc dicunt Ioan. Andre. Panor. & Anania in cap. 2. de sortileg. quibus id ille tribuit; imo contrarium affirmant. quod etiam præsupponit S. Tho. 2. 2. q. 95. art. 5. Et aliud est, hanc scientiam abire in desuetudinem apud Christianos, quod ait Gratianus in 1. his ita. 26. q. 2. & aliud eam esse prohibitam, quod nos negamus. Quamuis fateamur peccare illos, qui credunt per hanc scientiam prænosci posse, aut prænnunciari aliqua supernaturalia, vel naturalia certò futura: imo neque aliquid contingens per accidens, vt prædictum est, & late docet vterque Thom. in dicto art. 5.

CONTRA tamen hæc omnia facit primo, q̄ anima CHRISTI
18 creatura est; & tamē omnia nosse videtur. Tum, quia in illa sunt om-

nes

nes thesauri scientiæ, & sapientiæ Dei, cap. 2. ad Colloffen. & plena fuit gratia, & veritate, Ioan. 1. Quæ veritas ad scientiâ refertur, secundum Augu. 13. de Trinit. Tum quia CHRIS TVS qua parte est homo iudicaturus est viuos, & mortuos, & redditurus singulis, secundum opera sua, tam reprobis, quàm electis, cap. firmiter. in fin. de summa Trinit. & fid. & habetur Ioan. 5. & Actorum 10. Ergo nouit omnia opera hominum, & bona & mala, & præterita, & præsentia, & futura, cum eorum circumstantiis: quæ peiora, vel meliora, aut minùs mala, vel minùs bona efficiunt ipsa. Quandoquidem cognitio præcedit iudicium, l. de qua re. ff. de iudi. & optimus omnium iuris text. in extrauag. quia quorūdam de verb. signif. Ioan. xxii. & iuxta Aristotelē, cæcus malè iudicat de coloribus. Cum ergo ipse iudicaturus sit omnia bona & mala, qua parte est homo: oportet etiam, vt qua parte homo est nouerit illa cum suis omnibus circumstantiis. Tum, quia Apocalypsis 5. *Dignus est agnus accipere diuinitatem, & scientiâ*, scilicet omnium cognitionem, secundum gloss. ibidem. quod & discipulos credidisse patet ex illo Ioan. 16. *Nunc scimus, quod omnia scis*. non enim loquebantur illi quoad diuinitatem: quoniam multò ante didicerant Deum, nihil latere. Et Petrus Ioan. vltimo ait, *Domine tu omnia noscis*. Tum, quia Petrus Lombardus dixit in 3. lib. sent. dist. 13. cap. 6. illam benedictissimam animam tantam scientiâ accepisse creatam, quantam Deus potuit illi conferre. Qui idem definiuit animam CHRISTI omnia scire, quæ Deus scit: quamuis non omnia possit, quæ ille. Quæ confirmat ex eo, quod ei datus sit spiritus sapientiæ sine mensura. At si quædam sciret, quædam nesciret, ad mensuram datus esset. Item ex eo, quod nihil scit aliquis, quod eius anima ignorat: sed CHRIS TVS secundum omnes omnia scit. Ergo & anima ipsius omnia nouit. Tum, quia etiam S. Thomas factus est in 3. part. q. 10. art. 2. animam CHRISTI sciuisse omnia præsentia, præterita, & futura per scientiam, quam habet in verbo beatificam. Sed & quæst. sequenti art. 2. asserit animam illam verè reuerendissimam omnia, præter essentiam diuinam sciuisse, etiam per scientiam inditâ, vel infusam: quamuis aliter scripserit in 3. dist. 14. quæst. 1. art. 1. mouetur inter alia, per illud Esaia 11. *Repleuit eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus scientiæ, & consilij*. Vnde etiam in eodem art. 2. docuit per illud Marci 14. *De die autem illo nemo scit, neque angelus in cælo, neque filius hominis, nisi pater*. non esse intelligendum, illum diem ignotum fuisse animæ CHRISTI; sed quod nō faciebat alios cognoscere illud: sicut è contrario dicitur incipere Deus cognoscere, quando illud alios facit nosse, iuxta illud Genes. 22. *Nunc cognoui, quod timeas Dominum*. id est nunc feci cognoscere. Tum, quia Scotus iunior, & nomine maior in illa dist. 13. sequitur & strenuè propugnat opinionem magistri præfatam:

12 præfaram : dicens illam animã scire omnia, non solùm præterita, præsentia & futura ; sed & possibilia, vel factibilia quęcunque. Quod esse probabile dixerunt ibi Parisienses nouissimi : nec Gabriel attulit aliquid, quod hæc refellat.

Secundo contra præcitata pro notabili nostro facit, cap. sciendum.
23 26. q. 3. quatenus probat, multa futura prænunciata olim fuisse, ac nũc etiam prænunciari à cacodæmonibus. & Regum 8. quidam appellantur prophetae Baal : & ita videtur aliqua prophetia à dæmonibus esse. quod fatetur S. Thom. 2. 2. q. 172. art. 5. Ergo dæmon futura nunciare potest ; igitur & scire. Sic sybillæ multa de CHRISTO prænunciarunt, secundum S. Augustinum, & Lactantium. Sic Balaam quamuis propheta esset dæmonum, secundum vnã gloss. Num. 22. prænunciauit tamen illud ; *Orietur stella ex Iacob, & consurget virgo de Israel.* Num. 14. Sunt & qui dicant se vidisse homines, qui cogitatus aliorũ palam facerent. Ergo sunt creaturæ, quæ cogitatus sciunt, & futuros enentus. quod contra prædicta est.

24 Ad harum duarum oppositionum priorem respondeo, me concedere quòd illa probat ; nempe aliquam creaturam animam videlicet illam CHRISTI sexcentis nominibus sublimissimam scire omnia in verbo cui vnitur ; & consequenter dicendum, quòd hoc exordium *Qui nihil ignorat.* non soli Deo esse peculiare, sed etiã animæ CHRISTI cõuenire ; nisi quis dicat nihil ignorare hic accipi pro omnia scire, vt omnia extendatur nõ solum ad ea, quę sunt actu secundũ quodcunque tempus, sed omnia quęcũque sunt in potentia numquam reducenda, vel reducta ad actum ; quod soli Deo conuenit : quoniam licet Anima illa nouerit omnia in verbo ; tamen solum ea nouit, vt omnia distribuat pro omnibus, quæ quocũque modo sunt, vel erunt vel fuerunt secundum quodcunque tempus. D. Tho. 3. par. q. 10. art. 2.

Ad posteriorem autem oppositionem respondeo, primũ concedendo, ipsos cacodæmones pro intellectus sui præstantia pro varia & longa rerum experientia scire, quę remota sunt ab humana cognitione, vt latè docet S. Augustinus in lib. de natura dæmo. atque ideò posse manifestare hominibus ; non quidem per mentis illuminationem, sed per aliquam imaginariam visionem, aut etiam sensibilem locutionem, secundum S. Thom. dicta quæst. 172 art. 5. quæ tamen ad perfectam prophetiæ rationem minimè sufficiunt : imo fatemur aliquando dæmonum prophetas ex diuina inspiratione reuelare aliqua mortalibus. legitur enim Numero 21. Dominum locutum fuisse per Balaam ; 26 qui tamen erat propheta dæmonum : quia interdum vitur Deus malis ad vtilitatem bonorum, quo res prænunciata credibilior fiat, accepto sibi ab aduersariis testimonio, vt ait S. Thom. vbi supra, dicens hoc modo Sybillas multa de CHRISTO prænunciasse : quamuis in quæst.

quæst. 2. art. 7. eiusdem. 2. 2. inter saluatos enumerare videatur eas. Hinc est quod ipsemet ait art. 6. inter verum & falsum prophetam hoc
 27 distare: quod verus semper veritatis spiritu afflatur: falsus verò nō
 semper falso. Dicit item verum illud, quod spiritus malignus iuxta
 naturam suam manifestat hominibus, à Spiritus sancto esse: quia om-
 ne verum à quocunque dicatur, à Spiritus sancto est, secundum S. Am-
 28 brosius, pro quo est cap. legimus. 37. dist. Fatemur item cacodæmo-
 nes noscere posse quid cogitamus, quid volumus, etiam sine vllō ex-
 teriore signo nostro, speciali permissione diuina: sicut & eadem per-
 missionē possunt prænoscere aliqua futura contingentia: negamus ta-
 men vllōs homines, vllōs angelos, vel cacodæmones futura contingē-
 tia in seipsis suapte natura præscire posse. Negamus item eos scire pos-
 se cogitatus hominū aut affectus, quos is, cuius illa sunt, voluit esse om-
 nino occultos: neque hoc reuincunt ea, quæ supra fuere citata.

Exhortatio ad castigandos diuinos.

29 **I**OCVS simul, & pietas exigunt hic, candide Lector; vt
 admoneamus omnes, quos diuini honoris cura tenet, ca-
 stigandos esse illos, qui ea, quæ in longinquis terris fiunt,
 nullo inde nuncio accepto; vel ea, quæ in secretis locis ac-
 cidunt, nemine illa ipsis prodente, nunciant: cum aliis, tum principi-
 bus, iactantes sese (o impudentiam arrogantissimam, & arrogantiam
 impudentissimam) per Astronomiam illa cognosse: cum à cacodæ-
 monibus illa superstitionissimè (& vtinā nō hæreticè) didicerint. Qua
 in re quis satis demiretur quanta cum socordia, ne dicam impuden-
 tia, bona pars Christianorum (quod summopere dolendum est,) &
 in his summatum, & aliquot literarum cultorum, cum multis ægro-
 tantium centuriis errent? dum alij habent cacodæmones familiares,
 aut habere percipiunt, à quibus quæ in longinquis partibus, aliisque
 locis secretis fiunt, quàm citissimè addiscant, quorumque obsequiis
 ministerio multis in rebus vtuntur. Alii verò quærunť homunciones,
 etiam à Christiana fide alienos, qui obsequio maligni spiritus, se vt
 iactant: aut talem certè se Astronomiam callere mentiuntur, qua sciant,
 & nouerint quædam in remotis, occultis ve locis facta; quos cum in-
 uenerint altis donant muneribus, digniores qui cruentis donarentur
 verberibus. Alii se in specubus & subterraneis, aliisque locis abditis-
 simis docendos cacodæmonibus (vt audio) tradunt. Alij ægroti, &
 grauiter vulnerati adorant carmina quædam, quibus nulla est vis à na-
 tura, neque à diuino, vel ecclesiastico instituto. Alii (quorum nescio
 an maior sit culpa) cum sciant aliquot sibi subditos talia vel facere, vel
 curare;

curare; nullo tamen pietatis zelo in eos armantur: sed veluti con-
 uentibus oculis altissimi Domini dissimulant iniurias. Quod ne fiat,
 intelligite iam adhortante propheta, psal. 2. reges intelligite, qui late-
 ra eorum clauditis; & erudimini, qui iudicatis terras: erudimini qui
 ipsis assidetis. Scitote quoniam Deus ipse fecit vos, & non ipsi vos.
 psal. 99. Meminerimus omnes, vitam hominis super terram quandā
 esse militiam. Iob 7. Meminerimus duos esse huius militiæ summos
 duces: alterum (qui pro nobis est) C H R I S T V M, lucis scilicet, pa-
 cisque principem: Esai. 9. alterum (qui cōtra nos est) Sathanam prin-
 cipem item, sed huius mundi, sed tenebrarum. Meminerimus inter
 hos ductores, & ipsorum exercitus, bellum esse perpetuum, & irrecon-
 ciliabile: & quod meritō ἀσπάνδος πόλεμος dici debeat. Memine-
 rimus nos dedisse Duci nostro nomina, & in eius verba iurasse, cum
 salutaribus aquis tingeremur. cap. baptizādi. de consec. dist. 4. Veniat
 in mentem, quā exosi, quā turpes, quanta pœna digni habeantur
 transfugæ & desertores. l. 3. ff. de re milit. §. is qui. Non obliuiscamur
 multis nos erratis à C H R I S T O desciscere: cap. omnis. de pen. dist. 1.
 at quod maximè morum peruersitate deficimus & transfugimus, infi-
 delitatem esse, S. Tho. 2. 2. q. 10. art. 3. Cui proxima est hæc (quā in-
 sectamur) cacodæmonū familiaritas. quia est superstitio contraria re-
 ligioni, quæ maxima virtutum moralium est, S. Tho. 2. 2. q. 81. arti. 6.
 Veniant hæc in mentem, veniant, pudeatque C H R I S T I (sub quo mi-
 litare cœpimus) vexillum deferere: vos Reges præsertim & summa-
 tes, qui odio impotenti ferimini in vestros milites, non solum trans-
 fugas & proditores; sed etiam in emanfores. l. 3. §. emanfor. adiunctis
 sequentibus. ff. de re mili. Pudeat cum illo iungere amicitias, illū ha-
 bere familiarem, qui vt C H R I S T I, qui vt totius generis humani ho-
 stis, est antiquissimus, ita & truculētissimus. cap. visis. 18. q. 2. Pudeat,
 quod est apud Esaiam 28. cap. percutere fœdus cum morte, & facere
 pactum cum inferno. Expendamus nobiscum dæmonum in hac vita
 societatem, initium esse quoddam æternæ damnationis, & (quæ per-
 petua est) inferorum cohabitationis: quemadmodum contra, cōuer-
 satio cum Angelis & Sanctis his, quibus interdum apparent, initium
 quoddam est futuræ felicitatis, & (quæ in cælis futura est) perpetuæ
 cohabitationis. Expendamus nobiscū illud S. Augustini. cap. Qui sine
 Salvatore salutem vult habere, & sine vera sapientia æstimat prudentem
 se fieri posse; non sanus, sed æger; non prudens, sed stultus; in ægritudine
 assidua laborauit, & in cecitate noxia stultus & demens permanebit. 26.
 quæst. 2. Expendamus cacodæmones diuini honoris audissimos, nil
 non agere, quo pro Diis habeantur. cap. sciendum. 28. quæst. 2. Cuius
 rei testis est locupletissimus, tamdiu delusa, & quæ in hūc vsque diem
 deluditur Gentilitas. Non dubitemus toties illis videri tribui diui-

num honorem, quoties curamus ab illis discere futura, quorum praesentia soli Deo est peculiaris. Non dubitemus nos toties dare detraheras ipsis; quoties cupimus aliquid ab eis discere, vel per scientiam, (quam habent de his, quæ nobis sunt secreta) vel absentia iuuari, vel opera medicari vterque Thomas. 2.2. quæst. 75. arti. 4. Quid per Deum prodest cap. nihil prodest. de consecr. dist. 6 remotissimas gentes fidei Christianæ subigere, imperium Christianum extendere, operam pro virili strenuam summatibus (qui hæc curant) impendere; si nos interim & nostros principis tenebrarum tyrannidi in quietâ curiositate, ac pestilenti superstitione subiicimus, aut certe subiici patimur impune; non sine magno infirmorum scandalo?

At inquires, res dulcissima est mens sana in corpore sano, Perf. sat. 3. corpus fidele in senecta: longè pulcherrimum aliis eruditione præminere: maximè verò è Rempu. scire quid cum suis proceribus secreto molitur hostis, quid amicus, quid Lusitanus, aut Castellanus, quid Gallus, aut Italus, & Germanus; quid deest nostro, vel hostium exercitui absenti. Fateor quidem hoc, dum illa illis contingant modis, quos Deus probat, quos vigilans prudentia, & diligenter inuenit. At

O curua in terras anime, & cælestium inanes. Perf. Sat. 3. Potest ne mortalibus quicquam dulce, pulchrum, vel cōmodum venire à cacodæmone hoste versuto, mille ad nocendum ipsis vias habenti, cap. visis. 16. q. 2. & totidem alias quærenti? qui à ruinæ suæ principio conatur omnibus modis humanum genus euertere & perturbare? qui dolet & erubescit charitatem, quam in cælo nequiuit seruare, homines lutea materia in terra tenere? qui humanum intellectum non potest, quemadmodum angelus bonus illuminare, S. Tho. 2.2. q. 172. artic. 5. sed tantum obtenebrare? qui mendax est & pater mendacij? qui si aliquādo quidpiam vel dicat, vel faciat, quo suis cultoribus vel parum commodet: non tamen id facit ut prosit, sed ut grauissimè aliquo mendacio postea (illi fide habita) oblit? Athanas. apud S. Tho. 2.2. q. 75. art. 4. Si cauendum est ab inimico reconciliato, cap. accusatores. 1. 3. q. 5. quid de inimico prorsus irreconciliabili? Iam quòd prodesset fortunis, nec obesset vnquam illis (quod prorsus contra est) quid prodest homini totum mundum lucrari cum animæ suæ detrimento? cap. Matthæus. de symo, & Matth. 16. Vbi est illa charitas, qua Deum plusquam nos diligere tenemur, cap. charitas est. de penit. dist. 2. Si Deum Opti. Max. pro domino ducimus, vbi est ipsius timor? Malach. 1. si pro patre; vbi ipsius amor? Absint à nobis, hæc remedia; quæ ipsis morbis sunt grauiora. 1. si nō fuerūt. §. Aristot. ff. pro soci. Absint à nobis Leonina societas, cū eo præsertim, qui tãquã Leo rugiens circuit quærens quæ deuoret. 1. Petri 5. Quod bellū iam inde à bapismo indixi.

indiximus illi perpetuum, geramus grauitèr, geramus & strenuè, alta mète versàtes illud Pauli paulò immutatū ad Rom. I. Quid nos sepàrabit à charitate CHRISTI: Quid nos faciet deferere crucis vexillū, in quovincēdū? Quid nos faciet ad signa funesta perfidi hostis per familiaritatē transfugere? An tribulatio, an angustia, an nuditas, an periculū? Decernamus ope diuina, exequi ea quæ insequuntur, scilicet, quòd neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instàtia, neque futura, neque creatura aliqua nos separet à charitate Dei, quæ est in CHRISTO IESU domino nostro. Amen.

Inter alia, Christiane Lector, quæ me ad hæc duo notabilia dilatanda, & ad proximam exhortationem faciendam mouerunt, fuerunt quidam, qui quo tempore hanc relectionem Conymbricæ composui & pronunciaui, frequentabant Curiam Ioannis huius nominis III. non solum Lusitaniæ, sed etiam totius orbis Christiani Regum cum primis religiosissimi, prudentissimi, & iustissimi, inque sibi subditos amore paterno, & Regia magnificentia benignissimi, & iactantes se Astrologos, euentus futuros prenunciabant: consilia, dicta, & facta in prouinciis longissimè remotis, denunciabant: fures, & furta secreta indicabant: & plagas aliquas, & morbos sine medicinis cutabāt, quos ante mensem post hanc relectionem in eiusdem Regis Curia publicatam, inde abiisse accepimus: vtinam & in Vrbe aliqui ob eam æditam resipiscant. Et quoniam ab egregiis confessariis audio, nonnullos esse in Vrbe, & in vicinis prouinciis, qui cacodæmonum opera in prædicta quatuor vtuntur; & plurimi, præsertim fœminæ, multiplici superstitione sibi victum quæritant, etiam atque etiam rogo & flagito omnes cuiuslibet ordinis confessarios, vt occasione oblata doceant sibi confitentes, illas bases, quas in Manual. nostro Confess. cap. 11. nu. 20. posuimus. Prima quod, vt virtus religionis est maxima virtutum moralium, ita vitium superstitionis ei contrarium, in suo genere est vitiorum illis contrariorum pessimum. Secunda nu. 22. quòd duplex est modus inuocandi dæmonem, vnus expressus, alius vero tacitus. Expressus est quo apertè vocatur vel inuocatur dæmon, vel fit aliquid quod creditur opera ipsius dæmonis perficiendum. Tacitus autem est, quo aliquis enititur efficere aliquid per causas, quæ nec virtute sua naturali, neque ex diuina aut Ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, vel quando huiusmodi causæ tanquam necessariæ adiunguntur aliis, quæ possunt talem effectum producere, vt primò vti verbis sacris hac conditione, vt sint scripta in illa vel illa materia, vel tali tempore, aut hora, & aliis huiusmodi, quæ neque ad diuinum cultum, neque eius honorem, neque ad rectam rationem pertinent. Secundo adiungere causis naturalibus aliquos characteres, vim significandi non habentes, qui ad dæmones illos probè intelligentes referuntur, vel sunt

nômina ignota, quæ eo ipso quod sunt talia, tacitè ad eos referuntur. Vt tertio vii causis naturalibus ad effectum supernaturalem, veluti ad agnoscendas hominum arcanas cogitationes, vel ad subito medendû. Vt quarto vii verbis sacris ad inanem effectum, sicut ad mouendum annulum supra filum, vel ad voluendum cribrum; quæ quidem non verba sacra, sed ipse diabolus mouet, vt illis verbis honorem sibi faciat exhiberi. Vt quinto, miscere falsa, veluti dicendo Christum habuisse febres. Quibus additur num. 34. qui breuia aliqua, (vt vulgo vocant,) vel coniurationes, vel nomina collo appensa gestant, nisi hæ quatuor condiuones concurrant. Prima, quod sint nomina cognita, & intellecta, & sancta, veluti ex Euangelio, & scriptura sacra, aut aliquo viro sancto desumpta. Secunda, quod in eis nullus alius character, aut signum præter CHRISTI crucem, aut aliud sacrum contineatur. Tertia, quod in eis nihil sit falsi aut vani, aut ad inuocationē demonum pertinens. Quarta, quod nullam constituat spem in modo scribendi, vel ligandi: neque in eo, quod in membrana, vt vocant virgine, aut cum Sol oritur, vel quando legitur Euangelium conscribantur; vel, quod debeant tot filis ligari, & à puella virgine; aut quod à nemine videatur, & alia similia, quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalem, vel institutum à Deo, vel ab Ecclesia deferuiunt secundum S. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 13. arg. cap. non licet. 26. q. 6.

Tertium Notabile colligitur ex his verbis,

Non putet aliquis, quod iurisdictionē illustris Regis Francorum perturbare, aut minuere intendamus; cùm ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire.

S V M M A R I U M.

- 1 Potestas summa laica an sit penes Papam.
- 2 Papa iudicat subditos imperij eo vacante, & in 149. casibus remissive.
- 3 Papa transfudit imperiū, super quo multa potest: & deponit reges. nu. 5.
- 4 Papa Soli, & Imperator Luna similis. idem num. 25.
- 6 Reges Hispani, & Galli subiacerunt imperio.
- 7 Imperij ortus quando.
- 8 CHRISTVS dominus vniuersorum etiam quatenus homo, & caput omnium hominum. num. 10. Et omnium angelorum. nu. 11. Et index

9. *CHRISTI* monarchia incæpit à natiuitate eius.
 12. Papa successor Petri, & Vicarius *CHRISTI*, &c.
 13. Benedicit qui maior benedicto.
 14. Ecclesia militans instar triumphantis.
 15. Rationes gubernandi optima quot, & quæ.
 16. Ars altioris finis iudicat de fine inferioris.
 17. Anima, vt finis corporis; ita temporalium spiritualia.
 18. Commisso vno committi ea, sine quibus id commode &c.
 19. Extrauag. vnam sanctam. 8. modis inducta pro Communi.
 20. Hierony. Balb. nonnullis tribuit aliena. & seq.
 22. Negligentia conseruandi bona peccatum mortale.
 23. *CHRISTVS* discreuit officia vtriusque potestatis.
 24. Papa vrbs Rome summam potestatem laicam habet.
 26. Clemens V. in gratiam Francia declarat extrauag. vnam sanctam.
 27. Pape Ioannis humilitas in scribendo.
 28. Sacerdotium, & Imperium maxima dona Dei, vt differunt. & 26.
 30. Ludouicus legem tulit contra tenentes partem contrariam.
 32. Reges Hispaniæ exempti ab imperio hac, & illa facerent.
 33. Reges Hebræorum primi electi à Deo, non à Sacerdotibus.
 34. Reges Hebræorum non suberant Sacerdotibus in profanis.
 35. Reges olim præfuerunt Sacerdotibus in rebus seculi. & seq. licet hodie
 secus.
 37. Comes palatinus non legitimat filium suum.
 39. Papa à quibus abstinere debet secundum S. Petrum.
 40. Romulus discreuit sacra à prophanis.
 41. Moyses Aaroni commisit sacra.

TERTIO ex prædictis verbis colligitur, supremam iurisdictionem merè laicam non videri esse penès Romanum Pontificem. quod, vt alij gladiatorio, vt aiunt gladio affirmant; sic alij mordicus, & in ostrei morem negant, inter quos

*Longæuam fecit discordia litem,
 Assimilemque iugis loris, quæ Gordius olim
 Nexuit, atque Iouis Phrygi suspendit ad aras.*

Quamobrem primò vtriusque opinionis fundamenta, quasdam velut acies, in campum edu cemus. Veinde virtute illarum expensa notabile nostrum faciemus ab erroribus manifestioribus vtriusque partis fautorum alienum; & multis declarationibus, & illationibus illud illustrabimus, monstrando eas. in summa, & effectu, si satis perpendantur, parum inter se differre. Pro communi opinione quadruplici de gente

gente milites diligemus; nempe de canonica, cæsarea, diuina supernaturali, & naturali. Et primo quidē de canonica hoc cap. quod semper, & vbiq; pro aduersa parte citatur; nūc primū à nobis, pro cōmuni expenditur, in eo quod Innocentius III. non dixit se non posse, vel non debere perturbare, vel minuire iurisdictionem Regis Francorum, sed non intendere id facere: cū tamen de rege dicat eum, nec velle, nec debere impedire suam iurisdictionem; ac si clariū dixisset; Regis iurisdictionem ego nolo impedire; ille verò, neque vult, neque potest: & ita innuit posse, si vellet: nam qui ē duobus sibi propositis alterum negat, alterum fateri videtur, cap. qualis. 25. dist. l. cum prætor. ff. de iudiciis. At velle, & posse diuersa esse ponit, cap. cisciratus. de rescri. cap. cum super. de offic. deleg. l. multū interest. C. si quis alteri, vel sibi. Et vtrumque habuit hic ob oculos Innocentius III.

- 1 Secundo pro cōmuni facit, quod vacante Imperio Papa iudicat illius subiectos, clem. pastoralis. §. final. de rei iudi. & extrauag. 1. ne sede vacant. cum item laicus Iudex est negligens, cap. licet. cap. ex tenore. infra tit. proximo. cum item actor est persona miserabilis actu, & habitu; qualis est pauper, aut vidua diues oppressa, cap. significantibus. de offi. delega. cap. ex parte. infra tit. proxi. cum vtrōque annotatis per Innoc. & etiam persona miserabilis habitu, & si non actu, vt vidua diues non oppressa, potest validum impetrare rescriptum, antequam Iudex laicus iudicare negligat: licet eo non posset vti, donec ille neglexerit, cap. ex tenore. cum resolutione Pan. ibi, & aliorum in d. cap. licet. & d. cap. significantibus. cum item aliquid arduum occurrit, Papa prouidet circa illud, vt mirē fecit in cap. 1. de homici. lib. 6. contra occidentes, vel mandantes occidere per assassinos. cum item aliquid maximē ambiguum occurrit ipse declarat, cap. per venerabilem. §. rationibus. qui fil. sint legi. Quale fuit olim illud, nondum penitus adhuc lucidatum dubium, de duabus quartis detrahendis à filio herede instituto, eodēque restituere grauato; quod definiuit Ecclesiæ Romanę princeps in cap. Raynutius. & cap. Raynaldus. de testamen. At nulla ratio apta, & quę mentem satiet serenā, reddi posse uidetur, cur Papa his casibus laicos iudicare possit, cur circa illos prouidere, nisi quia laicam, eandemque supremam potestatem habeat, saltem in habitu quasi ensē intra vaginam reconditum, quem prædictis casibus & aliis similibus veluti coactus enaginet, siue exerat. Ergo propositū. Simili modo possent induci alij similes casus, in quibus Ecclesia cognoscit inter laicos: quorum 36. colligit Hosti. in summa tituli proximi. §. ex præmissis. & 43. Marianus in d. cap. licet. & 149. Stephanus de potest. Eccle. super laic. & horum multos Speculat. in tit. de iudi. comper. §. 1.
- 3 Tertio Papa transtulit Imperiū à Græcis ad Germanos, anno à nato

Salua-

Saluatore 776. secundum gloss. singul. & receptam in cap. venerabilem. de elect. Ipse dedit potestatem eligendi Imperatorem illis septē Germaniæ magnatibus, qui recensentur à gloss. in cap. ad apostolicā, sub finem de re iudi. lib. 6. Ipse cognoscit de Imperatoris electione, confirmanda ne sit, an cassanda. Ipse confirmat, aut cassat eam, prout iustum fuerit, d. cap. venerabilem. Ipsi iurat Imperator fidelitatē, cap. tibi. 63. dist. clem. 1. de iureiuran. Ipse confirmatum & coronatum Imperatorem iustis de causis deponit, d. cap. ad apostolicā, de re iudi. lib. 6. quod continet sententiam, qua Innocen. III. deposuit Fredericum II. Hæc autem, & alia id genus facere superioris est, & eius, qui super eum, qui talia patitur, iurisdictionem habet, argu. cap. inferior. 21. distin. cap. cum inferior. de maiori. cap. cum ex iniuncto. de heretici. & totius tituli, de confirmatione vtili, vel inutili. At eam non haberet, nisi suprema potestas laica penes eum esset. Ergo propositum.

4 Quarto, quod potestas Papalis auro, Imperatoria verò plumbo comparatur in cap. duo sunt. 96. dist. Et quod Papa Solis instar est orbi: Imperator autem instar Lunæ, cap. solitæ. de maior. At luna quod lumen habet, a Sole recipit. Ergo & Imperator quam potestatem habet, à Papa dicetur habere.

Quinto, quod Nicolaus Papa id expresse ait in cap. 1. 22. dist. in illis verbis. *CHRISTVS Petro æterna vita clauigero, iura terreni simul & celestis Imperij commisit.* quid clarius dici potuit? Et in cap. auctoritatem. 15. q. 6. ait; *Hæc in mandatis damus, & spiritali simul, & temporalis gladio, malignos illos insequantur.* si gladius vterque apud Papam non est, quorsum Nicolaus hoc mandat Episcopis Galliæ?

Sexto, ne dicas aliud esse de Regibus, aliud de Imperatore, probō
5 Reges, quibus non imperat Imperator, Papæ subesse. Tum, quia Zacharias Papa deposuit Childericum Regem Francorum, cap. alius. 15. q. 6. & Inno. III. in concilio Lugdunensi dedit coadiutorem Regi Lusitanorum, cap. grandi. de supplē. neglig. prelāt. lib. 6. Tum, quia nemo potest libertatem sibi quærere ab obediētia, & illi annexis, vni debita; nisi se alteri subdendo, cap. accedentes. cap. cum non liceat. cap. cum ex officij. de prescript. nemini enim licet esse *anarchus*, siue sine capite, cap. nulla. cum gloss. 93. dist. At Reges Christiani omnes etiam
6 Hispani, & Galli subditi fuerunt Imperatori, cap. volumus. 11. quæst. 1. & l. in Lusitania. ff. de censu. Ergo vel adhuc illi subiiciuntur, vel alteri: non illi, vt ipsi mordicus asseuerant, nec alij quàm Papæ. ergo illi subiacent. Tum, quia Innocen. in capit. per venerabilem. qui nō sunt legit. dicebat, Regem Francorum, qui dicitur ibi non subesse Imperatori, subiectum esse Papæ. qui idem in cap. licet ex suscepto. de for. compet. ad Papam aiebat, recurrendum esse, quando nō est alius superior. Et Hostien. quem Ioan. Andre. & Anto. secuti sunt, affirmavit

uit in d. cap. per venerabilem . Reges Franciæ , Hispaniæ , & Angliæ peccare, si non cognoscant superiorem, aut Imperatorem, aut Papam quia nō potuerunt vsucapere libertatem ab Imperio, nisi se alteri subdendo . Is idem dixit in cap. cum Ioannes. de fid. instru. verb. ad nostram . à regibus non agnoscentibus superiorem in temporalibus, ad Papam appellari posse, quæ sequitur Panor. in cap. exposita . de arbitris, & in cap. si duobus. §. 1. de appellat. At hæc non possunt constare, nisi Reges, quibus non imperat Imperator, subsint Papæ . Ergo illi ei subsunt : & non possunt ei subesse in temporalibus, nisi suprema potestas laica sit penes eum : ergo communis opinio est vera.

Septimo idem probatur lege Cæsarea, eo quòd lex, bene à Zenone. C. de quadri. præscri. probat, Imperatorem suscipere infulas ; id est diadema, iuxta gloss. si. illius, seu coronam, iuxta Alberic. col. 7. ibidè. & non ab alio, quam à Papa, & quòd lex, omnes dies. C. de feriis, cōiuncta gloss. fin. verb. ortus. probat, tunc demum imperiū oriri, quando Imperator coronatur . Ergo à Papa cum corona lumit Imperium . Et ita vel tacitè fatetur illud habere à Papa . Imo expressim legibus Papæ, & per consecutionem potestati eius legislatiui, agnoscit Imperator se, suosque subiacere in authent. de monachis. §. si verò relinquens. & authent. quomodo oportet episcopos. §. 1. colla. 1. & in authent. vt Clerici apud proprios Episcopos. §. fin. col. 6. & in authent. de ecclesiasti. titul. in princi. colla. 9. & horum nulla ratio alia, quæ apta sit, reddi posse videtur, quàm, quia suprema potestas laica est penes Papam . Ergo propositum.

8 Octauo, idem probatur sacris literis, eo quòd CHRISTVS non solum quatenus verus Deus est, & fuit Dominus vniuersorū, psal. 23. *Domini est terra, & plenitudo orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo.* cap. quo iure. 8. dist. sed etiā quatenus perfectus homo. Tum, quia illi dicitur, *Dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ.* psal. 2. illi reges cum insulis oblaturos esse munera; illum dominaturum esse à mari vsque ad mare, prænunciatum est, psal. 71. Quod aliqua saltem ex parte impletum est, quādo à Magis fuit adoratus, Matth. 2. Ille rex regum, & dominus dominantium. Apocaly. 19. Sed quid mendicamus ? illi data est potestas omnis, & in cælo, & in terra. Ioan. ult. cap. quod ad humanitatem referendum esse D. Hierony. & Augusti. testantur : quia quoad diuinitatem indubitatum erat, 9 eleganter refert & sequitur doctissimus ille Aquinas de regim. princi. lib. 3. cap. 12. sub finem : qui duobus sequentibus ostendit à Natiuitate CHRISTI eius monarchiam etiā quo ad temporalia cœpisse. Quod plerique omnes sequuntur, & in his Hostien. in cap. quod super his. col. 4. de vot. & D. Antonin. 3. par. tit. 3. cap. 2. col. 5. Iacobus Almaynus de potestate Papæ. cap. 8. col. 6. rationem in hoc adducens neruo-

ssimam

sissimam, & per natiuitatem intelligens conceptionem illam in vte-
 ro virginis matris terque, quaterque mirabilem. pro quo facit, l. qui
 in vtero. ff. de stat. hominum: Adde quod ille etiam quatenus homo,
 10 est caput super omnem Ecclesiam, ad Ephesios 1. & caput omniū, etiā
 qui natiuitatem ipsius præcesserunt: siue sint vniiti per gloriam, siue
 per gratiam, siue per fidem tantum, siue sint quandoque vniendi, siue
 nunquam; dummodo sint ad id in potentia: ita, vt omnes homines
 huiusmodi ipsius membra mystica sint, vt docet S. Tho. 3. par. q. uest. 8.
 11 art. 3. Adde quod magis demiremur, magisque obstupeamus, ille est
 caput omnium angelorum: nam hoc nomine ministrarunt ei, vt ha-
 betur Matthei 4. est caput omnis principatus, & potestatis, ad Coloss.
 2. & ad Ephē. 1. & positus ad dexteram patris in cælestibus super om-
 nem potestatem, & principatum, & virtutem, & dominationē, & om-
 ne nomen, quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in
 futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius, ad Ephē. 1. Quæ omnia
 conuenire CHRISTO IESU, non solum qua parte est Deus, sed
 etiam qua parte homo, docuit magnus ille Thom. receptus. 3. par. q. 8.
 art. 4. Ille denique Sanctus Sanctorum, constitutus est iudex viuorū,
 & mortuorum, Actorum 10. Et ne putes hoc ad eū pertinere solum,
 quatenus est Deus, audi illud Ioan. 5. cap. *Potestatem dedit ei iudicium
 facere: quia filius hominis est.* per quod ita concludit post alios sacros
 authores, sacer & ipse Thom. communiter receptus, 1. par. q. 59. ar. 2.
 Erat igitur, & est CHRISTVS, etiam quatenus homo, monarcha
 totius orbis, etiam in temporalibus. At Papa successor est Petri, &
 12 CHRISTI Vicarius, iuxta textum in hoc omnium iuris aptissimum
 in cap. licet, de translati. prælat. illi dictum est; *Quodcunque ligaueris
 super terram, &c.* Math. 16. cap. transferri in cap. quodcunque. 2. q.
 1. & in cap. à nobis. 2. de sententiā excommunic. factum ab ipso
 censetur factum à Deo: non enim puri hominis, sed vicem Dei gerit
 in terris, cap. quanto. de translat. prælat. expresso, & omnium iuris in
 hoc optimo, ex quo ibi Hostien. infert, idem esse tribunal eius, quod
 CHRISTI. & gloss. sing. ibidem, ideo neminem illi dicere posse;
Cur ita facis? & quidam Anglicus relatus per gloss. sing. in præmio
 clemen. ad ostendendam amplissimam Romani Pontificis potestatem
 sic Papam alloquebatur; *Papa stupor mundi, qui maxime rerum, Nec
 Deus es, nec homo, quasi neuter inter vtrumque.* & gloss. singul. in cap.
 serpens. de penit. dist. 1. dixit, perinde sacrilegium committere qui
 Papæ mōitur, ac qui Deo: quia eius vices gerit. Cum igitur CHRIS-
 TVS vtramque potestatem habuerit, & in vtraque sibi tam magnifi-
 cē substituerit Petrum, habuit ergo & vtramque Petrus; habet ergo &
 hodie vtramque Paulus III. successor eius. Et verum erit illud Innoc.
 III. in cap. 1. de constit. ab omnibus receptum, *Papæ CHRISTI*
vicarie

Vicario omnis creatura subiecta est.

- 13 Nono facit, quòd qui benedicit maior est illo, qui benedicitur, ad Hebrę. 7. & cap. denique. 21. dist. & maior nō potest coargui à minore, iuxta illud, *Seniorem ne increpaueris.* 1. ad Timot. 5. & cap. Paulus. 2. quęst. 7. facit cap. qualis. cap. oues. cap. laici. ead. caus. & q. quę fundantur in facto illius pessimi Cham, qui se maiorem, nempe patrem irrifit, Genes. 9. patet & per multa, quę congerit ex sacris literis Gratianus, cap. plerumque. 2. quęst. 7. At Imperatorem, & omnes alios reges Papa benedicit, Papa cum opus est coarguit. Ergo maior est illis.

Decimo facit, quòd Saul primus Hebręorum Rex, à sacerdote Domini, scilicet Samuele vnctus fuit, 1. Reg. 10. cap. secundus item, scilicet David, eod. lib. cap. 16. quem etiam Natan propheta grauissimè reprehendit, 2. Regum 12. & Hieremias constituitur super gentes, & regna, vt euellat & dissipet, ædificet, & plantet, Hierem. 1. & cap. solitè. de maiori. & si quid difficile & ambiguum inciderit iubetur Hebręorum populus ad sacerdotes Leuitici generis, & iudicem, qui pro tempore fuerit accurrere, Deutero. cap. 17. & cap. per venerabilem. §. rationibus. qui filii sint legit. Quis ergo neget sacerdotibus subiici omnes, etiam laicos, etiam principes supremos?

- 14 Vndecimo facit, quòd Ecclesia militans instar triumphantis est constituta, iuxta illud Apocaly. 21. *Vidi Hierusalem sanctam nouam descendentem de cęlo.* hoc est, Ecclesiam militantem veluti exemplatam à triumphante, iuxta gloss. sing. clem. ad nostram. verb. Ecclesię. de heretici. & ita est vna, sicut & triumphans, iuxta illud, *Vna est columba mea.* Cantic. 6. quòd de Ecclesia militante intelligit Hierony. in cap. loquitur. 24. q. 1. habetur in symbolo maiore, & symbolo 4. scilicet, cap. firmiter. §. vna. de summa Trinit. Ergo, sicut in triumphante vnus est omnium princeps; ita & in militante vnus erit omniū monarcha. Confirmatur hoc ex eo, quòd vnus corporis vnum caput esse oportet, alioqui, monstrum dicitur, cap. quoniam in plerisque. de offici. ordi. l. non sunt liberi. ff. de stat. hominum. Ergo & vnus Ecclesię vnū caput sit oportet: & non est aliud, quam Papa. Ergo propositum.

- Duodecimo, idem probatur ratione naturali, eo quòd optimum optima decent, cap. vilissimus. 1. quęst. 1. cap. licet. 8. quęst. 1. l. fin. ff. de consti. principum. sicut & pessimum pessima consequuntur, cap. 15 illud. 8. q. 1. cap. principium. de penit. dist. 2. At rationum gubernandi, (quę tres sunt, Aristocratia, siue optimatum; Democratia, siue popularis; & Monarchia vnus, siue regalis; optima est Monarchia, siue regalis, secundum Aristotelem 5. Ethicor. & 3. Politicor. pro quo est cap. in apibus. 7. q. 1. & omnium legislatorum optimus & maximus fuit CHRISTVS. Ergo optima ratione gubernadi suam Rēpublicā

Christia-

Christianam instituit. Et ita vnus est totius Ecclesiæ siue Reipublicæ Christianæ princeps, & non alius quàm Papa. Ergo ipse.

Decimotertio faciunt aliæ tres rationes naturales, quòd nemo dat quod non habet, neque non habet quod dat, cap. quod autem. de iure patronat. l. si vniuersa. C. de legat. Et quòd maior potest, id quod minor, cap. illud. q. 5. dist. cap. historia. 33. q. 2. & quòd cui plus licet, licet etiam quod est minus, cap. cui plus. de reg. iur. lib. 6. l. non debet. ff. eod. At Papa dedit potestatem eligendi & faciendi Imperatorem: Papa dat potestatem gubernandi temporalia, iuxta citata in 3. argu. & ipse gubernat spiritualia maiora vtique temporalibus, cap. illud. de maior. & est maior Imperatore. Poterit ergo Papa gubernare temporalia.

- 16 Decimoquarto facit illa ratio naturalis, quæ dictat, eius esse iudicare de mediis, cuius est iudicare de fine, l. de qua re. ff. de iudiciis. l. oratio. ff. de sponfal. vt medicinæ ars, cuius finis est sanitas, iudicat de mediis sanitatis, cap. tua. de homici. & ars militaris, cuius finis est victoria, iudicat de equestri, quæ ad illam est necessaria; & equestris iudicat de frenefactiua: & generaliter, vt Aristoteles 1. Ethicorum docet, in omnibus artibus, & potestatibus ordinatis, illa, cuius finis est altior, & potentior, præcipere debet, & dirigere illa, quorum finis inferior est, & ordinatur ad illum finem altiorem: vt ars architecti, cuius finis est ipsa domus tota, præcipit, & dirigit artes illas aliorum artificum, quarum finis est inferior, & subordinatus illi altiori fini: quales sunt artes lapididarum, & lignicidarum, & id genus aliæ. At certum est potestatis Papæ finem esse felicitatem æternam, & omnes in illam dirigere; & potestas secularis quoddam medium est tendendi in eum, cap. princeps. 22. q. 5. ibi, *Sæpe regnum cæleste proficit per terrenum.* facit, cap. regum. ead. causa, & q. cap. vides. ead. causa. q. 6. ergo ad Papam pertinet potestatem secularem iudicare. quod elegatè expressit Henricus à Gandauo quolibet. 6. art. 23.

- 17 Decimoquinto, facit illa ratio naturalis, quòd sicut corpus est propter animam; ita temporalia sunt propter spiritualia. Et vt finis corporis est anima; ita finis temporalium sunt spiritualia; & per confectionem potestas temporalis est, propter spirituale: atque ideo potestas spiritualis iudicat de temporali, & dirigit illam, veluti medium quo tenditur in suum finem.

- 18 Decimosexto facit illa ratio naturalis, quæ dictat, commissio vno censi commissa illa, sine quibus id expediri non potest, l. 2. ff. de iurisdic. omni. iudi. cap. præterea. de offi. deleg. imò etiam illa, sine quibus id expediri quidem potest, sed non commodè, l. penul. ff. de usufruct. l. quicumque. §. si ei, qui ad vendendum. ff. de instit. per quod pulchre reprobatur Areti. in cap. de testib. de testib. gloss. singul. quæ secunda

cunda est, cap. sol. et. de sententia excommunicat. lib. 6. sicut etiam pulcherrimè ait Bart. in l. ambiciosa. nu. 17. ff. de decret. ab ordine faciend. quod commissio arbitrio super statu pacifico Reipublice, censetur data potestas compellendi ad concordiam ciues etiam particulares.

- 19 Postremo hæc opinio videtur definita pro vera in extrauag. vnam sanctam. de maiori. & obe. Primo quidem quatenus habet, subesse Romano Pontifici, omni humane creature esse de necessitate salutis. Secundo quatenus prope medium ait, *Qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini, proferentis, Conuertere gladium tuum in vaginam.* Tertio, ibi rursus, *Utterque est in potestate Ecclesie, spiritualis gladius, & materialis.* Quarto, ibi; *Oportet gladium sub gladio esse, & temporalem auctoritatem spirituali subijci potestati.* Quinto, ibi, *Lex diuinitatis est, infima per media in suprema reduci.* Sexto, ibi, *Non ergo secundum ordinem vniuersi omnia æque immediate; sed infima per media, inferiora per superiora in ordinem rediguntur.* Septimo, ibi, *Spiritualis potestas terrenam habet instituire, & iudicare, si bona non est.* Octauo, ibi. *Spiritualis iudicat omnia.* quis ergo catholicus neget apud Rom. Pontificem esse vtramque potestatem, alteram in actu, alteram saltem in habitu?

Hæc sunt, amplissima & ornatissima Concio, fulcra illa, quibus hæc sententia communis annitens, regina veluti quædam magna stipante catæua, incedit: quam mille sequuntur non (vt ille ait) oreades; sed insigni auctoritate doctores. Quorum de numero sunt Innocent. hic cum Host. gloss. & Ioan. Andre. quos Petrus ab Ancha. Anto. à Butr. Panorm. Imol. Andr. Sicul. Felin. & Dec. sequuntur: gloss. item Hostienf. Pan. Præposit. & communis in cap. causam quæ. qui filii. sunt. leg. Archidi. & Cardin. Alex. in cap. quoniam. 10. distin. & Alexan. in cap. cum ad verum. 26. dist. Oldr. consil. 81. Bartol. item in l. 1. § præfides. ff. de requiren. reis. innuens contrariū esse hæresim, & quali ob id hæreseos fuisse damnatum Dantem Florentinum, poetam alioqui celeberrimum. Bartol. item eleganter in extrauag. ad reprimendam. in verb. torius orbis. Paul. Castren. in l. nō ambigitur. ff. de legib. Augustinus Anthonita. de potest. eccles. S. Antoninus 3. par. tit. 26. cap. 14. §. 17. Prieras verb. Papa. q. 10. & 11. Ioan. Selestadienf. in quadriui. 20 1. par. col. 1. nouissimè Hierony. Balb. episcopus Cotsens. vir varia lectione, & eruditione insignis, in lib. de coronatio. Imperatoris ad Carolum V. qui nunc feliciter imperat, non semel hanc tenet: quamuis frequenter in contrariam inclinet; quare nescio an indiligentia lapsus imposuit Bart. in prædict. locis: cum tamen Antoni. à Rosellis in tractat. de potest. Imperator. col. 15. egregerat, & lugeat, illum adhuc fuisse huic, quam nunc fundauimus, conclusioni communi. Id ipsum imposuit idem Hierony. Innocen. in d. cap. licet. de fort. comper. qui

abun

tamen

tamen expresse ait, Imperatorem suum Imperium habere à Papa. Id ipsum imposuit etiam Archid. in cap. duob. & cap. si Imperator. cap. cū ad verum. 96. dist. in quorum nullo, de hac conclusione vllum verbū fecit. Eandem imponit etiam Hostiens. in summa. tit. de appellatio. in §. quoniam. qui nusquam est. & in §. a quo. 2. col. vbi aliquid ad hanc rem pertinens dicens, communioem potius amplectitur, si satis perpendatur; sicut & illam amplexus fuit in summa tit. qui filij sint legit. §. qualiter, & a quo. 3. col. Denique hanc esse opinionem communem affirmāt Panorm. Innocent. & Imol. in cap. si duobus. §. denique. de appellatio.

Contrarie opinionis fundamenta.

- 21 **H** V I V S tamen conclusionis frequentius receptæ gloriam multa inturbant: & adeo quidem, vt me quoque ipsum, qui olim ab ea stabam, pridem in contrariam, vel potius diuersam vi sua traxerint, quæ etiam desumuntur, ex ratione canonica, Cæsarea, Diuina supernaturali, & naturali.
- Et primo quidem ex canonica deligitur hoc cap. multipliciter in hoc expensum. Primo quatenus author eius Innocen. I. I. de suprema laica potestate Francorum inquit, illam esse Regis illorum; non obscure innuens, eam ad se non pertinere. Secundo verò, quatenus 22 inquit, non esse sui propositi illam perturbare: cū tamen id nequiuisset omittere, si ad Papam illa spectasset: quia negligentia conseruādi res Ecclesiæ suæ, peccatum est prælato, cap. in canonibus. 15. q. 1. cap. irrefragabili. de offic. ord. & non quale quale peccatum; sed mortiferum, si est magna, secundum gloss. multis sing. in cap. ea quæ. de offic. archi. imo & dignum, propter quod quis deponatur ab officio, secundum gloss. etiam multis sing. in cap. dictum. 81. dist. Tertio verò, quatenus innuit, ita se habere Papam ad Frācorum Regis iurisdictionem, ac Rex ad iurisdictionem ipsius. At constat iurisdictionem Papæ nullatenus spectare ad Regem. Ergo nec illa quæ Regis est pertinet ad Papam. Quod autem Innocen. loquatur de suprema laica potestate patet: nam ipsemet asseruit in cap. per venerabilem. qui filij sunt legit. Francorū Regem, (de cuius iurisdictione, & potestate hic agitur) nemini esse subiectum. Quarto; quatenus probat non potuisse vllō modo Papam cognoscere de hac causa, si fuerat fundata contra Regem Franciæ, ordinaria via; sed solum extraordinaria, scilicet denunciationis, eo, quod allegabatur, peccare mortaliter non restituendo illud feudum Anglo. At si superior eius fuisset, potuisset cognoscere

scere aliquo modo de hac causa; etiam si fuerat feudalis, etiam in ordinatione: quoniam cum inter dominum, & subditum est contentio de feudo, non cognoscit dominus: sed ordinarius, si non sunt pares curiæ, cap. 1. de controuerf. feudi apud pares curiæ, & cap. imperialem. §. fin. de prohi. feud. alien. per Freder. ubi gloss. recepta: imo & si sint pares curiæ, si tamen illi sint suspecti, ordinarius cognoscit, secundum Bal. in d. §. fin. & Præpo. in cap. 1. num. 2. de inuestitur. in marit. facta. Cum igitur Innocen. III. præsupponat hic nullo alio modo, quam ratione peccati posse cognoscere de hac causa, clarè præsupponit, nullo modo esse suum ordinarium.

Secundo facit, quòd S. August. in cap. quo iura. 8. dist. iura humana ideo ait iura temporalium Imperatorum esse: quia Deus per Imperatores, & rectores seculi ipsa iura humana distribuit humano generi. Audis, non Papam, sed Deum per Imperatores iura humana humano generi distribuere? Neque aliud sentit Gregor. Nazianzen. in cap. suscipitis. 10. dist. Cyprianus item relatus in cap. quoniam. ead. distin. sic
 23 loquitur. *Mediator Dei, & hominum homo CHRISTVS IESVS sic vtriusque potestatis officia discreuit, vt Imperatores pro aterna vita Pontificibus indigerent: & rursus Pontifices pro temporalium tantummodo cursu, Imperatorum legibus vterentur.* Audis CHRISTVM discretuisse vtriusque potestatis officia? Audis, Papam egere Imperatore quoad bona temporalia? Audiamus nunc Nicolaum idem repetentem in cap. cum ad verum. 96. distin. & addentem, *Postquam ad verum, scilicet CHRISTVM ventum fuit, nec Imperatores iura Pontificis arripuisse; nec Pontifices iura Imperatorum vsurpasse.* an non clare distinguit vtriusque iura?

Tertio facit, quòd Gelasius Papa ita Imperatorè alloquitur in cap. duo sunt. 96. distin. *Duo sunt quippè, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur, authoritas sacra Pontificum, & regalis potestas.* Audis verbum, duo? Adde, quòd ex cap. Constantinus. eiusdè. 96. dist. iuncto cap. fundamēta. de elect. lib. 6. & cap. futuram. 12. q. 1. colligitur, per donationem Constantini conuenire Papæ supremam in vrbe Roma laicam iurisdictionem, & non ex suo summo Pontificatu: omitto cap. nos si incompetenter. §. sed notandum. 7. quæst. 1. qui nō solitus in hoc allegari habet, duas esse personas, quibus mundus iste regitur, regalem scilicet & sacerdotale: & sicut reges præsent in causis seculi: ita sacerdotes in causis Dei. Et paulò post habet, quòd sicut Ozias à Domino percussus est: quia sacerdotum officia vsurpare non licuit: sic sacerdotibus, & prophetis regum officia vsurpare nō licuit. Quid clarius potuit dicit in huius partis confirmationem?

Quarto facit, quòd S. Ambrosius in cap. conuenior. 23. q. 8. dixit, ad Imperatores palatia, ad sacerdotes, pertinere Ecclesias. Et Inno-

35 cen. III. in cap. solitæ. de maior. & obed. Papam Soli, & Imperatorem Lunæ confert: sed Luna non fuit per Solem facta, nec à Sole dependet; immo diuerso deferitur in cælo: quia deferitur in primo, cum tamen Sol deferatur in quarto. Ergo nec Imperator fit à Papa, nec dependet ab eo.

Quinto, quòd Honorius III. in cap. tuam. de ordi. cogni. præsupponit, se quidem idoneum iudicem ad cognoscendum de natalibus reginæ Cypri: ad cognoscendum verò de successione, non ipsum, sed regem Francorum existere competetem. Et Alexand. III. in cap. causam, quæ. 2. qui fil. sunt leg. respondit, ad regem, & non ad Ecclesiam pertinere de possessionibus cognoscere: & addidit, *Ne videamur detrabere iuri regis Anglorum, qui ipsarum iudicium ad se asserit pertinere.* Audis iurisdictionem aliquam esse, quæ ad regem Anglorum, & non ad Papam pertinet? Idem Alexand. in cap. si duobus. §. denique. de appella. declarat, extra terras Ecclesiæ, non posse ad ipsum appellari à iudice ciuili, nulla inter supremam, & inferiorē facta differentia. Quin & glos. sing. in cap. quoniam. dist. 10. tenet ab Imperatore ad Papā nō posse appellari, quod totus seruat Christianismus.

Sexto faciunt multa, quorum prætereo inductionem, scilicet cap. quæsitum. 23. q. 4. & cap. princeps. & cap. regum. 23. q. 5. & cap. celebritatem. de consecrat. dist. 1. Referam tamen extrauag. meruit. de 16 priuileg. per quam Clem. V. in gratiam regni, & regis Francorum declarauit, nullum eis fieri præiudicium per extrauag. illam, vnam sanctā. de maior. supra in vltimo fundamento alterius partis relatam, & octupliciter pro parte contraria inductam.

Septimo, idem probatur ratione Cæsarea, qua Imperator dominus dicitur mundi, l. de precatio. ff. ad l. Rhod. de iactu. l. bene à Zenone. C. de quadri. præscription. l. 2. §. penultim. C. de iureiur. propter calu. dand. l. 1. §. & cum lex. C. de rei vxor. Non est igitur Papa dominus mundi: cum duo infolidum nequeant esse domini, l. si vt certò. §. si 27 duobus. ff. commodat. Adde, quòd Papa Ioannes scribens Iustiniano præposuit nomen illius suo: cum tamen Iustinianus scribens Papæ contra fecerit, vt habetur in inscriptionibus, l. inter claras. & legis sequentis. C. de summa Trinit. quod non videtur fuisse factururus Papa, si superior fuisset Imperatore in omnibus, tam temporalibus, quam spiritualibus: quia indiscreta videri potuit illa modestia, argu. cap. *Cum humilitatis causa mentiris: si antea non eras peccator, mentiendo effecris.* 22. q. 2.

Octauo facit, quòd Cæsar in l. 1. C. de veter. iur. enuc. ait Imperium traditum esse à cælesti maiestate Imperatori. Idem in princi. Authen. 28 quomodo oporteat episcopos. coll. 1. testatur, maxima dona Dei à superna clementia donata esse, sacerdotium, & Imperium: illud quidem diuinis

diuinis ministrans; hoc autem humanis præsidens: & vtraque ab vno eodemque principio procedentia, humanam exornare vitam. quid clarius dici potui? Audis vtrumque donum à superna clementia collatum? Audis, vtrumque ex vno eodemque principio manare? Non igitur alterum ab altero. Idem in Authen. de non alienan. §. sancimus. coll. 2. dixit, Imperium à sacerdotio parum differre: quod nequit intelligi quoad dignitatem & perfectionem: cum tantò sit Imperio sacerdotium sublimius, quantò aurum plumbo, cap. duo sunt. 96. dist. Ergo intelligendum est quoad originem, eo quòd vtrumque manat à Deo immediatè: quod est propositio nostra. Idem in Authen. de instrument. fide. & caut. §. quia igitur. coll. 6. dicit, Imperium à Deo de cælo institutum: suprema ergo potestas laica non nascitur ex ecclesi. nec penes Ecclesiæ principem est.

Nono facit id, quod refert Albe. in l. bene à Zenone. C. de quadri. præscrip. nu. 16. scilicet Ludouicum à Bauaria cum electoribus condidisse legem quandam, relata ab ipso ibi ad verbum, quæ declarabat potestatem Imperatoriam esse immediatè à Deo: & incurrere crimen læsæ maiestatis, quicumque diceret electum in Imperatorem ante coronationem non esse verum Imperatorem, vel non posse administrare Imperium: quam legem Albericus ait iustam visam fuisse tunc multis prælatis, & eruditis viris Romæ, vbi tunc ipse agebat. Facit, & epistola Philippi regis Francorum cognomento Pulchri ad Bonifacium VIII. conditorem prædictæ extrauag. vnā sanctam. qua negat Franciam, eiusque regem in temporalibus subiici Papæ. quod & satis innuit prædicta extrauag. meruit. de priuileg. allegata in argumen. præcedenti. Facit, quòd omnes Hispaniæ reges, qui se credunt nemini subiacere in temporalibus, iuxta gloss. multis singu. in cap. Adrianus. 63. distin. quæ tamen habet simile in cap. & si necesse. de donat. inter vir. & vxor. egerrime ferunt se vocari subiectos, & (vt cum vulgo loquar) vassallos Papæ in temporalibus. Quis enim eorum ferat subditum suum à seipso ad Papam appellantem? Quis eorum pareat Papæ iubenti, ne in illa, vel illa causa prophana cognoscat? Quis eius legitimationem quoad successionē temporalem in suis regnis recipiat? Quis legibus eius contrariis suis, extra spirituales & ad spiritualia ordinatam materiam pareat. Qui etiam horum regnicolæ audiāt æquo animo suos reges subesse Papæ in temporalibus? At vel oportet opinionem communem paulò aliter declarare; vel fateri, & reges præfatos & eorum subditos perseuerare in peccato mortali, & confessarios eorū non posse illos absoluerè, citra sacrilegij crimen, quod durum esset cōcedere.

Decimo sacris litteris, siue iure diuino supernaturali, hoc ipsum demonstratur: nam Saul rex primus Hebræorū à Deo fuit electus & factus; non à sacerdote: licet per sacerdotem illa electio fuit publicè

publicata, & vnctio ministerialiter celebrata. 1. Regum 10. cap. quod habet, Samuelem dixisse Sauli: *Vnxit te Deus super hereditatem suam.* & iterum, *Vnxit te Deus in principem.* & paulo inferius: *Certe videtis quem elegit Dominus.* Dauid item secundus Hebræorum Rex non fuit electus à Samuele; sed à Deo, 1. Reg. 16.

Vndecimo etiam sacris literis probatur, eo quòd numquam in eis legitur Saulem, vel Dauidem, vel vllum alium Hebræorum Regem subiucuisse quoad temporalia sacerdotibus, nec ei obedisse in illis, saltem qua parte sacerdotes erant; quamuis qua parte nuncij erant Dei, obedire tenerentur: sed illud non erat obedire sacerdotibus, sed Deo, arg. cap. cum aliquibus. de rescript. lib. 6. cap. hi, qui. de præb. eod. li. l. qui autem. §. fin. cum l. sequenti. ff. de constit. pecu. per quam singulariter probatur, etiam directam actionem quæri alicui per liberam personam, quando illa interuenit vt nuncius: imo in cap. nos si incompetenter. §. sed notandum. 2. q. 7. habetur singulariter, Dauidem præfuisse sacerdotibus in causis secularibus; subiucisse verò illis in causis Dei, & 3. Regum 1. propheta Natam appellat Dauidem dominum suum per illa verba; *Domine mi Rex,* & per illa: *A domino meo Rege,* & per ea: *Mibi non indicasti seruo tuo.*

Duodecimo facit, quòd etiam in Euangelio Saluator noster iubet reddi ea, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, quæ sunt Dei, Deo. Matth. 22. cap. conuenior. 23. q. 8. imo quod maius est, tributum soluit illi pro se, & pro Petro, Matth. 17. & cap. tributum. 23. q. 8.

Decimotertio facit, quòd illa duo luminaria totius orbis Christiani Petrus & Paulus apostolorum principes, quibus hic dies sacer est, id manifeste videntur docuisse: Petrus quidem in 1. epistola cap. 2. qui relatus in cap. solitæ. de maiorit. & obediens. iubet omnibus Christianis, obedire Regibus, etiam ethnicis, quales tunc omnes erant: Paulus verò ad Rom. 13. & ad Titum. 3. relatus in cap. conuenior. 23. q. 8. & in cap. 2. de censib. præcipit, vt omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit; quos constat non cœpisse quicquam à Petro, quippe qui essent ethnici; sed à Deo ipso, vel à populis, qui eam ab eo acceperunt, iuxta illud: *Omnis potestas à Deo est.* ad Rom. 13. Idem item Paulus relatus in cap. 1. ne cleri. vel mona. ait 1. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.* qui verò maximè militare Deo debet, Papa est, cap. si Papa. 40. dist. Ergo non debet esse penes eum potestas mere laica omnium secularium.

Decimoquarto ratione naturali idipsum ostenditur, eo quòd illa suader, singula officia singulis esse committenda personis, cap. 1. 89. dist. cap. cum singula. de præb. lib. 6. l. nemo. C. de adfess. & l. consul. C. de testa. Et ideo excepta necessitate, nemo debet esse carnalis filius mul & spiritualis pater eiusdem, cap. ad limina. 30. q. 1. nec Comes Pa-

latinus

latinus proprium legitimat filium, secundum glos. singularem cap. per venerabilem. verb. regi. qui filij sunt legit. quam sequitur Anchar. consil. 320. Primum dubium, 3. dubio. Anto. à Rosellis de legitimat. in cap. de causa materiali. num. 12. Ioan. ab Anna. consil. 29. Visa Imperiali. dubio 3. quamuis contra tenuerit Bal. in l. si consul. 4. q. ff. de adoptio. & Bologninus in additio. cōsiliij præfati Ioannis. At monarchia spiritualis, siue summum sacerdotium, & summum imperium, siue secularis monarchia, duo sunt munera distincta, & non quomodo-
 38 docunque; sed vt aurum, & plumbum, cap. duo sunt. 96. dist. imo, & vt duo luminaria diuersis præfidentia, cap. solitæ. de maiori. & vt duo dona maxima Dei, authen. quomodo oporteat episcopos, collat. 2. in princi. Ergo non sunt committenda vni, aut certè melius committuntur duobus. At Dei opera sunt perfectissima, Deut. 32. Ergo illa duo non vni, sed duobus fuere à CHRISTO summo Deo commissa.

Decimoquinto, facit illud ab hac ead. naturali ratione manans, scilicet, *Qui ad vtrunque festinat neutrum bene peragit.* l. nemo. C. de aest. & illud, *Pluribus intentus minor est ad singula sensus.* & illud, *Psalterium cum cithara male concordat.* cap. quod à te cap. diuersis fallaciis. de cleri. coningar.

- 39 Decimosexto facit ratio canonica mixta naturali, ob quam in cap. te quidē. 11. q. 1. Petrus sic a loquitur Clementē destinatū Papā, *Oportet summo te studio niti, Clemens, vt omnes vitę huius occupationes abiicias, ne fideiussor existas, nec aduocatus fias, ne in vlla alia occupatione mundialis officij prorsus inueniaris, ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possis verbo Dei vacare.* In quibus verbis pondero primò illud, omnes vitę huius occupationes, per quas certum est intelligi seculares. Secundo illud, ne fideiussor existas. Tertiò illud, ne in vlla prorsus. Quarto illud, ne præfocatus præsentibus hominum curis. Quinto illud, non possis verbo Dei vacare. constat enim, & id quidem palam, eum, qui summam, præsertim omnium Christianorum, potestatem laicam habet, non posse præcepta hæc seruare. Ergo videntur hæc duo munera secum pugnare, vt quidam male dixerunt, aut certe magis conuenire, vt illa diuersæ subeant personæ. Quod subiicit ille canon in illis verbis, *Hęc verò opera, quę tibi minus congruere diximus,*
 40 *exhibeant sibi inuicem vacantes laici.* audis minus congruere? Adde, quodd Romulus Romanorum ille rex primus legem naturę solam doctus, instituit sacra, & qui illa peragerent sacerdotes à se distinctos, Marco Varrone, Dyonisio Halicarnasseo, & Antoni. Coccio testibus. prospiciens vir prudens se non posse Imperio simul, & sacerdotio facere satis; & quodd post illum ea in melius reformauit eius successor
 41 Numa Pompilius solam item legem naturę doctus. Sed & Moyles Hebræorum dux ille primus, & optimus, ratus etiam non posse ab

vno temporalia, & sacra omnia iuste curari, Aaroni hæc, illa sibi curanda partitus est.

Postremò, vt finiamus in ratione pontificia, à qua etiam incepimus, facit, & neruose quidem, cap. per venerabilem, qui fil. sint legit. primo, quatenus de rege Francorum, ait, neminem eum superiorem in temporalibus recognoscere. Quod certe non dixisset, si implet, qui dicebat, fuisset illius superior in illis. Secundo facit, quatenus de rege ipso verba illa subdit, *Nostre iurisdictioni subijcere se potuit*. Nonne aperte indicat eum non esse iurisdictionis Papæ quoad temporalia, sine subiectione voluntaria? audis enim, potuit, & non debuit. Tertio facit, quatenus probat, Regem Franciæ posse legitimare subditos suos quoad temporalia, sine vilius alius consensu. Quod facere nõ posset, si Papam recognosceret superiorem: vt etiam ipsemet Papa ibidem palam probat.

Hæc sunt amplissima, & ornatissima Concio, alia pedamenta; quibus suprema potestas laica, suum caput extollit, & se à Deo ipso ortu probare nititur. quod iure facere posse affirmat Ioannes Theutho, vir vndeque doctissimus in scholiis, cap. quoniam. 10. dist. & sentit in cap. 1. 22. dist. & in cap. cum ad verum. 96. dist. Franciscus, item a Zabarellis Cardina. Floren. in presenti cap. & Bal. in rubr. Digestorū col. 2. parum memor Bartol. contrarium tenentis, dixit omnes legistas tenere pro maxima, Imperatorem Romanorum neminem habere in temporalibus superiorem. Idem Ioannes Parisiensis theologus ordinis Prædicatorum doctor antiquus in lib. de potestate Papali, & Imperiali, quem sequitur Alberi. in l. cunctos. nu. 9. & 20. C. de summa Trini. & in l. benè à Zenone. C. de quadrienn. præscrip. num. 16. hoc idè sentit Cosmas in proœmio cõgregat. Gallicanæ. & Iacobus Almay. in lib. de potest. Papæ. Idem Ioannes Maior in 4. dist. 24. q. 3. & super Marth. cap. 16. idè Antonius à Rosellis de potest. Imperatoris. col. 15.

Per prædicta, posteaque dicenda credimus non esse assentiendum his, qui dicunt potestatem supremam laicam omnium non solum habitu, sed etiam actu esse penes Papam: neque aliis affirmantibus potestatem laicam supremam adeò repugnare supremæ ecclesiasticæ, vt ambæ simul in vna, & eadem persona concurrere nequeant, neque aliis, qui dicunt, ecclesiasticam nullatenus extendi ad temporalia. neque his, qui affirmant, duas prædictas, easdemque summas potestates, ecclesiasticam nempe, ac laicam non posse concurrere in eadem persona: imo affirmamus etiam nunc, & iustè, concurrere in Pontificibus Romanis, qui qua parte sunt Pontifices summi summam ecclesiasticam habent; qua verò sunt Reges supremi Urbis Romæ, ac multarum aliarum terrarum summam laicam habent in eisdem terris.

Arbitramur autem, sub debita censura, primo, quòd potestas regia, sine ordine ad spiritualia, siue merè laica suprema, qua totus quoad temporalia, & corporalia regitur orbis, est potestas generi humano ab exordio rationalis creaturæ indita, iuxta principium 5. distin. ad gubernandum illud secundum rationem naturalem, in finem quærendi, & conseruandi virtutes morales, quæ viribus naturaliter inditis absque gratia gratum faciente quæri possunt.

Secundo, quòd potestas noua ecclesiastica suprema, qua tota ecclesia christiana in nouo testamento regitur, est potestas spiritualis supernaturalis data Petro, & successoribus eius à Christo ad regendum, & dirigendum eam directè in supernaturalibus, quoad finem supernaturalem supremum, & vltimum, per rationem supernaturalem; quæ directè solum amplectitur supernaturalia; indirectè verò, siue in ordine ad supernaturalia, etiam omnia naturalia quatenus sunt necessaria ad consequationem finis supernaturalis, ob quæ sunt instituta. Ita quòd, vt dixit Franciscus à Victoria de potest. Eccles. q. 5. versiculo octaua propositio. Papa in ordine ad supernaturalia habet amplissimam potestatem supra omnem temporalem, qua vti potest, quando, & quantum necesse est ad finem supernaturalem: & potest non solum omnia, quæ possunt principes seculares; sed & facere nouos principes, & tollere alios, & imperia diuidere, & pleraque alia. ad eò, quòd verum dici possit illud Illustrissimi Caietani tomo 1. tract. 2. de auctori. Papa, & Concil. cap. 13. ad 8. in hæc verba, *Papa habet supremam potestatem in temporalibus, & non habet supremam potestatem in temporalibus: affirmatiua namque est vera in ordine ad spiritualia; negatio verò est vera directè, seu secundum seipsa temporalia.* hæc ille.

Tertio, quod hæc duæ potestates differunt specie. Tum quia altera, scilicet merè laica, est naturalis, & altera supernaturalis. Tum quia illa fuit naturaliter data primùm toti generi humano, cōgregationibus, & populis eius. Deinde per electionem diuinam, vel humanam, siue successionem, vel alios modos legitimos in Reges, Regulos, vel Respub. & alios trāsata: hæc verò supernaturaliter data fuit à Christo incarnato, & passio, Petro, & successoribus eius. Tum quia sicut aurū superat plumbum altitudine suæ quidditatis, seu essentiæ, & Sol Lunā; ita potestas ecclesiastica superat merè laicam sua essentia, & eminentia; & eminenter continet eam: sicut perfectio auri eminenter continet perfectionem plumbi, & Sol perfectionem Lunæ, & Deus ipse perfectionem omnium creaturarum, iuxta S. Thomam communiter recept. 1. par. q. 4. ar. 2. licet differat ab eis infinitate plusquam genere, & specie, vt colligitur ex ead. q. art. 3. Tum quia ferè idem sentit hæc opinio quod S. Thomas, & communis; nisi quòd hæc ait, Laicam potestatem eminenter, & virtualiter contineri in ecclesiastica; illa verò

contineri

contineri habitu. quod confirmatur eo quod, quicquid potest Papa facere, statuere, & iubere secundum alteram prædictarum opinionum, potest etiam secundum alteram, ut per solutiones ad argumenta in contrarias partes adducta patebit.

Octoginta corollaria, quibus declarantur multi errores manifestè tenentium utramque partem huius questionis, & definientium, diuidentiumque potestatem, & eas declarantium; & solutiones argumentorum communis, & aliorum.

S V M M A R I U M.

- 42 Bartoli error grauis.
- 42 Hæresis quid, & qui heretici.
- 42 Perrinax quis dicatur.
- 43 Hereticum non esse notabile nostrum, nec eius contrarium.
- 44 Canones non esse sibi contrarios, nec pares sacris literis.
- 45 Canones posse in hoc citari; licet leges nequirent.
- 46 Papam quatenus Papa in his, quæ sunt fidei non errare.
- 47 Papæ licet de sua propria causa cognoscere.
- 48 Papæ inferior cognoscat de causa Ecclesiæ suæ, & seq.
- 52 Baldi duo errores. & seq.
- 53 Andreas Alciatus iurisconsultus laudatus.
- 54 Lusitano paret India, quæ non paruit Romano.
- 55 Papa est maior Imperatore simpliciter, & is illo secundum quid. & seq.
- 57 Humilitatis, siue modestiæ documentum.
- 58 Aluarij Pelagij error. & seq.
- 60 Dominium non perijt peccato mortali, nec fundatur in charitate. 61. nec perditur paganismo. 62.
- 63 CHRISTVS nullis abstulit sua regna, & est condominus eorum.
- 65 Antonij à Rosella quatuor errores. & 67. 68. & 76.
- 69 CHRISTVS ab æterno fuit, sed non fuit homo ab æterno. & seqq.
- 71 CHRISTVS non fuit legitime subiectus Pilato.
- 72 Superior peccans in loco inferioris non subest illi.
- 73 Cæsar Augustus CHRISTI vicarius.
- 74 Deus omnia facit, aut permittit.

Papa

75 Papa nulli se potest subdere iudicandum.

76 Potestas ecclesiastica non repugnat laicę.

77 Moyses habuit vtramque potestatem summam. & seq.

79 Concilium æcumenicum non conuocat Imperator.

42 **R**o cuius resolutionis defensione, declaratione, ac argumentorum pro vtraque parte formatorum concordia infero primo, errare Bart. in l. 1. §. præfides. ff. de requir. reis. dum significare videtur hæreticam esse, quam elegimus, opinionem; & ob id quasi damnatum fuisse Dantem Floren. poetam celeberrimum, & qui eam affirmant hæreticos. Tum, quia hæresis est dogma peruersum fidei Christianæ contrarium, iuxta cap. hæc est fides. 24. q. 1. & glo. fin. eandemque memorabilem clem. 1. de hæreti. quam cōmēdat Panor. in tracta. de concilio Basilien. in 2. dubio. Hęc autem opinio licet falsa esset; non esset tamen eiusmodi. Tum quia eius contradictoria neque sacris litteris cōtinetur, neque ab Ecclesia determinata est. Tum quia, non est hæreticus, qui hæresim sine pertinacia tenet, clem. 1. iuncta gloss. in verb. pertinaciter. de vsuris, & clem. 1. §. porro. iuncta gloss. verb. pertinacia, de summa Trinita. Pertinaciter verò is aliquid tenet, qui adeò affirmat impudenter, vt sit irreuocabilis, indocilis, & obstinatus, secundū gloss. in dicto §. porro. vel certè qui non credit illud, quod scit esse fidei Christianæ, vt præclare declarat Thom. a Vio 2. 2. q. 11. artic. 2. vel, vt ipse addo, quod esse fidei debet scire. Quales non sunt, qui hanc opinionem tenent, vel tenuerunt: quippe qui parati sunt & fuerunt corrigi; nec sciunt, vel scire debuerunt, id esse contra fidem catholicam. Tum, quia Parisiensis schola nullatenus esset passa, vt sui doctores hanc partem libellis editis defenderent, si putassent illā hæreticam: quod tamen nō solum passa est, & patitur quotidie; sed etiā videtur eam comprobare. Neque putet aliquis idem, quod Bart. tenere Durandum de iuris. eccle. q. 1. col. parua 19. quoniam licet id videri posset negligentius eum legenti; tamen longe aliud ait, vt in 6. notab. dicam.

Secundo errare Anto. à Rosell. vbi supra fol. 7. col. 4. quatenus ait, 43 hæreticum esse, & insanum tenere commonem opinionem contrariā nostri notabilis; & hoc peius errat quàm Bartol. meo iudicio; quod multò magis, quàm ille affirmat: nam & asseuerat illud, quod ille non facit. Is error eisdem fere fundamentis, quibus præcedens confutari potest.

Tertio errat (vt pace eius loquar,) prædictus Hieronymus Balbus, cum in pagi. 26. prædicti lib. de coronatio. ait leges in hac conclusione sibi vbique constare, canones verò diuersis, & inter se malè coherentibus

44 rentibus sententiis conflictari. Tum quia nulla est inter canones nō abrogatos contrarietas, iuxta præcæm Gregorianum. Tum, quia fidem abrogat Romanorum Pontifi. decretis, contra cap. si Romano- rum. 19. distin. Quanquam fateor, nō esse accipienda illa veluti scri- pturas sacras, quicquid legatur in cap. in canonicis. ead. distin. quoniā fragmentū illud corruptē desumpsit Gratianus, vt videre est in arche- typo apud S. August. in lib. 2. de doctrina Christiana. cap. 8. quod la- tius monuimus, cum illud cap. salmanticæ interpretaremur. Nec ob- stant ea, quæ præfatum Hierony. mouere potuerunt: nam, Deo duce, belle nos conciliabimus canones, qui illi videntur compugnare.

Quarto, errare eundem Hierony. in ead. pagi. 26. quatenus ait nec ius canonicum, nec ciuile satis virium, vel firmitatis habere ad diri- mendam hanc quæstionem; eo quod non est credendum plus voci mortuæ, quàm viuæ, l. in exercendis. C. de fid. instru. & quod Papa, & Imperator, qui hodie viuunt, non admitterentur testes in hoc ne- gocio; ne in sua causa testificarentur, contra l. nullus. ff. de testib. Et- 45 go nec voces mortuæ prædecessorum suorum admittendæ sunt. Hæc enim sententia vtcunque toleraretur quoad ius ciuile, & ipsius autho- res, iuxta ea, quæ notat Oldradus consil. 69. col. 3. quo ad sacros ta- men canones, eorumque authores minus mihi videtur modesta: quoniā primo, principalis fidei declarandæ potestas penes Romanū Pon- tifi. est, secundum Hierony. in cap. hæc est fides. & cap. quoniam vetus oriens. 24. q. 1. Deinde quod Innocen. III. (quo, ipso Hierony. teste pagina 18. nemo syncerius incorruptiusque sacrorum canonum fon- tes referauit,) in cap. licet ex suscepto. de foro compet. pronunciauit, temerarium eum, qui negaret adhibendam esse in his fidem sacris ca- nonibus. Postremo meminisse debuerat se ordinis esse Dominicani, & S. Thomam Dominicanorum ducem, (cuius doctrinam in cælum vsque non iniuria extollit ipse,) in illa esse opinione 2. 2. quæst. 11. ar. 46 2. vtputet, Papam qua parte Papa est, in his, quæ fidei sunt, errare nō posse. quod diligenter annotauit ibi Thom. à Vio, reprobans per hoc Panor. qui in cap. significasti. de electio. dicebat, dictum vnius priua- ti, præferendum esse dicto Papæ, si efficaci niteretur ratione. S. Tho- mam etiam sequitur diuus Antoni. 3. par. titu. 22. cap. 6. §. 18. At constat omnes canones vniuersales editos fuisse à Romanis Ponti- fi. quatenus sunt vel fuerunt Papæ, vel eorum autoritate. Ergo se- cundum opinionem S. Thomæ non potuerūt Romani Pontif. in hoc errare; neque secundum aliam, tam facile, vt ipse innuit. Adde quod virum episcopum, & alioqui perdoctum non debuerunt mouere illa fragilia, imo falsa fundamenta: nam secundum receptiorem senten- 47 tiam, licet Papæ, & cuiuslibet alij principi non agnoscenti superiorem in sua propria causa, siue patrimonij, siue delicti ius dicere, cap. cum venissent.

- venisset. de iudic. vbi glos. Panor. & alij, quos citauimus ibi post Dec.
 nu. 5. & 1. proxime. ff. de his, quę in testa. dele. vbi Barto. & alij. quanto
 48 magis in causa suarum dignitatum, in qua etiam inferior, nisi aliàs
 recusetur, iudex est cōpetens, iuxta glos. celebrē. cap. si quis erga. 2. q.
 7. communiter receptam in d. cap. cum venissent. per Panor. & alios,
 49 quos retulimus ibi post Deci. num. 6. & Iason. in l. qui iurisdictioni.
 50 col. 1. & 3. ff. de iuris. omni. licet item etiam inferioribus prælatis re-
 51 gulariter testificari in causis suarum ecclesiarū, cap. in super. de testib.
 vbi Panor. notab. 1. annotauit, & dilatat Felin. in princi. cap. cum nun-
 cius. eodem tit. post Inno.
- 52 Quinto infero errare Bal. in l. 1. col. 1. C. de sūma Trinit. quatenus
 ait, Imperatorē esse vniuersalē omnium Christianorum dominum, &
 Ecclesiam inris esse Imperij: quia Imperator ab Ecclesia suscipit in-
 signia, & Ecclesia non generat, sed conseruat Imperium. Errat inquam,
 eo quod multi sunt Christiani, ad quorum vsque terras nunquam se
 protendit Imperium Romanum: quandoquidē nec Scythia, nec Sar-
 53 matia, nec vltra Euphratem vniuersus oriens illi vnquā paruit. Quod
 etiam doctissimus, & nedum vtriusque iuris; sed etiam historię calen-
 54 tissimus Andreas Alciat. dixit in ead. l. col. 1. Neque India, quę hodie
 Lusitano paret Imperio, paruit vnquā Romano. Tum, quia ratio Bal-
 di potius probat cōtrarium, quā propositum. Tum quia contra Bal.
 est cap. conuenior. 23. quęst. 8. quatenus habet ad Imperatores palatia
 pertinere, ad sacerdotes ecclesias. Tum quia, laicis, quā is religiosis
 non est data facultas vlla imperandi quicquam in ecclesiasticis, imo
 necessitas manet eos obsequēdi, cap. bene quidem. 96. dist. & cap. Ec-
 clesia. de constit. vbi Panor. receptus ab alijs extendit hoc ad Reges, &
 Imperatores, pro quo tex. in specie optimus in cap. tua. de decimis.
- 55 Sexto errat in hac materia idem Baldus in rubr. ff. veteris col. 2. cū
 ait, Romanum Pontifi. re, & nomine maiorem Cęsare secundū quid:
 contra verò Cęsarem simpliciter maiorem esse, quā Papam: quia
 (inquit) Cęsar Imperat iure in vniuersa ditione, quę ascendente vi-
 det, & descendente solem, & quę est ex vtroque latere, scilicet meri-
 die, & septentrione. O temeritatem tanto viro indignam. O postero-
 rum, qui hoc non reprehenderunt, oscitantiam. Nonne maior est qui
 melioribus pręest? Authen. de defens. ciui. §. nos igitur. col. 1. Nonne
 Papa saltem spiritualibus omnibus omnium consensu pręfectus est?
 cap. cuncta. 9. q. 3. At spiritualia meliora, & maiora sunt temporali-
 bus, cap. illud de maior. Nōne maior est qui benedicit quā qui bene-
 dicitur? Ad Hebr. 7. & cap. denique. 2 1. dist. Num longius latiusque
 patet Imperium Papę, quā Imperatori? Innoc. in cap. 1. de constit.
 Non certum est quem ille allegat Auth. vt omnes obediant. §. hęc cō-
 siderantes colla. 5. non probare id, quod ille ait, sed tantum Cęsarem
 Imperare

imperare his omnibus, qui sceptris eius obediunt in ditione, quæ solem videt orientē? &c. Nonne Papa Sol quidam est, & Imperator Luna quædā? cap. solite de maior. Et papatus, siue vicariatus ille summa Dei summus, tanto est altior Imperio, quāto plumbo aurum, cap. duo sunt. 96. distin. Nonne à Cōstantino vsque ad translationem imperii, Constantinopolitanus imperator subiucuit Papæ? latē S. Tho. lib. 1. de reg. princi. Et à translato Imperio ad Germanos in hunc vsque diem Papæ pedes exosculantur Imperatores prostrati. in pontificali de coronat. imperat. Nonne cum crimina hoc exegerint Imperatorem Papa deponit, cap. ad Apostolicā. de re iu. lib. 6. & habet iurisdictionē saltē spirituale in eū? cap. hoc ipso nouit. Nōne Imperator est filius Ecclesiæ, cui tñ præest Papa? cap. si Imperator. 96. dist. Vnde ergo ista vox Balde; Imperator simpliciter maior est Papa, quāquā secūdū quid Papa est maior Imperatore? Absit hoc, absit ab ore tuo Christiano: quin potius, & prorsus contra *παλιώδης*, siue recanta: Papa simpliciter maior est quocunque Imperatore, quocunque rege; quanquam secundum quid, & quodā aliqua Imperatores, & reges maiores sunt ipso, nec mirum: nam vno saltem Christo excepto nemo est adeo felix, nec adeo diuorum munere diues, qui non possit iuste arbitrari, & credere in quolibet alio, quamlibet abiecto esse aliquid diuini muneris, quod præcellat ipsum, & ratione cuius non possit eum sibi arbitrari superiorē: vt in materia modestiē modestissimus ipse Thom. definit vtilissimē. 2. 2. q. 16. art. 3. ad 2. ita interpretans illud ad Philipp. 2. *In humilitate superiores sibi inuicem arbitantes.*

Septimo, infertur errare videri Aluarū Pelagiū virū alioqui auctoritatis apud eruditos nō contēnendā, in libro de plāctu ecclesiæ lib. 1. artic. 13. qui in nostra materia potestatem Papæ ampliāns ait in litera d. idololattras, & paganos nullam vnquam habuisse iurisdictionem: & ideo regna illorum omnia pertinere ad Ecclesiam Christianam, & per consequutionem ad Papam, qui præfectus est illi. Mouetur per illud Sapien. 10. *Iussi tulerunt spolia impiorum.* satis relatum in cap. quo iure. 8. distin. & in cap. si de rebus. 3. quæst. 7. quatenus habet, labores impiorum à iustis edendos. Mouetur, & illo Matthæi 21. & Ecclesi. 9. *A gente in gentem regnum transferetur propter iniustitias.* Qui error in causa forte fuit, vt multi nostra ætate in orbe nouo suis dominiis sint spoliati.

Sed hæc conclusio periculosa videtur. Primum quidem, quod nullo iure probatur. Deinde, quod ex illa, & eius fundamentis infertur; per peccatum mortale ipso iure perdi dominium. quod error est Armachani in defensorio pacis, quem meminit & reprobatur Ioa. Maior in 2. senten. dist. 42. & Iacobus in 4. dist. 15. quæst. 2. col. 10. quodque multis sacre scripturæ locis posset confutari; & damnatur in Concil.

Constan.

- 60 Constan. Ad hæc, quod dominium, & iurisdicção non fundantur in charitate, vt concludunt prædicti: alioqui David ille regum excellentissimus ipso iure perdidisset regnum, propter peccatum illud celebre adulterii, & homicidii in Uriam commissi, de quo 2. Regum 10. & in cap. ille rex. de pæni. dist. 3. cap. cum olim. 2. de offi. deleg. Adde, quod speciale est in crimine læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ, vt quis bona perdat ipso iure, cap. quo iure. 8. dist. & cap. ad abolendam. de hæretic. cap. cum secundum. eod. tit. lib. 6. l. quilibet C. ad l. Iuliam maiest. translata in cap. si quis cum militibus. 6. q. 1. Postremò hæc est cōtra glos. cap. si de rebus. 22. q. 7. & contra Innoc. Ioan. And. & Communem in cap. quod super his. de vot. & contra Oldra. & omnia fundamenta eius in consil. 263. qui omnes præsupponunt, dominium rerum naturale saltem, & ciuile penes infideles, paganos, & idololatrias haberi; quamuis forte à Papa, si certis eius sententiis, & monitis nõ parent, possent illis priuari, de quo postea. Quin & ipsemet Aluarus eod. lib. art. 59. col. 19. dixit, gentiles habuisse aliqua regna iusta, & legitima. Non obstat Hostiens. in d. cap. quod super his. col. 4. vers. Mihi videtur. transcriptus à S. Anton. 3. parte tit. 3. cap. 2. col. 5. qui tenuit omnia iura regnorum simul & dominia translata fuisse in Christum iam inde à Conceptione, vel Natiuitate ipsius; & eum suo vicario Petro illa omnia commisisse. Tum, quia Christus ita fuit dominus omnium regnorum mundi; vt tamen nemini auferret, quod ante suum fuisset, iuxta illud Ecclesiæ, *Hostis Herodes impie, Christum venire quid times? Non eripit mortalia, qui regna dat cælestia.* Neque obstat l. si vt certo. §. si duobus. ff. comm. quoniam licet duo nequeant esse æquales domini eiusdem rei, vt habet illa l. possunt tamen esse inæquales, ita, vt alter sit altero superior, vt dominus directus, & vtilis, Deus, & homo, & Christus qua parte est homo, & alius homo.
- 65 Octauo errat item Anto. à Rossellis vir alioqui gentilitia nobilitate, & eruditione clarus, in sui libri titulo de potestate Imperatoris, & Papæ. de industria, vt videtur; præponens Imperatorem Papæ. Tum, quia digniora sunt præponenda, iuxta glos. illas memorabiles cap. bene quidem. 96. dist. verb. Mediolanen. & cap. quorundam. de electio. lib. 6. verb. Prædicatorum. & iuxta ep., quæ nos adiecimus non omnino penitenda Decio ea de re profundè agenti in cap. auaritiæ. de præb. Tum, quia ipsemet Anto. in eodem lib. fol. 12. col. 4. versic. vt ora leonum concludam. faterur, Papam simpliciter maiorem esse Imperatorem. quod nos neruose probauimus supra num. 55. cum eo tamen nolim contendere, qui contenderet, ideo præposuisse potestatem Imperatoris potestati Papæ, quod hanc illa præcederet tempore; licet non dignitate, vt dicemus infra in corol. sicut Io. Parisien. videtur præposuisse in lib. de potestate Regia, & Papali.

67 Nono infertur errare videri eundem Anto. à Rosellis in eod. lib. dū col. 16. & multis sequētibz nullum non mouet lapidem, quo prober, Christo saluatori nostro quatenus erat homo, nullam potestatem secularem fuisse; atque ideò neque Petro vllam mandasse. Contra eum enim sunt omnia illa, quæ allegauimus supra in 8. fundamento prioris, eiusdemque communis opinionis, & extrauag. cum inter nōnullos. Ioan. xxii. de verb. signifi. quatenus habet, hæreticum esse dicere, CHRISTVM & Apostolos eius nihil habuisse in communi; nec in particulari: & condemnatio Auinione ab Vrbano IIII. facta 9. articulorum contra illam extrauag. Parisius defensorum, quæ habetur inter errores, post 4. lib. Magistrī sententiarum excusos.

68 Decimo errare item eundem Anto. verbis (vt opinor) potius quàm mēte, cum in eod. lib. col. 5. dixit, imperii iura fuisse populo Romano, antequā CHRISTVS esset: hæc. n. conclusio, vt ab illo asseritur, falsa est: quoniā CHRISTVS ab æterno fuit. Secūda. n. Trinitatis persona fuit ab æterno: & CHRISTVS secūdū suppositū est secunda persona Trinitatis. Ergo & CHRISTVS fuit ab æterno. & vterq; Tho. 1. par. q. 16. ar. 9. nō solum asserit, esse falsam illā, CHRISTVS incēpit esse; sed etiam illam demonstrato CHRISTO: *Iste homo incēpit esse*, iuxta illud ad Hebræos vlti. *IESVS CHRISTVS heri, & hodie ipse, & in sæcula*. Quod etiam communiter tenetur in 3. lib. sentent. dist. II. vbi Iacobus ait, hanc falsam, CHRISTVS aliquando non fuit. & Ioannes Maior illam, CHRISTVS incēpit esse. Quanquam vera est illa, CHRISTVS non fuit ab æterno homo. & illa: CHRISTVS cēpit esse homo. & illa CHRISTVS quatenus homo non fuit ab æterno. In quo sensu crediderim præfatum Anto. virum alioqui pium, intellexisse; operepretium tamen visum est præmonuisse lectorem.

70 Vndecimo infertur quod errat meo iudicio, idem Anton. quatenus eod. lib. col. 24. tenuit, Pilatū habuisse iurisdictionē ordinariam, & potestatem legitimam iudicandi CHRISTVM. Et fol. 12. col. 3. iterum dixit, Pilatū Tiberii Cæsaris præsidem potestatem habuisse coacti-
72 uam super Christum. quod mihi videtur falsum. Tum, quia inferior non habet potestatem in superiore, cap. inferior. 21. distin. & cap. cum inferior. de maior. etiam si delinquat in territorio sui inferioris, secundum glos. 3. & sing. cap. 1. de raptō. communiter receptam ibi, & à Panor. & Felin. in cap. cum inferior. de maior. Quod pulchrè probat Ioan. Andr. in Mercur. regul. cui licet. de reg. iur. lib. 6. At Christus etiam quatenus homo superior erat Tyberio Cæsare, cuius Pilatus erat præses. Ergo &c. Tum, quia S. Thom. in illo lib. de regimine
73 princ. lib. 3. cap. 8. concludit Octauianum Augustum CHRISTI vi-ces gessisse in temporalibus, licet ipse id nō intelligeret; sicut, & Cayphas prophetauit, non intelligens se id facere.

Non obstat, quòd superior volens possit iudicari ab inferiori, si ipse semet consentiat, l. est receptum. ff. de iurisi. omni. iudi. quod gloss. sing. ibi extendit etiam ad Imperatorem, & gloss. cap. in synodo. verb. Apostolicá. 9. dist. & gloss. i. cap. nemo. 9. q. 3. & in procem. sexti ver. Seruus. extendunt ad Papam, per cap. nòs si incompetenter. 2. quæst. 7. non (inquam) id obstat. Tum, quia non constat de tali CHRISTI consensu; imo vero magis de dissensu: cum Ioan. cap. 19. illi dicenti; *Nescis, quia potestatem habeo dimittere te, & crucifigere te?* respondit; *Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset desuper.* innuens ipsum non iuridicam, sed quandam permissiuam potestatem habere, iuxta cap. nec mirum. 26. q. 5. ibi, *Omnia, quæ fiunt, aut*
74 *Deus iusto iudicio facit, aut fieri permittit.* non enim colligitur ex illis verbis CHRISTVM quatenus homo erat consensisse in iurisdictione Pilati; sed permisisse quatenus Deus, nec repugnasse quatenus homo. Tum, quia non videtur decuisse CHRISTVM Θεόανθρωπον, siue Deum & hominem, consentire, vt homuncio peccator, & impius potestatem habuisset in illum legitimam vitæ præsertim, & necis: quia & communis conclusio, cui magis adhæreo, quàm Panor. Felin. & alii relati per ipsum sequuntur in cap. Ecclesiâ. de constit. tenent, non decere, neque licere, vt Romanus Pontif. subiiciat se iudicandum alicui laico contra prædictas glossas; licet eas iure veriores, sed communiter reprobatae asseruerit Decius ibidem.

Duodecimo inferitur, errare haud dubie grauitè eundem Anton.
76 qui in eod. lib. col. 28. asserit, insanum, & hereticum esse dicere, quòd administratio vniuersalis rerum temporalium, possit esse apud Romanum Pontificem, aut apud aliquem alium in sacris ordinibus constitutum. Tum, quia possibile, ac verum est id, quod ipse appellat impossibile ac insanum: & aded quidem verum, & possibile, vt ita sit factum à Constantini donatione in hunc vsque diem, quo tempore summa potestas laica exercita est à Romano Pontif. summâ potestatem ecclesiasticam habente, tam Romæ, quàm in aliis multis terris donatis ab eo Ecclesiæ, cap. Constantinus. 96. dist. & cap. fundamenta. de electio. lib. 6. & cap. futura. 12. quæst. 1. ibi, *Sedem Imperialem reliquit, & Petro successoribusque suis profuturam concessit.* Quam donationem valuisse communis opinio tenet cum gloss. cap. ego Ludouicus. 63. dist. & gloss. in clem. Romani. §. porro. de iure iur. & latè tradit Cardin. Alexan. in d. cap. Constantinus. Quod etiam tenet ipse Anto. fol. 15. col. 3. & 4. quoad rerum dominium; licet quoad iurisdictionem, & Imperium supremum id neget, motus quibusdam argumentis satis lenibus ad probandum Accursium illam differentiam sentientem, in Authen. quomodo oportet episcopos. §. igitur. coll. 1. Tū, quia dato quòd esset falsum; non tamen foret insanum: quandoquidem negari non

potest

potest bonam doctorum partem Christianorum id asseuerare, idque seruatum esse circiter mille annis. Tum, quia effrontis, & verè insani hominis fuit, appellare hæreticum, & insanum id, quod omnes Papæ mille annis seruauerunt; quod bona pars iurisperitorum probat. quod Ecclesia aded non damnauit, vt credatur damnatura contrarium; si ea de re pronunciaretur. Tum, quia illæ duæ potestates ipsa rei natura non repugnant sibi mutuo, vt dilucide monstrat Iacobus Atmaynus, de potesta. Ecclesiast. cap. 6. col. 9. qui etiam col. 3. probat, fratri Mi-

77 nori non repugnare supremam iurisdictionem, quamuis repugnaret aliud rerum dominium. Tum, quia Moyse potestatem hanc utraq; habuit, vt constat ex Exod. Machabæi etiam utranque habuerunt, simul & exercuerunt: fuerunt enim populi Israelitici duces supremi, & sacerdotes maximi, vt ex 1. & 2. Macha. aperte colligitur. Tum, quia licet falsum esset, quod ille appellat hæreticum; longè tamen esset ab hæresi, propter ea quæ dicta sunt in coroll. 1. & 2.

78 Decimotertio inferitur, nò satis dolatum esse illud eiusdem fol. 12. col. 4. Imperatorem maiorem esse Papa hæretico, eo quòd, vt ipse ait, quilibet catholicus maior est tali Pontifice, iuxta glos. quæ à plerisque putatur singul. in cap. Achatius. 24. q. 1. quæ tamen non est ita simpliciter intelligenda; sed data prius incorrigibilitate, quod probat text. cum glos. memorabili in cap. nunc autem. 21. distin. cui similis est in cap. si Papa. 40. dist. Incorrigibilem autem Papam illum appello, qui post binam monitionem recidit in hæresim, vt subtiliter de more declaratur Thom. à Vio primo tombo. tit. 1. cap. 23. Limanda ergo est conclusio prædicti Anton. vt tantum procedat in Papa, qui post binam monitionem perseveraret hæreticus; non autem in alio: nam potestas Ecclesiæ suprema non fundatur super charitate, neque etiam super fide ita, vt his quoquomodo perditis perdatur & illa ipso iure, vt satis probat prædictus Iacobus de potesta. Eccles. cap. 3. & Thom. à Vio vbi supra cap. 20. latissimè iuxta ac acerrimè: iura enim humana imponentia pœnam excommunicationis, vel priuationis bonorum ipso iure hæreticis, non ligant Rom. Pontificem, quippe qui superior est illis, cap. proposuit. de concess. præben. 1. princeps. ff. de legib.

Decimoquarto, errare videri eundem Antò. dum fol. 1. col. 3. asserit, Concilium œcumenicum si coadunandum esset aliquo casu principaliter ob temporalia, conuocandum esse ab Imperatore, & non à Papa. Tum, quia numquam eiusmodi conuocatio facta est; & res nouæ, vt plurimum, in re præsertim aded ardua discordiam generant, cap. cum consuetudinis. de consuet. Tum quia per inferius dicenda patebit, potestatem ecclesiasticam extendi ad temporalia eo casu, quo ingrueret necessitas conuocandi tale concilium. Tum, quia contra Anton. faciunt. cap. mandasti. 2. quæst. 5. cap. si Imperator.

96. distin. & §. hinc etiam. 7. distin. & alia, quæ citat Aluarus de planctu Ecclesiæ. lib. 1. artic. 22.

Potestas generaliter quid.

S V M M A R I U M.

- 80 Potestas generaliter quid, & est duplex, & seq.
- 81 Potestatis Ecclesiæ definitio perspecta : & cui data sit principaliter an Ecclesiæ, an Petro. & seqq.
- 85 Potestatis laicæ definitio, quæ necessaria communitati. & seqq.
- 87 Natura non deest in necessarijs, & c.
- 89 Potestas Ecclesiastica à laica differt secundum quatuor causas.
- 90 Potestas laica antiquior Ecclesiastica, & latius 92.
- 90 Finis vtriusque iuris diuersus, saltem immediatus. & seq. 169.
- 92 Potestas Ecclesiæ, quæ nunc est non fuit ante Christum natum.
- 93 Matrimonium post CHRISTI aduentum cæpit esse Sacramentum.
- 94 Potestas ecclesiastica, & laica contrario modo progressæ.
- 95 Intellectus legis ex hoc iure. ff. de iusti. & iure.
- 95 Potestas ecclesiastica quatenus extenditur ad temporalia. 96.
- 97 Finem ad aliquem inductum secundum illum ordinandum.
- 98 Ecclesia coercionem habet.
- 99 Papa cur Reges deponere potest, vel deponentibus consentire. 100. & cur coadiutores dare. 106. & cur vacans Imperium regere. 107. & cur Federicum deposuit. 108.
- 101 Reges an propter regna, vel è contrario regna propter reges.
- 102 D. Petrus Pachecus Cardinalis laudatus.
- 103 D. Franciscus à Mendoza laudatus.
- 104 D. Didacus ab Alba Episcopus laudatus.
- 105 Menas de Saa Conimbricensis laudatus.
- 109 Papa potest quædam maxima, & non quædam minima : & cur de quocunque peccato mortifero cognoscit. & 111.
- 112 Intellectus reg. cui licet. lib. 6.
- 113 Naturali iure vetatur, & permittitur quandoque homicidium.
- 114 Dux est sibi duce carens, & c.
- 115 Naturalem providentiam non tollit lex Imperialis.
- 116 Reges Hispaniæ qua ratione exempti.
- 117 Reges Nauaræ, & Legionis aliorum Hispaniæ cur primi.
- 118 Potestas laica non fuit vna instituta toti orbi, sicut vna ecclesiastica.
- 119 Potestatem laicam nulla communitas à se abdicare potest.
- 120 Concedere aliquid, & transferre differunt.

121 Clerus cur non statuit contra leges superioris.

80 **E**CIMO QUINTO inferitur parum cautè laudata esse à posteris duo dicta, quæ circa significatum verbi, potestas, de quo hic agimus, dixit Bald. Quorum alterum, quod ipse quoque semel olim laudaui, est in rubrica de offic. & potesta. iud. deleg. num. 19. quatenus ponens differentiam inter officium, & potestatem dixit, potestatem nihil aliud esse, quam posse, dicique in abstracto, veluti albedo. Officium autem in concreto, velut album: hoc enim parum laudis mereretur. Tum, quia parum lucis affert. Tum, quia in summa idem per idem declarat, contra gloss. penult. l. i. ff. de except. Tum, quia, ut mox dicam, potestas rectè definitur esse, facultas propinqua faciendi aliquid: officium autem, id quod facere convenit alicui ratione personæ quam gerit. Et ita potius differunt, ut potentia & actus, quàm ut abstractum & concretum. Alterum est in cap. 1. de constit. num. 31. scilicet aliud esse potentiam; aliud potestatem. Quia esse (inquit) in potentia nondum, est ens, sed ens ante ipsum. l. quod Seruius. ff. de condit. caus. dat. & caus. non sec. Sed potestas est ens, & sic ex parte potest, &c. Tum quia id obscurum nimis est iurisperitis. Tum quod falsum videtur, per l. suus quoque. §. puto. ff. de heredib. instituen. ubi potestas pro potentia sæpe ponitur. Tum quod in illa l. quod Seruius. allegata per ipsum non ponitur verbum potentia, neque verbum potestas. Tum, quod ratio eius, & inductio solum probant, differentiam inter esse in actu, & esse in potentia. Ex quo non sequitur eius conclusio. Tum denique quod ipsemet Bald. subdit, non significari aliud in rescripto principis per plenitudinem potentiæ, quam per plenitudinem potestatis. Fateor tamen Priscianum dixisse, potetiam quidem ad dominationem referri; potestatem verò ad vim; quod tamen nihil Baldum adiuuat, neque videtur usquequaque verum: nam in illo Lucani

Omnisque potestas impatiens consortis erit.

Relato à Speculatore de iudiciis. §. sequitur. in principio, potestas pro dominatione sumitur. & in cap. sciscitatus. de rescrip. impotentia, pro re contraria vi, siue viribus assumitur; & per cōsequutionem potentia, quæ est illi contraria pro vi, & viribus. Facit & illud Maronis,

Nate mea vires mea magna potentia solus.

81 Facit, quod potestas, & potentia ab eod. verbo, possum, deducuntur. Quamobrem pro resolutione dico primò, has duas voces, potestas, & potentia, eiusdem significationis esse; & cum generatim capiuntur comprehendere vim, siue vires, tam supernaturaliter datas, quam naturales, & acquisitas; siue iuris sine facti, quæ Græcis significat δύναμις: id enim verbum (ut tradunt eruditi) comprehendit virtutes,

tutes, Imperium, magistratum, vim, robur & fortitudinem; immo & quod nondum est actum; sed esse potest, ut semen *δύναμις* magna est arbor, & qui petit à fideiussore *δύναμις*, à reo petit, l. aduersus. ff. de recept. arbitr. quæ olim in libro meo pro *δύναμις* habebat, etenim.

Vigesimo sexto dico, quod potestas siue potentia sic accepta definiri potest esse, facultas propinqua ad aliquid agendum, vel faciendum. Dixi, propinqua, ad excludendum remoram, qualem habet lignum ad calefaciendum, antequam calefiat: lignum autem incensum aut calidum dicitur habere potentiam, vel potestatem calefaciendi: quia facultate propinquam illud faciendi habet. Sic dominus potestatem dandi seruum pro noxa; cum habet facultatem illius exhibendi, l. quoties. ff. de noxal. Et potestas pro facultate ponitur, in l. Celsus. §. final. ff. ad exhibend. Quæ omnia optime confirmat, l. potestatis. ff. de verbor. signific. in hæc verba, *Potestatis, verbo plura significantur: in persona magistratum, Imperium: in persona liberorum, patria potestas: in persona domini, serui dominium: at cum agimus de noxæ deditioe, copia, & facultas.* Quibus quatuor significationibus, aliam addit ibi lex ipsa, & alias ibidem doctissimus Alciat. quas desumpsisse potuit ex Francisci Pauli. qui copiose de hoc agit in principio tractatus de offi. & potestat. cap. sede vacant. prælud. 4. quæ tamen omnes sub prædicta definitione continetur excepta vna, vel altera, quam habet figuratiua, & ita in materia nostra verbum, potestas, accipi pro eo tantum, quod Græci appellant *ἐξουσία*, idest pro autoritate, ac facultate iuris comprehendente etiam iurisdictionem tam voluntariam, quam contentiosam. Potestas autem sic accepta duplex est, ecclesiastica scilicet, & laica, quas infra corol. 17. & 20. definiemus, & non omnino, ni fallor, indiligenter.

Potestas duplex, Ecclesiastica, & laica & quid ecclesiastica.

Decimo octauo potestas ecclesiastica generaliter accepta bene definitur, quod est potestas à Christo instituta immediate, & supernaturaliter, ad gubernandos fideles secundum legem euangelicam in supernaturalibus, & quatenus ad illa est opus etiam in naturalibus. Quæ definitio longè videtur melior, quàm illa illius doctissimi, ac pientissimi Ioan. Gersonensis in lib. de potestate ecclesiastica, consid. 1. & etiam quàm altera eiusdem consid. 10. colum. 2. licet ibi cautius loquatur: & eius bonitas ex eo apparet, quod constat ex genere & differentia sufficienti: habet enim pro genere verbum, potestas, quod continet ecclesiasticam, & laicam, reli-

qua

qua pro differentia. Addidi enim, à CHRISTO, ad significandū causam eius efficientem, & ad excludendam potestatem ab homine puro, vel à Deo ante CHRISTVM incarnatum, institutam. Addidi, supernaturaliter, & immediatè, ad excludendam eam, quæ mediatè, vel naturaliter est à Deo instituta. Dixi, ad gubernandum secundum leges euangelicas, &c. ad declarandum qualis debeat esse illius vsus, & ad excludendas alias potestates, quæ competūt per gratiā gratū facientem, prophetiam, dona Spiritus sancti, & alia supernaturalia, quæ non dantur principaliter ad gubernandum alios; sed potius ad perficiendum ipsosmet, vel docendum alios, & monendum. Dixi, in supernaturalibus, ad significandum, materiam principaliter huic potestati subiectam esse illa, quæ supernaturaliter sunt data, vel danda fidelibus. Dixi, & quatenus &c. ad ostendendum, quòd indirectè, & per quandam accessionem necessariam extenditur etiam ad temporalia. Quæ definitio satis probatur per ea, quæ probant Ioan. Paris. Duran. Ioan. Gerf. Augusti. Anconi. Antonius, Ioan. de Turrecrema. Caiet. Iacobus Almaynus in libris de potestate, authori. & iurisd. Ecclesiæ, & Papæ, quos infra citabimus.

- 8; Decimooctauo, quòd sextuplex est potestas ecclesiastica secundum Ioan. Paris. & Petru Alliacensem. Prima est ordinis, quæ essentialiter nihil aliud est, quā ipse character ordinis, & fuit instituta à CHRISTO secundum communem in cœna, quando dixit Apostolis; *Hoc facite in meam commemorationem*, idest accipite potestatem hoc faciendi, hoc est, consecrandi. Secunda est potestas administrandi sacramenta populo, & præcipue sacramentum penitentiae, quæ secundum Communem fuit instituta in die, quo insufflauit Apostolis dicens; *Accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata &c.* Ioan. 20. Ad hanc spectat potestas baptizandi: licet enim omnes possint baptizare instante necessitate: soli tamen sacerdotes possunt ex officio, cap. constat. de consecr. distin. 4. S. Tho. receptus; part. q. 67. art. 2. Idem dicendum de potestate catechizandi, & exorcizandi baptizandos, cap. catechismi. & cap. sacerdotes. ead. dist. S. Thom. 3. part. q. 71. art. 4. Tertia potestas est iurisdictionis in foro exteriori. 1. potestas ius dicendi, corrigendi, & inferendi poenam in contumaces etiam inuitos, & fuit tradita Apostolis Matthæi 18. per verba illa in hoc cap. relata; *Si peccauerit, &c.* quatenus habet; *Dic Ecclesiæ, & si eam non audierit sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus.* cū illis aliis, quæ sequuntur in Euangelio; licet hic non referantur, videlicet; *Quicumque solueritis & ligaueritis, &c.* per illa enim verba institutam esse potestatem Papalem; traditam vero Petro per illas, *Pasces oves meas.* Ioan. 20. magnis viribus contendit Iacobus Almaynus de author. Ecclesiæ cap. 21. colon. pen. Quarta est potestas instituendi mi-

R

nistros,

nistros, distribuendi beneficia, & dignitates ecclesiasticas; quæ quicquid dicat Occam, data fuisse videtur, secundum Communem per illa verba; *Pasce oues meas*. Ioan. ultimo. nam ad officium pascendi non solum spectat, audire confessiones, & ministrare sacramentum pœnitenti; sed etiam instituere alios super determinatas regiones; & populos ad eos pascendos, & erudiendos in necessarijs ad salutem. Quinta potestas est, apostolatus, seu prædicandi, quam contulit Apostolis Christus Matthæi, & Marci capitulis vltimis, in illis verbis. *Ite prædicare Euangelium omni creature*. Sexta potestas, quæ oriatur ex supradictis est, potestas accipiendi, & etiam exigendi à subditis temporalia victui, & vestitui necessaria, de qua Paulus I. ad Corinth. 9. quam instituit CHRISTVS, cum dixit; *Dignus est operarius mercede sua*. Lucæ 10. secundum eos, quos sequitur Iacobus: quamuis nobis potius videatur hæc potestas à lege naturæ descendere, quæ à CHRISTI noua institutione. illa enim lex, *Dignus est mercenarius mercede sua*, legis naturæ corollarium est, ut latius in cap. I. & cap. cum secundum de præben. scripsimus: quamuis verum sit, hanc potestatem præcedentibus accessoriam esse, & ita dici posse à CHRISTO accessorie saltem institutam.

Quibus addo primo, has omnes potestates reduci posse ad duas, scilicet, ad potestatem ordinis, & iurisdictionis, quicquid Iacobus Almaynus & prædicti doceant: nam prima est potestas ordinis, & alia quatuor omnes pertinent ad potestatem iurisdictionis, aut contentiosæ, aut voluntariæ, aut fori exterioris, aut interioris, ut colligere est ex cap. nouit. cum ei annotatis de offi. legat. & cap. omnis. de pœn. & remiss. & alijs multis locis. Potestas verò accipiendi, & exigendi victui necessaria, non videtur potestas ecclesiastica principaliter, sed accessorie tantum: quia non est principaliter noue à Christo instituta: sed descendens à lege naturæ, quæ dictat mercenarium dignum esse mercede sua, ut prædiximus.

Deinde addo, exactiorem videri diuisionem Ioan. Gersonensis diuidentis potestatem ecclesiasticam, ubi supra, in duas tantum species, ordinis, scilicet & iurisdictionis. Nos tamen hic de sola potestate ecclesiastica iurisdictionis fori exterioris & contentiosi tantum agemus, imitantes in hoc omnes præcessores nostros.

Postremo addo omnes, & singulas quinque potestates ecclesiasticas prædictas priores contineri sub definitionis in præcedenti corollario data: immo & sextam accessorie, sicut, & accessorie est potestas ecclesiastica.

Decimonono infertur cautè positum esse in definitione potestatis ecclesiasticæ verbum, instituta, loco illorum verborum, collata Apostolis, &c. positorum per Io. Gerson, ubi supra. Tum, quia longè aliud est insti-

instituire aliquam potestatem, & aliud illam conferre, ac tradere alicui, vt doctè docebat Durādus de iurisdī. Ecclesi. col. 2. & 3. & Heruēus de pōt. Pap. col. 3. tum ne me oporteret definire, cui principalius illa fuerit à CHRISTO collata, an Ecclesię toti; an verò ipsi Petro. Qd non est cōsiliū facere in p̄sentia pp̄ illam maximam discordiā Romanorum, & Parisiensium: illi enim tenēt Petro, & successoribus datā esse hanc potestatem; atque idēd Papam concilio esse superiorem: ij verò, quibus Gerson adheret, totam datam esse toti Ecclesię, licet exercendam per vnum: atque idēd in aliquot saltem casibus concilium esse supra Papam. Quarum illa, scilicet Romanorum videtur placuisse S. Thom. 2. 2. quæst. 11. art. 2. & 3. & quæst. 1. arti. vltimo. & in 4. distinct. 19. quæst. 1. Thomæ à Vio in eisdem articulis, & in paruis opuscu. tomo 1. & in apologia 2. parte, cap. 1. & in 2. parte capit. 9. vbi altius omnibus, & profundius hoc demonstrare conatur. Altera verò placuit Pan. qui pro Parisiensibus est in cap. significasti. de elect. & in tractatu super concilio Basil. quem frequentius nostri sequuntur, vt tradit Dec. consil. 15. Quam mordicus tuetur Iaco. Almay. è Sorbona Theologus, qui respondit Thomæ à Vio libello iusto. & Ioan. Maior, qui in cap. 16. super Matth. idem facit aiens, Romę nemini permitti tenere Parisiensium, & Panor. sententiam, nec rursus Academiam illam Parisien. pati, vt contraria opinio asseratur in ea, quorum vtrique videtur replicasse p̄dictus Thom. à Vio in dicta apologia.

Potestas laica quid.

85

Igesimo, quod potestas laica recte definitur, esse potestas naturaliter à Deo immediatè data mortalium communitati ad sese gubernandum in rebus naturalibus, vt bene beatèque viuant secūdum rationem naturalem. Quæ definitio conuenit menti p̄dictorum; & S. Thomæ in lib. 1. de reg. princip. cap. 14. Et idēd est bona: quia in ea ponitur verb. potestas, pro genere: reliqua verò, pro differtia, qua laica potestas differt ab ecclesiastica, vt ex declaratione definitionis potestatis ecclesiasticæ supra corolla. 17. posita patet. Et probatur primo, per omnia fere argumēta pro notabili nostro supra formata. Secundo probatur, quod altissimus humilia respiciens homini condito iussit multiplicationem, Genes. primo & secundo, & per consequutionem voluit esse hominum congregationem. At qui vult aliquid, creditur etiam velle illa, sine quibus id esse nequit, cap. praterea. de offie. deleg. l. 2. ff. de iurif. omnium iudi. & alia citata in vltimo arg. contra notabile supra formato. Et nulla communitas

86

R 2 sine

sine potestate gubernandi, præcipiendi, leges instituendi, & iudican-
di, regi potest, saltem bene, iuxta illud, *Vbi non est gubernator, dissipatur
populus.* Prouerb. 14. & tex. mihi singularissimum in cap. fin. 89.
dist. in principio, & paulò post ibi; *Neq; enim vniuersitas alia potest
ratione constare, quàm si eiusmodi magnus eam differentia ordo seruaret.*
Ergo à principio per quandam saltem consequutionē concessit Deus
humano generi eam, de qua loquimur, iudicandi, & gubernandi, po-
testatem. Tertio probatur eo, quòd Deus fecit hominem animal ra-
tionale politicum, secundum Arist. & S. Tho. 1. Politic. & S. Tho. lib.
1. cap. 2. & 4. de regim. princip. & facit cap. monachi. de statu mona-
chi, *Ue soli, &c.* & l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. At hominum so-
cietas, sine tali potestate conseruari & augeri non poterat. Quarto fa-
cit, quòd potestas, se vitam, corpusque tuendi cum moderamine in-
culpatae tutelæ à Deo naturaliter, & immediatè data est homini singu-
lari, teste Cicerone offic. 1. & l. vt vim. ff. de iustit. & iure. An autem
eodem modo, licet non eodem tempore hæc duæ immediatè potesta-
tes fuerint à Deo datæ dicitur in corol. 49. & diximus in cap. olim. de
restit. spolia. cap. delicto. de sententia excommuni. lib. 6. Ergo pari ra-
tione potestas necessaria ad societatem hominum conseruandam data
est ei naturaliter, & immediatè. Quinto, quòd modo aliquo data est
mortalibus hæc iurisdicctio, quæ vsque ad occidendos homines pro-
tenditur, cap. non solum. cap. non est crudelis. cum multis præceden-
tibus & sequentibus 23. quæst. 5. Et non legitur, nec potest assignari al-
lius, quàm prædictus, vt aiunt Innoc. & post eum Hostiens. & Ioa. An-
dr. in capit. quod super his. de vot. Ergo ista est vera laicæ potestatis
origo.

- 87 Confirmantur hæc omnia, per illud Aristotelis 3. de anima, *Natu-
ra nõ deest in necessarijs, nec abundat in superfluis.* Itaq; vt dixit Ioan. Pa-
ris. ordinis Dominicani cap. 5. colum. 3. vbi supra, potestas laica præ-
dicta immediatè à Deo est; sic scilicet; quòd Deus indidit hominibus
rationem naturalem: per quam concluditur esse indita hominibus
talis potestas propter bonum regimen eorum, vt ait Durandus vbi su-
pra q. 1. sub finem. Quod ipsum etiam Herueus, Ioan. Gers. & Iaco-
bus tradunt.

Potestas ecclesiastica, & laica vt differunt.

88

Vigesimo primo, potestatem ecclesiasticam, & laicam differ-
re à se mutuo, penes causam materialem, formalem, & fi-
nalem, & quodammodo penes efficientem. penes efficien-
tem quidem: quia, ut ex definitionibus earum, datis in
duobus corollarijs proximis apparet, potestas laica data
fuit

fuit humano generi à Deo puro nondum homine factò ab exordio mundi: potestas verò ecclesiastica noua à Deo factò homine. Penes materialem verò: quia laica directò data est ad gubernandum naturalia: Ecclesiastica verò directè ad regendum supernaturalia. Penes autè finalem: quia ecclesiasticæ finis est status supernaturalis in hoc seculo per gratiam, in altero per gloriam æternam; finis autem laicæ status naturalis; vita nempe bona, & beata, hoc est virtuosa, quam faciunt virtutes morales duce naturali ratione, sine gratia gratum faciente, quæsiibiles. Penes autem formalem: quia ecclesiastica principaliter dirigit, secundum legem supernaturalem, euangelicam videlicet regulam. Laica verò secundum legem & rationem naturalem.

89 Vigesimo secundo, antiquiorem esse potestatem laicam, quàm ecclesiasticam, saltem eam, qua post CHRISTVM regitur Ecclesia Christiana. Si quidem illa naturaliter ab exordio ciuitatum cœpit, vt clare monstrat S. Thom. in lib. 1. cap. 4. de regi. princ. & clariùs ostenditur eo, quòd quæ naturaliter dantur ab exordio eorum, quibus dantur, competunt, 5. dist. in princ. & tradit Ioa. Parisien. de potestate Regia, & Papal. cap. 5. Hæc autem, scilicet ecclesiastica, supernaturaliter cœpit à CHRISTO nato, imò & passo, nempe à tempore, quo dixit Petro, *Pasce oues meas*. relatum Ioa. 20. & in cap. solitè. de maior. vt colligitur etiam ex eod. secundum vnā opinionem: vel ab eo tempore, quo Matthæi cap. 18. dixit, *Dic ecclesie, &c.* secundū alteram, vt sentit S. Thom. de reg. princ. cap. 10. vel à tempore quo Dominus dixit illa verba, *Tibi dabo, &c.* Matthæi 16. vt tangam in corol. 5. Itaque laica præit ecclesiasticam ætate ac tempore, & è contrario ecclesiastica laicam dignitate, ac excellentia. Adde alias differentias infra corol. 58.

Vigesimo tertio, infertur verum esse id, quod glo. 2. cap. cum contingat, de iureiur. circa medium sentit, & est receptum à Calderi. & Panor. in proëmio Gregorii, & profundè à S. Thoma in lib. 1. de regi. 90 princip. cap. 14. scilicet, aliud esse legum secularium finem, & aliud legum canonicarum, idque noua illa ratione probari, quòd leges seculares producuntur, & manant à potestate laica, & naturali: leges verò canonicæ ab ecclesiastica, & supernaturali, cap. 1. & cap. trās lato. de constitut. iuncta l. omnes populi, ff. de iust. & iure, & l. final. C. de legib. cum ei annotatis. Cum igitur potestatis ecclesiasticæ finis sit vita æterna supernaturalis, illa erit & finis legum ab ipsa manantium. Cū itē finis potestatis laicæ sit vita bona, beata, & quæra temporalis mortalium, illa erit & finis legum ab ipsa emanantium: siquidem effectus esse nō potest altior sua causa, cap. 1. §. hoc autem. qui feud. dar. poss. in visib. feud. & cap. licet ex quadam. de testu. & tradit Bal. in l. 1. ff. de Senator. Quòd & prædictos authores, nescio an meminisset & per-

pendisset satis Fortunius noster vir alioqui eruditissimus in principio lib. de ultimo fine vtriusque iuris: dum contra omnes eundem vtriusque iuris finem esse contendebat, quod de fine immediato, & principali non videtur propter prædicta concedendum: quanquam de medio, & minus principali concedi possit, neque denegat glo. et prædicti.

Vigesimoquarto inferitur, potestatem Ecclesiasticam, quam Papa & Ecclesia sub Euangelio habent, numquam ante CHRISTI sanctorum sancti Aduentum fuisse in illa: quoniam primo ab ipso nouè fuit inducta illa, ut prædictum est: & effectus nequit præcedere suas causas, cap. dixit Sara. 32. q. 4. ibi: *Pæna criminis ex tempore legis est, quæ crimen inhibuerat.* facit cap. 2. & fin. de constit. Vnde septem sacramenta nouæ legis ideo dicimus post CHRISTI aduentum cœpisse, nec antea fuisse: quia CHRISTVS illa instituit, iuxta frequentior sententiam doctorum in 4. dist. 1. * relatam à nobis in Manuali nostro confes. cap. 22. nu. 1. quam pro fide catholica esse tenendam definiuit præfatum Concil. Trid. sess. 7. can. 1. relatum ibidem à nobis. * Adeo, ut etiam matrimonium, qua parte est sacramentum, post CHRISTVM natum cœpit, iuxta plerosque omnes in 4. lib. senten. dist. 26.

93 Deinde, quod id probat rex. sing. in cap. ita dominus. 19. distin. & in cap. in nouo testamento. 2. dist. ibi, *Post CHRISTVM dominum à Petro cœpit sacerdotalis ordo.* Postremo, quod hoc corollarium præsupponit Aquinas de regim. lib. 1. cap. 14. hoc Ioan. Pari. Durandus, Hericus, & Thom. à Vio 1. tomo opusculo. de author. Papæ. cap. 1. & in apologia 1. part. cap. 1. & 2. par. cap. 9. hoc Ioan. Gerson, Ioan. Maior, Iacobus, & Communis: inter enim prædictos, & plerosque alios omnes patres conuenit, potestatem hanc, qua post CHRISTVM regitur Ecclesia, à CHRISTO fuisse nouè inductam.

94 Vigesimoquinto inferitur Ecclesiasticam potestatem, & laicam natas & progressas, aut saltem exhibitas mortalibus cōtrario modo. Ecclesiastica enim supernaturalis, supernaturali modo incipiens tota simul, & perfecta prodiit in Papā, & ab eo progrediens per media, patriarchas, scilicet primates & archiepiscopos, & episcopos, descendit ad infima, nempe alios prælatos inferiores, iuxta Leonem in d. cap. ita Dominus. 19. dist. & Anacletum in d. cap. in nouo. 21. dist. Laica verò, quia naturalis est, naturali modo ab imperfecto, & minimo incipiens prodisse dici potest in domo, & pago, per ea quæ in fine huius corollarii dicam; & paulatim crescens per media, scilicet oppida, & ciuitates, ascendisse ad summa, & perfecta, scilicet regnum multarum ciuitatum, & Imperium multorum regnorum. Idque illa consideratione probatur, quod orbe condito primum fuit vna sola domus, deinde alia seiuncta: & quia homo est animal sociale; nec potest omnia vitæ necessaria sibi cum solis domesticis parare, ex multis domibus

coniun-

coniunctis, coactus fuit pagus ad aptius conuiuendū : postea ex multis pagis coacta ciuitas, ad bene ac per se sufficienter conuiuendum : quę postea dicta sunt regna singularum ciuitatum, quando sibi reges fecerunt, qui eas, & ciues regerent. Creuerūt autem, cū ex his paruis regnis constituta sunt magna multarum ciuitatum, & cū ex multis magnis conflatum est Imperium. Dum autem vna ciuitas tantum, vel multe seiunctę fuerunt, singule in singularum homines, hanc ditionem & iurisdictionem habebant, donec electione, vel alia concessa fuit, vel acquisita illa vni personę singulari. Quę omnia colliguntur non ex vno loco, sed multis in vnum collatis, videlicet Aristot. & S. Tho. 1. 3. & 4. Politi. ex Cicerone in proœ. Rhetor. veter. ex Innocen. qui illa sua sapientia altiloqua loquutus fuit alta in cap. quod super his. de voto, quem ad verbum sequitur ibi Hostien. & Ioan. Andr. quorum dicta trāscripsit S. Anto. 3. par. tit. 3. cap. 2. col. 5. ex S. Tho. item de regim. princ. lib. 7. cap. 14. & lib. 3. cap. 5. ex Ioan. Pari. Durando, Gerſo. & Iacob. qui nihil horum allegant.

- 95 Pro qua considerōne, & rerū successione pondero nouissimē legē in hoc singularissimā, ex hoc iur. ff. de iustit. & iur. vbi ordine retrogrado prædictorū progressus memorantur: habet enim lex, *ex hoc iure, scilicet naturali inducta sunt bella, discreta gentes, condita regna, agris termini positi, edificia collata*. Certum est enim ante bella fuisse gentes, quę bella facerent, & antequam gentes essent condita aliqua regna: quia, vt tradit Aristot. 1. Polit. quęlibet ciuitas cœpit habere suum regem: eum enim regem vocamus, cui summa regiminis commissa est in rebus humanis, secundum S. Thom. d. cap. 14. Et ante condita regna fuerunt collata edificia in vnum multa, & factę domus singulę. faciunt cap. 1. 2. & 4. Geneſeos, adiuncto J. ſina. 6. distin. & iunctis 8. & 9. capitulis eiusdem Geneſeos, vbi narratur Noam ſententiā grauem tulisse aduersus nepotem suum filium Chanaam. Per quod & cap. 14. Geneſeos, quatenus habet, Abrahamo fuisse in ſua domo 318. vernaculos expeditos, defendi forte poſſet id, quod ſupra in principio. huius corollarij ſignifico, ſcilicet etiam in domo ampla, quę nulli ciuitati, neque regi ſubeſſet, inueniri potuiſſe regiam poteſtatem: quoniam cū Communis, hanc poteſtatem cuiſlibet ciuitati tribuat, & domus illi Abrahami inſtar eſſet ciuitatis, egeretque nō ſolūm poteſtate patrisfamilias, quatenus erat domus; ſed etiam poteſtate publica, quatenus erat vna cōmunitas: merito facile videri poſſet fuiſſe illi hęc poteſtas. Quamuis non ſim neſcius Aristot. 2. Polit. cap. 1. cōtrarium ſentire, dum carpit eos, qui putant domum magnam inſtar paruę ciuitatis eſſe, & ciuitatem paruam inſtar domus magnę: eos item, qui putant patrisfamilias, & regis eandem eſſe poteſtatem. Sed reſpōderi forte poſſet, quōd Noas & Abrahamus alia ratione dici poſſerunt

tuerunt patresfamilias, & alia reges.

96 Vigefimofexto inferitur, poteftatem prædictam ecclefiasticam principaliter, & directè fola fupernaturalia, & fpiritualia refpicere: tēporalia vero non, nifi fecundario fiue per confequutionē & accessorie. Et ita toties & tantum hanc poteftatem ad temporalia extendi, quoties, & quantum Euangelii, & aliorum fupernaturaliū & fpiritualium conferuandorum, vel confequendorum, aut non impediendorū ratio id exigit. Huius corollarii prior pars probatur illis 14. argumentis pro notabili noftro fupra formatis. Pofterior verò mōftratur primo aliis 17. contra illud ab initio auctis.

97 Secundo, quod, quæ ad aliquem finem funt inftituta, fecundum ea, quæ ille exigit, ordinantur, extenduntur, & cōtrahuntur, cap. prodest. 23. q. 5. quod in hoc allegauit Archidiacono. in cap. fi peccauerit. 2. q. 1. docet Bart. in l. ambitiofa. num. 17. 18. & 19. ff. de decret. ab ordin. facien. nam & iuxta finem, & rationem legis extenditur illa, vel limitatur, l. adigere. §. quāuis. ff. de iure patron. cap. meminimus. iuncto cap. fuffeftum. de appellat. cum his, quæ latè congerit Felin. in cap. tua. de iure iur. & fubtiliter [Dec. in cap. fecundo requiris. de appellat. At poteftas hæc fupernaturalis, de qua loquimur, ecclefiastica inftituta eſt ad regenda fupernaturalia, & ad dirigendos mortales in vltimum finem, qui eſt vita æterna, vt patet ex definitione in corol. 17. præmiſſa. Ergo tantum ſe ad temporalia extendet, quantum ratio fupernaturalium exigit, & non vltra.

Tertio probatur hoc per varia S. Thomæ dicta, quæ fecundum hæc intelligi poſſent: ait enim in lib. 1. de regim. princ. cap. 14. Sacerdotio regali Papæ omnes Chriftianos, & eorum reges ſubditos eſſe: nam ſentit eatenus ſubditos, quatenus illa fupernaturalia poſtulant. Hoc idem ſentit lib. 3. cap. 10. cum ait, Poteftatem Papæ transcendere omne dominium; præſuppoſito quod, ſicut CHRISTVS intendit, pro vtilitate gregis agatur, ſic item intelligendū, quod paulo ante in eod. cap. dicebat, poteftatem hanc Romani Pontificis nō eſſe referendam quoad ſpiritualia tantum: quia quod corporale eſt & temporale, ex ſpirituali perpetuo dependet; ſicut operatio corporis ex virtute animæ, & poteſtate, ſic etiam id, quod clarius explicat vir ille eruditione, ac pietate cum primis ſuſpiciendus lib. 3. cap. 12. dum per principium Malachiæ concludit, CHRISTI dominium ordinari ad ſalutem animæ; & ſpiritualia bona, licet à temporalibus non excludantur eo modo, quo ad ſpiritualia ordinantur. Expende quaſo illa verba: eo modo quo ad ſpiritualia ordinantur: nam illo, & nō alio modo ſuprema hæc Papæ patriæ patris poteſtas extenditur ad illa. Huc tendit, quod ait eod. lib. cap. 15. quāuis enim CHRISTVS temporaliter eſſet dominus orbis; directè tamen ad vitam ſpiritualem,

hunc

hunc suū ordinauit principatū, iuxta illud Ioan. 10. *Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant.* Huc pertinet id, quod ait in cap. 13. sub finem, scilicet *CHRISTVM* non delegasse suam omnem potestatem Petro. Vnde pat est credere, illam illi commisisse totam & solam, quæ necessaria erat ad finem supernaturalem consequendum toti Ecclesiæ, ac partibus eius. Huc pertinet illud eiusdem, 2. 2. quæst. 40. art. 2. *Omnis persona, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet disponere de his, quæ sunt ad finem.* Bella autem carnalia in populo fidei sunt referenda ad spirituale bonum diuinum, cui clerici deputantur. Et ideo ad clericos pertinet disponere, & inducere alios ad bellandum bella iusta. Ad hæc restringendum est illud eiusdem in fine 2. lib. sententia. scilicet, Spirituali potestati secularem coniungi in Papa, qui vtriusque potestatis apicem tenet, scilicet spiritualis, & secularis, hoc illo disponente, qui est rex & sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & dominus dominatium, cuius potestas non auferetur, & regnum eius non corrumpetur. Nolim tamen contendere cum eo, qui contenderit S. Thomam diuersæ opinionis fuisse, & magis inclinasse in Communem, quam nostram.

- 98 Vigesimo sexto infertur errare Marsylium à Padua, qui in suo pacis defensorio, omnem coercionem & iurisdictionē aufert Ecclesiæ. quod etiam prædictus Iacobus damnabat in d. lib. cap. 2. col. 3. Tum, quia iurisdic-tio, quæ coercionem non habet, frustranea est, cap. ex literis. de offic. deleg. Tum, quia nisi iurisdictionem, & coercionem haberet, parum potens esset ad inducendum finem, quem sponsus ipsius *CHRISTVS* opt. max. præten-dit, argu. cap. 1. 2. & 3. 24. q. 6.
- 99 Vigesimo septimo colligitur ratio, quare Papa deponere pōt reges adeò negligentes in regendis regnis suis, vt ob id populus Dei subditus illis, retrahatur à consequenda vita æterna; dum delicta ipsius nō castigantur; boni scandalizantur, siue offenduntur; vnique suum ius non redditur: est enim illa, quod talis depositio est necessaria in eo regno ad tollenda impedimenta vitæ æternæ cōsequendæ, quo sensu simili, & germano accipi potest illud, cap. alius. 15. q. 6. Colligitur item ratio, quare Papam, quando cum autoritate ipsius populus audet deponere regem, potius deceret deponentibus consentire, quàm deponere. quod glossa solennis in d. cap. alius. sensit: quia tunc non est necessaria depositio, sed consensus in depositione, iuxta eorum opinionem, qui putant regna non esse inducta propter reges; sed reges propter regna. Et ideo regna esse regibus suis potiora; imo & superiora casibus illis, quibus reges potestate sibi concessa abuterentur ad eorum destructionem, vel ad finem contrarium illius, ad quem regna illa se ipsis regibus concesserunt, vel concedere debuerunt: quod tamen breuitatis gratia aliter nec probo, nec extendo latius. Tamen si

- fatis memini Iaco. Almaynum dicere in cap. 15. col. 11. de suprema potest. Eccle. & latius in vesperiis, Regnum non esse regis; sed communitatis, & ipsam regiam potestatem iure naturali esse ipsius communitatis, & non regis: ob idque non posse communitatem ab se penitus illam abdicare. Neque oblitus fuerim scelicis illius diei, quo id in longè frequentissimo studiosorum, & eruditorum conuentu, nō sine magno applausu defendimus Salmantica in illis præaltis conclusionibus, quas super cap. quæ in ecclesiarum. de constit. anno 1528. defendimus primas omnium, quas vnquam cathedrarii defendere ibi
- 102 cœperunt ex instituto illustrissimi D. D. Petri Pacheci, tunc visitatoris, & reformatoris illius Academiae vigilantissimi; nunc autem episcopi Mentese siue Gienensi. & Card. sacros. Romanæ Eccle. Illustrissimi, in quas tela, quæ si schitici calybum durata caminis, non tamen
- 103 ernæo infecta veneno torserunt illustrissimus D. D. Frâciscus à Mendoza, & Bobadilla, Græcè, ac Latine calentissimus, & iuris diuini, ac humani valdè peritus, tunc illius Academiae præfectura, quam magisterium scholarum vocant, illustris; nūc autem episcopatu Caurensi,
- 104 & sacros. Rom. Eccl. Cardinalitia dignitate longe Illustris. Et D. D. Didacus ab Alba tunc cathedrarius iuris pontificii doctissimus; post autem episcopus Asturicensis; nunc verò, vt audio, translatus in Abulensem, super illustris. Modestissimus item Mendesi de Saa in hac inclyta Conymbrica nobilissima familia ortus, tunc insignis collegii Archiepiscopi Toletani collega perdoctus; nunc verò senatoria dignitate clarissimus, cum aliquot aliis, fautore ac Mecœnate D. D. Frâcisco à Nauarra regia stirpe Illustrissimo, tunc Roncæuallis rerum ibi cum humanitûs, tum diuinitûs gestarum gloriæ inclytæ præfecto insigni; nunc autem episcopo Pacensi, quàm reuerendissimo, ac iuris diuini, & humani apprimè docto: animi verò candore, ac omnium virtutum conuentu cum paucis principe, qui anno 1562. mense Aprili migravit ad Dominum Valentinus Archipræsul longè desideratissimus.
- 106 Vigesimo octauo infertur rō, quare pōt Papa dare coadiutores Regibus; aut consentire, & autoritatē impertiri regnis id cupiētibus, & citra consensum C H R I S T I vicarii, non audentibus, iuxta cap. grandi. de supp. negli. prælat. lib. 6. qui tamen non permittitur id facere cum vno subdito laico regum, qui prodigeret, fureret, vel esset minor annis, non præcedente saltem negligentia secularis iudicis. est enim ratio, quia illud est necessarium ad vitam bonam, & virtuosam, secundum rationem naturalem, quæ rursus necessaria est ad supernaturalem: hoc autem non item.
- 107 Vigesimo nono infertur ratio vera, & noua, quare statutum fuit, vt Imperatore mortuo Imperium regatur à Papa, cap. licet ex suscepto.

pro. de for. compet. cum alii principatus, & alia regna eorum principibus, & regibus mortuis non regantur ab eo; est enim illa, quod Imperator non relinquit aliquem successorē, qui populos sibi subiectos regat: & periculū est ne rectore subtracto populus labatur in vitia, & scandala, quibus à vita aeterna impediatur & elongetur. Alii verò fere omnes Reges, & Principes successores, vel superiores, qui id supplere possunt, relinquunt: & aliquot alii, qui per electionem populi assumuntur per suorum regnorum statuta relinquunt aliquot, vel aliquos velut quosdam interreges, qui sua regna Christianè regāt, donec electio successoris fiat, quæ intra paruum tempus fieri, vt plurimum solet. & ideo non est opus Papæ regimine: quamuis si quod esset, in quo eius regimen adeo esset necessarium ad supernam vitā, ac est in regendo Imperio Germanico vacante, posset illud, perinde ac Imperium Romanum per suum Legatum regere. Et ita non poscit idem in illis ratio consequendæ, vel non impediendæ vitæ aeternæ; quod in Imperio.

108 Trigesimo infertur ratio vera, quare Fredericum Imperatorem potuit deponere Innocentius III. iuxta cap. ad Apostolicæ. de re iud. lib. 6. est enim illa, quod multa crimina spiritualia admisit: periuria videlicet, sacrilegia, & hæresim, quibus clerum Neapolitanum afflixit: quæque directo tangebant supernaturalia, violabantque ea, quæ directo fuere commissa Petro; qualia si commisisset alius etiam alij regi subditus, potuisset iure ab illo deponi, & castigari, argu. cap. cum sit. & ei annotatorum. de for. compet.

109 Trigesimo primo infertur Pontificem Romanum eundemque summum, aliquot maxima statuere posse inter laicos etiam in temporalibus, & aliquot minima non posse. statuit enim Papa, vt quicumque occideret, vel occidi mandaret aliquem Christianum per assassinos, hæc & illa grauissima patiatur, vt legitur in cap. 1. de homi. lib. 6. & tamen nō permetteretur statuere, regulariter saltem, vt hac, vel illa poena castigetur fur, vel alius, qui cummitteret contra solas naturæ leges in terris sibi non subiectis quoad temporalia. Nec obstat regula cui licet plus, licet vtique quod est minus. quia illi regulæ non est locus, nisi cum maior, vel saltem par ratio inuenitur in minori, ac quàm in maiori, vt sentit gloss. recepta regulæ eiusdem, & exprimit gloss. cap. 1. de torneamentis. At opprobrium Christianorum, & grauissimum animarum eorum, qui subito occidebantur, periculum (quæ sunt impedimenta vitæ æternæ supernaturalis) effecerunt, vt potestas, & iurisdictio Papæ extenderetur ad illam grauissimam prouisionem, d. cap. 1. de homici. lib. 6. quæ ratio cessat in alio minore casu.

Trigesimo secundo infertur, verum esse textū notabile infra tractatū de summo eundemque Rom. Pontificem posse quemlibet etiā laicū corripere,

corripere, ratione cuiuscunque peccati mortiferi, siue illud committatur contra leges supernaturales, siue committatur circa contractus, siue circa alia prohibita, vt latius in eo declarabitur.

- 112 Trigesimotertio infertur, etiam lege naturali, etiam omni lege civili, & gentium, humana seclusa, quamlibet ciuitatem iurisdictionem, & potestatem habere super singulos illius ciuitatis. Quod vltra prædicta probat primo illa irrefragabilis ratio, scilicet, quod præceptum de nõ occidendo homine iuris naturalis diuini est, secundum omnes cap. 4. Genes. Exod. 20. & Matth. 26. sed à lege diuina nemo potest excipere casum aliquem, nisi Deus ipse, qui condidit illam legem: quia illud verè est dispensare in lege naturali, & diuina. Quod fieri nequit ab homine, iuxta glos. 1. memorabilem in summa dist. 5. & communem sententiam in lib. 3. senten. dist. 37. & S. Tho. 1. 2. q. 100. art. 8. ad 3. & Innoc. communiter receptum in cap. que in ecclesiis.
- 113 de constitutio. Ergo si qua est lex, quæ in aliquo casu permittat occidere hominem, oportet illam legem esse diuinam, siue naturalem, siue aliam ex tẽpore datam. At hæc de qua loquimur, diuina, & potestas extẽdit se vtque ad hominis occisionem inclusiue, cap. non solum. & cap. non est. 23. q. 5. cap. 1. de homici. lib. 6. ita, vt cum necesse est pro quieto statu congregationis, siue cõmunitatis tollere aliquem à vita, id fieri potest mediante ista potestate publica. Ergo qui instituit illam, per quã id cuilibet communitati licet, Deus est, & non purus homo: sed Deus fecit illam legem ante legem gratiæ, & scripturæ Mosaycæ iam inde ab exordio communitatis & congregationis hominum. Ergo propositum.
- 114 Secundo facit pro hac illatione illud singulare dictum Bald. tit. de alodiiis. scilicet, quod quando populi nõ habent lumen, & suffragium Imperatoris oportet, quod ipsi sibi ipsis sint lumen; & qui non habet ducem ipse est sibi bimet dux. Et ita licet aliqua gens non habeat ducem, neque regem per humanam prouisionem; nihilominus habet à natura naturante, quæ est Deus, potestatem se ducendi, & regendi, & illuminandi. Per quæ verba clarè sensit vir doctus, quod si quæ gentes reperirentur in vnum congregatæ, illæ seclusa omni dispositione humana haberent ab ipso Deo immediate potestatem regendi se, & faciendi ea, sine quibus non possent bene viuere in communitate: quæ potestas est hæc, de qua loquimur.
- 115 iurisdictionis laicæ. Facit item id, quod Bal. ait ibidem, scilicet, Legem Imperialem non posse tollere prouidentias naturales. Facit & illud singularissimum eiusdem Bald. in cap. 1. col. 2. secundæ lectionis supra eod. scilicet; Si non est spes, quod superior defendat ciuitatem; vel non est in apparatu id faciendi, potest se ciuitas subdere alteri, & etiam per consecutionem accipere vnum regem, cui se subdant: & hoc conceditur iure naturali. Vnde (inquit) hodie multa regna sunt exempta ab Imperio. quod videtur sensisse glos. nouè in hoc mihi expensa, & singularis.

laris, cap. Adrianus 2. 63. distin. quatenus habet, reges Hispaniæ à faucibus hostium eam eruisse. sentiens ideo non esse illos subiectos Imperio, vt dicam in coroll. 63.

- 116 Trigesimoquarto infertur, reges, & regna Hispaniæ iuste se potuisse ab Imperio Romano eximere, etiam si aliquando illi subiecta fuissent. qđ colligitur ex ppxime dictis, & ex annalibus Hispaniæ, quibus probatur, eam subactam fuisse armis Saracenorum, à quorum tyrannide non Imperatorum virtute, & auxilio; sed diuina, & sua propria sese Hispani in libertatem asseruerant. Et duæ primæ gentes, quæ id facere cœperunt, nempe Nauarri, & Legionenses suos sibi reges constituerunt: vnde alij omnes Hispaniæ propagati, idemque exemplum secuti mira fortitudine, parique prudentia, & rei militaris peritia omnia regna huius orbis Hispani è manibus Saracenorum eripuerunt: in qua re Lusitani vltimi situ, non vno respectu fuere primi. Nauarri quidem autoritate ad id summi Pontificis accedente, ac formam vngendi præscribente, Enecum, non à Vegorra, quæ Galliæ regio est, vt Raphael Volaterranus deceptus ab aliis scribit, sed à Vigurio, quæ domus Nauarriæ antiqua est: Legionenses verò, Pelagiū. Et ita, iuxta prædicta elogia Baldi, fundata per superiora, quàm optime eximere sese poterunt ab Imperio, non obstantibus illis, quæ supra modum torserunt Feli. & citatos ab eo in cap. cum nobis. col. 5. de præscriptio. licet enim contra legem diuinam supernaturaliter à CHRISTO datam sit, aliquem Christianum eximi omnino ab ecclesiastica iurisdictione; quæ penes Papam est: contra nullam tamen legem diuinam, nec naturaliter, nec supernaturaliter præditam est, vt vnus aut alter, & multi, ac plerimi reges exempli sint ab Imperio Romano, vel alio temporali, & ab omni alia potestate laica; tum ob corollarium præcedens. Tū,
- 118 quia ante CHRISTVM natum plurimi fuere, qui neque suberant, neque subesse tenebantur alicui potestati seculari: nec postea est instituta à CHRISTO vlla potestas merè laica directè omnia complectēs. Tum, quia ante illum natum non suberant omnes etiā vni sacerdoti; vt in coroll. 59. latius dicam. & licet hodie vni sacerdotali potestati oporteat subesse: quia instituta est noua potestas sacerdotalis, quæ omnes comprehendat: non tamen oportet subesse vni Regi, vt in coroll. 60. & 61. demonstro: quia nullam talem potestatem laicam regalem quoad omnes instituit ipse, neque vllam talem vlli commisit, vt colligitur ex coroll. 21. & 22. & aliis.

- 119 Trigesimoquinto infertur, nullam communitatem posse abdicare se ita penitus ab hac iurisdictione sibi naturali lege indita; vt nullo casu eam resumere possit. Primo, quia nulla singularis persona potest renūciare potestati se defendendi, secundū glos. sing. l. pactū inter heredes. ff. de pact. quæ satis probatur per l. non tantum. ff. de appellat. & cap.

cap. contingit. 2. de senten. excomm. Ergo à fortiori nulla cōmunitas publica poterit ita renunciare prædictæ iurisdictioni datæ lege naturæ ad sui defensionem publicam; quandoquidē vtraque est concessa lege naturali: & magis necessaria, & utilis est defensio publica, quàm priuata, arg. cap. si diligēti. de foro cōpe. adiuncta l. si quis in cōscribēdo. C. de pactis. Deinde, quòd l. si. ff. de constit. princ. & §. sed quod prin. Insti. de iure natural. gen. & ciuil. habent; Populum Roma. concessisse

120 iurisdictionem Imperatori, & non in eum transulisse. Quam differentiam vigilantissimus Accursius sensit in l. non ambigitur. ff. de legi. Postremò, q̃ Baldus citatus in 33. coroll. dicebat in titu. de alodiis. agens de hac potestate, non posse Imperiali lege tolli prouidentias naturales.

Non obstat, quòd multi populi videntur carere omnino iurisdictione, vt notatur in d. l. omnes populi. & in cap. cum omne s. de constit. quia non carent omnino iurisdictione; sed eius vsu: habēt enim illam, saltem in habitu, licet careant actu. Et ideò quoties incideret casus, in quo populorū gubernationi non prouideretur, per eos, quibus electione, hereditate, vel aliàs concessus est vsus iurisdictionis, poterunt ipsi ea uti, vt clarè docuit Bald. in cap. 1. supra eod. col. 2. secundæ lectionis, & in d. titu. de alod. & clarius, his tamen non adductis, Iacob. Almaynus in lib. de auth. Pap.

121 Trigesimosexto infertur ratio vera, & noua, quare clerus non potest statuere quidquam contra superioris legem, cap. quod super his. de maiorit. & obediē. populus autem sic contra legem Imperatoris, l. omnes populi. ff. de iustit. & iure. est enim illa, quòd populus laicus, licet concesserit Imperatoribus, aut Regibus vsu, & exercitium iurisdictionis, quæ sibi naturaliter competeat: retinuit tamen sibi habitum illius, & radicem; & ita facile potest reuerti quoad usum eius ad suam naturam pristinam, arg. cap. ab exordio, 35. dist. & l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Clerus autem nullam penitus habet iurisdictionem ecclesiasticam; nisi quam à superiore accipit: & quia ab illo non accipit facultatem statuendi contra legem suam; ideo non potest aliquatenus contra illam statuere.

Solutio 17. argumentorum contrariae partis.

S V M M A R I U M.

- 122 *Argumentum à contrario sensu non valet, &c.*
- 123 *Potestatis Ecclesiæ extendendæ ad laicos capita pauca, & resoluta.*
- 124 *Papa cur potuit Imperium transferre.*

- 125 Potestas ecclesiastica, & laica cur Soli, & Lunæ comparata.
- 126 Intellectus cap. i. 21. dist. & aliorum multorum. & 128.
- 127 Reges minus subiectos Papæ, quàm Imperatores.
- 129 Papa coronat Imperatorem potestate humanitus accepta.
- 130 Christus non concessit Petro totam suam potestatem.
- 131 Benedictio productiua potestatis regalis non pertinet ad Papam diuinitus.
- 132 Regum Hebræorum unctiones an, & quomodo regalem potestatem produxerunt.
- 133 Ratio noua cur cap. Raynutius. & cap. Raynaldus. ligent etiam laicos.
- 134 Ecclesia militans qui instar triumphantis?
- 135 Christus monarchiam optimam instituit.
- 136 Ecclesiæ monarchiam non impedit susceptio multorum à Deo immediata.
- 137 Ratio noua cur Papa potuit transferre imperium.
- 138 Intellectus nouus extrauag. vnæ sanctæ. de maiori.
- 139 Ecclesia vna semper fuit, sed non vnus summus sacerdos.
- 140 Ratio noua cur nequeant esse duo Papæ, licet duo Imperatores sic.

- 122 Rigesimo septimo infertur solutio primi argumenti prioris, ac communi opinione superius per nos facti, scilicet contentum huius cap. in verbo intendimus, à contrario sensu significare, posse Papam, si veller, miscere se his, quæ sunt iurisdictionis Regis Francorum: quoniam argumentum à contrario sensu nullas vires habet, quando assumitur ad probandum contrarium eius, quod alio iure claro statuitur, iuxta cap. à nobis. il 2. de sentent. excommu. & glossam cap. significasti. de foro compet. cum multis aliis per Felin. & nos ei adiectis.
- 123 Trigesimo octauo infertur solutio secundi arg. scilicet quòd fatendum sit potestatem ecclesiasticam in casibus in eo relatis, & aliis, quos referunt in eo citati cognoscere inter laicos: eo quòd ea, de quibus cognoscit sunt supernaturaliter instituta, vel reuelata: quales sunt articuli fidei, & qualia sacramenta, aut eis annexa, & sacramentalia, & per legem diuinam supernaturalem declarata; cum essent obscura sola lege naturali attentata; qualis est prohibitio vsurarum. Aut inest eis aliquid supernaturaliter institutum; quales sunt personæ, & res ecclesiasticæ. Aut cognitio illa est necessaria, vt aliqui consequantur vitam æternam. Aut ad tollenda impedimenta illa consequendi; qualis est gubernatio Imperii vacantis, & datio curatoris alicuius regis, & similia. Aut quia cognitio, & iurisdicctio competit ei per donationem Imperatorum, Regum, & aliorum Principum, vel inferiorum laicorum

corum; vel per emptionem, permutationem, vel aliam iustam rationem, veluti consuetudinem, ultimam voluntatem, & præscriptionem; fatendum inquam hoc est, sed negandum, quod competat præfata cognitio, & iurisdictio Papæ ea ratione sola, quod aliqua potestas laica formaliter, actu, vel habitu sit in ipso Romano Pontifice, quatenus solum est Pontifex: & quod illa magna, & suprema, quam habet in plerisque terris competit ei, quatenus est dominus, & Rex per donationem Imperatorum, & Regum; & non ea ratione, qua est pontifex, iuxta capit. Constantinus. 96. distin. & aliorum Imperatorum, & Regum annalia.

124 Trigesimonono infertur solutio tertii argum. scilicet, quod ratio quare Papa potuit transferre Imperium à Græcis in Latinos fuit illud maximum impedimentum supernaturalis beatitudinis consequendæ, & aliorum supernaturalium in Ecclesia Christiana exercendorum, quod oriebatur fidelibus ex infidelitate, & defectione Græcorum Imperatorum ab Ecclesia Romana, & consensus eorum, qui suberāt Imperio, fidelium, hoc inquam impedimentum effecit, ut potestas prædicta ecclesiastica extenderetur ad transferendum Imperium, & ad ponendas in illa translatione leges, per quas satis consultum esset Ecclesiæ Christianæ, & fidelium salutis æternæ, & supernaturalium exercitio; in quibus fuit illa, per quam constitutum fuit, ad quos pertineret electio Imperatoris, & ad quem confirmatio, & ad quem cognitio vacante Imperio, & id genus alia. hoc inquam impedimentum effecit, ut suprema Ecclesiastica potestas præfatā translationē facere potuisset: & non eo quod potestas Imperialis actu, vel habitu esset penes Romanum Pontificem, antequam translatio illa fieret.

125 Quadragesimo infertur solutio quarti argum. scilicet fatendum esse excellentiorem esse potestatem Ecclesiasticam laicam; sicut aurum excellentius est plumbo: non autem hanc illi inesse; sicut nec auro inest plumbum: & ecclesiasticam quidem comparari soli, & laicam Lunæ, non ideò quod laica suam vim accipiat ab Ecclesiastica; sicut à Sole accipit Luna: sed quia est minùs perfecta, & longè inferior in sese, quàm illa.

126 Quadragesimosecundo, infertur solutio 5. argumenti, fundati in illis verbis cap. 1. 21. distin. CHRISTVS Petro aterne vitæ clauigero intra terreni simul, & celestis Imperij commisit. nempe, quod sicut per verbum, celestis Imperii, non intelligitur paradisus, & Ecclesia triumphans: ita per verbum, terreni, non esse intelligendam potestatem laicam; sed per regnum cœleste intelligendos esse bonos, & per terrenū malos. Vel per regnum cœleste eos, qui cœlesti conuersationi deduntur; quales sunt personæ ecclesiasticæ: & per terrenum, eorum qui terrenis rebus curandis animum intendunt; quales sunt laici. Vel germanius

manius, per verbum, iura, intelligendam esse potestatem ecclesiasticā, siue spiritualem; & sensum esse, Petro data esse iura regni cęlestis, & terreni, id est, potestatem spiritualem, tam super Imperatore, ac aliis omnibus laicis, quā super pręlatis Ecclesię, ac omnibus aliis clericis. Quę potestas spiritualis extenditur etiam ad omnia temporalia, quatenus id est necessarium ad salutem mortalium spiritualem. Inferitur etiam solutio, & intellectus mandati eiusdem Nicol. in illo 5. argumento assumpti ex capit. auctoritatem. 15. q. 6. per quod mandabāt quibusdam, vt spirituali simul, & temporali gladio malignos insequerentur: intelligendum enim est illud, quod ait de materiali gladio, per inuocationem eius in adiutorium gladij spiritualis, iuxta cap. 1. & ei annotata, de offi. ordin. vel quia ex cōsuetudine, donatione, vel priuilegio Imperatorum, vel regum competeat Ecclesię iurisdictio temporalis in eis terris, de quibus loquitur.

- 117 Quadragesimosecundo inferitur solutio 6. argumenti: scilicet idem quidem esse dicendum de aliis regibus, quod est dictum de Imperatore, quantum ad hoc, quod sicut aliorum regum potestas non est penes Papam ex diuina institutione, ita nec Imperatoris: quamuis super Imperio multa competāt Papę, per leges humanas in trāslatione Imperii de consensu populorum fidelium, in quos translata potestas fuit eligendi, iuxta ea, quę habentur in d. cap. venerabilē. de elect. & clem. Romani. de iureiur. & ea quę diximus supra in coroll. 8. & 9. & 10.
- 118 Vnde colligi potest intellectus verus cap. alius. 15. q. 6. & cap. grandis. de supplē. negli. lib. 6. citatorum in arg. Intellectus item verus omnium illorum, quę à doctoribus, tum in d. arg. 6. tum alibi citantur. quę sonant potestatem regum non agnoscentium superiorem esse penes Papam: intelligi enim debent esse penes Papam quantum, ad hoc, quod potest iubere vsum eius, quatenus ratio consequendę vitę supernaturalis, gratię, aut glorię id exigit; & quod etiam ipsemet Papa eis negligentibus potest facere id, quod ipse poterat quoties, & quatenus ratio illa vitę supernaturalis consequendę id postulat.

Quadragesimotertio inferitur, falsum esse illud dictum doctorum relatorum in d. 6. argumen. scilicet nullos reges potuisse vsucapere, siue pręscribere libertatem, vel aliās sese eximere ab Imperio; nisi sese subdendo Papę quoad temporalia: quoniam nulla ratione, vel iure id efficaciter comprobatur; & per supradicta palam confutatur, & apertus est nouus modus, quo reges ab Imperio sese potuerunt eximere in coroll. 33.

- 119 Quadragesimoquarto, inferitur solutio 7. argumēti, scilicet Imperatorem quidem suscipere infulas, & coronam à Ro. Pontifice; sed non ex diuina institutione, & ratione solius potestatis traditę ei à CHRISTO; sed humana constitutione apposita in translatione Imperii; vt

in 37. illatio. & solut. 2. arg. tangebam.

- 130 Quadagesimo quinto infertur solutio 8. argu. f. **CHRISTVM** quidē & vniuersalem monarcham fuisse, etiam quo ad temporalia: nō tamē concessisse Petro totam potestatem suam, quam habebat, etiam quatenus homo erat omnium potentissimus; quia non transfudit in eum, neque concessit ei vllam potestatem laicam directē respicientem naturalia, vt prædictum est; imo neque omnem ecclesiasticam etiā spiritualementem; non enim potestatem illam excellentiæ faciendi miracula, instituendi sacramenta, & dandi sine sacramento effectum sacramenti, & id genus alia, vt pulchre docet S. Thomas in fine cap. 10. lib. 3. de regi. princip. Neque vllus vnquam contrarium asseruit; & ita non sequitur, hoc potuit **CHRISTVS** quatenus homo. Ergo & potest Papa quatenus eius vicarius.
- 131 Quadagesimosexto infertur solutio 9. argum. scilicet, quod potestas illa ita benedicendi, vel vngēdi reges, vt per eam solam quis fiat rex, non inest Papæ, quatenus Papa est sola lege diuina inspecta, licet benedictio alia simplex non traditiua potestatis regalis competat ei hoc respectu.
- 132 Quadagesimoseptimo infertur solutio eorum, quæ nō pauca congeruntur in 10. argumento; scilicet vnditiones illas primorum regum Hebræorum factas quidem fuisse à sacerdotibus: sed si, & quatenus saltem erant regalis potestatis traditiuæ, non fuisse factas virtute potestatis ordinariæ, quam habebant quatenus erant sacerdotes; sed virtute potestatis in id à Deo delegatæ, quatenus tanquam ministri Dei speciatim ab eo in hoc deputati id fecerunt, vt in argu. 9. pro nostra
- 133 conclusione adducto probatur. Id item quod in arg. 10. tangitur in re graui, & multum dubia recurrendum ad sacerdotes Leuitici generis. &c. solum concludere videtur, ecclesiasticam potestatem extendi ad temporalia, quatenus ratio salutis æternæ id postulat, quod nunquam negauimus: cum enim quæstio aliqua, etiam tantum temporalia tangens ambigua est, & idēdō gratia scandala, & lites, ac discordias parit inter Christianos, necessaria est eius solutio ad tollenda impedimenta salutis æternæ. Quæ ratio fuit decidendi graues illas quæstiones, de quibus in cap. Raynutius, & cap. Raynaldus. de testamen. & in cap. si pater. eod. tit. lib. 6.
- 134 Quadagesimooctauo, infertur solutio 11. argu. Ecclesiam quidē militantem instar habere triumphantis in multis, non autem in omnibus: alioqui essent in hac quoque omnino beati, sicut in illa; & nulla esset hic edendi, vel bibendi necessitas, sicut neque in illa. Quare satis est in hac esse vnum summum principem tantum in spiritualibus, tantæ ac talis potestatis, cui omnis secularis potestas subdatur; & qui ea vti possit etiam circa temporalia, cum ratio salutis æternæ id popo-
- scerit,

fecerit, vel ad iubendum aliis secularibus monarchis, vt sua potestate v-
cantur: aut ad faciendum ea, quę ipsi facere neglexerint, cum salutis
ęternę impedimento euidenti.

135 *Quadragesimonono* infertur solutio 12. argum. scilicet; CHRIS-
TVM optimum maximum legislatorem optimam rationem guber-
nandi instituisse monarchiam, scilicet quoad spiritualia, quę se ad tē-
poralia quoque extendat, cū vbi, quando, cur, & quatenus ratio spi-
ritualium, & supernaturalium id exigit: non autem instituisse, nec o-
portuisse instituere, vt suus ille vnicus Vicarius ad saluandas totius or-
bis hominum animas relictus, omnium regum potestatem ordina-
riam, etiā quoad temporalia haberet. Tum ne spiritualium & ęter-
norum oblitus caris se illigaret secularibus, & perituris, iuxta cap. te
136 quidem. 1. 1. q. 1. Tum quia, vera monarchia Ecclesię non requirit, vt
ei subditi nullam potestatem suscipiant immediatē à Deo; & vt om-
nia veniant eis per manus ipsius Vicarij, quod sit eius monarchia:
quoniam si hoc requireretur nō esset vera monarchia in Ecclesia, nec
Papa verus monarcha, etiā si vtramque summam potestatem eccle-
siasticam, & laicam haberet, etiā quoad actum: quoniam alia multa
suscipiunt Christiani à Deo immediatē, nempe gratiam gratum fa-
cientem, virtutes infusas, inspirationes bonas, dona Spiritus sancti,
gratias gratis datas, & id genus alia multa, quę non transeunt per ma-
nus Papę, neque officiariorum eius: quorum tamen susceptio fortius
deberet corrumpere monarchiam Papę, quā susceptio potestatis tē-
poralis. Siquidem illa sunt spiritualia, hæc verò temporalia: & mo-
narchia hæc magis est spiritualis, quā temporalis, etiā secundum
eos, qui tenent vtramque potestatem esse penes Papam, vt patet per il-
la multa dicta S. Thom. citata in corol. 26.

137 *Quinquagesimo*, infertur solutio 13. argumen. scilicet trans-
lationem illam Imperij valde necessariam fuisse illo tempore ad sa-
lutem spirituales populorum Christianorum; & ideo Rom. Pontifi-
cis auctoritatem ad id pertigisse per quandam consecutionem; quę
tamen non pertingit ad alia minora: quoniam tunc demum potest
minora, qui maiora potest, vt habet argumentum; cū eadem ratio,
vel maior est faciendi minora, quā maiora, vt in corol. 16. probaui.
quod in hac re non contingit; cū longe maior ratio suadeat, vt Vi-
carius CHRISTI omnium hominum Saluatoris possit spiritualia,
quę directē respiciunt supernaturalia, & ęternam salutem eorum, quā
temporalia, quę ad id non pertinent, nisi indirectē: & cū sic perti-
nuerint, poterit se ad illa extendere.

Quinquagesimoprimo, infertur solutio 14. argum. scilicet pote-
statem ecclesiasticam posse quidem iudicare de mediis salutis ęternę,
quā ipsa præsupponit, quatenus ad eā est necessariū, qđ concedimus;

T 2 non

non autem quatenus ad eā non est necessarium. quod est id, quod negamus.

Quinquagesimosecūdo infertur solutio 15. argum. scilicet, quod nihil aliud concludit, quam 14. & eodem modo soluitur, quo illud mutatis mutandis. Quod gratia breuitatis non explico.

138 Quinquagesimotertio infertur solutio 16. argum. & extrauag. v. nam sanctam. Bonifacii VIII. de maior. & obed. & omnium in ea contentorum, scilicet spiritualement potestatem extendi ad omnia, quæ sunt necessaria ad salutem hominum æternam, iuxta ea, quæ in corolla. 31. 32. & 33. dicta sunt, quod omnia contenta in d. extrauag. debent reduci ad hoc, quod potestas spiritualis sublimior est temporali, vt aurum plumbo: & quod hæc subest illi adeo, vt cum ratio supernaturalium id exegerit, poterit imperare ei oportuna, & eam, si opus erit, censure ecclesiastica cogere ad faciendum ea; imo & facere ea, quæ secularis facturus erat eo nolente facere, quatenus ratio illa supernaturalium polcit, & nō amplius. quod satis significauit extrauag. meruit. de priuileg. Clemen. V.

139 Quinquagesimoquarto, Ecclesiam catholicam vnam quidem esse, fuisse, ac fore ab exordio in finem vsque mundi, dictam cœpisse ab Abelo propter ipsius innocentiam, vt post Gregorium in homel. 20. super Matth. declarat Aluarus Pelag. in lib. 1. de planct. Eccle. ar. 3. 6. & melius art. 63. sub litera H. col. 2. non tamen semper habuisse vnum summum monarcham, penes quem esset summa sacerdotalis, seu ecclesiastica potestas omnium fidelium: alii enim in aliis, aut domibus, aut ciuitatibus, aut gentibus fuere sacerdotes, neque omnes vni summo suberant. Quod satis affirmat S. Thom. lib. 1. de regi. princ. cap. 14. neque enim vsque ad CHRISTI aduentum necesse fuit omnes omnium gentium fideles vlli vni subesse sacerdoti, etiam Hebræorum: quorum leges quatenus non erant naturales nullas alias gentes, quàm Hebræam obligabant, vt colligitur ex Dyonis. cap. 9. Cæl. Hierarch. & tradit S. Tho. receptus 1. 2. q. 98. art. 5.

140 Quinquagesimoquinto infertur ratio soluendi argumentum illud, quod aliquando in confesso doctissimorum virorum per me propositum remansit insolutum: impugnaturus enim glossam singular. cap. non autem. 7. quæst. 1. quatenus habet, non posse fieri, vt duo essent Papæ eod. tempore etiam, ex vrgentissima causa, vt Iac. Almay. determinat in lib. de eccl. potest. cap. 5. quicquid sentiat Io. Maior in 4. dist. 24. quæst. 3. impugnaturus (inquam) hæc, sic argumentabar; In omni eo, quod lege naturali, diuina, vel supernaturali vetitum est, potest ob necessitatem dispensari, si ob eam aliàs circa id inuenitur in sacris literis dispensatum, iuxta id, quod sentit glossa memorabilis, & clariùs exprimit Card. Alex. ibi in cap. quoniam. 48. distin. At ante legem nouam,

uam, cū vetus adhuc vigeret, multi erant summi sacerdotes, nō agnoscentes alios superiores. Ergo & nunc post nouam multi tales poterunt esse, saltem per dispensationem ob causam iustam. Ex proxime enim prædictis infertur modus soluēdi hoc argum, scilicet quod nusquam ante legem euangelicam fuit talis summus pontificatus, qualis nunc est: & ita non potuit antequam esset, ob vllam necessitatem, vel vtilitatem relaxari lex diuina de vnico summo pontificatu Petro, & successoribus eius commisso; neque postea quā cōcepit vnquam est relaxata; cui consequens est, vt neque nunc relaxari queat. Qua eadē ratione neque duo Papę possunt præesse papatui: licet possint esse duo Imperatores eiusdem Imperii, & duo supremi reges eiusdem regni: quia nulla vnquam lege diuina, neque naturaliter, neque supernaturaliter data, neque ante, neque post euangelium statutum fuit; vt vna tantum esset monarchia; & vnus tantum monarcha toti orbi quo ad temporalia.

S V M M A R I V M.

- 141 Potestati humana nullum hominem subiici temerarium.
- 141 Potestas ecclesiastica potest quæri, & teneri absque charitate.
- 242 Potestas ecclesiastica solo iure diuino non perit fide perempta.
- 142 Papatus non perditur ob heresim ipso iure; licet sic episcopatus.
- 143 Potestatis ecclesiasticę capax est laicus iure diuino; sed non humano; sc̃a mina verò ecclesiastica etiam humano.
- 144 Potestas laici iuris dicendi vt est à Deo immediate data.
- 145 Potestas ecclesiastica, & laica vt conueniunt, & differunt. & seq.
- 147 Reges pauci à Deo solo immediate facti. & seq.
- 148 Regiam potestatem esse contra iura naturę insania est.
- 149 Regem vnum non posse regere plura regna stultum dictu.
- 150 Regem vnum regere plura regna quoad quid vtile.
- 151 Noas ante Nembroth fuit rex iustus.
- 151 Lipomanus Aloysius legatus cum primis laudatus.
- 152 Monarchię quatuor celeberrimę an fuerint iniustę.
- 153 Imperium laicum nullo iure diuino debet esse vnicum orbi.
- 154 Cainus non videtur fuisse vnicus orbis dominus.
- 155 Regis apum vnitas non arguit Regis orbis vnitatem.
- 156 Imperator falsò dicitur mundi dominus etiam de iure. & seq.
- 156 Orbis totus; & Romanus, & Hispanus, &c. differunt.
- 157 Nabuchdonosor figurate dicitur rex regum.
- 158 Imperatorem omnia iniuste quasisse, vel tenere falsum.
- 159 Imperator nec fit, nec desinit esse dominus per omnes strages belli.
- 159 Reges non omnes per bella iniusta sunt exempti ab Imperio.
- 160 Regum tituli false prætenti faces, & pestes orbi.

Hispanias

- 161 Hispanias nunquam iuste subsuisse Romanis probabile.
 161 Romanis, qui Hispani mordicus restiterunt.
 162 Regem vnum totius orbis fieri posse hodie, à sola maiore parte eius, non est verum, licet olim potuisset id contingere.
 163 Potestas ecclesiastica quando posset Christianos omnes ad faciendum vnum ducem cogere, qui omnium eorum toti exercitui imperaret.
 164 Potestas ecclesiastica cur plus potest creare ducem totius christianismi, quàm maior pars eius.
 165 Ciuitatis vnius libera in quo potentior, quàm maior pars multarum.
 166 Rex cur non potest eximere suos à se, & suo regno.
 167 Regi subditi tam liberi sunt, ac subditi libere ciuitati.
 168 Monarchia optima regendi forma.
 169 Rex educatus regiè ab ortu cur aptior, quàm alius.
 169 Rex Ioannes III. & Catherina I. qua in re præcellunt.

141 Vinquagesimosexto infertur, temerarios & insanos esse illos, qui negant vllos homines vlli potestati subiici. Tum, quia id est contra ius naturale, & omnia citata supra in coroll. 18. Tum, quia hereticum est id asserere, etiam de Christianis etiam iustis, per clem. ad nostra. in versic. 3. de hæret.

Quinquagesimo septimo falsum esse id, quod tenere pauperes Lugdunenses, & Vualdens. reuocatum à Ioan. Vviclef, & condemnatum à concil. Constant. vt habetur post sess. 45. scilicet potestatem ecclesiasticam ita iure diuino fundari in charitate, vt nemo eam habere possit; nisi charitatem quoque habeat, & sit in statu gratiæ gratum Deo facientis: quoniam nemo scit se amore dignum, cap. 9. Eccles. & ita consequeretur, neminem scire se esse verum episcopum, vel parochum. Quæ ratio, licet videatur Iacobo Almayno in cap. 3. de potestate Ecclesiast. euidenter errorem prædictum confutare; non tamen satis confutat: quoniam etiam retenta opinione contraria communi, nemo vere scit, se esse episcopum, vel parochum: quia nescit se vere baptizatum, nec habere characterem baptismalem: cum ille nequeat haberi, sine debita intentione baptizantis, quæ à baptizato sciri nequit: & sine illo nequit esse episcopus, neque presbyter, cap. veniens. de presb. non baptiz. Fortius igitur facit, quod secundum eorum opinionem, qui caderet à gratia gratum faciente, caderet quoque ipso iure ab episcopatu, & quolibet alio beneficio iurisdictionem habente: & ita sine noua promotione non posset esse episcopus, vel parochus. quod est absurdum. Ex quo infertur, fortius errare Bohemos, qui dicebant, non solum Deo gratum; sed etiam ab ipso prædestinatum esse oportere illum, qui alicuius potestatis ecclesiasticæ futurus sit particeps.

Sexage-

- 142 Quinquagesimooctavo inferitur et rare illos est, qui putant, potestatem Ecclesiasticam ita fundari iure diuino in fide, ut ea carere, carere quoque necessarium dicatur hac potestate: quoniam primo nullo iure diuino est inducta poena priuationis ipso iure ob heresim, ante binam saltem monitionem, ut eleganter probat Thom. à Vio in cap. 23. tom. 1. tract. 2. de auth. Pap. & concilij, & latius dixi in cap. nunc aut. 21. dist. deinde, quia Papa hæreticus non incidit in poenam contra hæreticos ab Ecclesia statutam, arg. cap. 1. cum ei annotatis de consti. l. princeps. ff. de legi. & tradidimus latius supra in corol. 13. Postremo, quod neque alij prelati inferiores perdunt suas dignitates ob heresim conceptam, & omnino occultam. Quæ communis est opinio Theologorum, & probatur arg. à contrario sensu in cap. audiui mus. 24. quest. 5. in illis verbis; *Qui heresim nouam ex corde suo finxit, ex quo eam predicare cepit, neminem damnare potuit.* Quare verius videtur, hanc potestatem fundari in charactere baptismali. arg. cap. 1. & cap. veniens. de presb. non baptiz. quod etiam tenuit prædictus Iacobus: à quo tamen dissentio, quatenus in probatione huius conclusionis præsupponit, incapacem esse huius iurisdictionis iure diuino eum, qui non est clericus. Tum, quia etiam femina religiosa est capax eius, cap. dilecta. de excels. prel. Tum, quia etiam laicus ut potest ecclesiastica iurisdictione per commissionem specialem Papæ, cap. præter. adiuncta gloss. communiter recepta, verb. ducibus. 32. dist. & annotatis in gloss. cap. 2. de iudi. quamuis verum sit, laicum esse incapacem illius iure humano, cap. bene quidem. 96. dist. & d. cap. 2. de iud. cum aliis, quæ nota sunt.
- 144 Quinquagesimonono falsam videri differentiam illam Iacobi Almayni in lib. de potest. Eccles. cap. 1. col. 3. quam inter potestatem Ecclesiasticam, & laicam ponit; videlicet, quod hæc nunquam fuit regulariter, & immediate à Deo instituta, licet per rationem naturalem esset debita: illa verò immediate fuit à CHRISTO instituta. Tum, quia ratio, ex qua illam differentiam deducit, non concludit eam; sed aliud longe diuersum, scilicet potestatem laicam totam non fuisse à Deo ulli datam; potestatem autem Ecclesiasticam sic. Quod & verum est: quia nusquam regulariter iussit Deus, ut vni, vel pluribus his, vel illis quoad potestatem laicam pareretur: cum tamen specialiter de potestate Ecclesiastica statuisset CHRISTVS, ut vni Petro parerent omnes, Ioan. 20. & cap. solitæ. de maior. Tum, quia potestatem laicam deberi communitati hominum lege, ac ratione naturali non inferit, eam non esse à Deo immediate datam; imo potius concludit contrarium: nam potestas edendi de omnibus rebus siue suis, siue alienis inferioribus, tamen natura humana ad conseruandam vitam propriam tempore necessitatis extremæ cuilibet est debita lege naturæ, cap. discipulos. de consecrat. dist. 5. cap. si propter necessitatem. de furt. cum eis

annotatis : nō tamen ob id definit dici data cuilibet immediatē à Deo. Potestas item defendendi se ab alio iniurio inuasore , & etiam occidē- di eum, si aliter defendi nequeat, debita est cuilibet, lege naturali, l. vt vim. ff. de iusti. & iur. non tamen ex eo infertur, eam non esse datam immediatē à Deo ; imo potius contrarium. Tum, quia Durandus, cuius doctrinam sequitur in hoc potissimē idem Iacobus in tracta. de iurisd. ecclesi. non ponit hanc Iacobi differentiam ; sed eam, quam ipse supra posui. Ioan. etiam Parisiensis, cuius doctrinam plurimū sequitur ille, quod nos ait expresse, vt dixi in 20. coroll.

- 145 Verius itaque fuerit dicere primo, vtrunque harum potestatum cō- uenire in hoc, quòd vtraq; est data immediatē à Deo : & quòd neutra hodie quærat alicui ita ex immediata largitione Dei, vt nullum hominum ministerium pręrequiratur : quoniā pręuenire debet electio, vel successio. Differre autem in eo, quòd laica data est naturaliter, & generaliter ita, quòd nihil speciatim de illius creatione, vel de illius alicui traditione cautū fuerit, saltem in generis humani, & illius creationis principio : licet postea de potestate communitatis Hębreorum sic. Ecclesiastica verò data est supernaturaliter, & specialiter ita, quòd speciatim de ipsius creatione, & traditione Petro quoad totam, & aliis quoad aliquas partes cautum fuerit, vt prædictum est in corol. 18. Esse item aliam differentiam singularem inter has duas potestates, scilicet, quòd licet vtraque hodie quærat, & accipiat à Deo mediatē, longē tamē mediatus laica, quàm ecclesiastica. Laica enim accipitur mediante electione communitatis expressa, vel tacita, qua quod suū erat alii concessit, vel mediante successione in tali electione fundata. Po-
- 146 testas verò ecclesiastica, licet etiam accipiat mediante electione Ecclesię, vel Cardinalium eam representantium: non tamen accipitur tanquam res aliqua quę sit, fuerit ve ipsius Ecclesię, secundū opinionem Romanorum relatam in corol. 19. licet secundum opinionē Parisiensem, Gerson. scilicet, & aliorum multorum sic: secundū enim eos potestas hęc Papalis data fuit Ecclesię in persona Petri, & etiam Papa mortuo est in illa, & esset in concilio œcumenico legitime congregato : quod magnis viribus contendit confutare Thom. à Vio, & magnis defendere Iacobus, & Ioan. Maior citati in d. coroll. 19.

- 147 Sexagesimo infertur, non videri verum id, quod quidam eruditi nouē dixerunt, scilicet, non solum communitates, sed etiā Reges suam potestatem capere à Deo immediatē: quoniam primo nemo negare potest regiam potestatem fuisse ante reges in ipsa hominum conuiuentium communitate, quippe quā tanquam à lege naturę or- tam, vt est recepta opinio & probata supra coroll. 21. ab exordio mundi, vel communitatis, oportuit cępisse, s. distin. in princ. cum tamen reges postea cęperint esse. Deinde, quòd reges fiunt aut electione, aut succes-

successione; & ita mediante aliqua re creata. Præterea, quòd licet aliquot reges, & aliquot alii potestate regia videntes, à Deo ipso immediate fuerint instituti, aut electi, vt Saul, Dauid, & ante illos Moyses: & ita licet electi, & instituti immediate à Deo, ab ipso acceperint immediate potestatem regiam: alii tamen, quorù de numero sunt, & fuerunt fere omnes, mediante aliqua causa secunda, vel signo, eam à Deo accipiunt. Præterea, quòd licet Petrus immediate à CHRISTO suscepisset Papalem potestatem: alii tñ eius successores mediante electione Ecclesiæ, vel Cardinalium eam in hoc representantium, suscipiunt, cap. licet de vitanda. de electio. clem. ne Romani. eod. tit. & cap. vbi periculum. eod. tit. lib. 6. etiam secundum opinionem Romanorum tactam coroll. 19. & 20. quamuis secundum eos Papa non suscipiat suam potestatem ab Ecclesia, quæ eligit eum, sed à Deo. Ergo à fortiori etiam alii reges, qui non fuerunt immediate à Deo instituti & electi, mediatè suscipiunt suam potestatem à Deo. Postremò, quòd aliud est potestatem regiam immediate esse à Deo creatà: & aliud eam immediate illi, aut illi homini esse traditam: illud enim verum fuit, & est semper, & vbique: hoc autem rarò, vt ex Duran. & Ioa. Pari. vbi supra colligitur. Non obstat illud Sapient. 8. *Per me reges regnant*, &c. relatum in 1. inter claras. C. de summa Trinit. & illud ad Rom. 13. *Omnis potestas à Deo est*. quoniam ad summum solum probant potestatem regiam creatam esse immediate à Deo: non autem ab eo immediate illi, aut illi homini datam. Per Deum quidem regnant reges ætatis nostræ: quia regnant per potestatem, quam habent ab ipso immediate creatam; sed mediatè acceptam successione scilicet, vt fere omnes reges Christiani; aut electione, vt Imperator, & aliquot alii.

- 148 Sexagesimoprimo infertur insanire illos, qui dicunt regna, & regiam dignitatem, ac potestatem esse contra iura naturæ: quoniam primo per superiora palam est iure ipso naturæ vnicuique ciuitati esse potestatem regna gubernandi suos ciues ad bonum commune, & illà ciuitatem iure naturæ non prohiberi exercere eam per alium. At regnum nihil aliud est, quàm ciuitas, aut prouincia gubernata per vnū. ad bonum cōe, vt colligitur ex S. Tho. lib. 1. cap. 14. de regi. princ. & ex Arist. in 3. & 4. Polit. Deinde, quòd potest quis per alium facere, id quod per se ipsum potest, cap. potest. de regul. iur. lib. 6. Et per superiora constat iure naturæ solo attento ciuitatem ipsam posse per se ipsam vti potestate regia. Ad hæc, quòd rationum gubernandi (quæ tres sunt) optima est monarchia, siue regalis, id est, gubernatio per vnum, vt in argumento 12. contra notabile factò probabam. Postremò, quòd id, quod est contra ius naturale nullo tempore, aut loco potuit esse laudabile, aut iustum, 5. distin. in princ. At Apostolus

commendat Melchisedech regem Salem; & Iosippus approbavit regnum Pharaonis, cum procuracionem regni ipsius accepit, Gene. 41. Iacob item, cum regionem Gesslem incolendam ab eo accepit, Gene. 47. Daniel item, qui praefecturam suscepit à Nabuchodonosoro, Daniel. 7. Sunt & alia sexcenta sacrae scripturae loca, in quibus, vel duces, vel iudices, vel reges constituuntur, aut laudantur ab ipso Deo omnipotente; ut videre est in lib. Exodi, Iudic. Regū, & Machabearum, vel ab Apostolis coluntur, iubenturve coli, 1. Petri 2. & ad Rom. 13. & alibi saepe.

- 149 Sexagesimo secundo infertur, stultam etiam videri eorum opinionem, qui dicunt licet quid em fieri posse, ut alius in alia ciuitate regneret; non tamen ut vnus multis in ciuitatibus, & prouinciis regnet & imperet; imo contra naturae leges esse, ut rex, & dominus noster regnet in tota Lusitania; Carolus V. quatenus rex in reliqua Hispania; & quatenus Imperator in Germania; Henricus I. I. in Gallia; & alij in alijs magnis prouincijs: quoniam primò hæc regna, & imperia omnia sunt approbata per Ecclesiam vniuersam, cap. venerabilem. de electio. cap. cum longe. 63. distin. cap. grandi. de supplen. negligen. praelat. lib. 6. cap. per venerabilem. qui fil. sint legit. imo & eorum aliquot per Deū Opt. max. supernaturaliter, ut hoc florentissimū Lusitaniae per quinque Christi stigmata diu Alfonso huius nominis, & omnium regum Lusitanorum primò diuinitus, quæ diuina clementia fuit, ostensa, & in insignia regia insigni pietate in æternum suscepta. Regnum item Franciae per tria lilia in insignia regalia, & per ampullam sanctam in sacram vnctionem Clodouæo primò regum Christianorum Franciae coelitus demissa. Deinde, quod licet non desint aliquot respectus, ob quos satius esset vnāquamque ciuitatem à suo peculiari rege gubernari: non tamen illi concludunt, malum esse multas per vnum regem
- 150 quia multae sunt causae, ob quas longè vtilius est multas ciuitates sibi mutuo esse annexas, subdique vni regimini, siue aristocratiae, siue democratiae, siue monarchiae, quam pluribus. Quorum de numero sunt, quod facilius sese tueri poterunt ab hoste communi eo, quod fortior est virtus vnita seipsa dispersa, secundum Arist. &, quod audentiùs, & apertius facient iustitiam oppressis; maleficos punient; aliena tenentes ad restituendum cogent, & ne capiant arcebunt; seditiones, & factiones extinguunt. Quod palam faciunt factiones Castellanae tam longè latèque olim ardentes sub magno Regum Catholicorum, & Caroli V. Imperio extinctae. Factiones item Nauarrae in sese pridem crudelissimè saeuientes: nunc verò sub eodem Carolo intermortuae. Adde quod Saul, & David diuinitus praefecti fuere toti Hebraeorum genti, per multas varias, & magnas ciuitates, & prouincias dispersas. Porro, quod nulla lege naturaliter lata vetatur coniunctio duarum,

vel

vel plurium ciuitatum, quo minùs electione, aut successione vni regi-
mini, & vni rectori se communi consensu subiiciant.

151 Non obstat primo, quòd Nembroth primus rex post diluuium de-
scendens per lineam reprobati Cham, dicatur fuisse tyrannus, & per
tyrannidem vsurpasse potestatem regiam, quæ post diluuium vi-
detur fuisse penes Noam, & successores eius, per lineam Sem appro-
bati, iuxta communem intellectum cap. 10. Gene. Non (inquam) hoc
obstat: quoniam primò responderi potest argumentum ipsum præ-
supponere alium, scilicet Noam fuisse regem ante Nembroth. Dein-
de negari potest, regnum ipsius fuisse iniustum, & tyrannicum, vt ne-
gant aliquot, authores citati in illa gemmea cathena, quam super Ge-
nesim composuit doctissimus, idemque pietissimus vir Aloysius Lip-
pomanus nunc Episcopus Veronensis Reuerendissimus, qui ante pau-
cos annos legatus à Sede Apostol. in nostram Lusitaniam missus tan-
ta pietate, ac iustitia verè liberali, tanta morum sanctimonia, & eru-
ditione admirabili resplenduit, vt meritò haberi debeat omnium, qui
nostra ætate à Sede Apostolica fuere legati, cum paucis princeps. Sed
quia communis opinio contra tenet, vt colligitur ex ead. cathena, &
§. fin. 6. dist. tertio responderi posset, quòd licèt ipsemet Nembroth,
& successores eius ab initio violenti fuissent: fieri tamen postea po-
tuerunt iusti reges consensu coacto eius, vel eorum, quorum intererat,
mutato postea in voluntarium, & verè spontaneum: sicut & matrimo-
nium consensu coacto contractum non valet quidem: at si consensus
ille coactus fiat spontaneus, valebit saltem à tempore talis mutationis,
cap. ad id. de sponsal. cap. final. de raptor. Quarto responderi potest,
quòd licèt eius regnum iniustè cœpisset; non tamen ideo consequi-
tur omnia regna iniustè cœpisse: Noas enim ipse, Sem itè, & Iaphet,
& aliquot filii eorum potuerunt iustè regnare alibi consentientibus ci-
uitatibus, quas regerent, & multis aliis modis alia iusta incipere, iux-
ta ea, quæ tradidimus in coroll. 23. Quinto, palam tollitur, eo quòd
hoc argumentum æque probat illam ciuitatem habere posse suū pro-
prium regem; ac quòd multæ non possunt habere vnum: quia regnū
Nembroth vnius ciuitatis tantum cœpit esse. At horum prius illud
non potest probare: quia falsum esse corolla. proximum monstrauit.
Ergo neque hoc posterius.

Non obstat 2. quòd Angust. significat in lib. 18. de ciui. Dei, cap. 2.
152 & Duran. vbi supra explicat, quatuor celeberrima omnium imperia,
primum Assyriorum, & Chaldæorum, secundum Medorum, & Per-
siarum, tertium Græcorum, quartum Romanorum, per violentiam
cœpisse: non (inquam) hoc obstat. Tum, quia illi non negant, ali-
qua alia iustum habuisse exordium. tum ob ea, quæ priori argumen-
to respondebam.

Sexagesimotertio infertur errare cōmunem, quæ à plerisque om-
 153 nibus citatis per Ioa. Igneum recepta est, quatenus putat iure diui-
 no vnum esse oportere Imperium laicum totius orbis; sicut & vnum
 est Imperium Ecclesiasticum: quia primo id nullo iure diuino super-
 naturaliter dato, siue reuelato probatur. Deinde nulla naturali ratio-
 ne id cōcludi potest; imo Ioa. Paris. ubi supra cap. 3. col. vlt. dixit, po-
 testatem vnius cuiusque ciuitatis naturalem esse: Imperium verò in
 multos non item. Et ante ipsum Aristot. in Polit. maximè lib. 7. cap. 4.
 concludit, legislatoris animi intentionem non debere illò tendere, vt
 ciuitas, cui præscribit leges, dominetur finitimis; sed ne illis seruiat:
 quoniam illa dominatio magnum nocumētum afferret etiam ipsi ci-
 uitati. Per quæ vir doctissimus palam significat iustius, & vtilius esse,
 vt vnaquæque ciuitas sibi tantum, & suis pagis imperaret. S. Augusti-
 nus etiā in 4. de ciuit. Dei. affirmat, maiore cum pace regi solita fuis-
 se regna, cum vnumquodque eorum terminis suæ patriæ finiebatur.
 Adde, quòd nusquam id ab orbe condito videtur contigisse; nisi for-
 154 tē donec Cainus filius primogenitus Adami ciuitatem cōderet, Ge-
 nes. 4. ex eo enim videtur colligi iam inde cœpisse varia regna: quia
 attestantibus multis authoribus relatis ibi per doctissimum Aloysum
 in prædicta cathena, eam ideo ædificauit Cainus, vt qui profugus, &
 eiectus erat à Deo ob fratricidium, se tutaretur ab aliis, quibus odio
 habebatur. Et ita significatur, neque illum cum suis in illam ciuitatē
 receptis subiacuisset tunc alicui, neq; alios ei. Non obstant ea, quæ pro
 errore cōi adducuntur; quorum potiora corollarium sequēs diluet.
 155 Sexagesimoquarto infertur errare innumeros, qui putant conclusio-
 ni præcedentis corollarii obstare cap. in apibus. 7. q. 1. in illis verbis;
In apibus vnus est rex, & grues vnā sequuntur. Tum, quia eorum
 sensus non est, omnium apum mundi, vnum esse regem, & vnus ag-
 minis gruū vnā ducem. Et ita nullatenus probant omnibus ho-
 minibus vnum debere imperare, ac præesse; sed ad summum solum
 probant, vni ciuitati, vel genti vnum debere præesse. Tum, quia in ar-
 chetypo, & originali, scilicet in epistola S. Hieronymi ad Rusti. mona-
 chum, quæ incipit nihil. non legitur, *In apibus vnus est rex*, sed, *In*
apibus principes sunt. quod pro nobis facere palam est. Errare item in-
 156 numeros, qui ideo putant, Imperatorem Romanorum esse dominū,
 & regem totius mundi, & orbis terrarū, quod Imperator Antoni-
 nus relatus in l. de precatio. ff. ad l. rhod. de iactu. dixisset; *Ego domi-*
nus mundi. Primo quidem ob ea quæ Galli contradicentes adducunt.
 Deinde, quòd Scholiastes Augustini nouus, sed doctus, idem quæ Hi-
 spanus, & Imperatori, qui nunc imperat Carolo Aug. subditus, in lib.
 5. cap. 25. de ciuitate Dei, stultum esse ait, affirmare Imperatorem
 Romanum ius habere in totum orbem terrarū, cuius nunquam fuit
 dominus.

dñs, nec in ea quidē, quorū aliqn̄ fuit dñs, & iam amisit. Tertio, quod non est sentiendū adeo sentu carnisse Imperatorem Antoninum, vt per illa verba, *Ego dominus mūdi*, sentiret, se dñm totius orbis terrarū, qui nec illi, nec vlli p̄cessorū eius vnquam paruisset vel dimidiatus. Quarto, q̄ dici potest vsum fuisse hyperbole, aut synecdochie, sensisse que non de toto mundo, & orbe, sed solū Romano, hoc est, de illo, quod ex mūdo, & orbe terrarū Romanis parebat. Pro qua expositione facit, quod S. August. in d. cap. 5. appellat orbem Romanum id, quod ex orbe Romanis parebat: sicut & orbē Christianū appellamus id qđ ex orbe Christiani possidēt, & orbē Hispanū, id qđ Hispani, & Lucanus de Casare transituro ex Hispania in Galliā, & inde in Grēciā ait, *Victrices aquilas alium laturus in orbem.*

Qui modus intelligendi aptior, ni fallor, videbitur cuilibet erudito, quā illi, quos Ioan. Igneus vbi supra edidit. Errare item Bartol. in 157 extrauag. ad reprimendā. verb. totius orbis. & plerosq. oēs illum sequutos, quatenus per illū text. & illud Daniel 2. cap. ad Nabuchodonosorū, siue Nabuchodrosorū, s. *Tu rex regum es, & Deus celi regnū, & fortitudinem, & Imperiū, & gloriam dedit tibi, & omnia, in quibus habitant filij hominum, & c.* dixerunt Imperatorem esse dominum totius orbis iure, licet non facto: tum per proxime dicta. Tum, quia glossa illius cap. 2. habet, Daniele id dixisse Nabuchodonosoro, per figuram hyperbolen, siue transcensum veri manifestum, vt Maro in illo; *Ferit astra clamor.* vel per synecdochen ex toto intelligendo partem, vt idem poeta intellexit in illo, *Ingens à vertice pontus in puppim ferit.*

Sexagesimoquinto infertur errare itē Scholiasten S. Augustini præcitatum in corol. p̄ced. quatenus in d. cap. 25. lib. 5. de ciuit. Dei, verbis 158 quidem politis, sensu tñ nō satis dolato, dixit Imperatorem Romanorum ius non habere in ea, quorum aliquando fuit dominus, & iam amisit: quia quo iure quæsierat amisit strage, scilicet hominū & bellicis furiis: his enim verbis significat primum omnia, quæ Romanus Imperator habet malē quæsitā esse, malēque posseſſa: quod tamen est fallum. Primum quidem, quia eius consequens esset, Carolū V. Christianiſ. peccatum ire donec restitueret omnia, quæ habet, quatenus est Imperator, arg. cap. si res aliena. i. 4. q. 6. regul. peccatum. lib. 6. quod tamen fallum est, neque vllus diceret. Deinde, quod Romani multa bellis iustis suo Imperio adiecerunt: sicut & nunc Lusitani apud Indos non pauca suo adiciunt. Tertio, quod multi eorum, quos viſi bi ab initio subiecerunt, verē ac liberē & sponte coram Deo in eorum consenserunt imperium, vt ex ipso Lūio colligitur. Quod sufficere ad hoc, vt male occupata iustē possint teneri expresse determinauit Ioan. Parisien. de potesta. reg. & Papæ. cap. 5. quod nos quoque infra

in 59. corol. tenuimus, arg. cap. ad id. de sponfal. Facit, quòd multi qui Romanum Imperium rexerunt in catalogum sanctorum relati sunt, vt Carolus Magnus, & D. Ludoui, Præterea, quòd consensu totius populi Germaniæ, & autoritate Romani Pont. translatum est Imperiũ à Græcis in Germanos, cap. venerabilem. de electio. & Ecclesia tota probat, & fouet Imperatores, cap. tibi domino. 63. dist. clem. Romani. de iureiurand.

159 Eisdem verbis secundo idem Scholiastes significat, verè perdere Imperatorem, & desinere esse iuris eius quicquid ab aliis strage hominũ, & bellicis furijs ei adimitur. quod etiam palam falsum est. Tum, quia pari ratione idem dicere oportebit de regibus Hispaniæ, Galliæ, ac aliarum gentium: & per consequutionem daretur occasio maxima, & pessima bellis augendis, contra l. conueniri. ff. de pact. dota. & cap. ex parte. de consuet. Tum, quia id est contra omnia iura, rationes, & sententias patrum de bello iusto, & iniusto loquentium, in 4. lib. sententiarum. d. 15. & in cap. sicut. 2. de iuriur. & alibi sæpe.

Eisdem verbis tertio significat idem Scholiastes, omnes reges earũ prouinciarum, quæ quandoque Romanorum fuerunt sola hominum strage, ac bellicis furijs esse ab Imperio exemptos: quod tamen non est verum, tum ob ea, quæ Cosmas in proœmio Pragmat. sanct. & Ioan. Igneus vbi supra, & alii aliarum gentium iurisperiti tradunt in fauorem Francorum, Venetorum, & aliorum quorũdam potentatuum. Tum, quia certum est, quòd Hispaniæ Reges aliis titulis, eisdemque sanctissimis sese exemere, vt supra declarabam: si tamen vnquam iure fuerunt Romanis subiecti, de quo in coroll. sequ. Tum, quia Roma 160 ipsa, quæ caput erat Imperij, cum multis aliis Italiæ terris non strage hominum, & bellicis furijs exempta fuit; sed donatione Constantini, Caroli magni, Astulphi, & aliorum iusta & sancta de causa facta, omissa opinione contraria, vti temeraria, ne dicam sacrilega, & impia. Quam consequeretur omnes CHRISTI Vicarios, qui à Constantini tempore præfuerunt Ecclesiæ Romanæ in peccatis continuis vixisse, cum tamen constet Syluestrum, & alios plurimos in Sanctorum cathalogo relatos.

Plus satis tamen verum arbitror id, quod idem Scholiastes subdit ibidem, scilicet, *Accendit Principes istis fictitijs titulis, eosq; aliud nihil esse, quàm faces orbis terrarum, pestesq; totius generis humani.* tametsi parum modeste videatur dicere, quod in hac culpa est impia, & indocta iurisperitorum argutatio: cum licet indocta sit, non tamen dici debet impia, per dicta in corol. 1. neque nominari argutatio, tot & tantorum patrum argumentatio; cui neque vllus alius, vsque ad nos planè satisfecisse videatur.

161 Sexagesimosexto, inferitur iustum esse, vt arbitror, dicere Hispaniã totam

rotam nunquam iure subiectam fuisse Romanis: quoniam primo nul-
lum iustum titulum hactenus me legere memini, quo regia Hispania-
rum potestas Romanorum cesserit imperio. Deinde, quod violentia,
strages hominum, & bellicæ furia, quibus subiecta fuisse videtur rerū
dominiis quærendis, longè plus obsunt, quàm profint, argu. cap. si
res aliena. 14. q. 6. cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. l. fina. C. si per vim,
vel alio modo. l. auctoritate. C. vnde vi. & arg. eorum, quæ scribit In-
nocent. in cap. quod super his. de voto, receptus ibi per omnes, & Pa-
norm. in cap. venerabilem. de electio. Alber. in l. i. C. de summa Tri-
nit. & alios alibi. Tertiò quòd & si aliquot Hispaniæ populi legan-
tur forte consensisse postea, vt Romanorum Imperio subessent; pauci
tamen id fecerunt; & pauciores sponte consenserunt: paucissimi au-
tem, & forte nulli voluntate regum, quibus suberant. Postremo, quòd
pertinacissimè quoad eius fieri potuit repugnarunt Romanis, præfer-
tim Viriato duce Lusitani, & natura loci muniti Nauarri, ac Canta-
bri, qui suum, & totius Hispaniæ antiquum idiomata (quòd nunc ap-
pellant Vasconicum) in hunc vsque diem seruant, nec vnquam ad-
miserunt Romanum, admittentè illud tota reliqua Hispania, simul, &
Gallia. Addè, quòd glossa in hoc mihi singularis expressè id sentit in
cap. Adrianus. 63. dist.

162. Sexagesimo septimo inferitur non esse verum id, quòd quidam val-
dè eruditū nouè dixerunt, posse maiorem partem hominum orbis ter-
rarum etiam inuira minòre deligere sibi vnum Regem, vel Imperato-
rem, qui omnibus eis imperet; quoniam primò id nullo iure funda-
tur. Deinde, quòd falsò imaginari videntur, esse aliquam summam
potestatem laicam, cui totum orbem terrarum subiici oporteat, vt in
corol. 35. est dictum. Tertiò, quòd consequutio illa, qua illi vtuntur,
non est necessaria, scilicet, aliquando maior pars hominum orbis, etiā
renuente minore potuit sibi deligere vnum, qui omnibus imperaret.
Ergo etiam nunc idem facere potest; quoniam non est eadem ratio;
eo quòd lege naturæ unicuique ciuitati competit potestas & necessitas
se, suaque regendi, vel auctoritate alicuius, aut maioris partis, vel ali-
quorum à parte maiori electorum; & ita, si quando contigit olim so-
lam vnā ciuitatem omnium hominum fuisse, certum est, maiorem
partem illius potuisse deligere vnum, qui omnibus imperaret, argu. l.
quod maior pars. ff. ad municip. eo quòd minor pars ciuitatis subest
toti ciuitati, & per consequutionem parti maiori. At nunc quādo plu-
rimæ, ac innumerae sunt ciuitates in orbe terrarum constitutæ, quibus
singulis sunt singulæ huiusmodi potestates separatæ, quarumque aliæ
non subsunt aliis, nec minor pars maiori, nec maior pars earum, ne-
que regum, vel rectorum earum potest deligere aliquem, qui alias no-
lentes conuenire in electione inuitas regant. Quamuis verum sit;
quòd

quòd si omnes ciuitates orbis, & earum reges, & rectores, quorum intereſſet conuenirent, vt vnus aliquis omnium rector, rex, aut Imperator deligeretur, is eſſet verus rector, rex, aut Imperator, quem maior pars deligeret. Quarto facit, quòd conſuſionem hanc nouam conſequeretur, maiorem partem totius Galliarum deligere poſſe vnũ aliquẽ, qui toti Galliarum Imperaret: ac per conſequutionem tollere Sabaudum, ſi quid iuris in Sabaudos, vel Allobroges haberet: Duci Lotharingarum ſuũ principatum; Carolo V. Brabantiam, & alias prouincias cis Germaniam intra Gallias conſtitutas. Conſequeretur etiam maiorem partem totius Hiſpaniarum deligere poſſe vnũ aliquẽ, qui totam eam regat; & per conſequutionem ad manum eſſe reliquarum Hiſpaniarum priuare Luſitaniam belli, paciſque artibus florentiſſimam ſuo rege maximo, & optimo. Conſequeretur etiam maiorem Italiae partem poſſe deligere vnũ aliquẽ, qui toti dominetur: & item facile inuentum iri modum, quo vel Sedes Apoſtolica, vel Rex Apulicæ ſuis deturbetur ſedibus: vel Veneti, & alii potentatus ſua denudentur gloria. Conſequeretur deinde orbis terrarum turbatio, & conſuſio quam maxima. Quinimmo conſequeretur, quòd maior pars Regum maioris partis orbis poſſet deligere vnũ, cui omnes ſubiacerent: & quòd vnus Rex maioris partis alicuius prouinciæ poſſet occupare maiorem partem eo ipſo, quòd ſtatueret, vt tota vni pareret: quoniam tota poteſtas omnium ciuitatum, variorum regnorum conſiſtit penes Reges eorum: & poteſtas maioris partis prouinciæ penes ipſius ſolum regem: & ita, ſi ciuitatum maior pars id poſſet, quoque vel vnus rex, vel pars maior regum earum.

163 Sexageſimooctauo inferitur, non eſſe verum etiam id, quod prædicti eruditi nouè dixerunt, ſcilicet maiorem partem Chriſtianorum poſſe deligere vnũ regem, qui omnibus Chriſtianis imperaret, etiam inuita parte minore, propter illa ipſa, quibus præcedens corollarium probauimus. Quamuis fateor Chriſtianos omnes cogi poſſe à Romano Pont. ſummo CHRISTI Vicario ad deligendum vnũ aliquẽ communis belli, & totius exercitus ducem; quãdo hoſtis aliquis nominis Chriſtiani ita vrgeret, vt veriſimile eſſet, non poſſe aliter defendi Rem publicam Chriſtianam: quoniam ſumma CHRISTI ſummi Vicarii poteſtas extenditur ad temporalia illa, quæ per alium nequeunt fieri, vbi ſalus animarum Chriſtianorum id exigit, vt dictum eſt in coroll. 25. At tale eſſet huiusmodi ducis conſtitutio.

164 Non obſtat huic corollario, quòd ſaltem, quando huiusmodi ducis belli conſtitutio non ſufficeret; ſed oporteret, vt ille cõſtitueretur rex vniuerſi Chriſtianiſmi, tunc poſſet Romanus Pont. talem regem creare. Non (inquam) hoc obſtat. Tum, quia non inferitur ex hoc, maiorem poteſtatem Chriſtianorum inuita minore, poſſe id facere: quo-

niam

nam alia est ratio de summo CHRISTI Vicario, qui superior est omnibus in spiritualibus, & temporalibus ad spiritualia necessariis, vt dictum est supra in resolutione disputationis, & coroll. 30. alia de maiore parte Christianorum, cuius potestati non subiicitur minor: quæ suam particularem iurisdictionem diuisam à potestate maioris partis habet. Tum, quia nusquam dabitur casus, in quo commodius sit bello gerendo in hostes nominis Christiani deponere reges antiquos inuitos, & constituere vnum nouum: quàm eis suo iure, ac regendi autoritate seruata, constituere nouum aliquem Imperatorem, & ducem exercitus communis: quoniam hoc facile ferri & posset & solet: illud verò adeò difficile, vt par sit credere multos reges Christianos se, ac suos prius dedituros hosti nominis Christiani; quàm pati sua gloria, & autis priuari regnis, vt recentia exempla confirmant. Quamquam non dubito, nisi hoc scandalum immineret, commodius esse toti Reipub. Christianæ ad se tuendum à potentissimo Turcarum Principe, vt tota vni subderetur.

Non obstat etiam, quod vna est omnium Christianorum respublica, iuxta illud Apostoli 1. ad Cor. 12. *Omnes vnum corpus sumus.* quoniam id verum est quoad spiritualia; non autem quoad temporalia, vt sæpe supra est dictum.

165 Non obstat etiam, quòd in liberis ciuitatibus, qualis est Florentia, maior pars videtur posse eligere sibi regem, qui omnibus, etiam minori parti inuitè imperet: quoniam talium ciuitatum ciues omnes vni seculari potestati subiaccēt: & ideo volente nolente minore parte, modò legitime fuerit vocata, potest maior pars statuere, quicquid posset tota: immo quod maior pars statuit videtur statuere tota. At diuersæ ciuitates liberæ, diuersa regna, diuersi potentatus, & diuersa Imperia diuersas habēt potestates, & nulla earum subiaccēt alii, nec minor pars maiori: & ideo nulla tenetur stare electioni alterius, neque minor pars earum electioni maioris, arg. l. fin. ff. de iurisd. omni. iud. & capit. 2. de constit. lib. 6.

166 Sexagesimonono inferitur nullum regem adeo liberare posse suum regnum, & suos regnicolas, vt non teneatur parere sibi, neque vllis magistratibus à se, vel à sua republica constitutis. Tum, quia id esset contra illam legem naturæ, vt parentibus, & patriæ obediamus. l. veluti ff. de iusti & iur. Tum, quia respublica ipsa priusquàm regem haberet, non potuisset statuere, ne sui ciues tenerentur parere sibi, aut suis magistratibus; quoniam illud esset abdicare se à tali potestate: quam tamen veluti lege naturæ sibi insitam ab se abdicare nequit, iuxta ea, quæ diximus in coroll. 21. & 26. At reges earundem habent potestatem, quam respublicæ ante ipsos habebant. Ergo idem est dicendum de illis, ac de illa, argumen. capit. Ecclesiasti. 2. vt lite

X

pend.

pend. s. fuerat. Instit. de actio.

167 Septuagesimo infertur parum cautos videri eos, qui aiunt non tam liberos esse homines regnorum parentium regibus, quàm ciues liberarum ciuitatum, quæ nulli regi parent. Primo quidem, quia eiusdem naturæ; & speciei est potestas, qua reges regunt; & potestas, qua liberæ ciuitates sese gubernant, vt per prædicta palam est; nam licet modus regiminis reipublicæ sit diuersus, puta aristocraticus, democraticus, & monarchicus: potestas tamen gubernandi vna, & eadem est, secundum Aristo. receptum in Politicis: siue ergo quis regatur per vnum regem, siue per plures optimates, siue per totum populum, eidem potestati est subiectus: & eque liber, vel æque seruus. Deinde facit, quod parere multis non est minor, immo maior seruitus, quàm parere vni, arg. cap. 1. 21. q. 1. At ciues liberæ ciuitatis parent multis, nempe toti populo, si regatur democratia: aut eius optimatibus, si aristocratia; multis inquam saltem collectiue, & vt facientibus collegium, licet non vt singulis: Regnicolæ vero vni tantum

168 regi parent. Præterea omnium philosophorum recte docentium vna est sententia, Monarchiam, siue vnius regimen, melius esse Democratia, siue optimatum regimine, & Aristocratia, siue populari gubernatione. Facit, quod ciues liberarum ciuitatum oportet parere vni edicto prætoris, qui frequentissime, minore beneuolentia, & charitate; maiore vero sæuitia, & libidine regit, quàm Rex; qui, vt plurimum, ab incunabulis bene ad regnandum educatus, satis noscit modum, & artem vnumquemque iuxta sui ordinis gradum ad sese admittendi, & alloquendi, & ita, vt oportet, respondendi, iubendi, & rogandi: vt omnibus placere possit, & omnibus velle prodesse, ac nemini nocere; quippe qui omnes pro filiis ducit, & se magis patriæ patrè, quàm dominum arbitratus, paterno affectu subditos prosequitur. Cuius rei præclarissimum, & rarissimum exemplar sunt, inuictissimus Rex, heros,

169 & dominus noster Ioânes huius nominis, III. & Catharina eius uxor Augusta heroiisa, & domina huius nominis prima, qui qua parte possunt imitantes illam infinitam, & inimitabilem Dei benignitatem, qua in altis habitans, humilia respicit in cælo & in terra; omnes sibi subditos tam in Africa, & Asia; quàm in Europa, vt filios amat, omnibus gaudentibus congaudendo, omnibusque dolentibus condolendo, consulendo, & opitulando; & nihil non agunt, quod filius eorū vnigenitus princeps, & dominus noster Ioannes pro summa, quam de se iam præbet, expectatione non minùs sit eis hæres morum Christianissimorum, quàm regnorum amplissimorum.

An autem mortales, quatenus sunt Christiani, subiaceant potestati ecclesiastica; & non quatenus homines tantum, vel ciues, profundius, ni fallor, quàm hætenus alibi, trademus in 6. notab. & fundamentis
 eius,

eius, & solutionibus contrariorum.

Quartum notabile.

S V M M A R I U M.

- 1 *Correctionis fraternæ definitio aptior, quàm Alberti, & aliorum.*
- 2 *Correctionem fraternam iure diuino præceptam.*
- 3 *Correctionis fraternæ multa ubi tractet Author.*

Varto principaliter colligi possunt duo ex hoc capitul.

Alterum est definitio correctionis fraternæ, scilicet, q̄ est admonitio fratris ne peccet, neue maneat in peccato, ex charitate facta. ex verbis enim illis, corripe illum, colligitur, esse admonitio fratris; ex verbis autem, Pec-

cauerit, & si te audierit, si te non audierit, eam fieri ne peccet, neue maneat in peccato: ex verbis verò, frater, & lucratus es, eam ex charitate procedere. Verbum enim, frater, charitatem significat, & amorē,

vt in cap. causam quę. supra eod. latè post Panor. diximus, & in corol. 6. notabilis sequentis latius tangemus. Verbum item, lucratus es, beneficentiam denotat, quam constat actum esse charitatis, secundum

S. Thomam receptum in 2. 2. q. 31. Quæ definitio verbis aptioribus videtur compacta, quàm aliæ Alberti, & reliquorum in 4. dist. 19. & aliorum alibi; licet eodem ferè sensu constet. Alterum quod colligitur est, diuinitus, hoc est, iure diuino præceptam esse hanc corre-

ctionem fraternam. quę recepta sententia est tam Pano. & aliorum in hoc capitul. quàm Archidia. & aliorum in cap. si peccauerit. 2. q. 1. & Richar. ac aliorum in 4. dist. 19. Abulen. & aliorum, Matthæi cap. 18. S. Thomæ 2. 2. q. 33. art. 2. & Adrian. in 4. de correctio. fraternæ, & aliorum alibi. Neque Inno. hic contrarium sentit, licet id ei Panor.

imponat, num. 35. verba enim eius nu. 1. hæc sunt. *Ad istam denunciationem non credimus aliquem teneri; nisi sicut tenetur ad alia opera charitatis; nisi sit talis, ad quem ratione officij, & curę hoc pertineret.* Per

quæ verba palam significat, teneri nos ad eam, sicut & ad alia charitatis opera, ad quæ constat nos frequenter teneri, iuxta principium, & duo capitula priora 42. dist. & tradita per S. Tho. in hoc receptū 2. 2.

q. 32. artic. 5. Colligitur autem hæc sententia ex hoc capitul. quatenus in eo Inno. III. significat, licet non exprimat; Dominum id præcipere in Euangelio; & adeò quidem, vt etiam ipsemet summus Eccle-

siæ monarcha eo teneretur, cum subdit; *Quomodo diuinum possumus non exaudire mandatum?* Secundo colligitur, eo quòd verba Euangelii

in tex. citata, quæ desumuntur ex capit. 18. Matthæi, sunt imperatiui modi, quæ suapte natura, vt plurimum imperium, & præceptum designant, clem. exiui. col. 3. versic. nos itaque. de verb. significat. Quibus etiam concordant illa Paul. 1. ad Thess. 5. *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes.*

- Multas alias horum duorum confirmationes, & non paucas oppositiones, & solutiones cum 30. corollariis, plurima quotidiana, tam scholasticas disputationes, quam vtriusque fori iudicia respicientia continentibus, in commentariū cap. si peccauerit. 2. q. 1. vnā cum 5. notabili gratia breuitatis referuo, vt 6. notabile admittere possit hæc relectio.

Quintum Notabile.

S V M M A R I V M.

- 1 Denunciationem ad euangelicam certo ordine perueniendum.
- 2 Denunciationis definitio omnium aptissima. & 3.
- 4 Denunciationis multa vbi trañet Author.

- 1 **N**OTO quinto altera duo; prius est, q̄ certo ordine perueniendum est ad denunciationem; eo nempe, quod primo fiat fraterna, & secreta correctio; deinde testium adhibitio; postremò denunciatio. Colligitur autem hoc ex illo verbo, *Corripe, & si non te audierit, adhibe vnum, aut duos testes.* & ex iterato, *Si non te audierit.* & illo; *Dic Ecclesie.* Alterū qđ colligitur ex illis verbis; dic Ecclesie adiunctis aliquot aliis,
- 2 contentis in hoc cap. est, quod denunciatio canonica est delatio criminis ad Iudicem, sine legitima inscriptione ad pœnitentiam, vel restitutionem eius, quod crimen exigit; vel ad remotionem officij, quo crimina cessent; vel ad hæc omnia, vel aliquot ex his. Quæ definitio videtur omnium hactenus datarum aptissima: nam delatio est genus: siquidem omnis denunciatio est delatio, non contra: est enim delatio, quæ est quedam prouocatio ad amicitiam, puta delatio studij & laboris apud Ciceronem ad Trebatium: & est delatio mandatorum apud eundem pro Sylla: & est delatio in censum, l. forma. ff. de censib. Additur, criminis, ad differentiam delationum rerum predictarum, & aliarum multarum. Additur, ad iudicem, quo differat à detractio, & murmuratio, quam latè definiuimus in repet. cap. inter verba. 11. q. 3. conclusio. 6. & susurratio ac aliis, quæ in alios fines fiunt; vt diximus in Manuali nostro cōfess. cap. 18. Additur, sine inscriptione legitima, quo differat ab accusatione

cusatione, quæ sine illa non constat, l. libellorum. ff. de accusat. translata in §. libellorum. 2. q. 8. Additur, ad pænitentiam, propter denunciationem euangelicam puram: & vel ad restitutionem, quam illa exigit, propter iudicalem puram: & vel ad remotionem officii propter canonicam puram: vel ad hæc omnia, aut aliquot ex his, ad comprehendendam mixtam.

- 4 Multa verò alia, quibus hæc duo confirmamus, & non pauca eis opposita, quæ soluius cum plurimis corollariis, multa quotidiana, vilia, & noua continentibus, in prædictum comment. d. cap. si peccauerit. 2. quæst. 1. referuamus: sicut etiam quartum notabile in idipsum supra referuauimus. Quippe quæ singulas iustas repetitiones pene continent.

Sextum notabile.

S V M M A R I V M.

- 1 Ecclesiastica potestas vt extenditur ad cognoscendum de omni peccato mortali omnium Christianorum.
- 2 Corripi qui potest, potest & denunciari.
- 3 Corripi potest omnis Christianus tam Ecclesiasticus, quàm laicus; imo & infidelis.
- 4 Ambrosius de Theodosij peccato mere prophano cognouit.
- 5 Christianus omnis quatenus Christianus an sit fori Ecclesiæ, & 15. et 18.
- 6 Clerici quare subiecti Ecclesiasticæ iurisdictioni.
- 7 Christianus non solum homo; sed etiam quiddam supernaturale est.
- 8 Character baptismalis quis, & quàm necessarius ad Sacramenta.
- 9 Ecclesiastica potestas an cognoscat de quolibet Christiano quatenus Christianus est.
- 10 Cognitio de aliquo an sit iustum, an peccatum mortale differt.
- 11 Peccatum an quid sit tam est spiritalis questio, quàm an sit iuramentum.
- 12 Ratio cap. quæcunque. & cap. volumus. II. q. 1.
- 13 Christiani utrique subsunt potestati, sed diuersimode.
- 14 Finis consideratio cuius erit, eius & medij. & 15.

- 1 EXTIO principaliter colligitur hæc, de qua loquimur, potestatem Ecclesiasticam, quæ in coroll. 17. tertii notabilis definita fuit, extendi ad cognoscendum de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici: & ad compellendum eum per censuram ecclesiasticam, quo ab eo discedat. Colligitur autem primo ex illis verbis; Sed intendimus decernere

decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura; quam in quemlibet exercere possumus, & debemus. Perpende, obsecro, verbum, de peccato, simpliciter prolatum; & verbum, quemlibet, quod planè, perinde continet laicum, ac clericum.

Secundo colligitur ex illis verbis; Nullus, qui sit sanæ mentis ignorat, quin ad officium nostrum spectet, de quocunque mortali peccato corripere quemlibet Christianum. In quibus verbis etiam perpende verba illa, quemlibet Christianum. Et ne dicas per hæc verba solum probari, eam extendi quoad correctionem, quæ sine vlla iurisdictione à quolibet etiam priuato fieri potest, vt in 4. notab. tangebam, & in commenta. cap. si peccauerit. 2. q. 1. tracto. Perpende illa, quæ sequuntur, nempe, Et si correctionem contempserit per distractionem ecclesiasticam coercere. Perpende item illa superiora, Dic Ecclesiæ. quorum enim ei diceretur, si ipsa non posset cognoscere, & castigare? Perpende etiā illa: Et si eam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus.

Tertio colligitur ex versic. sed fors. qui cum versic. ceterum. probat hanc potestatem etiam extendi ad peccata lethalia regum, etiam non recognoscentium Imperatorem. Quandoquidem probat eam extendi ad peccata Regis Franciæ; quem non agnoscere superiorem ipsemet Innocentius III. author huius cap. affirmat in cap. per venerabilem. qui fil. sunt legit.

Quarto colligitur ex versic. Licet autem hoc modo procedere valeamus super quolibet criminali peccato, vt peccatorem reuocemus à vitio ad virtutem; ab errore ad veritatem. in quibus expende verbum, quolibet criminali peccato. & verbum peccatorem, quæ nemo negare potest intelligi etiam de laico; maximè cum per ea inferre velit, posse ipsum cognoscere de peccato Regis Franciæ vtique laico, ad instantiam Regis Angliæ etiam laici.

Quinto probatur sub finem, quatenus in eo Innocentius iubet, vt Francus pacem, aut inducias cum Anglo reformet, aut saltem humiliter patiat, vt quidam abbas, & archiepiscopus Bituricen. de plano cognoscant: vtrum iusta sit quærimonia, quam contra eum proponit coram Ecclesia Rex Anglorum, vel eius exceptio sit legitima, quam contra eum per suas literas duxit exprimendam.

- 2 Sexto facit, quod omnis, qui corripitur potest correctione fraterna euangelica, potest etiam denunciari Ecclesiæ, si correptus non corrigatur; & per viam denunciationis castigari, vt necessariò colligitur ex ipso textu Euangelii Matthæi 18. citato in hoc cap. nouit. quatenus habet, omnem illum, qui fratrem corripientem non audierit, esse denunciandum Ecclesiæ, ac ab ea, si ei recte monenti non paruerit castigandum. At omnis Christianus tam laicus, etiam rex, & Imperator; quàm ecclesiastici, etiam Episcopus, & ipsemet Papa; imo & infideles
- corripi

- corripi possunt, secundum communem opinionem theologorum, & canonum peritorum : licet Panorm. & Decius quoad infideles aliter sentiant, vt latè monstrabamus in 5. notab. quod commenta. cap. si peccauerit. supra explicandum, reseruauimus.
- 4 Septimo facit, quòd S. Ambrosius episcopus Mediolanensis palam prohibuit ingressum ecclesiæ Theodosio illi multis nominibus magno Imperatori : eo quòd nondum eum penituisset tanti sanguinis tot innocentum hominum apud Thessalonicam crudeliter effusi, cap. duo sunt. 96. distin. adiuncto cap. apud Thessalonicam. 1. 1. quæst. 3. & latè narrat D. Antoninus in summa Historiali, par. 2. tit. 9. cap. 8. §. 3. & non alia ratione id fecit, quàm quia ecclesiastica potestas etiam Episcopalis, vel Archiepiscopalis, qualis erat potestas Ambrosii, potest procedere contra quemlibet laicum sui episcopatus, etiam Imperatorem, etiam super crimine merè prophano : quale fuit illud Theodosii ad cogendum eum penitere. Ergo verum est notabile propositum.
- 5 Octauo facit præcipua conclusio nostri cap. quæ habet, rectè à laico laicum, à rege scilicet Angliæ, regem Francorum per viam denunciationis conuentum fuisse coram Ecclesiastica potestate. quod ea ratione à summo Pontifice defenditur in ipso text. quòd de omni peccato mortali contra quemlibet Christianum potest cognoscere potestas ecclesiastica ad prædictum effectum.
- 6 Nono facit, quòd omnis Christianus, quatenus Christianus pertinet ad forum Ecclesiæ, etiam quoad actiones merè ciuiles, & causas, in quibus non disputatur de peccato, vt affirmat Durandus de iuris. eccles. col. parua. 18. & Ioan. de Turrecremata in cap. cum ad verum. col. 6. 96. distin. quorum si mihi auctoritatem, quæ grauis est, parui facias, ea ratione noua suppleo id, quod ipsi omittunt, quòd omnes fere fatentur, clericos, idè iure diuino esse subiectos iurisdictioni ecclesiasticæ, iuxta textum cum gloss. singulari cap. si Imperator. 96. dist. quia præter humanitatem, qua sunt homines, sunt insigniti charactere clericali spiritali. At omnis Christianus baptizatus præter humanitatem, qua est homo, est insignitus baptismo spiritali, per què regenerari dicitur Ioan. 6. & signari signo militiæ CHRISTI, 2. ad Corint. 1. quod signum characterem vocat August. in cap. quod quidam. versic. sed forte. 1. q. 1. & cap. displicet. prope medium. 23. q. 4. & cap. quemadmodum. ead. caus. q. 7. & cap. quomodo. de consecr. dist. 4. qui imprimitur in anima, secundum S. Tho. ab aliis receptum, 3. par. q. 63. art. 1. Et est potestas spiritalis passiuæ ad recipiendum cultum diuinum necessaria, secundum eundem ibid. art. 2. non naturalis, secundum Caieta. ibid. & indelebilis, quemadmodum & character ordinis, cap. licite. 32. q. 7. per quem Christiani dicuntur
- genus

genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, 1. Petr. 2. & facti Deo regnum, & sacerdotes, Apoc. 1. quippe qui ante baptismum vnguntur oleo benedicto, & post baptismum chrismate, cap. 1. §. quia verò, de sacr. vnct. sine quo nemo est habilis ad suscipienda alia sacramenta, cap. veniens. de presb. non baptiz. Ergo tantum, aut plus differt quis factus Christianus à se nondum Christiano, quantum Christianus factus clericus, præsertim minorum ordinum, à se nondum clericis: & per consequentiam verum videtur id, quod aiunt Duran. & Ioa. à Turrecrem. scilicet, omnem Christianum, quatenus est Christianus, esse subiectum iurisdictioni ecclesiasticæ: & per consecutionem, qui eam habet posse cognoscere de illo, quatenus est talis, quòd per hanc breuem argumentationem conuinci videtur omnium spiritualium, & supernaturaliter datorum cognitionem pertinere ad potestatem ecclesiasticam, iuxta cap. Ecclesia. de consti. & cap. bene quidem. 96. dist. & ea, quæ dicta sunt in corolla. 18. notab. 3. At Christianus quatenus est Christianus, est quid spirituale, & supernaturale, per proximè dicta. Ergo cognitio de eo, quatenus est talis, pertinet ad potestatem Ecclesiasticam.

10 Decimo facit, quòd aliud videtur esse cognoscere an hoc, vel illud sit iustum, & æquum; iniustum, & iniquum, quod pertinet ad naturalem rationem, & leges secundum eam factas. Aliud an sit peccatum mortiferum extinguens gratiam gratum Deo facientem, quæ vita est animæ, aut meritum in gratiam reducens, quod pertinet ad legem euangelicam, & leges, secundum eam factas. Et ita quamuis iudex laicus cognoscere debeat inter laicos de contractu, voluntate vltima, vel alio actu, iustus an sit, an iniustus; æquus, an iniquus: quia id pertinet ad potestatem naturaliter datam, & leges secundum eam factas; non tamen ex hoc sequitur non posse potestatem ecclesiasticam cognoscere de tali contractu, voluntate vltima, vel actu, an sit peccatum mortiferum animam gratiæ vita priuans; an verò meritum eam conseruans, aut augens: quia hoc pertinet ad potestatem supernaturalem, & leges per, & secundum eam factas.

Vndecimo facit, quòd quæstio an hoc, vel illud iuramentum liger, an hic vel ille contractus sit usurarius; an hoc, vel illud sit hæreticum pertinet ad iurisdictionem ecclesiasticam: imo ad eam solam, secundum ferè omnes tam legum, quàm canonum peritos. At eadem omnino ratio est de quæstione, an hoc vel illud sit peccatum mortiferum, imo fortè maior: quoniam hæc directò tangunt mortē animæ supernaturalem, quæ est priuatio gratiæ in hoc seculo, & gloriæ in altero: & per cōsequentionem vitam animæ supernaturalem, quæ est vita gratiæ in hoc seculo, & vita gloriæ in altero, quæ constat non esse minus supernaturalia, quàm illa, imo magis. Ergo quæstio an aliquid sit peccatum

peccatum mortale; & an aliquis maneat in peccato mortali nec ne, ad ecclesiasticam potestatem pertinebit; imò ad eam solam, arg. eorum, quæ in definitionibus vtriusque potestatis diximus in corol. 17. & 20. & cap. Ecclesia S. Mariæ. de constit. & cap. bene quidem. 96. distin.

- 12 Duodecimo facit, quòd illud Theodosii, & Caroli relatum in hoc cap. & scriptum antea in cap. quæcunque. & cap. volumus. 11. quæ sit. 1. quo dabatur facultas cuilibet litiganti siue actori, siue reo relinquendi iudicem secularem, corâ quo litigabat in quacûque parte litis, nulla ratione alia videbatur niti, quàm quòd omnis Christianus, quatenus est Christianus, iure diuino supernaturaliter videtur subiaci potestati Ecclesiasticæ super quocunque actu etiam prophano. Ergo à fortiori, super quocunque peccato mortali: aliam tamen rationem infra reddemus.

- Decimotertio facit, quòd omnis anima potestatibus sublimioribus subdita est: eo quòd à Deo ordinate sunt, ad Rom. 13. & cap. omnis. de censib. inter Christianos autem duplex est potestas, spiritualis, siue ecclesiastica, & temporalis, seu secularis: & vtraque est à Deo, secundum modum supra in 3. notab. corolla. 21. & 56. expositum. & ideo, vt Durandus ait vbi supra, col. paruula. 16. vtrique potestati subsunt Christiani; sed aliter, & aliter: quia potestati temporali, vel seculari subsunt, non quatenus sunt Christiani: quia illa potest esse, imò est, & fuit etiam inter eos, qui non sunt, nec fuerunt Christiani: sed solum subsunt illi quatenus sunt homines tantum, vel ciues. Potestati autem spirituali, & Ecclesiasticæ subsunt, vt Christiani, & fideles, tanquam ei, quæ fundata est supra fidem, & firmam petram, super qua se fundaturâ Ecclesiam dixit Dominus, Matth. 16. secundum Duran.

- 14 Decimoquarto facit, quòd cuius est iudicare de fine, eius est iudicare de iis, quæ debent ordinari ad illum. Tum, per illa multa, quæ adduximus in 16. argumento, contra Notab. 3. supra formato. Tm, quia ratio eorum, quæ ordinantur ad finem sumitur ex fine: intendens enim in aliquem bonum finem eligere debet ea, quæ sunt congrua fini assequendo, & tollere illa, quæ id impediunt. Verbi gratia, Medici, cuius est iudicare de sanitate corporis, etiam erit iudicare de iis, quæ conseruant eam, vt illi applicentur; & de his, quæ impediunt eam, vt tollantur. At omnes actiones Christianorum debent ordinari in salutem animæ, & ad consequendam vitam æternam tanquam in finem vltimum, secundum fidem catholicam in sacris literis traditam. Cuius ergo, vel quorum est iudicare de salute animæ, ac vita æterna, puta prælatorum curam & regimen animarum habentium, Papæ videlicet, Archiepiscoporum & Episcoporum est iudicare de mediis, quibus ea queritur, vel perditur. At tales sunt omnia Christianorum

Y

peccata

peccata lethalia in quacunque materia illa fiant, siue contra fidei articulos, & sacramenta, siue contra bonos mores; siue fiant peccando in seipsum, siue in proximum, siue verbo, siue facto, siue quocunque alio modo. Ergo ad ipsos pertinebit etiam cognitio de omnibus illis, saltem tanquam de talibus.

Postremo facit cap. quæst. que. ii. q. i. cuius verba sunt, *Quæcunque contentiones inter Christianos oriuntur, ad Ecclesiam deferantur, & ab Ecclesiasticis viris terminentur: & si obedire noluerint, quousque obediât, à liminibus Ecclesiæ excludantur.*

15 Circa tamen hoc notab. & fundamenta eius valde profunda, opponitur primo, quòd nemo est trahendus extra suum forum. l. fin. C. ubi in rem actio exerceri debet. cap. cum sit. de foro compet. Et laici fori secularis sunt, cap. si clericus. de foro compet. Ergo non videntur trahendi ad Ecclesiasticum, vt habet notabile nostrum.

Secundo, quòd notabile hoc videtur consequi, omnes causas fori secularis posse trahi ad ecclesiasticum, cum ferè omnes illæ, siue tangant vltimas voluntates, siue contractus, siue delicta, & iudicia super peccatis mortiferis vertantur: quippè quæ mouentur super iniustitia, quam constat suapte natura esse peccatum lethale, secundum S. Tho. receptum in 2. 2. q. 59. art. 4.

Tertio, quòd videtur ex eo consequi, omnia crimina esse vel spiritualia, vel misti fori, & nulla omnino secularia & prophana. Quandoquidem de omnibus potest ecclesiasticus adiri, secundum hoc notabile, & ipsius fundamenta. Quod tamen consequens est contra omniũ scripta in cap. cum sit. de foro compet. & in cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hære. lib. 6. & in cap. i. de offic. ordina. & alibi sæpe.

Quarto, quòd cum vna & eadem res non debeat diuerso iure censeri, cap. cognouimus. 12. quæst. 2. durum videtur, quòd Christianus, quatenus homo & ciuis, censendus, & iudicandus sit per secularem, & quatenus Christianus per Ecclesiasticum.

Quintò & grauius, quòd etiam ex eo consequeretur nullum Christianum ob vltimum delictum, vel maleficium occidi, membrove mutilari posse. Tum, quia secundum nonum fundamentum huius notabilis, omnis Christianus, quatenus huiusmodi, est res supernaturalis, & spiritualis: & per consequentem quæ ratio inuenitur in clerico, ne id ei fiat, eadem videtur inueniri in laico Christiano.

Sexto quòd consequeretur, quòd etiam clerici, quatenus sunt homines, & ciues, subiicerentur potestati seculari, & laicæ: sicut quatenus sunt Christiani, & clerici subiiciuntur spirituali, & ecclesiasticæ. Quod tamen est falsum, per cap. clerici. de iud. & cap. 2. de foro compet. cum aliis.

S V M M A R I V M.

- 16 Christianismum an nimis ampliet Durandus. & seq.
 18 Christianus super eodem conueniri potest, vt ciuis, & vt Christianus.
 19 Christianum cur super omnibus peccatis non conuenit Ecclesia. & seq.
 22 Ecclesia non intendit fraudi, nec arrogantie: sed simplicitati: neminem vexare, & omnes leuare cupit.
 23 Crimen cur dicitur misti fori Ecclesiastici scilicet, & laici.
 24 Iure diuerso vt idem censi potest.
 25 Potestas Ecclesiastica vt mitigat laicam secum concurrentem.
 26 Episcopo duci, cur non licent omnia quæ duci. & seq.
 27 Christianismus cur non eximit à laico vt clericatus.
 28 Spirituale vno respectu, & duplici ad hoc paria.
 29 Clerici non tantum humano iure; sed etiam diuino sunt exempti.
 30 Christianismus cur non eximit tantum, quantum clericatus.
 31 Hæresis non est dicere laicum conueniendum coram laico.
 32 Hereticus videtur, qui negat Ecclesiam posse de omni mortali noscere.
 33 Ecclesia cognoscit contra laicos de mortali non notorio.
 34 Christianus quando dicatur conueniri vt Christianus.
 35 Spiritualia multa esse Christianis, & infidelibus communia. & 40.
 36 Christianus omnis in quo sensu potest vocari super omni ab Ecclesia.
 37 Peccati diuisio in mere Ecclesiasticum, mere laicum, & mistum, & de-
 finitio eorum tertius, quam hactenus tradita.
 38 Peccata mere Ecclesiastica, & solum Ecclesiastica vt differunt. & 39.
 40 Peccati diuisio in mere Ecclesiasticum, & laicum utilis.
 41 Ratio multarum questionum profundarum ex prædictis sumenda quod ex-
 plicanda remittitur. & seq.

16 D primam harum oppositionum respondendum esset; secundum mentem Duran. vbi supra, quod Christianus quatenus est Christianus, in omnibus est fori Ecclesiastici, & quatenus ciuis & homo, foris secularis. & quod sic singulariter posset intelligi illud singulare, cap. quæcunque. 1. 1. q. 1. relatum ad verbum in ultimo huius notabilis fundamento. Et per consecutionem non trahi Christianum extra suum forum, eo quod trahatur ad forum ecclesiasticum. Neque per id principum secularium iurisdictione impediri, secundum eum, eo quod actor id volens potest reum trahere ad iudicem secularem, qui tunc cognoscet: licet, si mallet, posset eum trahere ad Ecclesiasticum, qui etiam tunc cognosceret: quia, vt inquit, actoris est reum vtrò volet vocare; modò non vocet simul ad vtrumque: & ita nouè intelligi posse cap. 1. 22. dist.

quatenus habet, CHRISTVM Petro clauigero terreni simul, & cælestis Imperii iura cōmisse. Quin & in col. 19. addit eū, qui hoc priuilegiū Ecclesiæ Rom. detrahit, in hæresim labi, & hereticū esse dicēdū.

Hæc tamen sententia Durandi dura mihi videtur, saluo Ecclesiæ Romanæ iudicio. Primo quidem quatenus sentit, contrarium tenentes hæreticos esse, quod falsum est, tum per dicta in 3. notab. coroll. 1. Tum, quia omnes Reges Christiani cum omnibus ferè suis subditis essent hæretici. Deinde, quod cap. illud quęcunque. 11. q. 1. palea est. Tertio, quod secūdum eius sententiam, iurisdictio laica plus satis minueretur, & eneruaretur: licet non omnino impediretur, neque tolleretur, vt palam est; quicquid ipse dicat. Quarto, quod cap. illi. 1. 22. dist. belle satisfactum est in 3. notab. coroll. 41. Postremò, q̄ nullibi eam video seruari: licet enim ipse dicat Ecclesiā hoc iure liberius vsam esse in regno Franciæ, tanquam, vt ipse ait, Christianissimo, & cuius Reges fuerūt deuoti Ecclesiæ ab eo tempore, quo cœperunt esse Christiani: nostra tamen ætate id nusquam in illo regno seruatur, neque arbitror vnquā fuisse seruatum. Licet item in regno Nauarræ antequā vniretur Castellæ, latius, quā in aliis Hispaniæ regnis, extenderetur ecclesiastica iurisdictio: non tamen pertingebat ad metas vsque Durandi; scilicet, q̄ omnes fideles super omnibus conuenirentur coram eo volente id actore: nunc autem in suam cocleam rediit.

18 Respondeo igitur secundo ad hanc 1. oppositionem concedendo quidem, quod omnis Christianus, qui conuenitur, vt Christianus, in foro Ecclesiastico est conueniendus. sed q̄ tunc domum conuenitur vt Christianus super peccato mortifero, q̄n cōuenitur super peccatis tāgentibus Christianismum, & mortē, vel vitā animæ spirituales, temporariam, & æternam, per CHRISTVM promissam. & negando, q̄ Christianus cum super hoc conuenitur coram Ecclesiastico, nō trahitur extra suum forum: quia forum seculare nullius forum est, quoad hoc: Et quod fallitur Durandus quatenus ait, omnē Christianum esse ytriusque fori quoad omnia, & actoris esse optionem eum conueniendi coram quo Iudice maluerit, Ecclesiastico, scilicet vel seculari. Tum propter ea, ob quæ dixi superius, eius sententiam videri duram. Tum, q̄, qua facilitate defendi potest id, quod ille præsupponit; nēp̄ Christianos non esse exemptos à foro laico, eadem quoque defendi potest, eos conueniendos esse in eo, cum conueniuntur super aliis, quā tāgentibus Christianismū eo modo, quo dictum est: quia tunc videntur cōueniri, vt homines, vel ciues, & nō vt Christiani, vt paulò post dicā.

19 Ad 2. oppositionem respondeo, q̄ licet omnes fere causæ, quæ vertuntur coram Iudicibus tam secularibus, quā Ecclesiasticis vertantur super iniustitiā, quæ suapte natura est peccatū lethale, vt argumentū, probat: non tamen vertuntur super ea, quatenus est peccatum lethale

occidens

occidens animam, & priuans eam vita diuinæ gratiæ: sed quatenus est iniustitia quædam, & iniquitas contra rationem naturalem, & leges per eam constitutas admittitur.

- 20 Contra tamen hanc responsionem facit, quod secundum eam actores id volentes possent trahere reos, saltem indirectè super omnibus causis ad forum ecclesiasticum: quia ita possent concipere libellos petitorios, ut concluderent eos peccare, & in peccando perseuerare. Qui enim emit equum, potest in suo libello scribere venditorem non tradidisse equum ei, quando, & ubi tenebatur: & ita peccasse, perseuerareque in peccando: quia neque nunc, ut oportet, tradit. Et qui mutuauit, & qui commodauit, dicere potest reum peccasse: quia non restituit mutuū, nec commodatum, ubi & quando tenebatur, nec nunc restituit, & sic de aliis.

- Ad hoc responderet forte quis ex mente Host. in præsentī cap. col. 2. scilicet, quod tunc demum potest adiri hac via Iudex ecclesiasticus inter laicos, cum deest remediū coram iudice laico: vel quia non vult, vel quia non potest iustitiam super eo facere, non autem aliàs. Sed contra hoc facit primo, quod alia ratione, quam peccati, scilicet recta via potest adiri ecclesiasticus data negligentia, vel impotentia iudicis laici, cap. ex tenore. cap. licet ex suscepto. de for. compet. Cum ergo via adeundi ratione peccati sit alia, illa poterit adiri ecclesiasticus etiam absque negligentia, & impotentia iudicis laici. Deinde, quod expresse habet hoc cap. potestatem ecclesiasticam posse cognoscere de quocunque peccato mortali cuiuscunque Christiani. Ergo etiam de illo, super quo potestas laica vult, & potest facere iustitiam. Tertiò, quod illa rōne concluditur de lethali peccato laici posse cognosci ab ecclesiastico: quia peccatum lethale, quatenus est tale, scilicet tale quiddam est, mortem, & vitam spiritualem animæ tangens: & sola dege super naturali cognoscitur esse, vel non esse tale. At hæc eadem ratio tam militat in his, quæ castigat secularis, ac in aliis. Ergo super omnibus poterit conueniri Christianus laicus coram ecclesiastico.

- Hæc argumentatio adeo difficilis semper mihi visa est, ut nunquam ausus fuero proponere illam è cathedra. Quippe è cuius solutio nulla idonea in hunc usque diem, quo me præsumit urget, occurrerat. Quamvis nunc, cum Virginis matris gloriosissimæ natiuitatis peruigilio videtur occurrere, scilicet, quod actor quidem conuenire potest hoc modo reum indirectè coram ecclesiastico iudice super quocunque peccato lethali, & iudex ipse de illo cognoscere, nisi reus excipiat. Reum autem excipere posse, non quidem quod iudex ecclesiasticus non est competens ad cognoscendum de tali causa tali modo proposita: sed quod actor malitiosè, dolo, ac fraude videtur eum trahere ad forum ecclesiasticum omisso seculari, cuius iudicio se ait paratū

- stare. Et hanc exceptionem admittere tenebitur ecclesiasticus: eo quod sacrosancta mater Ecclesia fraudem, & dolum plurimum odit cap. sedes. & cap. ex tenore. de rescript. cap. 2. de operis noui nūciat. non vult videri arrogans, quippè quæ simplex columba est, cap. loquitur. 2. q. 1. & simplicitatem columbæ cum suo sponso laudat, cap. ex merito. 6. q. 1. nec est alieni vsurpatrix, cap. si filius. de testa. & cap. fin. 17. q. 4. cap. ex tenore. de for. compet. nec vexare vllum cupit, quæ omnes leuare desiderat. cap. final. de dol. & contum. cap. vt debitus de appel. At qui potest directè conuenire laicum Christianum coram laico iudice, super aliquo, tanquam ciuem, & hominem, & sperat, vel sperare debet ius suum sibi ab eo reddendum, & conuenit indirectè illum coram ecclesiastico, meritò videtur potius simulare se querere, quàm verè velle ea, quæ sunt CHRISTI, scilicet, vt conuentum pœniteat peccati, quo mortuus iacet, & satisfacto conueniente, Deo fiat gratus. Videitur (inquam) hoc simulare, cum potius credatur velle principaliter suam satisfactionem: & ita meritò præsumitur id facere animo fraudandipotestatem laicam, aut reum artibus exquisitis vexandi. Et si Ecclesia non admitteret eiusmodi exceptionem, arrogans videretur, & alieni cupida, & potius velle querere potentiâ, quàm facere iustitiam. Et ideo meritò non admittit talem actorem, cum tamè admittat alios, qui destituti remedio in foro seculari ad ecclesiasticum recurrunt. Qua noua ratione illa Hostiens. & Ioa. And. à quibus nemo recedit, antiqua doctrina defenditur, quam etiam satis sensisse videtur Innoc. num. 4. Pro qua consideratione faciunt illa multa, quæ de malitiosè excipiente post Felin. & Deciū diximus in cap. in præsentia. de probatio. & in repet. cap. accepta. de restit. spoliat. opposi. 3. post Inn. in cap. post electionem de concess. præb.
- 23 Ad 3. oppositionē respondeo, qđ ad hoc, vt crimen dicatur misti fori nō sufficit, nec oportet vt super illo possit adiri vtriusque fori iudex aliqua via, directâ; vel indirectâ, ratione peccati lethalis, vel cuiusdam iniustitiæ, & siue possit declinari per conuentum, siue non: sed oportet quod possit adiri directâ ea ratione, qua est crimen non habito respectu, quod sit lethale tollens vitam animæ spiritualem: laicus quidem inter laicos, ecclesiasticus inter ecclesiasticos. Et ideo quauis super omni crimine, quatenus est peccatum lethale, possit adiri ecclesiasticus indirectè, salua exceptione, quod speratur iustitia in seculari: non tamen ideo consequitur omne illud esse misti fori.
- 24 Ad quartam respondeo, regulam illam, quæ habet, eandem rem nō esse diuerso iure censendam, intelligendam esse attento vno, & eodem respectu: non autem attentis diuersis, ut est casus in l. si quis ad perfe-
rendum. §. 1. ff. de furt. & satis colligitur ex 3. opposi. Bald. in l. 1. C. de seruis fugit. & Aret. consil. 110. colum. 4. & glol. cap. quāquam. 2. q. 7. cap.

cap. 1. de offic. leg. & faciunt omnia iura probantia vnum; & idē vno respectu consideratum differre à se considerato altero, cap. à collatione. de appel. lib. 6. & l. si quādo. C. de appell. Quare non est mirum, quòd vnus, & idem, cum est conueniendus vt homo, conueniri debeat coram laico: cum autem conueniendus est, vt Christianus, conueniri debeat coram ecclesiastico.

Ad quintam, eandēq; nouam oppositionem dico primo, posse cōcedi nullum Christianum conuentum, quatenus est Christianus, posse iuberi iustē occidi, vel mutilari membro ab aliquo iudice, eo quòd, quatenus est talis non potest conueniri coram laico. Et potestas ecclesiastica, coram qua conueniri potest, non extenditur ad occisionē; vel mutilationem membri alicuius, vt colligi videtur ex illo Pauli 1. ad Tim. cap. 3. relato in princ. dist. 45. *Oportet Episcopum sine crimine esse, non violentum, non percussorem.* Ex quo id colligit S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 4. adeo quidem, vt dicat etiam episcopum, vel

25 alium prælatus, qui vnā cum ecclesiastica potestate habet etiam laicam: quia forte est dux, marchio, vel comes, non posse iubere per se occidere aliquem, vel mutilare, etiā quatenus esset dux, marchio, vel comes. De quo est casus in cap. fin. ne cleri. vel mon. lib. 6. ibi: debent, & possunt: quoniam vt eruditē ait Tho. de Vio. ibidem potestas ecclesiastica modificat laicam in vna & eadem persona secum concurrentem: ita, vt quēcunq; dedecet prælatus, dedecet marchionem, qui simul est prælatus, & marchio: nimirum digniori trahente ad se minus dignum, cap. quod in dubiis. de consecrat. ecclesi. l. 1. iuncta glos. ff. de verbor. obligat. Cui vir doctus consequens facit, non licere his, qui sunt prælati simul & domini vacare venationibus, & aliis prohibitis clericis, & prælatis. Secundo dico, non esse concedendum Christianum non posse iustē iuberi occidi à laico iudice, cum coram eo, vt homo vel ciuis, conuenitur: quia solus Christianismus non eximit quē à iurisdictione laica, licet clericatus additus Christianismo sic, vt in oppositione sequenti dicam.

27 Ad sextam eādēque difficilē oppositionē respōdeo, primo facile quem forte dicturum, claram esse rationem, quare Christiani laici, vt homines, & ciues possunt conueniri coram laicis iudicibus, perinde ac si non essent Christiani: clerici autem non item, nempē, quod clerici duplicem qualitatem spiritualem, & supernaturalem habent, Christianismi, scilicet, & clericatus: laici verò Christiani vnā tantū, scilicet Christianismum; & duo vincula fortiora sunt vno, cap. 1. de treug. & pace. auth. itaque. C. communia de succes.

28 At contra rationem hanc facit, quòd satis est aliquid esse vno tantū nomine spirituale, immo & spirituali annexum, quo non subfit potestati laicæ, sed soli ecclesiasticæ cap. Ecclesia. de constit. & cap. quan-

to

to. de iudiciis. Ergo nihil refert, quoad hoc, an vno, vel duplici nomine aliquid dicatur spirituale. Cum igitur Christianus omnis sit quidam spirituale, saltem eo vno nomine, quod impressum characterem baptismi hēt, & per baptismum est regeneratus, siue denuo natus spiritualiter Ioa. 6. vltatē probatum fuit in nono fundamento nostri notabilis: consequitur, perinde uideri eum exemptum à iurisdictione laica eo uno nomine, quo est spiritualis: sicut clericus duobus, quibus est spiritualis: & per consequutionem, quod aut nullus Christianus potest conueniri coram laico, ut homo & ciuis, aut quod etiam poterit clericus ut talis.

29 Secundo uideri potest alicui responderi posse, concedendo, quod attento iure diuino solo idem esset dicendum de clericis, & aliis Christianis: & sic quod etiam clerici, cum conueniuntur, ut homines uel ciues, hoc est, super his, quę sunt eis communia cum aliis hominibus; etiam non Christianis, possent conueniri coram laico: sed quod iure humano inducta sit hæc diuersitas, per quam non omnes Christiani: sed soli clerici & monachi sunt exempti à potestate laica, & quoad ea, quę illis sunt communia cum eis, qui non sunt Christiani: puta temporalia: & id quidem ob multas, & iustas causas, ob quas merito eximi potuerunt etiam à solo Rom. Pontifi. perpendente id conuenire regimini, & saluti animarum fidelium, ob varios respectus.

30 Pro qua responsione faciunt ea, quę citat Stepha. in decisio. capell. 126. & 167. & Guiller. Bened. in repetit. cap. Reynutius. uerb. & uxorem nomine Adelasiam. à nu. 126. usque ad 350. de testam. quatenus concludunt, clericos conueniri posse coram Iudicibus laicis super actionibus ciuilibus realibus; puta reiuendicationibus, & hypothecis, & aliquot personalibus. Contra quam tamen responsionem secundam facit, quod præfati Stephanus, & Benedictus præsupponunt, non posse conueniri clericos coram Iudicibus laicis super omnibus personalibus, nec super criminalibus, etiam alioquin profanis, iuxta cap. cleric. supra eod. & cap. 1. de cleric. coniug. lib. 6. faciunt etiam argumenta illa Marsilii relata, sed non satis absoluta per Iacobum Almay. in lib. de potesta. Ecclesię. cap. 8. & 9. Fortius facit replicatio proxima contra solutionem primam huius oppositionis facta. Faciunt, & illa quę in cap. cleric. sup. eod. pro hac parte adduximus. Facit denique, quod communis opinio tam sacrarum, quam pontificalium legum peritorum post glossam singul. adiuncto textu cap. si Imperator. 96. dist. à qua non uidetur recedendum, contrarium tenet. Quare tertio respondeo nouissimè, quod ratio quare character baptismi non eximit à potestate laica Iudicis Christiani; clericatus autem sic, est, quod ille non est suapte natura distinctius, & discretius ab aliis Christianis, imo congregatiuis, iuxta illud Apostoli ad Roma cap. 3.

Non

Non est distinctio Iudæi, & Græci. & iuxta illud eiusdem ibid. cap. 12. & ad Corinth. cap. 12. Omnes in Christo vnum corpus sumus. clericatus verò, & monachatus sunt res distinctiue, iuxta illud S. Hieronymi, Duo sunt genera Christianorum, alterum clericorum, & Deo deuotorum, scilicet monachorum; alterum laicorum illud contemplationi, & spiritualibus dicarum, & hoc secularibus negotijs intentorum, relatum in cap. duo sunt, 12. q. 1. Quæ solutio videtur omnium verissima tā praxi, quā theoria; licet opponi possent quædam, quæ in altera editione hic subieci, facile tamen solubilia.

Corollaria.

X prædictis tamen inferuntur multa corollaria. Primū, quod clerici, & monachi iure diuiso sunt exempti à potestate laica in causis criminalibus, & spiritualibus, & annexis eis ratione clericatus, & monachatus, iuxta glossam solenn. tam à Theologis, quā à Iurisperitis cōmuniter receptam in cap. si Imperator. 96. dist. licet cōcedi possit in feudalibus, & aliquibus actionibus realibus, & personalibus iure tantum humano Pontificali, aut imperiali, & regali esse illos exemptos, per rationes prædictorum Stephani, & Benedicti.

31 Secundum corollarium, quod cap. hoc efficaciter probat potestatem ecclesiasticam cognoscere posse de quocumque peccato lethali cuiuslibet Christiani, quatenus id est peccatum lethale, ad pœnitentiam: & non solum hoc cap. sed etiam Euangelio, & multis nouis ac firmis rationibus id niti; eisdemque verum modum intelligendi hunc textum aperiri, & Christianum omnem duobus modis considerari posse, scilicet quatenus est Christianus; & quatenus est Christianus, & homo, vel ciuis; & eum, quatenus est Christianus, habere aliquid supernaturale: & ideo quoties conueniendus est vt Christianus, conueniendum esse coram ecclesiastico; nisi conuentio illa præsumatur malitiosa: nō tamē ob id omnem Christianum esse fori ecclesiastici quo ad omnia, quidquid Durand. & Ioann. à Turrecremata fuerit visum: & minùs esse hereticos, qui hoc tenent, & seruant; cum de numero eorum sint ferè omnes: immo plùs satis incautos fuisse, qui eos herescos insinularunt.

32 Tertium corollarium, quod ex eisdem colligitur vera ratio, quare non semper de quolibet peccato lethali, siue mortali, etiam quatenus est lethale, cognoscat Ecclesia: cū tamen eius potestas ad id extendatur; immo admitrat, admittereque debeat exceptionem declinatoriam fori.

33. Quantum coroll. inferri, hereticū videri cogitatum nōstri notab; modo supra dicto modificati, scilicet potestatem ecclesiast. non posse cognoscere de quocūque peccato lethali an sit tale, vel non; & an quis perseueret in eo, vel non, ad effectum renocandi peccatorem à vitio ad virtutem, & ab errore ad veritatem, saltem per viam denunciationis Euangelicæ. Tum quia id est clarè contra Euangelium Matthæi, cap. 18. & contra hoc cap. & inductiones claras ex Euangelio, & iure naturali ei adiuncto, in fundamentis nōstri notabilis formatas.

Quintum corollarium, verum esse partim id, quod ait Durandus, vbi supra colum. 18. scilicet eum, qui tollit Ecclesiæ priuilegium cognoscendi de actibus Christianorum, in hæresim labi, & hæreticum esse. Verum enim est, si restringatur ad actus, qui allegantur esse peccata lethalia, siue mortalia, quatenus sunt talia, & verbum, cognoscere, ad cognitionem per viam denunciationis euangelicæ, ad effectum cogendi ad subeundam pœnitentiam: quamuis generaliter, vt ille accipit, acceptum, falsum sit, per dicta in 6. oppositione.

34. Sextum corollarium, quod videtur limitandum illud Carlerij relatum, & probatum à Iacobo Almayno in lib. de potestate Papæ cap. 11. colum. 13. scilicet, quod asserere Iudicem ecclesiasticum non posse cogere laicum ad soluendum debitum, quando certum est, quod ipse debet illud, vel ad cedendum bonis, est errare in materia clauium: videtur enim limitandum, vt procedat, quando ecclesiasticus via denunciationis aditur, & debitor non est paratus stare iudicio fori sui laici: aut deest Iudex laicus, aut non vult, aut non potest statuere id eo casu: eo quod secundum leges, quas ipse tenetur custodire, toleranda est illa inæqualitas, vt satis colligitur ex eodem Iacobo in alio libro, quem de authoritate Ecclesiæ inscripsit, cap. 5. colum. penult. Quæ duo dicta Durandi, Carlerij, & Almayn. memorabilia ducolatera regis claudētib; ne dum plūs satis placere pergunt regi terreno, displiceant celesti, & detrahant clauibus Petri, & Ecclesiæ potestati acceptæ ab ipso met CHRISTO domino Deo nostro.

35. Septimum corollarium, inferri nobile nostrum non solum intelligendum de peccato notorio, & peccatore notorie in peccato iacente; sed etiam de alio quocūque peccato, quod probari potest esse tale, & de quolibet peccatore, qui probari potest taliter iacere. Tum, quia text. noster indistinctè & generaliter, imo vniuersaliter loquitur de quocūque peccato, & quolibet peccatore. Tum, quia in specie id declarat seruandum in peccato, quod non erat notorium, & in peccatore, qui non perseuerabat in eo notorie. Si quidem id declarat seruandum in quoddam peccato regis Franciæ, quod non fuisse notorium peccatum; licet forte factum, quod dicebatur peccatum, esset notorium; neque regem notorio in peccato exiisse, constat ex illis verbis ferè potestis;

stremis;

Atrenis; De plano cognoscant, utrum iusta sit querimonia, quam contra eum proponit coram Ecclesia rex Anglorum, vel eius exceptio sit legitima, quam contra eum persuas nobis literas duxit exprimendam.

36. Octaviū corollarium, Christianum tunc videri conveniri, ut Christianum, cum convenitur de inductis, aut revelatis supernaturaliter per Deum Opt. Max. vel eius Ecclesiam, quatenus talia sunt, vel super cōnexis eorum, aut alijs, quę secundum legem supernaturalem iudicanda sunt, vel ex ea eruantur. Dixi, de inductis supernaturaliter, ad excludendum inducta naturaliter, & includendum plurima inducta diuinitus, quorum in veteri testamento maxima copia erat: in nouo vero sunt omnia septem sacramenta. Dixi revelatis, ob articulos fidei, & alia quamplurima in utroque testamento revelata. Dixi per Deum Opt. Max. ad excludenda revelata per cardamones, & artes eorum magicas, easdemq; damnatas. Dixi vel eius Ecclesiam, ob sacramentalia, & alia per eum in diuinum cultū instituta. Addidi, quatenus talia sunt, quia qui super eis alio respectu extrinsecō conveniretur, non videretur conveniri, ut Christianus: puta qui conveniretur super Bibliorum libro, aut alio continente sacras literas, emptio, vel vendito, quo tradere illum cogeretur, vel soluere pretium eius. Et qui conveniretur, eo quod dixit vel scripsit hæc verba, Deus est trinus & vnus. Addidi vel super accessorijs: quia illa sequuntur naturam suā principalis, cap. accessorium. de reg. iur. lib. 6. Addidi, vel alijs, quę secundum legem supernaturalem, iudicanda sunt, ob peccata lethalia, siue mortalia, quę an sint talia, & quatenus sunt talia per legem supernaturalem sunt iudicanda: ob hæreses item, iuramenta, & id genus alia, quę per eandem legem iudicari debent. Addidi, vel ex ea eruantur, ob multa, quę licet expresse, ac speciatim non sint ab ipso Deo inducta, vel revelata, eruantur tamen, & fluunt per necessariam consequentiam ex inductis, vel revelatis speciatim in eius lege, ac sacris litteris. Quale potest dici præceptum de confessione sacramentali, & auriculari, & ea, quę nos quoque scripsimus in summa de pœn. distinct. 5.

37. Nonum corollarium, Christianum non conveniri, ut Christianum cum convenitur super actionibus ciuilibus realibus, neque cum super personalibus: immo neque cum super delictis communibus, eo solo respectu, quo delicta sunt, ut clarè colligitur ex corol. præcedenti. Inferitur item non satis dolatum videri id, quod ait Gulielmus Ocam in priore parte dialog. lib. 6. cap. 8. scilicet, illa tantum esse spiritualia, quę religioni Christianæ sunt propria, & quę in nulla secta alia sunt repta; nec ad legem naturæ sunt spectantia: quoniam multa sunt spiritualia, quę non sunt propria religioni Christianæ, puta illa, quę sunt communia Christianis, & Iudæis, scilicet, decimarum perceptio; &

Messiam promissum fuisse de semine Abraham; prophetas veteris testamenti spiritu Dei afflatos prædixisse futura, & id genus alia multa; quoniam & aliqua sunt communia cum Saracenis; puta vnum tantum Deum esse, omnia scientem, omnia gubernantem; mundum fuisse creatum; Moysen Deo acceptum; & Iesum CHRISTUM eo acceptiorē. Nonnulla etiam cum paganis, & rectē philosophantibus; puta, vnum tantum Deum esse, animas esse immortales; esseque veras materiæ formas; & non solum motrices, iuxta element. 1. de summa Trin. & alia non pauca.

- 38 Decimum corollarium, inferri verum intellectum cap. quæcunque 11. q. 1. nō esse, quod omnes Christiani, siue cōueniantur vt Christiani ad sensum præmissum, siue nō, possint conueniri super omnibus actionibus coram ecclesiastico iudice, vt Duran. & Ioan. à Turcrecrem. relati in 10. fundamento nostri notabilis dixerunt: sed quod tunc deum, cum conueniuntur, vt Christiani ad sensum prædictum: & ita non solum responderi potest illi cap. vt supra in 6. oppositione significauimus, esse paleam, vt inscriptio demonstrat, & Iacob. Almay. affirmat, sed quod etiam si esset granum, vt res in eo contenta insinuat, nihil obstaret. Infertur etiam, quod ratio statuendi cap. quæcunque. & cap. uolumus. 11. q. 1. quatenus eorum tenor in hoc cap. recitatur, nō fuit, quod Christiani sint res spirituales (spirituali charactere insigniti: sed q̄ eo tempore tanta erat iudicium ecclesiasticorum sinceritas iudicandi, vt Imperatores illorum conditores arbitrati fuerint è republica esse, vt omnes lites volente alterutro litigantium finirentur per iudices ecclesiasticos: quia illa capitula non solum faciebant facultatem actoribus conueniendi reos coram ecclesiastico, vt dixerunt Duran. & prædictus Ioannes; sed etiam reis, etiam post litem cœptam, contestatam, & ferè finitam, petendi, vt processus, & definitio qua parte nondum erant facta, remitterentur à seculari ad ecclesiasticum.

- 39 Vndecimum corollarium, alia esse peccata, vel crimina merè spiritualia, siue ecclesiastica: alia merè secularia: alia mixti fori, quæ definire tentarunt, sed imperfectè, glos. cap. nos inter. de purg. canoni. Gofred. in summa. de foro compet. colum. 3. Bald. in additio. Specul. tit. de compet. iudic. addit; & in Margarit. verb. Papa. vers. 22. Gulielmus Ocam in Dyal. 3. part. lib. 6. cap. 8. & 2. par. lib. 6. cap. 97. colum. 1. qui liber hodie prohibitus est in Indic. Pij IIII. classe 2. & post Cardinal. Panorm. Arétinus, in cap. cum sit. de for. compet. nu. 30. & Iacobus Almay. de potest. Papæ cap. 10. col. 7.

Multò tamen perfectius definieris dicendo, peccatum, seu crimen mere seculare, siue laicum esse peccatū, quod sola lege seculari est veritum: qualis videtur in hoc regno delatio ensis longitudinis maioris, quàm quinque palmorum; & asportatio tritici, & quarundam aliarū

mer-

mercium extra regnum.

Peccatum autem merè ecclesiasticum esse peccatum, quod sola lege supernaturali cœpit esse vetitum, vel sola pontificia est prohibitum. Posui peccatum, pro genere, & ad excludenda multa, quæ cœperat esse olim peccata lege supernaturali ceremoniali, vel iudiciali veteris Testamenti; nunc autem non sunt, s. fin. 6. d. & cap. 1. de purifi. post partum. Dixi, sola lege supernaturali, ad excludendum merè secularia, & mista, quæ non cœperunt vetari sola lege supernaturali. Dixi cœpit esse, & non est, ob multa, quæ hodie sunt delicta etiam secundum leges seculares, & nihilominus sunt merè ecclesiastica: qualia sunt peccata hæreseos, & apostasie, quæ tam seculari, quàm humana, quam supernaturali, & pontificia, sunt prohibita per tit. infra de hæret. & de apost. & de hæret. C. & tit. 2. lib. 5. ordin. regi. & id genus alia multa. Dixi, vel sola Pontificia est prohibitum, ad includendum peccata transgressionum ieiuniorum, & aliorum præceptorum humanorum Ecclesiæ; de quibus in tit. de obserua. ieiun. & in cap. missas. de cōsec. dist. 1. & tit. de feriis. Non autem dixi hic, cœpit esse, sicut superius: quia in ea sum opinione, vt credam misti fori esse delicta, quæ cœperunt quidem esse talia lege Pontificia, sed nunc vetita sunt etiam seculari, vel Romana, vel alia condita per eum, qui potestatem eam condendi habuit legitimam.

40 Peccatum vero misti fori est peccatum lege naturali, simul & ciuili; siue seculari, vel pontificia, simul & laica vetitum. Dixi, lege naturali simul & ciuili, ad comprehendendum omnia peccata, per legem naturalem, & ciuilem vetita, siue sint etiam per supernaturalem, vel pontificiam prohibita, siue non. Qualia sunt omnia peccata commissa contra præcepta Decalogi, de quo Exod. 20. & cap. quid in omnibus, adiuncta glossa 32. quæst. 7. & ad excludendū ea, quæ vetita quidem sunt in lege naturæ, sed permissa seculari: qualis est fornicatio simplex, iuxta ea, quæ habentur in cap. meretrices. 32. q. 4. & aliis locis allegatis, per glos. clem. ad nostrū. de hæret. verb. non est. & S. Tho. 2. 2. q. 154. ar. 2. & in 4. dist. 33. q. 1. & Io. Andr. in mercur. regulæ sine culpa. lib. 6. Dixi, pontificia simul & laica, ad includendum illa, quæ nec naturali, nec supernaturali lege vetantur; sed humana, ecclesiastica, & ciuili sic: qualis est delatio armorum nocturna post certum signum per vtramque potestatem multis in locis prohibita: qualis item satis dici potest in hoc regno, contractus matrimonij intra 3. & 4. gradum; imo & in secundo in linea æquali, quæ nulla lege naturali, neque supernaturali etiam veteris testamenti, vetatur: attamen prohibetur lege canonica, cap. quædam. 35. q. 2. & lege seculari regia tit. 13. s. 2. lib. 4. ordin. quamuis in 2. gradu nō prohibeatur lege Romana, s. duorum. Instit. de nuptiis. Nec referre arbitror an prius lege pontificia, quam

quàm ciuili; vel prius ciuili, quàm pontificia, cœperit prohiberi; modò vtraque se ad id extendente sit prohibitum, quicquid sine ratione sufficienti dixerit Pan. in d. cap. cum sit. num. 31.

Peccatum autem ecclesiasticum, sed non merè, est peccatum in sese quidem lege alia vetitum; sed sola pontificia prohiberi cœptum, saltem quoad circumstantiam loci, temporis, personæ, vel aliquam aliam. Posui peccatum, pro genere; reliqua verò pro differentia, qua excluduntur alia tria genera prædicta, scilicet merè secularia, merè ecclesiastica, & misti fori: quoniam, si satis rem expendas, nullum eorum inuenies, quod alia lege sit vetitum, & sola pontificia cœperit prohiberi. Dixi autem, cœptum prohiberi, & non est: quoniam ad hoc, vt sit ecclesiasticum, non tamen merè, satis videtur, quòd cœpit esse tale lege pontificia: & quoad hoc posset sustineri doctrina Panorm. in d. cap. cum sit. num. 31. si absque violatione verborum, & mentis eius ad id restringi posset. Exempla huius membri sunt omnia sacrilegia, siue sint talia ratione temporis, siue ratione loci, siue personæ, siue alia, de quibus in titu. de immunit. ecclesiarum, & 17. quæst. 4. per totum, & 2. 2. quæst. 99. & cap. cum sit. de foro competenti. & alibi sæpè sunt & transgressiones ieiuniorum, & festorum, & id genus aliorum.

Huius exactæ resolutionis illa est quotidiana vtilitas, quòd de peccato merè ecclesiastico solus ecclesiasticus cognoscit, & iudicat etiam inter laicos, cap. vt inquisitionis. §. prohibemus, de hæret. lib. 6. & de merè seculari solus secularis; & de misto vterque; ecclesiasticus quidem contra ecclesiasticos; laicus contra laicos regulariter. De ecclesiastico verò non mero cognoscit ecclesiasticus etiam inter laicos, saltem quatenus tale est, secundum communem omnium, glossæ, & aliorum sententiam; in cap. cum sit. de for. compet.

Duodecimū coroll. latū hic aperiri campū inferendi multa profunda, & quotidiana. Quorum de numero primum est ratio, quare; & an verè peccatum vsuræ, quod est prohibitum lege naturæ secundum Communem, vt tangit Panor. in rubri. de vsur. & latius tradit vterque Thomas 2. 2. q. 78. art. 1. & Communis in 4. dist. 15. merè tamen ecclesiasticum dicitur quoad quæstiones iuris, secundum eandem Communem in d. cap. cum sit. & in l. Titia. ff. solut. matrimonio. & in l. quoties. C. de iudi. & clemen. dispendiosam. de iudi. cum tamen homicidium misti fori ponatur. Secundo inferitur ratio determinandi, an licèt id olim fuisset verum, secundum leges Romanas, quæ permittebant eas: hodie tamen aliud sit dicendum, secundum alias omnium ferè regum Christianorū, quibus illæ prohibentur, & eas exercentes castigantur. Tertio inferitur ratio, quare omne peccatum (vt nouiores quidam vocant) erroris, vel oppositionis, quo quis malè iudicat

dicat illud aut illud esse, vel non esse peccatum, in omni materia, est merè spirituale, vel ecclesiasticum. Peccatum autem (quod iidem vocant vendicationis) quo quis sibi, vel alii malè vendicat, vel quærit honorem, voluptatem, fortunas, vel aliquid aliud non item. Quarto ratio, quare, & an verè dicat Cõmunis de quæstione etiam facti quorundam, etiam merè Ecclesiasticorum non posse cognoscere secularè: puta, an quis sit ordinatus nec ne à tali Episcopo, etiam omiſſa discussione iuris, an ordinatio sit legitima nec ne. De quæstione verò facti quorundam etiam merè ecclesiasticorum sic: puta an iurauerit nec ne, omiſſa disputatione rectè, an secus id fecerit. Quinto ratio, quare, & an verè dicatur principem secularem non posse castigare hereticum, sine præuia cognitione Iudicis Ecclesiastici; vbi nullum est dubium, an sit hereticum id, quod accusatus dicitur fecisse, vel dixisse, neque id ipse negat, sed solum an id fecerit, dixeritve nec ne. Sexto ratio cur, & an rectè fecerit Rex Franciæ Franciscus, cum ante paucos annos statuit, vt quisquis aliquid ex 20. & amplius dogmatibus quorundam Germanorum ab illa celeberrima Parisiorum Academia damnatis in suis regnis prædicaret, doceret, affirmaretve, censeretur committere crimen læsæ maiestatis humanæ; ac perinde cõtra eum (quisquis ille esset,) procederent Iudices seculares, ac contra proditores, rebelles, & perduelles sui regni. Septimo ratio cur, & an rectè potuit fieri lex 49. Tauri in regno Castellæ, quæ filii clandestinè contrahentes exhæredari possunt à parentibus: de quo post alios etiam doctissimus Didacus à Couarruias in Epit. 4. 2. parte cap. 6. Octauo ratio determinandi alia multa, quæ hæcenus habeo quidem rudia, & informia; sed Deo Opt. Max. fauente, cum relectione cap. tuam. de ordine cogni. vulgabo formata, & formosa.

Decimumtertium Corollarium.

S V M M A R I V M.

- 42 Ecclesia cognoscit contra laicum decipientem citra dimidium.
- 43 Peccat mortiferè decipiens citra dimidium commutando.
- 44 Iustitia commutatiua requirit æqualitatem valoris commutandorum.
- 45 Deceptor citra dimidium cur mortiferè peccet. & seq.
- 46 Virtutis à medio recedens omnis peccat. & seq.
- 47 Contractus non gratuitus peccatum est, in quo non seruatur æqualitas.
- 48 Iure naturæ vetatur lucupletatio cum aliena iactura.

Deceptio

- 49 Deceptio in contrahendo cur dicitur licita.
 50 Decipiens qui contrahendo peccat. & seq.
 51 Donare quis videatur contrahendo. & seq.
 51 Donare non videtur omnis qui male emit, vel vendit. & seq.
 52 Decipisse qui rescit peccat, si non rescit. & 67.
 53 Emens bona fide cur peccat, si superueniente mala non rescit, & non qui præsriptum bona fide retinet. & 69.
 54 Restituere debet decipiens citra dimidium. & 71.
 55 Decipiens vltra dimidium debet restituere vsque ad iustum; & non sufficit restituere vsque ad medium.
 56 Usurpatio aliena rei omnis est peccatum. & seq.
 57 Restitutio alieni cur dicta cessatio à peccato.
 58 Restituere debens semper peccat, donec id faciat.
 59 Præcepta negativa semper, & pro semper obligant. & seq.
 60 Ecclesia cur magis procedit contra deceptorem citra dimidium, &c. & seq.
 61 Usuram permissam lege ciuili, cur iubet Ecclesia restitui.
 62 Creditor an debeat donare debitori, vel illum denunciare. & seq.
 63 Ecclesiam adiri posse contra deceptorem citra dimidium, etiam directo sine denunciatore.
 64 Mercator etiam astutum decipiens tenetur restituere.
 65 Vsuræ lege permissa cur non tam lædit, quam deceptio citra dimidium permissa.
 66 Decepto citra dimidium vt facit lucrari 30. pro 100.
 67 Deceptio citra dimidium vt plures animas, quam usura perdat.

- 42 **D**ecimotertio inferitur illud coroll. quod me notabili huic 6. insertum dixi ante octo menses, cum latè responderem pro domino D. Ioan. Soarez præfule nostro reuerendissimo, eodemque comite valdè illustri, multisque nominibus mihi suspiciendo; deceptum à laico grauitè citra dimidium iusti precii, posse via denunciationis euangelicæ iudicialis, vel mixtæ, adire Iudicem ecclesiasticum, vt illum deceptorem, aut lesores moneat; & si opus fuerit per censuram ecclesiasticam cogat ad pœnitentiam illius peccati; ac per consequutionem ad restituendum decepto tantum, quantum secundum legem euangelicam opus est ad hoc, vt illa inæqualitas desinat esse peccatum, saltem mortiferum.
- 43 Hoc corollarium probaturus præsuppono primò, peccare mortiferè, quicumque contrahendo decipit alium notabiliter, etiam citra dimidium iusti precii; quod affirmavit S. Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. & in quolibet. 2. art. 10. & in 4. distin. 15. q. 3. art. 2. vbi Gabriel ait q. 10.

colu.

colu. 9. nihil esse in hoc dubii: quamuis non desint qui dubitent; sed non (vt opinor) ibi. Quod etiam tenet diuus Anton. 2. parte, titu. 7. cap. 16. §. 3. receptus à Clauasio, Siluest. Tabienf. ac aliis raplodis siue summistis in verb. emptio. & Cōrad. de contracti. 3. par. q. 7. & Inno. in cap. in ciuitate. de vsur. quem Anto. Panor. & Ioan. ab Annan. ibi sequuntur, & Anto. in cap. quia plerique. de immunit. eccles. nu. 12. & Panorm. ibidem q. 9. Petrus ab Anchar. in regul. peccatum de re. iur. lib. 6. num. 13. & 14. & Panorm. in cap. 1. de emptione. facit glo. memorabilis in §. hoc ius. 10. quæst. 2. verb. plus. recepta vbique per omnes. Salicetus. in authen. ad hæc. C. de vsur. quæst. 21. & Fortu. de vlti. sine. illa ti. 17. & Bart. Veron. de simulat. contracti. in 2. præsupp. primi casus. col. 2. & 3. Antoni. Burgenf. in cap. cum dilecti. de emptio. nu. 21. & recentiores in repetit. l. 2. C. de rescind. vendit. col. 34. D. Bernardi. sermo. 35. art. 1. & 2. facit glo. putata singul. l. semper in conuentionibus. ff. de regul. iur. quæ habet hoc non licere bono viro. per quē, eam appellans singul. hoc ipsum tenet Bald. in cap. cum causa. de testibus in fin.

44 Et ne quis soli authoritati docentium niti nos existimet, probamus id primo per illud principium iuris naturalis, *Ne facito alijs, quod tibi fieri non vis.* relatum in princ. Decret.

Deinde per illud Apostoli ad Theff. 4. *Ne quis supergrediatur, & circumueniat fratrem suum in negotio; vindex est enim de his omnibus Deus.* In quo pondera verb. supergrediatur, & verbum, vindex.

Tertio illa ratione, quam sentit S. Tho. in d. q. 77. & alij in d. distin. 15. scilicet, quod fundamentum iustitiæ commutatiuæ, quæ consistit in emptione, & venditione, ac aliis commutationibus, est æqualitas præcij, & mercis, vel aliarum rerum commutandarum: nam vt Aristot. 1. Politicorum tradit, emptio, & venditio, & eadem ratione omnis alia commutatio introducta est pro communi vtilitate ambarū

45 partium, quarum altera re alterius indiget. Quod autem pro communi duorum vtilitate inductum est, non debet esse grauius alteri, quàm alteri: vt esset si precium excederet valorem mercis, aut è contrario. Ergo præfata æqualitate non seruata contractus erit iniustus, cum alter eorum plus debito recipiat: alter verò minus.

Quarto, quod qui emit aliquid ab alio minore precio, quam sit iustum, aliquid recipit non gratuito à vendente, pro quo nihil ei dat, parrem scilicet illam rei, sine qua residuum eius valeat tanti, quantum est datum precium. Ergo emptio talis iniusta est.

46 Quinto conuincit aduersarium quamlibet effrōtem, & procacem, quod omnis, qui credens, vel debens credere recedit à medio virtutis, siue per excessum, siue per defectum etiam solo humano, ac iure naturali attento, peccat, & facit actum vicii alterius extremi virtutis,

A a

relicta

reliſta ea in medio : quia virtus in eo conſiſtit, ſecundum Ariſtor. 2. Ethic. & S. Thom. late 1. 2. quæſt. 64. Quod conſequitur, peccare omnem illum, qui credens, vel credere debens recedit à medio iuſtitia (quæ virtus eſt clariffima) ſiue id faciat per exceſſum, ſiue per defectũ : facereque actũ iniuſtitia, quæ eſt vitium contrarium virtuti iuſtitia. Quod rurfus conſequitur, omnem illum, qui credẽs, vel debens credere recedit à proportionẽ quadã æqualitatis in cõmutationibus peccare, admittereque actũ vitii alterius extremi virtutis iuſtitia. Siquidem medium iuſtitia in tali proportionẽ conſiſtit, ſecundum Ariſto. 5. Ethic. & S. Tho. 2. 2. q. 18. ar. 10. receptum ab omnibus, ſaltem quoad ea, quæ faciunt ad propoſitũ noſtrum.

- 47 Ex quo tertio ſequitur, eũ, qui contrahit aliter, quàm gratuito ; & ſciens, vel debens ſcire, non ſeruat proportionẽ æqualitatis, actũ iniuſtitia, quod graue vitium eſt, admittere, ac per conſequutionem peccare. Cum ergo omnis, qui credit, vel debet credere rem, quam emit, pluris valere, quàm ſit precium, quo eam emit, credat, vel debeat credere ſe recedere à medio iuſtitia, conſequitur eum peccare. Ex quo neceſſario quarto ſequitur, omnem contractum non gratuitum, per quẽ res credita, vel debita credi eſſe certi valoris, cõmutatur pro re credita, vel debita credi maioris ualoris, vel è cõtrariò eſſe peccatum. Ex quo inferitur etiam neceſſariò veram eſſe doctrinam illam, quam Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. tenet, & quam eſſe communem inter alios ait Conrad. in d. 3. parte q. 57. & Iacobus Almayn. in d. diſt. 15. q. 2. colu. 49. & 50. ſcilicet omnem emptionem & venditionem, in quam maius, vel minus precium quàm ſit iuſtum interuenit, eſſe peccatum : cum tali tamen differentia, quòd quando exceſſus eſt paruus ultra latitudinẽ omnem iuſti precii, eſt peccatum veniale : quando verò notabilis etiam citra dimidium iuſti precii, eſt lethale, ſiue mortale : ſed tale, quod leges ciuiles non puniunt, imo tolerant : quando verò excedit etiam dimidium adeo eſt grande peccatum lethale, vt intolerabile ſit ; etiam ſecundum leges ipſas ciuiles, & poteſtatis prophana.
- 48 Sexto, & poſtremo facit, quòd Magnus ille Auguſtinus hoc expreſſè affirmat lib. 13. de Trinit. quem latè ſequitur Henricus. quolib. 1. q. 40. & efficaciter probat cap. 1. de emptio. quatenus prohibet peregrinis vendere carius, quàm mercato vendantur. Pro quo nouè, ac ſingulariter pondero, cap. cum dilecti. de empti. quatenus reſeruat remedium agendi ſuper deceptione, &c. canonicè, non diſtinguendo inter deceptionem citra, vel ultra dimidium : licèt głoſſa ibi (potius ſuo, quàm authoris eius ſenſu) illud reſtringat. Conſirmanurq; omnia, per regulam locupletari. lib. 6. & l. iure natura nemini locupletandum cum aliena iactura. ff. de re. iur.

Non

49 Non obstant leges illæ ciuiles, in causâ. §. 1. ff. de minor. & l. item si precio. §. fina. ff. locati. neque illa capitula, cum causa. & cum dilecti. de emptio. cum illis 4. glossis cap. cum causa. de testibus, cap. per tuas. de donatio. & cap. in ciuitate. de vsur. & d. cap. cum causa. de emptio. quæ videntur probare, licitam esse deceptionem citra dimidium iusti precii: quoniam non est mens glossarum, neque etiam textuum dicere ita id licere, vt non sit malum, & in se turpe, atque à bonitate abhorrens: sed quòd lege ciuili non punitur, imo toleratur. Sicut Lupanaria, secundum S. Augusti. in serm. de ordine, & ingurgitationes ante Quadragesimam in Quinquagesima, secundum S. Gregor. in cap. denique. 4. distin. vt S. Tho. receptus ab omnibus tradidit in d. q. 77. ar. 1. & nos latius explicauimus in cap. qualitas. de pæn. dist. 5. An autem, & quantum toleretur id lege canonica, postea dicemus declarando illa, quæ Panor. dixit in cap. cum causa. de test. nu. 4. per alia ipsiusmet dicta.

50 Non obstat etiam, quod And. Sicul. ait in cap. 1. de emptio. col. 3. & in addit. Bal. auth. ad hæc. nu. 16. C. de vsur. se consuluisse contrarium tam in hoc præsupposito, quàm in sequenti. quod apparet in consil. 22. col. 2. & 3. lib. 4. citans in id Inno. Anto. & Panor. in cap. quia plerique. de immunit. ecclesiarum. & Bald. in auth. ad hæc C. de vsur. oppos. 21. non (inquam) obstat dictum eius. Tum, quia fundat se super præallegatis cap. & legibus, quibus est responsum. Tum, quia Innocentius non dixit in dicto cap. quia. id, quod ei imponunt Bald. & Andr. Sicul. aliud enim est dicere illi, qui per illicitam negociationem quæsiuit aliquid, quod non tenetur restituere, consulendum esse, vt id pauperibus distribuatur. quod ille ait in fine, nu. 3. aliud dicere, non teneri emptorem, vel venditorem ad restituendum id, in quo citra dimidium iusti precii proximum læsit, vel decipit. quod ipse non dicit. Multis enim aliis de causis, quam defectu iusti precii potest esse illicita negociatio: puta ex circumstantia personæ, temporis, loci, verborum superfluatorum, & aliis id genus multis, argu. cap. 1. ne clerici, vel monachi. & cap. decet. de immunit. eccles. lib. 6. & similia. Secundo quòd ipsemet Innocentius contrarium videtur tenere in cap. in ciuitate. de vsur. & expressius Panor. quicquid imponat ei Andreas Siculus. Tertio quòd etiam ipsemet Andreas dixit in d. cap. 1. Ioannem ab Annan. quem magnopere laudat, consuluisse contrarium eius, quod ipse responderat; cuius tandem opinioni cedere videtur. Adde, quòd in casu Andreæ Siculi non fuit simplex emptio: sed permixta cum donatione, vt etiam ipsemet ait in d. consil. 21. lib. 4. Quarto quòd ipsemet Andreas Siculus nihil aliud affirmat, quàm id, quod Salicetus in d. authen. quæst. 21. Ille autem in effectu dicit, primo peccare eum, qui emit rem minoris, quàm valet ab eo, qui

ignorat eam pluris valere : & è contrario eum, qui vendit rem pluris, quàm valet ei, qui putat eam tanti valere. Peccare secundo illum, qui rem vendit carius, quàm valeat ei, qui scit quidem verum eius valorem ; sed pressus aliqua necessitate, vel famis, vel alia emit carius, quò tali necessitati succurrat. Peccare tertio illum, qui emit vilius iusto ab eo, qui scit quidè verum precium ; sed necessitate pressus vendit rem vilius, aliàs non venditurus. Peccare quarto qui quoquo modo mendaciis, vel alia fraude mouet alium ad vendendam sibi rem vilius, & emendam carius. Non peccare autem in alio quinto casu, quando scilicet, tam emptor, quàm venditor nouerunt iustum precium mercis, & nulla necessitate premente vllum illorum, venditor sponte sua, cessante omni fraude, dolo, & mendacio vendit vilius, quàm valet, aut emptor emit semper carius, quàm valet : hoc enim casu videri potest emptor donare id, quod illi detrahit, argum. l. campanus. ff. de oper. liber. & l. cuius per errorem. ff. de reg. iur. Quinto perpendendum est, quòd Salicetus vir vtique doctissimus non audet asseuerare etiam hoc casu postremo non peccari : sed solum ait id videri saluo meliori consilio. Sexto perpendendū est etiam ; quòd Andreas Siculus in d. cap. 1. vix audet discedere etiam in hoc casu ab opinione Ioan. ab Annan. & meritò. Tum, quia vendere rem vilius, vel carius emere, non est donare : sed malè contrahere, & rem damnosam facere, vt ait Fabianus de Monte de emptio. quæst. principal. 8. nu. 20. & Pantaleo in l. 2. C. de rescind. vend. col. 22. tribuentes id Bald. in l. si quis donationis. ff. de contrahend. emptio. vbi tamen nil tale ait ; sed in rubr. C. de contrahen. empt. col. 4. Tum, quia in dubio nemo præsumitur donare, l. cum de indebito. ff. de probat. Et q. alioqui non esset locus prædictæ l. 2. quatenus habet, contrahenti læso vltra dimidium iusti precii succurrendum esse : cūm quilibet præsumatur scire vires patrimonii sui, l. quisquis. C. eod. tit. de rescind. vend.

Quibus tamen non obstantibus verum videtur id, quod Saly. ait : quoniam contrarium prædictæ determinationis Baldi affirmat idem Bald. in d. l. 2. nu. 8. dicens remedium illius l. 2. cessare in eo, qui sciens verum precium mercis suæ uendit eam precio minore dimidio iusti. Cui concordat Bart. & Pau. & Pantaleo latè in col. 21. & proculdubio tenendum est, quando in ea concurrerent omnia, quæ in quinto casu Saliceti concurrunt : quoniam concurrentia omnium illorum satis coniecturæ inducere videtur ad præsumendum animum donandi eius, qui tam spontè patitur talem inæqualitatem.

Septimo, perpendendū Calderinū in d. cap. nauiganti. de usur. et hunc casum non concessisse expresse ; licèt aliqui eū facile illi forte non satis perlecto imponant, etiam alios concessisse, ut uidere est apud eum opposit. 3. & quæst. 8. Perpendendum postremo, Petrum ab Anchar,

in regul. peccatum. de reg. iur. lib. 6. idem in effectu, quod Saly. tenuisse, ut patet nu. 29. licet aliqui parum cautè illi contrarium imponent, ut etiam tangam in confirmat. ultima nostri corollarii.

Ex quibus omnibus colligitur, peccare uendentem mercem carius, quàm ualeat ei, qui credit rem ualere tanti, uel scienti quidem, sed alià ob causam, quam donationis, danti precium maius iusto. Peccare & è contrario ementem notabiliter uilius, quàm merx ualeat, ab eo, qui putat eam non ualere pluris; uel scit quidem ualere; sed ob aliam causam, quàm donationis uendit rem uilius.

52 Addo his, quòd non solum mortaliter peccat is, qui scienter notabiliter lædit, aut decipit proximum sic contrahendo contra legem diuinam: sed etiam qui bona fide putans se iustè contrahere, id fecit, si postea cognita veritate id, in quo illum læsit, ei non restituat. Quæ communis est conclusio tam Scoti recepti ab omnibus in 4. distinct. 15. quæstio. 2. quàm Diui Antoni. 2. parte tit. 1. cap. 16. §. 3. recepti a Clauas. Sylu est. Caieta. Tabiens. & alijs rapsodis: quam etiam tenent Anton. & Panormit. in cap. quia plerique. quæst. 9. de immunitate ecclesiarum, & Conradus de contractib. quæstion. 1. colum. 2. & Adrianus in fine 3. artic. quæst. 1. quolib. 6. & omnino tenenda. Tum, quia tutior. Tum, quia communis. Tum, quia omnes rationes, quæ probant præcedens præsuppositum, si dexterè huic applicentur, eà quoque euincunt. Tum, quia deceptio reipsa, & dolosa æquiparantur; nisi quoad ea, in quibus iura expresse ponunt differentiam, l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. ubi hoc communis, post Paul. in 1. notab. affirmat, & nullibi inuenies expressum illa non æquiparari quoad effectum obligandi quæ ad restituendum læso, id in quo læsit superueniente scientia.

Non obstat, quòd contrarium teneat Franciscus Aretinus in cap. cum causa. de testib. quem Anton. Burgens. in cap. cum dilecti. sequitur: eo quòd non occurrit ei solutio fundamenti Aret. Tum quia est doctrina noua, & animarum salutis periculosa, & occasionem tribuens delinquendi, ut palam est: & ideo minimè admittenda, argum. cap. ex parte. de consuetud. l. conueniri. ff. de pact. dotal. Tum, quia parum caute fundata, eo solo, quòd si præscriptio bona fide completa lædens notabiliter proximum exculat à restituendo vsucapientem, siue præscribentem, cui mala fides superuenit post eam impletam, iuxta gloss. cap. vigilantia. de præscript. communiter receptam, etiam emptio, vel venditio bona fide completa, licet notabiliter lædat proximum, dēt excusare ementem, vel uendentem à restituendo. Parum caute (inquam) fundat suam opinionem Aretinus: quia quæ ille putat similia, longe dissimilia sunt: nam vsucapio, siue præscriptio est quidam modus acquirendi non solum toleratus, & impunitus, sed etiam approbatus, & factus actus virtutis, siue virtuosus à lege tam cano-

nica,

nica, quam ciuili. At emptio læsua etiam citra dimidium iusti precij nulla lege neque ciuili, nec canonica approbatur, neque permittitur tanquam actus bonus, & virtuosus: sed solum relinquitur impunitus; vt præscriptio cum mala fide à lege Cæsarea. Quod nescio, quare non animaduertunt illi duo viri alioqui oculatissimi Franciscus Aretinus, & Antonius Burgensis. Per quod adeo soluitur eorum fundamentum, vt eo vtens in theatro doctorum merito posset risui haberi; præsertim, si quis assentiretur Conrado dicenti in libro de contractibus, quæst. 57. in fine quintę conclusionis, non posse id, quod ipsi aiunt statui legibus humanis, tam longè abest, vt id sit statutum canonicis: quorum verus intellectus in fine patebit.

- 54 SECUNDO principaliter præsuppono, huiusmodi decipientem, & lædentem non solum peccare lethaliter ita contrahendo: sed etiam teneri ad restituendum, vt expressè affirmat S. Thomas in dict. 2. 2. q. 77. artic. 1. ad 1. & D. Anto. in d. 2. parte tituli. 1. cap. 16. §. 3. column. 4. & Scotus in 4. distinct. 15. quæstio. 2. vbi post alios Gabriel. quæst. 10. column. 19. dicebat hanc esse communem opinionem. Et idem tenet Panorm. in d. cap. quia plerique. quæst. 9. & Bartol. Veronensis in tractatu de simulat. præsup. 2. column. 3. & Antonius Burgensis, & ferè omnes supradicti. Quod probatur primo ex eo, quod omnis iniustitia, & inæqualitas commutationum reducenda est in foro animæ ad iustā æqualitatem, argum. fundamentorum pro primo præsupposito adductorum. Deinde, quod deceptus ultra dimidium iusti precij tenetur restituere rem, vel totum illud, quod deest iusto precio: nec satisfacit restituendo id, per quod precium crescit ultra dimidium, secundum Cyn. communiter receptum in d. l. 2. C. de rescin. venditio. quæst. 8. & hoc non alia ratione, quàm contractus aliter non reducitur ad iustitiam debitam. Ergo etiam decipiens citra dimidium iusti precij tenebitur ad refarciendum illud vsque ad iustum. Postremo,
- 56 quod omnis damnificatio, retentio, & usurpatio rei alienæ prohibetur præcepto, de non furando, & est peccatum, cap. pœnale. 14. quæstio. 5. quod non tollitur, nisi restituatur ablatum, regul. peccatum. lib. 6. cap. si res aliena. 14. quæst. 6. At retentio rei emptæ precio notabiliter minore iusto contra voluntatem liberam donandi venditoris, est damnificatio, retentio, vel usurpatio rei alienę contra voluntatem liberam domini. Ergo peccatum inde resultans non tollitur, nisi per restitutionem.

Neque obstant ea, quæ pro contraria parte citari possunt: quoniam eodem ferè modo resoluntur, ac illa, quæ contra primum præsuppositum adducta resoluiebantur.

- 57 TERTIO principaliter præsuppono eos omnes, qui tenentur ad aliquid restituendum, & id statim, aut quàm citissimè possunt non faciunt,

ciunt, inuita parte, peccare nouo peccato, & perseuerare in antiquo. Quæ conclusio est vtriusque Thomæ 2. 2. q. 62. artic. fin. S. Thomæ, Scoti, & omnium aliorum in 4. distin. 15. & Hostien. in summa. de pœnit. §. fin. colun. penul. vers. quid si nullam. & Petri ab Anchar. in regu. peccatum. colu. 1. de reg. iur. lib. 6. Quare doctissimus Adrianus orsurus restitutionis materiam, eam appellat cessationem à peccato: & postea colun. 3. semper & continuo ait obligatum ad restituendū, peccare mortaliter quandiu detinet alienum inuito domino; etiam si non concipiat propositum non restituendi: quia satis est ad peccandū, detinere alienum, & non restituere; licet non concipiat propositū non restituendi. quæ omnia etiam alij sentiunt. Hæc communis omnium conclusio, etiam si nemo eam affirmaret, efficaciter tamē probaretur, eo quod vt ait S. Thom. in d. artic. fin. ead. videtur ratio omnium restituendorū, arg. cap. fin. 14. q. 6. At quod debetur mercenario statim est restituendū, iuxta illud Leuit. 19. *Nō morabitur opus mercenarij tui apud te vsque ad mane*. Deinde probatur, eo quod parum differūt quoad peccatum accipere, vel detinere alienum inuito domino, cap. sepe. de restit. spoliat. At qui capit alienum inuito domino semper, & continuo peccat. Ergo, & qui detinet. Postremò, quod præceptum restituendo, licet sit affirmatiuum; includit tamen intra se illud negatiuum, quo iubemur non detinere alienum. Et præcepta negatiua semper & pro semper, hoc est, quolibet tempore obligant, secundum doctrinam S. Thom. 2. 2. quæst. 33. artic. 1. receptam ab omnibus, & in his ab Archid. & vtroque Card. in cap. si peccauerit. 2. quæst. 1. & ab Archid. in summa. de pœn. dist. 5. At præceptū de restituendo est negatiuum, qua parte iubet, non retinere. Ergo semper, & pro semper obligat; ac per consequentem qui rem restituendam inuito domino detinet in dies, & horas, apponit iniquitatem super iniquitatem (vt verbis Psaltes vtat.) Confirmantur hæc omnia per l. in omnibus obligationibus. ff. de reg. iur. quam in hoc citat Ricar. in d. distin. 15. art. 5. q. 4.

60 Præsuppositis ergo his tribus, scilicet, quod huiusmodi deceptor peccat mortaliter: & quod tenetur ad restituendum: & tandiu perseuerat in peccato, quandiu detinet alienum; probo nunc hoc nostrū corollarium 13. scilicet huiusmodi, de quo agimus, emptorem, & veditorem etiam si sit laicus, cogi posse ab ecclesiastico iudice, per viā saltem denunciationis euangelicæ ad satisfaciendum læso. Et primo quidem, ac irrefragabiliter sic, Ecclesiastica potestas cognoscere potest via denunciationis de quocunque peccato mortali cuiuscūque Christiani, etiam puri laici, ad effectum cogendi eum per censuras ecclesiasticas ad pœnitudinem; vt habet nostrum hoc 6. notabile, tam sacris literis, quam rationibus naturalibus, & pontificijs satis superque fundat.

fundatum. At hæc, de qua loquimur, deceptio, & læsio notabilis, siue grauis, siue fiat à laico, siue à clerico, est peccatū lethale, siue mortale, vt habet primum præsuppositum supra probatum. Ergo ecclesiastica potestas poterit de eo cognoscere ad effectum cogendi decipientem ad pœnitentiam: & per consequutionem ad restituendum, &c.

Nec obstat huic argumento respondere, concedo Ecclesiā posse cognoscere de tali læsione tali via, in talem finem & effectum, etiam contra laicum, si is conuentus non excipiat, obiiiciendo actori conuenienti malitiam: conuentum tamen si vult, eam illi obiiicere posse, & excipere: vt ipsemet ratione noua confitebar in solutione oppositionis secundæ. non inquam obstat hæc responsio; quia irrefragabiliter replicari potest, quòd huiusmodi exceptio malitiæ tunc demum habet locum, quando contra talem læsionem proditum est à lege ciuili remedium, per quod illa læsionis iniquitas ad æquitatem reduci potest in foro seculari, vt in 2. oppositione prædixi. At quando tale remediū non est proditum, tunc, sine vllius eiusmodi exceptionis impedimento coram iudice ecclesiastico, potest trahi saltem hac via, de qua loquimur denunciationis, secundum Innoc. in hoc cap. nouit. nu. 4. quem sequitur Hostien. colum. 2. & Ioa. And. etiam col. 2. & clariùs Petrus ab Anchar. num. 14. Quod ipsum dicunt Anton. Cardinal. & Ioann. And. & Panor. num. 48. neque est vllus, qui eis ibi contradicat; licet sint, qui non tangant. Et est communis opinio approbata, per Barto. in extrauag. ad reprimendam. verb. denunciationem. colum. 1. quem sequitur Fel. in præmio Gregor. num. 26. & in cap. quæ in ecclesiis. de constitut. num. 8. Pro quibus de multis, quæ adduci possent, sufficiat cap. fin. de præscriptio. adiuncta l. sicut. & l. omnes. C. de præscript. 30. vel 40. annorum. per quæ probatur legibus ciuilibus non esse proditum remedium contra vsucipientem, siue præscribentem cū mala fide. Et ideo procedi posse ab Ecclesia etiam contra laicum, saltem per viam denunciationis, vt copiosè scribit Panor. in illo cap. final. num. 2. de præscript. & Ioa. Imol. colum. 6. versic. ex hoc inferè. Sic etiam quia contra vsurarios, saltem usque ad certam quantitatem non erat proditum remedium à lege Romana, quæ illas permittebat, l. eos. C. de vsur. poterant in dubio trahi etiam laici ad iudicem ecclesiasticum, maximè per viam denunciationis, quo pœnitere, ac p consequutionem restituere cogerentur vsuras extortas, cap. quid dicā. 1. 4. q. 4. & 1. 3. q. 3. per totam, & cap. quia in omnibus. de vsur. & clem. 1. eo. tit. Alia sunt id genus multa, quæ congerit Petrus ab Anchar. in regul. peccatum. colum. 1. de reg. iur. lib. 6. Cum ergo læsio, & deceptio, de qua loquimur, sit peccatum lethale, quando est notabilis disparitas precii, & mercis, vt probatum est in primo præsupposito; & super eo nullum est remedium agendi coram iudice seculari, neque secundum leges

leges Imperiales, neque secundum regias: licet hæc copiosius quam ille subueniant, ut videre est in titul. 30. lib. 4. præfati ordina. Iusitani, adiuncta, l. 2. C. de rescind. vend. & annotatur in cap. cum dilecti. & in capitul. cum causa. de emptio. & venditio. necessariò consequitur posse legum recurrere super eo ad iudicem ecclesiasticum etiam contra laicum.

62 Secundò & quidem nervosissime licet nouè facit, quod eiusmodi venditor legum, non solum potest recurrere ad Iudicem ecclesiasticum; sed etiam videtur teneri, vel ad remittendum debitum, vel ad repetendum sub pœna peccati: quia omnis Christianus tenetur corripere proximum, quem videt perseverantem in aliquo peccato lethali; & si semel ac iterum monitus non se emendauerit, tenetur eum denunciare Ecclesiæ, iuxta præceptum Domini, de nos mutuo corripiendo, datum Matthæi 18. insertum huic cap. & capit. si peccauerit. 2. q. 1. & declaratum utrobique, ac in 4. Sentent. distin. 19. & per utrumque Thom. 2. 2. q. 33. & ni fallor, vtilius ad usum, & profundius ad disputandum per nos in 4. & 5. notabilibus superius collectis, & comment. d. cap. si peccauerit. reservatis. At omnis venditor huiusmodi, qui vendidit rem emptori credenti, vel credere debenti eam multò plus valere, videt eum non solum peccasse lethaliter, siue moraliter, iuxta dicta in 1. præsupposito; sed etiam perseverare in eo, non restituendo, iuxta dicta in 2. & 3. præsuppositis. Ergo vel debet ei donare, quod debet, vel eum monere semel ac iterum, & si non fuerit auditus, denunciare illius peccatum, & perseverantiam Ecclesiæ: maxime quia is venditor magis, quam alii tenetur ad hanc monitionem, & denunciationem. Tum, quia certius nouit peccatum eius, & perseverantiam, quam alii. Tum, quia alii forte putant eum liberè, ac gratis donasse emptori eam partem, qua precium merx superabat. Tum, quia in ipsum peccat emptor non solum, sicut in alios nocendo ei spiritualiter malo exemplo; sed etiam temporaliter damnificando, ut palam est. Et quando sunt multi, qui possunt corripere, ille primo loco ad id tenet, qui magis est ad id obligatus, iuxta communem sententiam in locis prædictis receptam: quamvis durum videtur cogere creditorem ad donandum, vel denunciandum.

63 Tertiò facit, quod hanc conclusionem sentiunt omnes, qui affirmant peccare lethaliter huiusmodi deceptorem, vel laforem: affirmat autem id ferè omnes, ut in primo præsupposito est dictum. Quod ideo videntur non expresse: quia doctissimis, eisdemque pientissimis viris superfluum videbatur id exprimere, clamante Evangelio, clamantibus Conciliis, & Rom. Pontificibus, clamantibus Augustino, Hieronymo, Ambrosio, Gregorio cum omnibus, tam novis, quam antiquis doctoribus, omnes, qui perseverant in peccato lethali corri-

pi posse, ac debere: & si correpti non se correxerint denunciari Ecclesiæ; & eam non solum posse, sed etiam debere censura ecclesiastica castigare, si denunciati, ac blandè moniti se non emendauerint. Nō desunt autem qui etiam hoc expresserunt: id enim facit Iacobus Almaynus doctorum ætatis suæ Parisiensium cum primis doctus, ne dicam doctissimus in prædicta dist. 15. q. 2. col. 52. non obstantibus legibus, & capitulis contra hoc facientibus, quæ ibi citat. Idem repetit, & clarius in lib. de authoritate Ecclesiæ, col. pen. & quæstione, quæ versperiarum vocant, col. 12. & Panormit. canonum interpretum facile princeps, in cap. in ciuitate. de vsur. num. 6. expresse ait laicum posse conueniri in foro ecclesiastico super hac læsione: & pondera ipsum sentire, quod non solum via denunciationis; sed & alia recta, & directa potest hoc fieri: & in cap. cum causa. de test. num. 4. præsupponit, contra talem lædentem posse procedi in foro contentioso canonico, quando peccat. Grauiissimus item author Ioa. ab Annania in illo eod. cap. in ciuitate. nu. 8. de huiusmodi deceptione ait, se indubitanter credere hoc non licere in foro animæ, conscientiæ, & sic nec in foro canonico. In quibus verbis pondera verbum, foro canonico, & num. 9. subiicit ementi rem pluris, quàm valet non solum dari in foro canonico officium Iudicis, ad reperendum solutum; sed etiam, immo multò magis, ad solutionem impediendam, argu. cap. quemadmodum. cum simil. de iureiur. Calderinus etiam in repet. cap. nauiganti. de vsur. col. 4. expresse dicit in foro canonico posse agi contra illum, qui sciens iustum rei precium minoris emit ab eo, qui credebatur rem non valere pluris; contra eum item qui carius vendit ei, qui credebatur rem valere tanti. Nec enim, inquit, est credendum, quod ius canonicum, quod à Spiritu sancto processit, cap. si quis diaconus. 50. dist. decipiētem, vel dolum approbaret. Idem tenet Petrus ab Anchar. in repet. cap. peccatū. de reg. iur. lib. 6. quatenus, nu. 21. concludit in effectu tunc demum licere prædictam læsionem citra dimidiū iusti precii, sine vlllo remedio, cum vterque tam emptor, quàm venditor scit illud; & interuenit præsumptio liberè donandi excessum: non autem cum sit ob aliquam causam, quæ tollat præsumptionem liberæ voluntatis donandi, puta ob famem suam, vel familiæ suæ, aut vt se, vel suos redimat à captiuitate, vel vt vicinum rixosum è vicinia tollat, vel ob aliam similem: quia tunc læsus etiam citra dimidium posset petere, saltem in foro canonico, vt illa inæqualitas ad æquitatem reducatur. Idem tenet etiam expresse Dominicus Sotus vir eruditione singulari in lib. de ratio. regend. membro 2. q. 3. pagin. 3.

- 64 Quarto facit, quod nullum mouere debet id, quod ait Pantaleo in dicta l. 2. col. 3. scilicet Bal. dicere in authen. ad hæc. C. de vsur. col. penult. versicul. Insuper. qui est num. 16. mercatores vendentes
saga.

sagacibus, & astutis non posse conueniri per denunciationem euangelicam. Tum, quia Bald. nihil ibi ait de tali denunciatione, nec de astutis, & sagacibus. Tum, quia Innoc. cuius ille autoritate mouetur, non ait illud. Tum, quia ratio, quæ in nostro libro tam antiquo, quàm nouo, mouet Bald. ad dicendum, mercatores carius, quàm par est, vendentes non teneri ad restitutionem, falsa est, scilicet; quia inquit accusatio debet sequi sensum, non est peccatum iure naturæ; nam multa sunt peccata, quæ comprehendi nequeunt etiam indirectè sensibus. Et peccatum carius vendendi comprehendi potest saltem indirectè sensu; & nec ipse, nec alius potest negare peccatum læsoris vltra dimidium iusti precij posse in iudicium etiam seculare deduci. quod tamen non potest aliter cadere in sensum, quàm posse peccatum læsionis citra dimidium. Ex scriptis autem Andr. Sicul. conicio uiciatum esse Bal. & pro, accusatio debet sequi sensum, legendum esse, cum acquisitio habeat consensum: sed etiam secundum hanc litteram est inepta: nam etiam vsuræ habent consensum, & tamen sunt contra legem naturæ, secundum Thom. receptū 2.2.q.68.ar. 1.ad 3. Denique ideo neminem debet mouere in contrarium illud Pantaleonis dictū: quia id verum est in eius terminis; cum scilicet venditio sit sagacibus, & astutis, & ita scientibus valorem iustum, & saltem tacitè donatibus, vt in fine primi præsuppositi dicebam. Addo, quòd Pantaleo nobiscum sentit: siquidem aperte iudicat succurrendum esse taliter læso, si non esset astutus, neque sagax; & quia id nulla ratione alia defendi posset, quàm quia eiusmodi personæ non videntur læsæ causa donandi, sed facilitatis: consequitur locum esse denunciationi vbicunque læsio talis alia de causa, quàm donandi contingeret.

Quinto facit eum, qui adeo laxus est, vt hæc non mouerint, terreat saltem illud doctissimi Carlerij probatum à Iacobo Almay. de potestate ecclesiæ. cap. 11. & supra in corol. 2. huius notabilis à nobis limatū, scilicet, quòd asserere Iudicem ecclesiasticum nō posse cogere laicum ad soluendum debitum, quod certificari potest, vel ad cedendum bonis, est errare in materia clauium. Terreat item hæresim esse contrarium huius 6. notabilis, vt in d. corol. 2. habetur, & ex notabili nostro necessariò inferri hoc nostrum corollarium; & per consequutionem illius contrarium, aut hæresim esse, aut eam manifeste sapere.

65 Postremo flectat in hoc maiestatem, clementiam, & benignitatem regiam eiusque proceres, quod viciū hoc carius, quàm par est, vendendi egentibus, & vilius iusto emendi ab eisdem, præsertim immobilia tam durum substitutum, & vicarium agit vicij, frænerandi, quòd latius hodie hoc regnat, quàm olim illud; crudeliùs sæuit in pauperes; occultius illorum sanguinem fugit, & in extremam paupertatem, desperationemque miseros adigit, & efficacius animas plurium diuini

æternis cruciatibus obligat. Regnat (inquam) latius : quia imperat nō solum Lusitaniæ toti, & Castellæ; sed etiam reliquæ Hispaniæ, ac Galliæ simul, & toti reliquo Christiano orbi, vnde scenerandi vitium exultat. Quodd autem crudelius sequiat ex eo colligitur, quodd per huiusmodi emptiones, venditiones, & locationes citra dimidium iniquas, nostra ætate frequenter à cuiusvis ordinis diuitibus lucri fiunt annua triginta, & eo amplius pro centum; cū tamen per vsuras antiquas solum possent lucri fieri pro cētum quatuor ab illustribus, sex ab aliis, qui nō essent mercatores, octo à mercatoribus terra, & duodecim mari, iuxta l. eos. C. de vsur. secundum illam nouam, eandemque verā interpretationem Hermolai Barbari relata, & pulchrè probatam à Bartolom. Socy. in l. 3. §. final. ff. ad l. Falc. quem sequitur Alciat. lib. 3. disunctio. cap. 3. omīssa expositione gloss. l. centesimis. ff. de verbor. oblig. & alijs, quos omnes efficaciter confutabat Paulus Castrensi. in d. l. 3. §. final. Quodd autem per huiusmodi contractus aliquando pro
66 centum lucri fiunt 30. patet ex eo, quodd passim videas prædium valēs ducentis emi centum, & vno; & mox illud locari venditori 30. & pluribus annuis, cum lēione citra dimidium iusti precij: quoniā ex prædio valente ducētis satis aptè culto redeunt, vt plurimum, ad rectè colentem plures, quam 20. & ideo locatio facta 30. & aliquot pluribus non excedit dimidium iusti precij. Quodd autem oculitijs pauperum sanguinem sugat, colligas ex eo, quodd sub specie honesti, & beneficētiæ, iusti que contractus, veluti ex insidiis aggrediens, plus torquet eos, & plus exigit ab eis. Quodd autem animas plurimum diuitum efficacius æternis cruciatibus obliget eo fit palam, quodd eo periculosior dicitur morbus, quo est ignotior, & occultior, & minus medicis, medicinisque pater. Si ergo vsurę vicium appellatur vorago animas deuorans, & facultates exhauriens, cap. 1. de vsur. lib. 6. ob id que omnibus legibus etiam, ciuilibus regum Christianorum omnium exploditur, quare hoc vicium iniquè commutandi tam palam substitutum, & vicarium eius, & peius eo non exploditur, & tanquam pestis animarū, & fortunarum non vitatur, non fugatur, non confunditur?

Confutatio contrariorum præfati corollarij.

S V M M A R I V M.

- 68 Noua non omnia reprobanda; immo multa laudanda.
68 Denunciatio euangelica vt nouum Christi inuentum, indelebile.
69 Denunciatio cur non minuit laicam potestatem.
70 Fora in duo quis trahi dicatur.

- 70 Foro in vtroq; quandoq; quis punitur.
 71 Homicida punitus à seculari, vt potest puniri ab Ecclesia.
 72 Deceptio citra dimidium tolleratur, sed non approbatur.
 73 Decipiens vltra dimidium satisfacit supplendo vsq; ad iustum.
 74 Argumentum à contrario sensu nihil probat, si est id expressum iure.
 75 Usucapio bene perfecta cur non rescinditur vt deceptio.
 76 Pax duplex, bona quæ colenda est; & mala quæ destruenda.
 77 Deceptio notoria datur; sed non oportet eam esse talem, vt noscat Ecclesia.
 78 Lites malas tollendas, bonas fouendas.
 79 Decipientem contra citra dimidium quæ remedia non det Ecclesia contra laicum, & quæ sic etiam directo.
 80 Decipiens an teneatur restituere rem cum fructibus.
 81 Lege aliqua seculari vt providendum, quò deceptio minus sauiat.
 82 Decipientes contra citra dimidium cur lites cautè mouendas.
 82 Decipientes citra dimidium quo se iure tueri possunt.

CONFIRMATO nostro, quod iustum, sanctum, & reipublice utilissimum est, corollario, castra desiderantiū potius, quàm probantium cōtrarium euertamus. quod ut aptius fiat quàm maximū illi colligere possunt exercitum in aciem producamus. Colligere possent primo, nouitates esse fugiendas, & hoc nouum, & insolitum esse. Secundo iurisdictionem regiam hoc modo maximè diminutum iri. Tertio per hoc dari uiam, qua omnes causæ fori secularis trahantur, trahiue possint ad ecclesiasticum. Quarto consequi hoc, eundem reum trahi posse ad duo fora super eodem peccato, & utrobique puniri. Quinto tam canonicas, quàm ciuiles leges scilicet, obuiare huic corollario; nempe cap. cum dilecti. & cap. cum causa. de empt. & l. 2. C. de rescin. uendi. Sexto usucapiones, & p̄scriptiones bona fide completas non uideri permissiores, quàm huiusmodi emptiones, & uenditiones; & constare illas, etiam in foro conscientie seruandas, secundum Communem. Septimo diuites multos deturbatum iri quiete sua, & suis quæ inique emerunt prædiis, si corollarium hoc teneatur. Octauo non posse notorium esse hoc peccatum, nec per confessionem spectare ad ecclesiasticum. Nono multas lites nocere reipublicæ, & hoc corollarium plurimas pariturum.

Ecce totum, qui contra nos cōfici potest, exercitum: quem tamen quis uel mediocriter doctus timeat? Quis non eum forti animo excipiat, & fuget? Ad primum igitur horum respondeo primo negando, noua omnia esse reprobanda, ut negandum est; nisi reprobare uelis plurima, quæ rex, & dominus noster Ioannes huius nominis III. pro
 maxima

maxima sua sapientia, & religione in hæc sua regna inuexit nouissima, sed optima. Nisi etiam velis reprobare euangelium CHRISTI sanctissimum, quod renouauit & declarauit innumera; quorum de numero fuit potestas, & necessitas, de qua agimus corripiendi fratres, ac denunciandi eum Ecclesiæ, si se non emendaret, Matth. 18. Deinde respondeo concedendo, nouitates quidem inutiles, & contra sacras scripturas, & sacros canones non esse inducendas, cap. quis nesciat. 11. distin. cap. cum consuetudinis. de consuetud. negando tamen hanc esse talem. Tum, quia plurimum confert animarum saluti, quæ omnibus rebus anteponenda est, l. sancimus. C. ad lul. repet. transplantata in cap. sancimus. 1. quæst. 7. plurimum pauperum vilitati, & indemnitati, ad quam hortatur nos psalmus ille regius; *Beatus vir, qui intelligit super egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus*. Tum, quia tam longe abest, vt hoc sit contra canones, aut sacras literas, vt de illarum medio sit haustum. Tertio respondeo hoc non esse nouum, sed antiquum institutum, non cuiusuis regis, vel Imperatoris; sed Regis regum, & domini dominantium CHRISTI IESU domini Dei nostri, vt in 4. notab. supra monstrabam: tale, inquam institutum, quod nulla humana lege scripta, & nullo vsu, nec abusu tolli potest, argu. cap. fin. de consuetudine, & cap. sunt quidam. 25. q. 1.

- 69 Ad 2. respondeo, demirari me solitum illos, qui clamant ob hoc minui iurisdictionem regiam. Tum, quia cognoscere de aliqua re, an sit peccatum, & gratiæ cælestis impeditium, & cogere quem ad illius pœnitudinem ad nullam potestatem secularem pertinet, secundum omnes: & ea, quæ tetigimus in coroll. 7. huius notab. 6. & in coroll. 14. notab. 3. quia hoc negotium spirituale est, terminandum nõ legibus humanis, non etiam sola naturali; sed supernaturali diuinitus in vtroque testamento; maximè verò nouo reuelata. Tum, quia licet ecclesiastica potestas huius rei cognitionem omittat; nihilo magis tamen eam regia capere potest. quandoquidem secundum eius leges regias huiusmodi emptiones impunes sunt, & tolerantur, sicut secundum leges Imperiales, vt in 2. arg. pro nostra conclusione factò monstrabatur.

Ad tertium negamus vllam causam fori secularis trahi ob hoc ad ecclesiasticum, vt latè in 2. oppositionis solutione diximus.

- Ad quartum respondeo primo, negando ex hoc coroll. inferri posse quem ad duo fora trahi super eodem peccato, & vtroque puniri: quia id, de quo loquimur peccatum scilicet læsio, & deceptio citra dimidium, non est crimen ciuile, nec super eo quis in foro seculari puniri potest, vt palam est. Secundo respondeo non esse contra iura, vt vnus & idem super eodem crimine ad duo fora trahatur, quando il-

lud

lud ob varios respectus esset varii fori : nam castigatus à laico Iudici ob vulnus illatum in ecclesia , quatenus erat solum vulnus , & crimen laicum , castigari potest ab ecclesiastico , quatenus est sacrilegium , secundum Communem ; secundum quam absolutus , vel castigatus in altero foro castigari potest etiam iterum in altero regulariter , quando varios respectus crimen est vtriusque fori , vt videre est apud Fel. & ob citatos ab eo in cap. de his. de accusa. num. 13. Adde , quòd nemo negabit eum , qui occidisset aliquem , & ob id punitus esset etiam iuste citra mortem tamen , à Iudice seculari , peccati autem non pæniteret ; imo diceret placere sibi plurimū id fecisse , posse corripi fraterna correctione , & si non se correxerit , denunciari Ecclesiæ : & si ab ea monitum non pæniteret , ob contumaciam excommunicari : quoniam secularis Iudex puniuit eum ob homicidium , quatenus illud erat crimen ciuile offendens proximum , & rempublicam ; Ecclesiasticus autem quatenus est offensiuum Dei , & impeditiuum vitæ æternæ ; & quatenus adhuc durat per impenitentiam illam , & contumaciam impediens vitam spiritualem , & æternam . quod lex ciuillis , nec curat , nec punit , nisi in aliam proximi offensam extendatur . Quamquam hæc ad redundantiam dicuntur : cū id , de quo agimus peccatum , non sit crimen merèulare , nec mixti fori : & ita nec punibile , secundum leges ciuiles ; sed solum secundum diuinas , & ecclesiasticas .

72 Ad quintum , quòd multis videtur Achilles ; mihi autem vix Ther- sitis , respondeo , quòd l. 2. C. de rescind. vend. & cap. cum dilecti. & cap. cum causa. de empt. nihil penitus obstant . Non primo lex illa 2. non enim approbat tanquam iustam , emptionem , & venditionem cū tali lēione factam ; sed tolerat eo modo , quo præscriptiones cum mala fide introductas author Codicis , in quo illa lex sita est , tolerabat , non dando vllam actionem , vel remedium ciuile læso ; imo tollendo quod aliàs per legem ipsam ciuilem competere poterat . Quæ est sententia S. Thomæ , & ferè omnium theologorum , & canonum peritorum , vt dictum extitit in fine primi præsuppositi : non tamen tollit remedium denunciationis euangelicæ , quod euangelicæ , & diuina lex ei tribuit , vt supra dictum est : quia noluit tollere , nec si maximè voluisset potuisset , arg. cap. sunt quidam . 25. q. 1. sicut etiam , secundum communem opinionem pro pacto nudo leges illius libri non dant vllum remedium , neque vllam actionem regulariter , l. legem . l. in bonæ fidei . l. petens . C. de pactis . non tamen tollunt , nec tollere potuerunt obligationem , & remedium à lege diuina inductum iuxta ea , quæ latius annotantur in cap. 1. de pactis .

73 Minus obstant prædicta cap. cum dilecti , & cum causa . de emptio. Tum , quia nihil plus saltem faciunt contra nos , quàm lex illa 2. C. de rescind. vend. & ita pari facilitate , qua illa refelli possunt . Tum , quia illa

illa duo cap. nihil statuunt de emptione, vel venditione facta precio minore iusto citra dimidium; sed de facta minore ultra dimidium, ut palam ex eorum lectione patet. Tum, quia cap. cum dilecti. nihil non disponit; sed solum declarat: & declarat id, quod nihil facit ad propositum, scilicet iniquam esse sententiam, per quam condemnatur emptor rei minore precio ultra dimidium ad restituendam rem simpliciter: quia debet condemnari alternatiue ad hoc, vel si malit ad supplendum iustum precium. quid te rogo habet hoc contra nos? Tum, quia imo illud cap. singulariter probat nostram conclusionem, quatenus habet illa verba; *Salua questione canonicis super deceptione*. quæ generaliter permittit remediū super deceptione, non distinguendo inter deceptionē ultra vel citra dimidium. Neque plus obstat, d. cap. cū causa. Tum, quia non loquitur de emptione, vel venditione facta precio minore iusto citra dimidium; sed de minore ultra dimidium. Tū, quia nihil noni disponit; sed solum habet ciues illos Viterbienses, qui rem Ecclesiæ emerunt minoris ultra dimidium teneri alternatiue, vel ad restituendam rem emptam, vel ad supplendum iustum precium. in quo te rogo, est hoc contra nostram conclusionem? Et ne dicas eam tenus contra nos facere, quatenus innuit à contrario sensu, quod si non constitisset de latione ultra dimidium non condemnasset eos, considera primo, quod non colligitur hoc tam amplum ex illo contrario sensu; sed solum, quod non condemnasset eos in illo iudicio, in quo agebatur remedio illius, l. 2. quod non competere lasso citra dimidiū plane fatemur: sed negamus eum non posse uti remedio legis naturalis, & euangelicæ. Considera secundo, quod argumentum à contrario sensu inefficax est, cum desumitur ad probandum id, cuius contrarium est expressum in iure, cap. à nobis 2. de sententia excommunic. & gloss. communiter recepta in cap. significasti. de foro compet. At contrarium est expressum in iure in cap. 1. de emption. & in regul. locupletari non debet quis cum aliena iactura. de regul. iur. lib. 6. imo etiam in d. cap. cum dilecti. inducto, ut paulo ante inducebam. Considera tertio, quod licet lege humana non esset expressum contrariū; est tamen lege naturali, l. iure naturæ æquum est neminem cum aliena iactura fieri locupletiozem. ff. de regulis iuris. Considera quarto, quod author illius decretalis, neque per somnium cogitauit tollere remedium legis euangelicæ, per eiusmodi argumentum à contrario sensu, quod aliquando quidem fortissimum est, ut ait l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdictio. In proposito autem per omnes has considerationes fragillimum, & risu pene dignum.

- 75 Ad sextum nego usucapiones, & præscriptiones, bona fide completas non esse permissiores, quàm emptiones iniquæ citra dimidium, ut diximus supra in fine primi præsuppositi: illæ enim non solum permittuntur

mittuntur ab utroque iure; sed etiam approbantur tanquam modi, iusti, sancti, & utiles quærendi dominium: emptio verò iniqua citra dimidium permittitur à sola lege civili, permissione tantum tolerantia, denegando remedium civile taliter læso: non autem permissione approbationis, & laudationis, ut ex mente fere omnium dictum fuit in primo præsupposito: à iure verò pontificio neutro modo permittitur, nisi quis per auarorum somnia putet constitui iura pontificia. Et licet concederemus (quod ipse nunquam faciam) etiam per iura canonica permitti huiusmodi læsionem eo modo permissionis tolerantia, quo permittitur iure Cæsareo; ita, scilicet, quod denegat læso remedia iuris humani, & canonici; certe nullatenus concedi potest, per ea tolli remedium legis euangelicæ. Itaque dato, quod sic læsus neque actionem, neque officium iudicis (quod pro actione solet dari) haberet, certè habebit denunciationis remedium inductum ab ipso CHRISTO summo legislatore, indelebile per ullam puri hominis legem, siue Cæsaream, siue Canonicam.

76 Ad septimum respondeo, cōcedendo aliquot diuitibus hoc displiciturum, & pacem aliquorum auarorum turbatum iri: dummodo vicissim fateare, quàm plurimis pauperibus oppressis (quorum sanguis diuitum labris fuētus in cælum clamat) placiturum: dum item fateare esse pacem bonam, & pacem malam, cū S. Tho. receptio 2. 2. quæst. 29. artic. 1. ad 3. & pacem quidem bonam, quæ cum virtutibus est, seruandam, colendam, & suspiciendam, iuxta illud CHRISTI, *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Ioan. 14. Pacem autē, quæ cum vicij est, (qualis in nostro casu cum auaritia) violandam, & deturbandam esse, iuxta illud eiusdem Matthæi 10. *Nō veni mittere pacem; sed gladium.*

77 Ad octauum respondeo primo negando, quod nūquam possit esse notoria huiusmodi læsio: esset enim si quis campum notoriè valētem 20. millibus, quem multi vellent emere, venderet notoriè 11. millibus, protestatus se id facere, sine animo quicquam donandi. Deinde respondeo negando id, quod præsupponit argumentū, scilicet, oportere crimen esse notorium, ut de illo iudex ecclesiasticus ad effectum, de quo agimus videlicet pœnitentiam, cognoscere possit inter laicos. Tum, quia id nunquam inuenitur cautum. Tum, quia contrarium probatur etiā in casu ipso huius cap. ut latius habetur supra eodem notabili corol. 3. & omnes scribentes post Innocent. hic, & Bartol. in d. Extrauag. ad reprimendam. verb. denunciationem. & palam colligitur ex citatis per Felin. in cap. cum sit. num. 16. de for. comp. Tum, quia non est speciale in notorijs, ut Iudex ecclesiasticus possit cognoscere de his, per viam denunciationis ad effectum pœnitendi: sed possit procedere etiam via recta ad effectum puniēdi, ut declarat Pa-

norm. in cap. fin. de sepul. per illum text. in hoc memorabilem, qui loquitur de homicidio: dummodo statim commissio notorio crimine non acceleret ad id ecclesiasticus; sed spectet negligentiam laici, ut limitauit Felin. in d. cap. cum sit. de for. compet. num. 16. & Stephan. de potesta. eccl. sup. laicis casu 30. tunc enim, quia iudex laicus merito negligens dicitur, poterit ecclesiasticus cognoscere etiam ad effectum puniendi.

78 Ad ultimum concedo, litium vitiosarum & ex auaritia, vel fraude nascentium motum nocere reipub. modo tu quoque vicissim fateare, summum in rebus bonum esse, iustitiam colere, sua cuique iura tribuere, cum Greg. in cap. si seculi. 12. q. 2. & expedire Reipubli. criminum punitionem, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. cap. ut fama. de sent. excom. & salutis animarum peccantium necessariam esse poenitentiam, cap. firmissime. 15. quest. 1. Cum ergo lites hæ, quæ coram Episcopo nostro reuerendissimo super hoc articulo mouentur, non sint vitiosæ, non fraudulentæ, non filix auaritiæ, sed misericordiæ, ac pietatis; cum per eas pauperes lenentur, eorum oppressores arceantur, animæ captiue redimantur, æqualitas sancta in commutationibus introducatur, laudandæ sunt & fouendæ, immo & qua parte fieri potest iuandæ.

79 Concludamus ergo primo, non esse locum remedio l. 2. C. de rescindenda venditione, contra huiusmodi ementes, uel vendentes cum læsione notabili, citra tamen dimidium iusti precii. Non item dari regulariter contra eos actionem, neque officium Iudicis, neque ullum aliud remedium per leges cæsareas, neque in his regnis per regias: & ideo eos non peccare in hoc peccatum ullum seculare, uel misti fori, iuxta definitiones eorum supra in cor. 11. huius notab. traditas: nihilominus peccare tamen eos contra legem Dei non solum scienter ita contrahendo; sed etiam post contractum ita ignoranter factum, non reducendo illum ad æqualitatem iustam. Et ideo etiam si sint laici corripiti posse, debereque correctione fraterna: & si correpti non se emendant, denunciari Ecclesiæ potestati; quæ, si se blandè monentem non audierint, poterit per censuram ecclesiasticam eos compellere principaliter ad poenitendum; & per consequutionem ad satisfaciendum parati læsæ, iuxta regulas denunciationis Euangelicæ iudicialis, uel mistæ ut dictum est.

Concludamus secundo, menti iuris Pontificij, & sanctitati eius conuenire id, quod Panor. & Ioan. ab Anna. supra relati cum aliquot alijs putant, scilicet recta via, & sine ambagibus via denunciationis euangelicæ competere officium Iudicis contra huiusmodi contrafactores in foro ecclesiastico; quando, & quoties nullum remedium præstat eis seculare.

Concludamus & tertio, tolerari quidem posse illum, qui negarit tale of-

le officiū competere in tales contractores (quamuis mea sententia iniquè opinentur) non tamen eum, qui viam denunciationis euangelicæ omnino negaret, quippe qui clauibus Ecclesiæ derogare videretur.

80 Decimoquarto inferitur, laicum, qui contrahendo ultra dimidium dicitur proximum læsisse, ob idque peccasse, ac quia non restituit in peccato perseuerare, trahi quidem posse hac ratione ad ecclesiasticum Iudicem: nō tamen ita efficaciter, ac qui citra dimidium iusti precij, sed notabiliter fertur id fecisse: quoniam hoc posteriore casu nullatenus poterit declinare forum: priore verò sic, modo in 1. oppositione supra eod. not. nu. 18. prædicto. An autem conuentus remedio d.l. 2. C. de rescin. vend. quando nolens supplere precium rem ipsam cogitur restituere, teneatur id facere cum fructibus; & an idem sit in omni restitutione iure debita, & non gratiola, tractauit doctissimus Doctor Emanuel à Costa in illo cum primis subtili, docto, & elaborato comm. l. Gallus. §. & quid sit tantum, in 2. parte. num. 71. & consequen. ff. de lib. & posthu.

81 Decimoquinto consequitur tandem sapientissimè, ac Christianissimè suæ Reipublicæ consulturum Regem, & dominum nostrum, si aliqua lege, sua religione, & sapientia digna, occurrerit huic pesti tam diræ in animas diuitum, & pauperum patrimoniola læuienti: qua lata, & à viris integris executioni mandata leuaretur ecclesiastica potestas necessitate occurrēdi ei, ne grassaretur inter laicos; & laici laica potestate acrius ab hoc vicio arcerentur. A quo & omnibus aliis vtinam diuina ope adeo abhorreamus omnes tam laici, quàm clerici, vt exemplo diuorum Cornelii & Cypriani, (quibus hic dies sacer est) mallimus decies mortem corporum oppetere temporariam, quàm cuipiam illorum vel consentiendo animorum commereti æternam. Amen.

82 Admonemus autem Lectorem lites prædictas ad rescindendas venditiones, vel emptiones ob iniustitiam, quæ insurgit ex eo, quòd illæ sint factæ pluris, vel minoris, quàm valent citra dimidiam iusti pretij, non esse leuiter mouendas, vt post hanc relectionem editam admonuimus in Manuali nostro Confessa. cap. 23. num. 85. Tum quia non solum oportet probare rem emptam, uel aliàs commutatam tempore contractus tanto pluris, aut minoris ualuisse in illa regione, iuxta communem estimationem; sed etiam tanto pluris, aut minoris ualuisse in illo loco, & tempore, & modo vendēdi quando, vbi, & quomodo vendita fuit. Et quòd etiam emptor, qui prætenderet re non esse emptam pretio minore iusto probare poterit anno illo, tempore, & loco homines laborasse caritate annonæ bello, vel peste, aut alia simili calamitate: ob quæ fuit tunc abundantia vendentium res venales eiusdem qualitatis, cuius erat emptæ; & penuria pecuniarum, & emptorum, ob quod venditores rogabāt emptores, qui agrè emebāt.

Cc 2 Quo

Quo probato probaretur rem emptam multò minoris valuisse,quàm alio tempore,vel loco,ut tradimus ibidem d.cap.23.nu.78. Tū quia etiam uenditor,qui prētenderet rem nō esse uenditam pretio maiore iusto posset probare prædicta contrario modo se habuisse; & idē nō sunt facile consulendæ huiusmodi lites. Tum quia sunt periculosa. Tū quia nemo facile cōdemnare debet in iudicio, uel extra, eos cōtra quos intenduntur; præsertim si damnum passus sciebat se illud pati; & erat talis persona,quæ illam,uel eius partem donare poterat; & ipō te absq; ui,metu,& graui necessitate id passus est: eo quod potest iudicari uoluisse illud damnum donare; secundum Petrum ab Anchar.in cap.peccatum,de regul.iur.ltb.6.nu.22.arg.l.qui quis.C.de rescind. uendit. adiuncta l. quod quis sciens. ff. de condictio. indeb. quem post Salicetum in auth. sed hac. C. de usuris. q. 21. defendimus supra eodē notabili nu. 61.

F I N I S.

INDEX LOCUPLES.

In quo R. Rubricam, N. Notabile
designat.

A

BIVRARE de leui, & vehementi vt differunt. in
Rub. num. 45.

Accusator fictus est infamia euidencia, &c. in R. nu. 82.

Accusatore non probante reum absolui debere legis vide-
tur natura, in R. num. 55.

Actus agentium non operatur ultra mentem eorum, in
R. num. 74.

Adulterio vxor perdit dotem, sed non eius preparatorijs; qua licet sint pec-
cata mortifera, non æquantur illi, num. 8. licet ex eis cum alijs circumstan-
tijs præsumatur illud. in R. num. 9.

Aequitas siue epijceia quid, & an sit circa legem naturalem, in R. num. 71.

Aequitas an duplex, limitans & extendens cum nouissima quadam conside-
ratione, in R. num. 72.

Aequitas siue epijcia, an excludat omnes casus, in quibus ratio legis deficit,
licet ea in illis absque peccato seruari possit. in R. num. 71.

Aetas nulla sera ad discendum. N. 2. num. 2.

Aluari Pelagij error. N. 3. num. 50.

Ambrosius de Theodosij peccato mere prophano cognouit. N. 6. num. 4.

Andreas Alciatus laudatus. N. 3. num. 59.

Angelorum familiaritas quid præfagiat. N. 2. num. 31.

Anima CHRISTI omnia nouit etiam præterita, & futura. N. 2. num.
19. & possibilia, quæ non sunt, nec erunt, nec fuerunt, num. 21. & ita om-
nia, quæ Deus, licet non æquè perfecte. num. 22.

Anima vt finis corporis: ita spiritus ualia temporalium. N. 3. num. 17.

Annexum alicui, non est idem, quod illud in specie, sed potest esse in genere,
in R. num. 20.

Antonij a Rosel. quatuor errores. N. 3. num. 65. 67. 68. & 76.

Appellari potest à Iudice malè arbitrante aliquid esse infamiam. in R. nu. 82.

Appellatur cur à mandato de capiendo etiam post Concil. Trident. in R.
num. 83.

Astrologia non est prohibita contra Dec. N. 2. num. 17.

Astrologi qui fugandi. N. 2. num. 16.

Argumentum à contrario non valet &c. N. 3. num. 122. & N. 6. num. 74.

Argumentum à contrario nihil probat, si est id expressum iure. N. 6. nu. 74.

Argu-

I N D E X.

- Argumentum à requisito ad inquirendum, ad requisitum, ad torquendum, ut valet.* R. num. 65.
Argumentum de preparatorio ad preparatum non valere simpliciter. R. num. 4. & *ut potest valere.* num. 7.
Aristoteles summus in omni scientia vir. N. 2. num. 7.
Ars altioris finis indicat de fine inferioris. N. 3. num. 16.
Author quid nouè addit repetitioni cap. nouit. de iudic. in R. num. 1.

B

- B**aldi duo errores. N. 3. num. 52. & 55.
Bartoli error grauis. N. 3. num. 4.
Benedicite qui maior benedicto. N. 3. num. 13.
Benedictio Papæ non efficit regem lege diuina. N. 3. num. 1; 1.

C

- C**aius non videtur fuisse vnicus orbis dominus. N. 3. num. 154.
Canones non esse sibi contrarios, nec sacris literis pares. N. 3. num. 44.
Canones posse in hoc citari, licet leges nequirent. N. 3. num. 45.
Carolus Magnus & Ludonicus ius eligendi Papam sibi concessum sponte renunciauerunt. in R. num. 70.
Carceri non facile mancipandos esse omnes, praesertim honoratos. in R. nu. 83.
Causa criminalis quare interdum vocatur pecuniaria, in R. num. 36.
Causa finali tota cessante cessat lex. in R. num. 74.
Causa augendi vel minuendi pœnam, duplex intrinseca & extrinseca. in R. num. 99.
Causa probabiliter putata iusta non ieiunandi, excusat à mortali; etiam si verè non sit talis. in R. num. 74.
Cæsar Aug. CHRISTI vicarius. N. 3. num. 73.
Charitate sine vera facta nil ad vitam æternam prodesse. in R. num. 63.
Character baptismi quis, & quàm necessarius ad Sacramenta. N. 6. num. 8.
CHRISTVS dominus vniuersorum etiam quatenus homo N. 3. num. 8.
caput omnium hominum, num. 10. & *omnium Angelorum.* num. 11. & *Iudex viuorum, & mortuorum contra Antonium.* num. 23.
Christus discreuit officia vtriusque potestatis. N. 3. num. 23.
Christus ab æterno fuit, sed non fuit ab æterno homo. N. 3. num. 69.
Christus non abstulit vllis sua regna. N. 3. nu. 63. & *est condominus eorum.* num. 64.
Christus non fuit legitime subiectus Pilato, & c. N. 3. num. 71.
Christus non dedit & c. totam suam potestatem. N. 3. num. 130.
Christus monarchiam optimam instituit. N. 3. num. 135.

Christi

I N D E X.

- Christi monarchia incipit ab ipsius conceptione.* N. 3. num. 9.
Christi actio nostra institutio; sed non ad hoc. R. num. 99.
Christianus quando dicatur conueniri vt Christianus. N. 6. num. 36.
Christianus omnis in quo sensu potest vocari super omni ab Ecclesia. N. 6. num. 38.
Christianus omnis quatenus Christianus an sit fori Ecclesia. N. 6. num. 5. 15. & 18.
Christianus non solum homo; sed etiam quiddam supernaturale. N. 6. nu. 7. & 33.
Christianus super eodem conueniri potest vt ciuis, & vt Christianus. N. 6. num. 18.
Christiani utrique subsunt potestati; sed diuersimode. N. 6. num. 13.
Christianismus cur non eximit à laico, vt clericatus. N. 6. num. 27.
Christianismus cur non eximit tantum quantum clericatus. N. 6. num. 30.
Christianismum an nimis ampliet Durandus. N. 6. num. 15.
Christianismi vnitatem quorum incogitantia discindit, in R. num. 103.
Ciuitatis vnius in quo potentior, quam maior pars multarum. N. 3. nu. 165.
Clemens V. in gratiam Francie declarauit e xtrauag. vnam sanctam. N. 3. num. 6.
Clerus cur non statuatur contra leges superioris. N. 3. num. 121.
Clerici quare subiecti ecclesiastica iurisdictioni. N. 6. num. 6.
Clerici non tantum humano iure, sed etiam diuino sunt exempti. N. 6. num. 28.
Cognitio an quid sit iustum, & an peccatum lethale differunt. N. 6. num. 10.
Comes Palatinus non legitimat filium suum. N. 3. num. 35.
Commisso vno committi ea, sine quibus &c. N. 2. num. 18.
Concedere, & transferre differunt. N. 3. num. 10.
Concilium Oecumenicum non conuocat Imperator. N. 3. num. 73.
Confessio delicti iniuste torti, non sufficit ad inquirendum, licet incidenter facta sufficiat. in R. num. 86.
Confessarius quomodo bellantem, & bellum indicentem absoluet. R. nu. 104.
Confessarij consultores, & Palpones Principum in hoc sibi prouideant. in R. num. 70.
Confessarij quid Iudices, & eos constituentes monere debeant. in R. num. 70.
Confessarij quid Iudices, & eos constituentes monere debeant. in R. nu. 40.
Consentit qui peccanti peccat. in R. num. 55.
Constitutio Ecclesie militatis vt ligat occultum quoad censura in R. nu. 65.
Consuetudo interrogandi sine inditijs vt est corruptela. R. num. 56.
Consultere demones sapit hæresim quando. N. 2. num. 12.
Continuationis huius tituli ratio multiplex, sed quæ utilior. R. num. 3.
Contractus non gratuitus peccatum est, in quo non seruatur aequalitas. N. 6. num. 47.

Corre.

- Correctionis fraternę definitio aptior, quàm Alber. &c. N. 4. num. 1.
 Correctionem fraternam iure diuino præceptam. N. 4. num. 2. & ubi multa
 per authorem ibidem num. 3.
 Correctio fraterna quem excusata denunciando heretico in R. num. 93.
 Corripi qui potest, potest & denunciari. N. 6. num. 2.
 Corripi potest omnis Christianus tam Ecclesiasticus, quam laicus: imo &
 infidelis. N. 6. num. 3.
 Creatura nulla omnia scit. N. 2. num. 1.
 Creditor an debeat donare debitori, vel denunciare illum. N. 6. num. 62.
 Credendum non esse vni etiam legali de malo tertij. in R. num. 52.
 Credentes ea quæ alij præiudicant narrant nouas res scribentes, siue Menan-
 tes, & alij scribentes ad Urbem an peccent mortiferè. in R. num. 49.
 Crimen cur dicitur misti fori, Ecclesiastici scilicet, & laici. N. 6. num. 23.
 Crimen causam principalem contingens aliter quam non cōtingens puniri po-
 test. in Rub. num. 86.
 Crimina non semper omnino extinguuntur morte. R. num. 35.
 Crimina puniri interest reipublicæ, in Rub. num. 79.
 Crimine in omni atroci non potest sine infamia inquiri, in Rub. num. 91.
 Criminis occulti dissimulatio vtilior quam punitio sine querela, in R. nu. 81.

D

- D**ecepisse qui rescit peccat, si non reficit. N. 6. num. 52. & 57.
 Deceptio in contrahendo cur dicitur licita. N. 6. num. 59.
 Deceptio citra dimidium vt facit lucrari 30. pro 100. N. 6. num. 66.
 Deceptio citra dimidium vt plures animas, quàm vsura perdat. N. 6. nu. 67.
 Deceptio citra dimidium tolleratur, sed non approbatur. N. 6. num. 72.
 Deceptio notoria datur; sed non oportet illam esse talem, vt noscat Ecclesia.
 N. 6. num. 77.
 Deceptor citra dimidium cur mortiferè peccet. N. 6. num. 45.
 Decipiens qui contrahendo peccat. N. 6. num. 50.
 Decipiens vltra dimidium debet restituere vsque ad iustum; & non sufficit
 restituere vsque ad medium. N. 6. num. 55.
 Decipiens vltra dimidium satisfacit supplendo vsque ad iustum. N. 6. nu. 73.
 Decipiens anteneatur restituere rem cum fructibus remissuè. N. 6. nu. 80.
 Decipientem contra citra dimidium quæ remedia non det Ecclesia contra lai-
 cum, & quæ sic etiam directò. N. 6. num. 79.
 Decipientes contra citra dimidium cur lites cautè mouendas. N. 6. num. 82.
 Decipientes citra dimidium quo se iure tueri possunt. N. 6. num. 82.
 Denunciatio evangelica vt nouum Christi inuentum, indelebile. N. 6. nu. 68.
 Denunciatio cur non minuit laicam potestatem. N. 6. num. 69.
 Denunciatio qualis ad inquirendum sufficiens. R. num. 75.

Denun-

Denunciante etiam officiali testanti de infamia non credendum. Rub. nu. 95.
Deus est sua ipsa & rerum omnium notitia. N. 1. num. 7.
Deus sciuit olim quod nunc nescit. N. 1. num. 16.

Et quomodo Deus intelligit, quod Deus non intelligit. num. 22.
Deus omnia facit, aut permittit. N. 3. num. 74.
Dei scientiam non augeri. N. 1. num. 8. nec variari. num. 9. & 112.
Dei scientiam parum meminit qui & c. N. 1. num. 10.
Dei scientiam meminisse saluberrimum. N. 1. num. 12.
Dei conspectum nemo fugere potest. N. 1. nu. 4. nec latet eum etiam cogitatus.
num. 5.

Deum omnia nosse quadruplici iure probatur. N. 1. num. 1.
Demon nunquam prodest, nisi vt obsit. N. 2. num. 31.
Dæmones prenunciant futura. N. 2. num. 25.
Denunciationem ad Euangelicam sic perueniendum. N. 5. num. 1.
Denunciationis definitio omnium aptissima. N. 5. num. 2.
Denunciationis multa vbi tractet author. N. 5. num. 4.
Detrahit vt audiens detrahentem, sic Iudex sine infamia inquirens, in Rub.
num. 55.

Detrahit quicumque se, vel alium inordinate infamat, vel est causa vt id fiat.
in Rub. num. 54.

Didacus Cona vbi, vir doctissimus. N. 1. num. 45.
Discere decet etiam in fossa pedem habenti. N. 2. num. 4.
Discere non licet a quolibet. N. 2. num. 13.
Disputatur male, an hoc sit illud, priusquam sciatur quid sit illud, in Rub.
num. 22.

D. Petrus Pachecus Card. laudatus. N. 3. num. 102.
D. Franciscus a Mendoça laudatus. N. 3. num. 103.
D. Didacus ab Alba episcopus laudatus. N. 3. num. 104.
Dominium non perdi peccato mortali. N. 3. num. 59. nec fundatur in chari-
tate num. 60. nec repugnat paganismo. num. 61.
Donare quis videtur contrahendo. N. 6. num. 51.
Donare non videtur omnis qui male emit, vel vendit. N. 6. num. 51.
Dona Dei non omnia esse spiritualia, & que talia, in Rub. num. 26.
Dox prior vxori, quam feudum Vasallo, in Rub. num. 10.
Dux sibi duce carens & c. N. 3. num. 114.

E

Ecclesia militans quæ instar triumphantis. N. 3. nu. 13. & N. 6. nu. 14.
Ecclesiæ monarchiam non impedit susceptio multorum à Deo immedia-
te. N. 3. num. 136.

Ecclesia non intendit fraudi, nec arrogantia; sed simplicitati: neminem ve-

D d xare,

- xare, & omnes leuare cupit. N. 6. num. 22.*
Ecclesia cognoscit contra laicum de mortali non notorio. N. 6. num. 35.
Ecclesia cognoscit contra laicum decipientem citra dimidium. N. 6. num. 42.
Ecclesia cur magis procedit contra deceptorem citra dimidium &c. N. 6. num. 60.
Ecclesiam adiri posse contra deceptorem citra dimidium, etiam directo sine denunciatore. N. 6. num. 63.
Emens bona fide cur peccat, si superveniente mala nō reficit; & non qui pręscriptum bona fide retinet. N. 6. num. 53.
Episcopo duci cur non licent omnia quę duci. N. 6. num. 26.
Extrauag. vnam sanctam. octo modis inducta pro communi. N. 3. num. 19.

F

- F** *Amæ non creditur etiam semiplenæ in criminalibus. in R. num. 52.*
Famę conseruatio vtilior Reipub. quam punitio criminis secreti. in R. num. 56.
Fides siue credulitas quid. in Rub. num. 43.
Fides siue credulitas vna certior alia, in R. num. 50.
Fidei siue credulitati alicui inest virtualiter, licet non actualiter aliqua hesitatio. in R. num. 50.
Finis vtriusque iuris diuersus. N. 3. numero 90. saltem immediatus. numero 91.
Finis consideratio cuius erit, eius & medij. N. 6. num. 14.
Foro in duo quis trahi dicatur. N. 6. num. 70.
Foro in vtroque quandoque quis punitur. N. 6. num. 70.
Fornicationis prohibenda tota ratio non cessat bona prolis educatione. in R. num. 76.
Futura nec homo, nec Angelus in se nonit. N. 2. num. 9. Neque cogitatus. num. 10. si nolit cogitans. num. 11.
Fratrum Minorum templa cur prę se ferre debeant paupertatem. N. 1. num. 2.
Frustra petit, quę quis intus habet. N. 1. num. 13.

H

- H** *eresis non est dicere laicum conueniendum coram laico. N. 6. num. 31.*
Heresis quid, & qui heretici. N. 3. num. 42.
Hæreticum non esse notab. 3. neque eius contrarium. N. 3. num. 43.
Hæreticus mente tantum non est excommunicatus. in R. num. 67.

Heresum

- Heresum causas omnino spirituales traxisse ad pratoria profana parum profuisse videtur.* in R. num. 69.
- Hereseos in crimine inquiritur specialiter sine accusatore etiam ficto, non tamen sine aliqua suspitione.* in R. num. 93.
- Hereticus videtur, qui negat Ecclesiam posse de omni mortali noscere.* N. 6. num. 32.
- Henricus de Moerendael Authori gratus, & commodus moritur.* in R. num. 97.
- Hieronymus Balbus nonnullis tribuit aliena.* N. 3. num. 20.
- Hispanias nunquam iuste subfuisse Romanis probabile.* N. 3. num. 161.
- Historia sacra omnino creditur, alijs non; nisi &c.* in R. num. 52.
- Homicida punitus à seculari, vt pofest puniri ab Ecclesia.* N. 6. numero 71.
- Homicidij voluntarij cuius irregularitas indispensabilis.* in R. num. 109.

I

- I** *mperator falso dicitur mundi dominus: etiam de iure.* N. 3. num. 156.
- Imperator nec fit, nec desinit esse per omnes strages belli.* N. 3. nu. 159.
- Imperatorem omnia iniuste quæfisse, & tenere falsum.* N. 3. num. 158.
- Imperium laicum nullo iure diuino debet esse vnicum orbi.* N. 3. num. 153.
- Imperij ortus quando.* N. 3. num. 7.
- Inditia qualia ad interrogandum reum requisita.* in R. num. 58.
- Inditium facit vnus testis deponens de crimine, sed non de inditijs.* in R. numero 58.
- Inditia ob iudicialia qua ratione inquiri potest.* in R. num. 96.
- Inditium de occultis plus vetatur eo quod sunt occulta peccata, quam quod sunt occulti peccatores.* in R. num. 61.
- Indicia extraiudicialia non sufficiunt ad inquirendum.* R. num. 78.
- Infamans tenetur se infamare, si aliàs non posset famam restituere.* in R. num. 61.
- Infamia vel suspicio quanta esse debeat, Iudex arbitratur.* in R. num. 82.
- Infamiae causam præbens infamare censetur & peccat.* in R. num. 77.
- Infamia qualis ad interrogandum reum requiratur.* in R. num. 58.
- Infamia orta post capturam non sufficit, licet antea nata non amittat vim probandi.* in R. num. 91.
- Ioannes Fachinettus de Nuce Cardin. laudatus.* in R. num. 108.
- Inquisitio, quæ fit super electo postulato, vel presentato ad ordines, vel beneficium non est exceptio regulæ de non condemnando sine accusatore, nec generalis inquisitio, nec vlla inquisitio quæ fit ad vtilitatem priuatam, & miserabilium personarum, vel priorum operum, nec vlla inquisitio facta ex officio.* in R. num. 85.

- Inquisitio ob quam delicti confessionem fieri possit, in R. num. 86.*
Inquisitio specialis criminis occulti non permittitur ob solam eius atrocitatē, nec requirit partium præiudicium. in R. num. 88.
Inquisitio criminalis fit de crimine manifesto criminosi occulti, sed generalis de ipso criminoso. in R. num. 88.
Inquisitio regulariter utroque iure prohibita, & eisdem casibus utroque permissa, in R. num. 79.
Inquisitionis commissio etiam a Principe similiter facta non tollit necessitatē infamie vel alicuius ei equipollentis. in R. num. 90.
Inquisitionis commissio, an motu proprio, an aliter fiat, nil quoad hoc referre. in R. num. 90.
Inquisitionis à vera doctrina multos in Theoria & Praxi aberrare in Rub. num. 79.
Inquiri non poterat sine infamia de crimine læsæ maiestatis ante extraneam ad reprimendam in R. num. 84.
Inquiri potest ad impedienda crimina sine accusatore etiam ficto. in R. num. 92.
Inquiri potest sine infamia etiam, in crimine læsæ maiestatis humane. in R. num. 94.
Inquiri potest specialiter super crimine occulto per generalem inquisitionem detecto in Rub. num. 87. nisi inquirens sic protestatur. in R. num. 88.
Inquiri non potest etiam contra regulares sine infamia vel alio ei equipollenti. in R. num. 91.
Inquiritur quomodo ob suspicionem iuris habitam pro infamia ad inquirendū. in R. num. 96.
Inquirenti generaliter occulta non debent reuelari, sed reuelata castigantur. in R. num. 87.
Inquirendi nouum casum potest inducere monarcha iusta de causa, & non sine illa. in R. num. 89.
Inquisiturus specialiter priusquam procedat de infamia, vel alio ei equipollenti debet se informare, alioquin peccat mortifere coram Deo, licet processus ob socordiam inquisiti nil opponentis valeat in foro externo. in R. num. 91.
Inquirere non potest Iudex eo solo quòd non præsumatur calumniari. in R. num. 91.
Intellectus lex hoc iure. ff. de iusti. & iure. N. 3. num. 65.
Intellectus regul. cui licet. lib. 6. N. 3. num. 110.
Intellectus cap. 1. 21. dist. N. 3. num. 126. & aliorum. num. 128.
Intellectus l. de precatio. ff. ad l. Rhod. de iactu. N. 3. num. 191.
Intellectus cap. 2. Daniel. citati per Bart. N. 3. num. 163.
Intellectus cap. quacunque. cap. volumus. 11. quest. 1. N. 6. num. 41.
Intellectus l. in causa. §. 1. ff. de minor. & similium. N. 6. num. 58.
Intellectus cap. cum dilecti. & cap. cum causa. de emptio. N. 6. num. 108.
Intelle-

INDEX.

- Intellectus. §. debet. cap. qualiter & quando 2. de accusat. in R. num. 61.
 Intellectus triplex cap. quidam. 1. q. 1. in R. num. 61.
 Intellectus. §. A barbaris. l. non omnis. ff. de re milit. in R. num. 64.
 Intellectus cap. per tuas. de simonia. in R. num. 35.
 Interrogare ut discas, & ut alius discat &c. N. 1. num. 18.
 Interrogans non videtur fateri, nisi &c. N. 1. num. 14.
 Interrogatio an debet præcedere inquisitionem contra Angelum. in R. nu. 61.
 Interrogari quare potest reus in notorijs & famosis. in R. nu. 58.
 Interrogari quando quis potest de alio crimine ob aliud confessum. R. nu. 64.
 Irregularitate de nata ex homicidio quadam pulchra, in R. num. 107.
 Iudicare non licere hæresis Valdensium. R. num. 42.
 Iudicare aliqua esse iusta, ea ratione præcipua, quod expediant multorum
 causa malorum. R. num. 102.
 Iudicare nolite, ut intelligitur. R. num. 42.
 Iudicaturus iuste deliberet prius an liceat, & deceat, quam expediat. Rub.
 num. 101.
 Iudicialis strepitus aliquantula celestium memoria salietur. in R. num. 2.
 Iudicium præcedit cognitio. N. 2. num. 23.
 Iudicium inordinatum est iniustum, licet aliàs esset æquum. in R. num. 77.
 Iudicium inquisitionis proprio dicitur Iudicium, & quodlibet aliud etiam an-
 te litem contestatam. in R. num. 16.
 Iudicium est duplex, ordinarium, & extraordinarium, quorum utrumque
 hætenus non definitum sic definiri potest. in R. num. 17.
 Iudicium inquisitionis absolute extraordinarium, secundum quid ordinarium,
 in R. num. 18.
 Iudicium ad remouendum quem ab officio criminale. R. num. 32.
 Iudicium originaliter significat actum, quo Iudex ius dicit, & alia figuratè.
 R. num. 39.
 Iudicium plus pertinet ad virtutes iustitiæ, quam prudentiæ. R. num. 40.
 Iudicium significat quindecim, sed nullum eorum originario significatu. R.
 num. 14.
 Iudicium pro discussione, siue processu iudiciali definitur sic paulo cautius.
 R. num. 15.
 Iudicium ut usurpans peccat, ita & pars id procurans. R. num. 68.
 Iudicium pro actu iudicandi quintuplex, scientia, &c. prima quatuor inco-
 patibilia, quintum alijs compatibile. R. num. 43.
 Iudicium de re à iudicio de persona sic differt. R. num. 44.
 Iudicio cuiusvis generis potest peccari, & mereri. R. num. 44.
 Iudiciorum aliud competens, aliud usurpatum, & quid utrumque. R. nu. 68.
 Iudiciorum aliud iustum aliud iniustum, & utriusque definitio. R. nu. 71.
 Iudiciorum aliud spirituale, aliud temporale, & utriusque definitio, in R.
 num. 19.

Iudicio-

- Iudiciorum aliud criminale, aliud ciuile, aliud mistum, & omnium definitio.*
in R. num. 31. & 34.
- Iudicialis strepitus aliquantula celestium memoria saluatur.* in R. num. 2.
- Iudex preparatorij quando fit Iudex causæ preparatæ.* R. num. 1.
- Iudex inquirens specialiter sine infamia vt peccat.* R. num. 77.
- Iudex preparatorij quando fit Iudex causæ preparatæ.* in R. num. 11.
- Iudices inquirentes specialiter contra aliquem absque preuia infamia, vel alio ei equipolenti grauitur peccare.* in R. num. 77
- Iudices qui dant vel confirmant, quis in eis virtutes requirant.* in R. num. 41.
- Iudex iudicans in mortali qui mortaliter peccat, & qui venialiter.* in R. num. 43.
- Iudex potest ex causa iuste augere vel leuare pœnam, sed non alias,* in R. num. 99.
- Iudex ex officio procedit ad vtilitatem publicam.* in R. num. 79.
- Iudices rogantium pro reis absoluendis multos peccare.* in R. num. 101.
- Iudex est iustitia animata de causa aliorum duorum cognoscens.* in R. num. 80
- Iudices laici olim sententias episcoporum suis præferebant, nunc contra suas solas laudant.* in R. num. 69.
- Iudicem qui ex suspitione condemnat, peccare mortaliter, quomodo intelligendum quoad interlocutorias, præsertim capturas, torture, &c.* in R. num. 51.
- Iudices cogentes respondere reos per torturam, vel iuramentum, vel sine illis absque preuijs & sufficientibus in id indicijs grauitur peccare.* in R. num. 53.
- Iuramenti ratione quando quis nouum sortitur forum.* R. num. 12.
- Iure naturæ vetatur aliena iactura.* N. 6. num. 48.
- Iurisdictionis circa vsurpationem varios varie peccare, & raros pœnitere, rariores confiteri, & restituere, & nonnullos censuras Bullæ cænæ incurere.* in R. num. 69.
- Iustitia generaliter sumpta est genus, ad iustitiam strictè pro bono & æquo sumptam.* in R. num. 71.
- Iustitia commutatiua requirit æqualitatem valoris commutatorum.* N. 6. num. 44. & 49.
- Iustitia est virtus, & habitus, ex actibus ius reddendi, vel reddere volendi frequentatis ingenitus.* R. num. 4.
- Iustitiam qui facit omnis honorandus: quia Deo acceptus.* R. num. 103.
- Ius patronatus est spirituale & annexum spirituali.* in R. num. 20.
- Iustum bellum quod requiratur, & iniusta vt differunt.* in R. num. 105.

I

I Ege aliqua seculari vt prouidendum, ne deceptio citra dimidium vltra seuiat. N. 6. num. 81.

Lege

I N D E X.

- Lege naturali diuina & humana à scandalizando prohibemur, in R. num. 34.*
Lege naturali diuina & humana à detrahendo prohibemur. in R. num. 34.
Lege naturali & diuina potest quis se defendere, & negare arma contra se. in R. num. 55.
Legi naturali fortiori cedit minus fortis, & consequenter legi de conseruandæ vitæ, lex de seruanda fama, in R. num. 92.
Legem contra diuinam & naturæ est damnare sine accusante vero vel ficto. in R. num. 80. & 82.
Legem naturalem & diuinam de non infamando, vel de non scandalizando nemo potest tollere, nec princeps vllus sine iusta causa minuire, vel limitare. in R. num. 81.
Legi naturali & diuinæ vtrumque ius æque subiicitur. in R. num. 18.
Legem implet qui mentem eius seruat, & infringit, qui ea omiſſa verba illius seruat. in R. num. 75.
Lex naturalis immutabilis. in R. num. 84. limitari tamen potest ex iusta causa. num. 89.
Lex iuxta limites sue rationis etiam coniectæ limitanda est. in R. num. 75.
Lex iustitiæ obligat restituere, non lex charitatis &c. in R. num. 105.
Librum fabulosum legere quibus vetitum. N. 2. num. 14.
Lipomanus Aloysius legatus cum primis laudatus. N. 3. num. 151.
Lites malas tollendas, bonas fouendas. N. 6. num. 78.
Ludouicus Rex Francorum potestatem super spiritualibus sibi à Papa datam respuit. in R. num. 70.
Ludouicus legem tulit contra dicentes. &c. N. 3. num. 29.
Lusitano paret India, quæ non paruit Romano. N. 3. num. 128.

M

- M***atrimonium, post Christum cœpit esse sacramentum: N. 3. num. 93.*
Matrimonia quæ non valent, & sponsalia sic hodie. in R. num. 5.
Marcus Varro incredibilis lector, & scriptor. N. 2. num. 8.
Menendus de Saa Conimbricens. laudatus. N. 3. num. 105.
Mercator etiam astutus decipiens tenetur restituere. N. 6. num. 64.
Miles iuste pugnans quem iuste pugnantem occidere potest. in R. num. 107.
Milites prohibiti emere prædia vbi militant, possunt emere domos. in R. num. 72.
Milites quos excusat ignorantia iniustitiæ belli. in R. num. 106.
Misericordia altera iusta, altera iniusta. in R. num. 99.
Monarchia optimæ regendi forma. N. 3. num. 168.
Monarchiæ quatuor celeberrime an fuerint iniustæ. N. 3. num. 152.
Moyses habuit vtraque potestatem summam. N. 3. num. 78.
Moyses Aaroni commisit sacra. N. 3. num. 39.

Nabu

I N D E X.

N

- N**abuchodonosor figuratè dicitur rex regum. N. 3. num. 17.
 Natura naturans Deus. N. 1. num. 3.
 Naturali iure vetatur, & permittitur quandoque homicidiū. N. 3. nu. 113.
 Naturalem providentiam non tollit Imperatoris lex. N. 3. num. 115.
 Negligentia conseruandi bona Ecclesiæ peccatum lethale. N. 3. num. 22.
 Noas ante Nembroth fuit rex iustus. N. 3. num. 151. & 156.
 Noscere faciēs aliquando, noscere dicitur. N. 2. num. 24.
 Noua non omnia reprobanda, imo multa laudanda. N. 6. num. 68.
 Noua ratio, cur cap. Raynucius. & cap. Rainaldus. ligent etiam laicos. N. 3. num. 133.
 Noua ratio, cur Papa potuit transferre imperium. N. 3. num. 137.
 Noua ratio cur nequeant esse duo Papæ, & duo Imperatores sic. N. 3. numero 140.
 Nouus intellectus Extrauag. vnam sanctam. de maiori. N. 3. num. 139.

O

- O**bediendum magis Deo, quàm homini. in Rub. num. 59.
 Occidens voluntariè iustè non fit irregularis indispensabilis. in Rub. num. 110.
 Occultum per se differt in hoc, ab occulto per accidens. in R. num. 67.
 Opinio siue suspicio quid. in R. num. 43.
 Orari quid debeat in hostes. in R. num. 105.
 Orbis totus, & Romanus, & Hispanus, &c. differunt. N. 3. num. 156.

P

- P**apatus non perditur ob hæresim ipso iure; licet sic episcopatus. N. 3. num. 142.
 Papa iudicat subditos imperij, in 149. casibus remissive. N. 3. num. 2.
 Papa transtulit imperium, super quo multa potest. N. 3. num. 3. Et deponit reges. num. 5.
 Papa Soli, & Imperator Lunæ similis. N. 2. num. 4.
 Papa successor Petri, & Vicarius Christi &c. N. 3. num. 12.
 Papa à quibus abstinere debet, secundum Petrum. N. 3. num. 37.
 Papam vt Papam non errare in his, quæ sunt fidei. N. 3. num. 46.
 Papæ inferior cognoscit de causa ecclesiæ suæ. N. 3. num. 48.
 Papa est maior Imperatore simpliciter & is illo secundum quid 2. N. 3. nr. 55. & 57.
 Papa nulli se potest subdere iudicandum. N. 3. num. 75.

Papa

- Papa potest Reges deponere, vel deponentibus consentire. N. 3. num. 100.
 Et cur vacans imperium regere. num. 107. Et cur Fredericum deposuit. num. 109.
- Papa potest quadam maxima, & non quadam minima. & cur de quocunque peccato mortifero cognoscit. N. 3. num. 109. & 111.
- Papa cur potuit imperium transferre N. 3. num. 124. & coronat Imperatorem. num. 129. & à Deo accipit potestatem etiam hodie, licet mediante electione Ecclesie, secundum Romanos, num. 148.
- Papæ Ioannis humilitas in epistola. N. 3. num. 27.
- Papæ licet de sua propria causa cognoscere. N. 3. num. 47.
- Paulus visit Hispanias. N. 1. num. 3.
- Pax duplex, bona quæ colenda est; & mala, quæ destruenda. N. 6. numero 76.
- Pax Christianismo ob quæ peccata parui habita forte negatur. in R. numero 103.
- Peccat mortifere decipiens citra dimidium commutando. N. 6. num. 43.
- Peccat, qui peccanti consentit. R. num. 55.
- Peccati diuisio in mere ecclesiasticum, mere laicum, & mistum, & definitio eorum tertius quàm hactenus tradita. N. 6. num. 39.
- Peccati diuisio in mere ecclesiasticum, & laicum utilitas. N. 6. num. 40.
- Peccator in vno defleat, quod factus est omnium reus, vt intelligendum. in Rub. num. 63.
- Peccata mere ecclesiastica, & solùm ecclesiastica, vt differunt. N. 6. numero 39.
- Peccata suos authores teneant. in R. num. 64.
- Pertinax quis. N. 3. num. 42.
- Philippus pulcher in Bonifacium indignatus. N. 3. num. 30.
- Pœna criminalis quare interdum vocatur Ciuilis. in R. num. 37.
- Pœna pecuniaria legalis vel conuentionalis cui applicanda. in R. num. 28.
- Positio, qua crimen concluditur criminalis. R. num. 60.
- Positioni non respondens quis censetur eam fateri. in R. num. 56.
- Potestas mere laica summa non est penes Papam. N. 3. num. 1.
- Potestas ecclesiastica non repugnat laicæ. N. 3. num. 77.
- Potestas, officium, & potentia an differant, vt ait Bald. &c. N. 3. numero 80.
- Potestas Ecclesiæ quæ nunc est, non fuit ante Christum natum. N. 3. numero 92.
- Potestas Ecclesiæ à laica differt secundum quatuor causas. 2. N. 3. numero 86.
- Potestas laica antiquior ecclesiastica. Not. 3. num. 90. & latius 92.
- Potestas generaliter quid, & est duplex. N. 3. num. 8. & 81.
- Potestas ecclesiastica quatenus extenditur ad temporalia. N. 3. num. 94.

INDEX.

- Potestas ecclesiastica, & laica contrario modo progressæ. N. 3. num. 94.*
Potestas laica non fuit una instituta toti orbi, sicuti una ecclesiastica. N. 3. num. 118.
Potestas Ecclesiæ, & laica cur Sol, & Luna. N. 3. num. 125.
Potestas laica iurisdicendi ut est à Deo immediate data. N. 3. num. 144.
Potestas Ecclesiastica potest queri, & teneri absque charitate. N. 3. numero 141.
Potestas Ecclesiastica solo iure diuino non perit fide perempta. N. 3. numero 142.
Potestas Ecclesiastica, & laica ut conueniunt, & differunt. N. 3. nu. 145.
Potestas Ecclesiastica quando cogit Christianos omnes ad faciendum vnum ducem qui omnium eorum toti exercitui imperet. N. 3. num. 163.
Potestas ecclesiastica cur plus potest creare ducē totius Christianismi, quàm maior pars eius. N. 3. num. 164.
Potestas Ecclesiastica ut mitigat laicam secum concurrentem. N. 6. numero 25.
Potestatis Ecclesiasticæ capax est laicus iure diuino; sed non humano: scilicet humana verò ecclesiastica etiam humano. N. 3. num. 143.
Potestati humane nullum hominem subijci dicere temerarium. N. 3. numero 141.
Potestatis Ecclesiæ definitio perfecta. N. 3. num. 81. 82. & 83. & cui sit data principalius, Ecclesiæ, an Petro. num. 84.
Potestatis laicæ definitio. N. 3. num. 85. Quæ necessaria communitati. num. 86.
Potestatis Ecclesiæ in laicos capita resoluta. N. 3. num. 122.
Potestatem laicam nulla communitas à se abdicat. N. 3. num. 110.
Præcepta Decalogi etiam monarchas ligant. in R. num. 78.
Præcepta semper, & pro semper obligant. N. 6. num. 59.
Princeps cur nequit pro libito remittere pœnam ut Deus ipse. in R. nu. 100.
Principe inferior non potest etiam cum causa limitare legem naturalem. in R. num. 90.
Principi committenti inquisitionem, & asserenti sibi constare de infamia, an sit credendum. in R. num. 90.
Prophetas habet demon. N. 2. num. 26. & qui distet à Dei. num. 27. & quos cogitatus sciat. num. 28.

R

- R**atio multarum questionum profundarum ex prædictis hinc sumenda quo explicanda remittitur. N. 6. num. 41.
 Ratio noua cur nequeant esse duo Papæ, licet duo Imperatores sic. N. 3. num. 140.

Ratio

I N D E X.

- Ratio cap. quæcunque. & cap. voluntas. 11. q. 1. N. 6. num. 12.
 Ratio legis, mens & anima eius in R. num. 53.
 Ratio tota legislatoris est tota causa finalis legis, in R. num. 74.
 Rationes gubernandi optimæ quæ. N. 3. num. 15.
 Rex quos debet consulere in bello indicendo. R. num. 106.
 Rex non potest eximere suos à se & suo regno. N. 3. num. 166.
 Rex educatus regiè ab ortu cur aptior, quàm alius. N. 3. num. 169.
 Rex Ioannes III. & Catharina I. qua in re præcellunt. N. 3. num. 169.
 Regis apum vnitas non arguit vnitatem regis orbis. N. 3. num. 155.
 Regi subditi tam liberi sunt, ac subditi liberæ ciuitati. N. 3. num. 167.
 Regem vnum non posse regere plura regna stultum dictu. N. 3. num. 149.
 Regem vnum regere plura regna quoad quid vtile. N. 3. num. 150.
 Regem vnum totius orbis fieri posse hodie à sola maiore parte eius non est verum; licet olim potuisset id contingere. N. 3. num. 162.
 Reges pauci à Deo solo immediatè facti. N. 3. num. 147.
 Reges non omnes per bella iniusta sunt exempti ab Imperio. N. 3. num. 159.
 Reges Hispani, & Galli subiacerunt Imperio. N. 3. num. 6.
 Reges Hispaniè exempti ab Imperio, & c. N. 3. num. 31.
 Reges Hebræorum a Deo, non a sacerdotibus. N. 3. num. 33.
 Reges Hebræorum non suberant sacerdotibus in prophanis. N. 3. num. 33.
 Reges olim præfuerunt sacerdotibus in causis sæculi. N. 3. num. 34.
 Reges an propter regna, vel econtrario regna propter reges. N. 3. numero 101.
 Reges Hispaniè qua ratione exempti. N. 3. num. 116.
 Reges minus subijci Pape quam Imperatores. N. 3. num. 127.
 Reges Nauarra, & Legionis aliorum Hispania cur primi. N. 3. num. 117.
 Regum tituli falsè prætenti faces, & pestes orbi. N. 3. num. 160.
 Regiam potestatem esse contra iura nature dicere insania est. N. 3. numero 148.
 Regule standum donec probetur exceptio. in R. num. 61.
 Religiosum contra infamantem, vel confessum de vno crimine inquirens Prælati de alio cuius non est infamatus grauius peccat. in R. num. 61.
 Rescriptum in dubio ita interpretandum, vt consonet iuri communi, etiam transferendo clausulas. in R. num. 90.
 Restitutio alieni cur dicta cessatio à peccato. N. 6. num. 57.
 Reuelare sua mala occulta nemo vllò iure tenetur; sed sic celare. R. num. 53.
 Reum non posse cogi sine inditijs nouem argum. persuadent. R. num. 56.
 Reum non debere interrogari ante inditia duplex ratio. R. num. 59.
 Rite factum est rectè factum, & contra. R. num. 77.
 Romulus discreuit sacra prophanis. N. 3. num. 40.
 Roma cum multis terris iuste ab imperio exempta. N. 3. num. 166.
 Romanis qui Hispani mordicus restituerunt. N. 3. num. 161.

- S**acerdotium, & Imperium maxima dona Dei vt differunt. N. 3. numero 28.
- Sacramentalia, & beneficia, qua ratione sunt spiritualia, eadem est & iustipatronatus. in R. num. 27.
- Sacra non omnia spiritualia. in R. num. 29.
- Scientia Dei non ponit necessitatem futurorum. N. 1. num. 6.
- Scientia vna certior alia. in R. num. 50.
- Scientia quid. in R. num. 43.
- Scit Christus vt homo, & vt Deus. N. 1. num. 21.
- Scit nemo an sit amore, vel odio dignus. N. 1. num. 5.
- Scrupulus quid. in R. num. 43.
- Spiritus multa significat, & ideo spiritualia multigena. in R. num. 24.
- Spirituale definire non facile; sed definitur sic quoad propositum. in Rub. numero. 25.
- Spirituale vno respectu, & duplici ad hoc paria. N. 6. num. 27.
- Spiritualia quedam alijs spiritualibus spiritualiora, & ideo alijs alia annexa. in R. num. 28.
- Spiritualia multa esse Christianis, & infidelibus communia. N. 6. numero. 37.
- Spiritualibus cur dicantur annexa beneficia, & Iustipatronatus. in Rub. numero. 3.
- Superior peccans in loco inferioris non subest illi. N. 3. num. 72.
- Suspicio frequentius de malo, sed frequenter etiam de bono habetur. in R. numero 44.
- Suspicio lenis, grauis, & vehemens datur. in R. num. 45.
- Suspiciari male de altero sine vlla causa, vel grauius, quam ea requirit, peccatum. in R. num. 46.
- Suspicientium triplex genus hominum peccare. in R. num. 46.
- Suspiciendi cur sint senes. in R. num. 46.
- Suspicio qualis potest à Iudice haberi pro infamia ad inquirendum. in R. numero 96.
- Suspicio sola cur peccatum. in R. num. 46.
- Suspicio, siue opinio vna maior & vehementior alia. in R. num. 50.
- Suspicio non omnis mala mortifera. in R. num. 47.
- Suspicio nulla de malo, qua non firmiter creditur, est mortifera, nisi aliud notabile malum efficiat, & quanta firmitas in id requiratur. in Rub. numero. 48.
- Scire more humano, & scire more diuino. N. 1. num. 17.
- Scire & approbare, & scire tantum. N. 1. num. 19.

Sciro

I N D E X.

Scire secundum presentem iustitiam, & scire secundum eternam. N. 1. numero. 20.

Sciri potest quem inclinari ad malum, non tamen &c. N. 2. num. 19.

T

S. *Thoma Aquinatis Corpus Tholose. N. 3. num. 45.*

Tortura quædam est iuramentum, & à neutro incipiendum. in R. numero 56.

U

V *irtutis non cuiuslibet actus necessarius. in R. num. 76.*

Virtutis à medio recedes omnis peccat. N. 6. num. 46.

Vita hominis militia, qui eius duces. N. 2. num. 29.

Vocem habens, & non contradicens consentit. in R. num. 106.

Vsucapio bene perfecta cur non rescinditur vt deceptio. N. 6. num. 75.

Vsurpatio aliena rei omnis est peccatum. N. 6. num. 56.

Vsura lege permissa cur non tam lēdit, ac deceptio citra dimidium permissa.

N. 6. num. 65.

Vsuram lege civili permissam cui iubet Ecclesia restitui. N. 6. num. 61.

X

X *Ristophorus à Capite fontium Generalis Minorum laudatus. in R. numero. 110.*

F I N I S.

REGESTVM.

† A B C D E F G H I K * L M N O P
Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee.

Omnes sunt folia integra , K, cum dimidio .

R O M A E,

*Ex Typographia Bartholomaei Bonfadini, &
Titi Diani. M.D.LXXV.*

REGESTVM.
 † A B C D E F G H I K * L M N O P
 Q R S T V X Y Z.
 Aa Bb Cc Dd Ee.
 Omnes sunt solis integre, K, cum dimidio.

R O M A E.
 Ext typographia Bartholomaei Bonfadini, ex
 Tm Diani. M.D.LXXV.

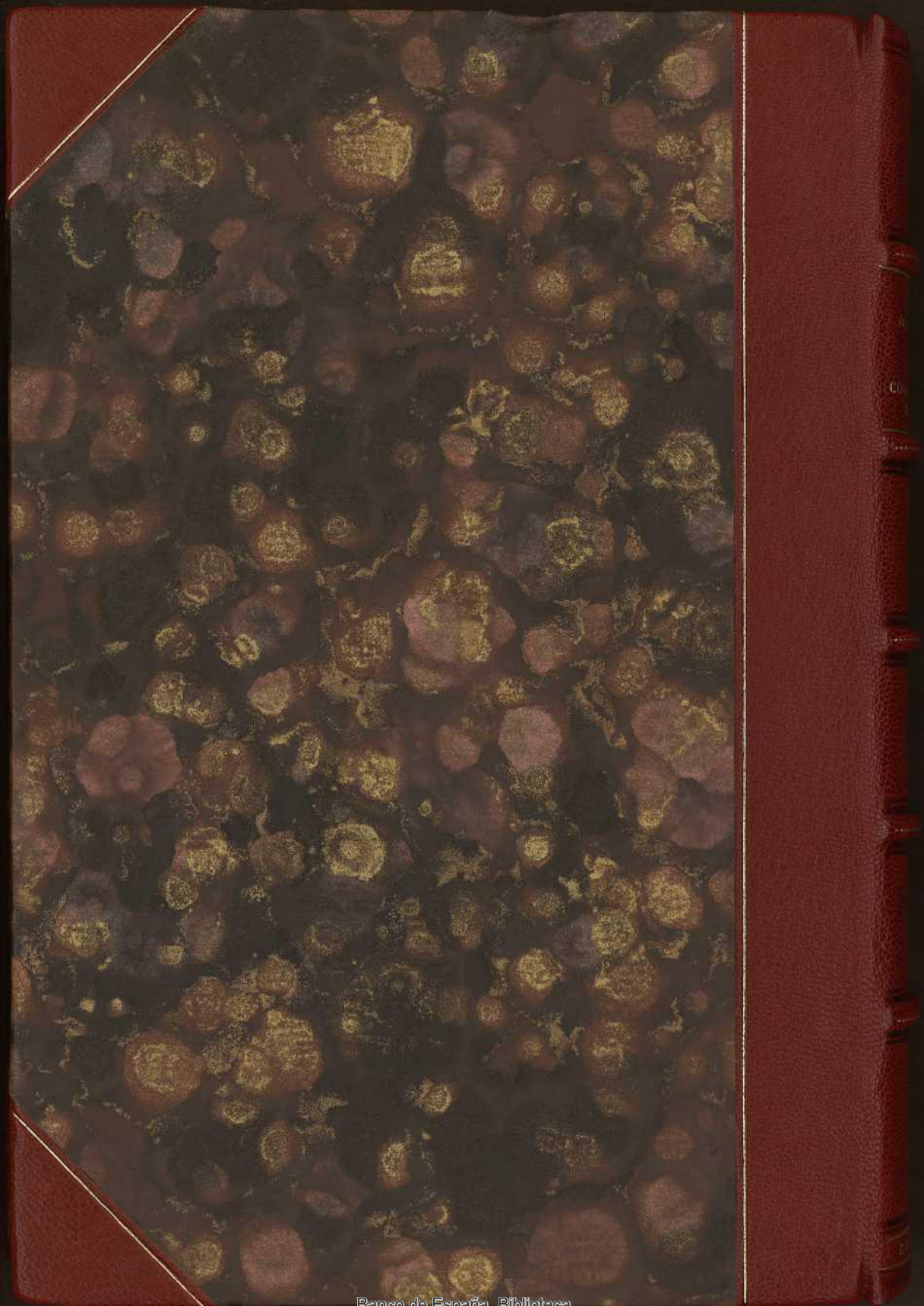

12831

Martín
de Azpilcueta

COMMENTARIUM
VTILIS

ROMA 1585